

การประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน

ปริญญาณิพนธ์
ของ
ปรีศนนท์ อาทรร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

พฤษภาคม 2550

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน

บทคัดย่อ
ของ
ปรีศนนท์ อาท

อ
373.12
ป437ก

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุขฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
พฤษภาคม 2550

ปรีศนนท์ อาทร. (2550). *การประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน*. ปริญญาโท
กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงรัตน์
เกษรแพทย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรธรณ ดัณฑ์เจริญรัตน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ดร.วีระ สุภากิจ.

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้ สร้างและตรวจสอบผลการใช้แบบ
ประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออก รวมทั้ง
วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน
การวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี
โดยผู้เชี่ยวชาญ 12 คน เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบผลการใช้แบบประเมินการ
บริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออก โดยกลุ่มตัวอย่างมี
จำนวนทั้งสิ้น 414 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนในฝัน 46 คน รอง
ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 92 คน และครูผู้สอน จำนวน 276 คน ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์
ปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน โดยกลุ่ม
ตัวอย่างเป็นผู้เชี่ยวชาญ 16 คน เข้าร่วมสนทนากลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่
ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น, แบบสอบถามเกี่ยวกับการ
บริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน และแบบสอบถามปลายเปิดสำหรับใช้เป็นกรอบสนทนากลุ่ม
ของผู้เชี่ยวชาญสำหรับการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์
เนื้อหา แจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที่ (t-test)
แบบ One Sample t-test หรือค่า Z-test และการทดสอบค่าที่แบบ Independent Sample t-test
ผลการศึกษาวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน จำนวน 45 ตัวบ่งชี้ ครอบคลุมใน
3 ภารกิจหลัก ได้แก่ ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ
และการสื่อสาร และด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา รวมทั้งครอบคลุม 3 องค์ประกอบของ
การบริหารจัดการที่ดี และใช้เป็นกรอบของการพัฒนาแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบผลการใช้แบบ
ประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน

2. การตรวจสอบผลการใช้แบบประเมิน พบว่า แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของ
โรงเรียนในฝันผ่านการหาคุณภาพว่าเหมาะสมและสามารถนำไปประเมินได้สอดคล้องกับสภาพ
ภารกิจหลักของโรงเรียนในฝันได้ และการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา
ในภาคตะวันออก โดยรวมและทุกภารกิจหลัก มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลาง ($\mu=3.5$) อย่างมี
นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี พบว่าทั้ง
โดยรวมและรายองค์ประกอบความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ องค์ประกอบเสรีภาพทางวิชาการ
และองค์ประกอบการมีส่วนร่วม มีการปฏิบัติสูงกว่าปานกลาง ($\mu=3.5$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่

ระดับ .05 นอกจากนี้ยังเปรียบเทียบการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน พบว่า ค่าเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งโดยรวมทุกภารกิจหลัก และทุกองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี

3. การวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน พบว่า ยังมีปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานดังนี้

3.1 ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน พบว่า ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์การสอนและนวัตกรรมการเรียนรู้อสมัยใหม่ ครูยังขาดความรู้ ความเข้าใจเรื่องหลักสูตรสถานศึกษา และยังไม่ได้ประเมินผลการใช้หลักสูตรและปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา การนำหลักสูตรไปใช้ยังไม่ครบถ้วนทุกสาระการเรียนรู้

3.2 ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร พบว่า การสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องล่าช้า และไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน และขาดแคลนครูและบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

3.3 ด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา พบว่า ไม่มีแผนการดำเนินงาน และการปฏิบัติงานไม่เป็นระบบ

THE EVALUATION OF GOOD GOVERNANCE OF THE LAB SCHOOLS

AN ABSTRACT
BY
PRASSANON ARDHORN

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Doctor of Education Degree in Educational Administration
at Srinakharinwirot University

May 2007

Prassanon Ardhorn. (2007). *The Evaluation of Good Governance of the Lab Schools*. Dissertation, Ed.D. (Educational Administration). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Asst. Prof. Dr.Puongrat Kesonpat, Asst. Prof. Dr.Orawan Tanchareonrat, Asst. Prof. Dr.Vira Supakit.

The purposes of this research were to develop indicators and the appraisal form for the good governance of the lab schools, to check the results of appraisal form employment of the lab school's good governance, and also to analyze the problems and obstructs of the lab school's administration in good governance process. This research were developed under 3 steps, the first step : to set indicators of good governance of the lab schools by the 12 experts who participated in focus group discussion, the second step : to check the results of appraisal form employment for the secondary lab schools in the Eastern region, by 414 samples, which consisted of 46 school directors, 92 vice-directors and 276 teachers, the third step : to analyze the problems and obstructs of the lab schools' administration in good governance process. viewed by the 16 experts who participated in the focus group discussion. The data were collected by 5 item rating scale questionnaire and the open-ended questionnaire. The statistical analysis were content analysis, frequency, percentage, mean, standard deviation and t-test (one sample t-test or Z-test and independent sample t-test)

The results of the research revealed as followings;

1. The 45 Indicators of good governance of the lab schools covered in 3 main aspects; academic and teaching learning management, materials and information technology, and educational network supporter, and each main aspect consisted of 3 factors; administrative autonomy, academic freedom, and participation. The questionnaire was employed as the development scheme appraisal form to check the results of appraisal form employment.

2. The results of appraisal form employment, the appraisal form was practical and met the quality standards. The performances of good governance of the secondary lab schools in the eastern region as a whole and all aspects, the means were higher than a moderate level ($\mu=3.5$). Considering each factor of good governance, as a whole and factors of administrative autonomy, academic freedom and participation, the means were higher than a moderate level significantly difference at .05 level. Besides this, comparing the means of good governance of the lab schools as classified by status; administrators

and teachers, as a whole, all aspects and factors of good governance, there were significantly differences at .05 level.

3. Analyzing the problems and obstructs of the lab schools' administration in good governance process, problems and obstructs were found as followings;

3.1 Academic administration and teaching-learning, lacking of materials, software and modern learning innovation were found. Teachers did not understand the school curriculum and the school curriculum had not evaluated. Its implementation was not covered all learning strands. .

3.2 Information and communication technology, supporting the learning materials, technology, computer and internet had insufficient for students. Lacking the experts or teachers for teaching computer were found.

3.3 Educational network supporter had no plans, uncooperative working and unsystematic performances were found.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง
การประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน
ของ
ปรีศนนท์ อาท

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษาดุขฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)
วันที่ 18 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2550

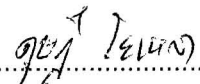
คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงรัตน์ เกษรแพทย์)

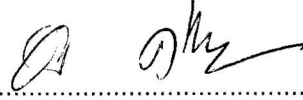

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรพรรณ ตันต์เจริญรัตน์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระ สุภากิจ)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.ดุขฎี โยเหลา)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงรัตน์ เกษรแพทย์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรพรรณ ตันต์เจริญรัตน์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระ สุภากิจ)

..... กรรมการ
(ดร.สุเทพ ชิตยวงษ์)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาและเอาใจใส่ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พวงรัตน์ เกษรแพทย์ ประธานกรรมการควบคุมปริญญาานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรวรรณ ตันต์เจริญรัตน์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระ สุภากิจ กรรมการควบคุมปริญญาานิพนธ์ ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ดุขฎิ โยเหลา และอาจารย์ ดร.สุเทพ ชิตยวงษ์ กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม ที่ให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ และแก้ไขข้อบกพร่องจนทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลงด้วยดี ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและเป็นเกียรติยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณ เป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มเพื่อกำหนดตัวบ่งชี้ทุกท่าน โดยเฉพาะดร.สุรัตน์ ไชยชมภู ดร.ฉรัต ไทยอุทิศ นายธงชัย มั่นคง นายสมบัติ จันทร์กระจ่าง นางดวงแข สุระประเสริฐ และนางทิพรรัตน์ เสมสันทัด และขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญที่ได้กรุณาตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้ โดยเฉพาะผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภารดี อนันต์นาวิ ดร.สมุทร ชำนาญ ดร.วิมลรัตน์ จตุรานนท์ จากมหาวิทยาลัยบูรพา และดร.ฉรัต ไทยอุทิศ หัวหน้ากลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 ที่ได้ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือและคำแนะนำอย่างดียิ่ง

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.คุณวุฒิ คนฉลาด และรองศาสตราจารย์ ดร.ปิยะนุช คนฉลาด ที่สนับสนุนและให้คำแนะนำในการศึกษามาโดยตลอด ขอขอบคุณผู้บริหารสถานศึกษา ครูอาจารย์ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างสำหรับการพัฒนาเครื่องมือและการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ผู้ให้กำเนิดชีวิตและโอกาสทางการศึกษา ขอขอบคุณคุณพี่จำเนียร เหลืองบงกช และคุณพื่อนิตยา สละสวัสดิ์ และน้อง ๆ ทุกคน ที่ให้กำลังใจและสนับสนุน การศึกษาและการทำปริญญาานิพนธ์ครั้งนี้ ขอขอบคุณท่านผู้อำนวยการสาส์ จันทร์ละมูล อาจารย์ อำนวยพร วงษ์ถนอม และผู้อำนวยการวันเพ็ญ บุรีสูงเนิน ผู้อำนวยการโรงเรียนวอนนภาศัพท์ ที่ให้กำลังใจ และมีส่วนสนับสนุนการทำปริญญาานิพนธ์ รวมทั้งขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นดุขฎิบัณฑิต บริหารการศึกษา รุ่นที่ 7ทุกท่านที่ให้กำลังใจในการทำปริญญาานิพนธ์ครั้งนี้

ความดีอันพึงเกิดจากปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องตอบแทนพระคุณบิดา มารดา ครู อาจารย์ และผู้รู้ทั้งหลายที่ได้อบรม สั่งสอน แนะนำ ถ่ายทอดความรู้แก่ผู้วิจัย จนทำให้ปริญญาานิพนธ์นี้สำเร็จลงด้วยดี

ปรีศนนท์ อาท

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	4
ความสำคัญของการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
แนวคิดทฤษฎีที่ใช้.....	5
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	6
ตัวแปรที่ศึกษา.....	6
ข้อจำกัดของการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
กรอบแนวคิดในการวิจัย	12
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	15
วิสัยทัศน์ว่าด้วยโรงเรียนดี.....	15
โรงเรียนในฝัน.....	19
การบริหารงานตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน.....	30
สภาพการดำเนินงานของโรงเรียนในฝัน	50
การบริหารจัดการที่ดี (GOOD GOVERNANCE)	56
การประเมินองค์กร.....	70
การประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน	79
การพัฒนาตัวบ่งชี้ทางการศึกษา.....	80
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	99
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	103
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	104
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	105
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	105
การสร้างเครื่องมือและหาคุณภาพของเครื่องมือ.....	106

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 (ต่อ)	
ขั้นตอนในการวิจัย.....	109
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	109
การจัดกระทำข้อมูล.....	110
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	110
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	111
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	112
การนำเสนอข้อมูล.....	112
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอข้อมูล.....	112
ตอนที่ 1 แหล่งข้อมูลและจำนวนข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัย.....	113
ตอนที่ 2 ตัวอย่างการบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของ โรงเรียนในพื้นที่สร้างขึ้น.....	115
ตอนที่ 3 ผลการตรวจสอบการใช้แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดี ของโรงเรียนในพื้นที่ ในภาคตะวันออกเฉียง.....	121
ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานตาม กระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในพื้นที่ ในภาคตะวันออกเฉียง.....	126
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	129
ความมุ่งหมายของการวิจัย	129
ขอบเขตของการวิจัย.....	129
สรุปผลการวิจัย	130
อภิปรายผลการวิจัย	138
ข้อเสนอแนะ.....	143
ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้.....	143
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป.....	144
บรรณานุกรม.....	145
ภาคผนวก	164
ประวัติย่อของผู้วิจัย	202

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	แผนงานหลัก กิจกรรม และรายละเอียดการพัฒนาโรงเรียนในโครงการ หนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝันของกระทรวงศึกษาธิการ.....	29
2	สรุปแนวคิดของการบริหารจัดการที่ดีสำหรับโรงเรียนในฝัน.....	69
3	แสดงจำนวนแบบสอบถามที่ได้แจก และรับคืนจากกลุ่มตัวอย่าง.....	113
4	ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ของโรงเรียนในฝันที่สร้างขึ้น.....	115
5	ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ของโรงเรียนในฝันที่สร้างขึ้น.....	117
6	ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา ของโรงเรียนในฝันที่สร้างขึ้น.....	119
7	ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม (N=396).....	121
8	แสดงค่าสถิติการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลัก ของโรงเรียนในฝัน เมื่อเทียบกับระดับปานกลาง ($\mu=3.5$) (N=396).....	122
9	แสดงค่าสถิติการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลัก ของโรงเรียนในฝัน เมื่อเทียบกับระดับปานกลาง ($\mu=3.5$) ตามความคิดเห็น ของผู้บริหาร (N=132).....	123
10	แสดงค่าสถิติการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลัก ของโรงเรียนในฝัน เมื่อเทียบกับระดับปานกลาง ($\mu=3.5$) ตามความคิดเห็น ของครูผู้สอน (N=396).....	124
11	แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของ โรงเรียนในฝัน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน.....	125
12	สรุปตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีที่ตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน.....	130
13	ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีที่ตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน.....	172
14	รายชื่อโรงเรียนในฝันที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามจังหวัด.....	189
15	คำอำนาจจำแนกรายข้อและความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม.....	191
16	การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน มิติความเป็นอิสระในการบริหาร จัดการด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน.....	192
17	การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน มิติเสรีภาพทางวิชาการ ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน.....	193

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
18	การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน มิติการมีส่วนร่วม ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน.....	194
19	การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน มิติความเป็นอิสระในการบริหาร ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.....	195
20	การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน มิติเสรีภาพทางวิชาการ ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.....	196
21	การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน มิติการมีส่วนร่วม ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.....	197
22	การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน มิติความเป็นอิสระในการบริหาร ด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา.....	198
23	การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน มิติเสรีภาพทางวิชาการ ด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา.....	199
24	การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน มิติการมีส่วนร่วม ด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา.....	200

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ

หน้า

1	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	14
2	ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่นำมาสังเคราะห์เป็นตัวบ่งชี้.....	91

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดสาระสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาโดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) อันเป็นเงื่อนไขความสำเร็จเพื่อนำไปสู่ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-Based Economy) เปิดโอกาสให้คนไทยได้รับความเท่าเทียมกันในการที่จะเรียนรู้และฝึกอบรมตลอดชีวิต เพื่อให้การจัดการศึกษาของชาติเป็นไปตามเจตนารมณ์และนโยบายดังกล่าว รัฐบาลได้กำหนดแนวทางในการปฏิรูปการศึกษา โดยเร่งจัดให้มีระบบและโครงสร้างการศึกษาที่ดี มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนทั้งปวง มีการพัฒนาระบบเทคโนโลยีทางการศึกษาและเครือข่ายสารสนเทศเพื่อเพิ่มและกระจายโอกาสทางการศึกษาให้กับคนไทยทั่วประเทศอย่างทั่วถึง ตลอดจนปรับปรุงคุณภาพสถานศึกษาโดยการปฏิรูปการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต เน้นพลังความคิดสร้างสรรค์ สร้างนิสัยรักการอ่าน จัดแหล่งเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ อย่างทั่วถึง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับปรับปรุง พ.ศ.2545 ในมาตรา 4 กำหนดให้โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษามีหน้าที่ความรับผิดชอบและบทบาทในการจัดการเรียนรู้ สร้างเสริมประสบการณ์ ชัดเจนและพัฒนาบุคคลให้เกิดความเจริญงอกงาม เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล และสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกฝน การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลง ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นระดับการศึกษาที่คนส่วนใหญ่ของประเทศจะได้รับ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 12)

ภารกิจและความรับผิดชอบของโรงเรียนจะสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาดังกล่าวได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการด้วยกัน อาทิเช่น ความสามารถในการบริหารจัดการของผู้บริหาร ความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของบุคลากร การมีส่วนร่วมและสนับสนุนของผู้ปกครอง และชุมชนในการพัฒนาการศึกษา ผลของปัจจัยเหล่านี้จะสะท้อนถึงความสำเร็จของการปฏิบัติงาน คุณภาพของบุคลากร สถานศึกษา และมาตรฐานของโรงเรียน (เกษมา วรวรรณ ณ อยู่ธยา. 2547 : 1-2) โดยที่ผ่านมานั้นโรงเรียนมีความแตกต่างกันมาก โดยเฉพาะโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่อยู่ห่างไกลหรือในชนบทจะเกิดปัญหาความไม่เสมอภาคทางการศึกษาชัดเจน (inequality of education) ทั้งด้านโอกาสทางการศึกษา และคุณภาพในโอกาส ทางการศึกษา จึงทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา เพื่อสร้างความเสมอ

ภาคทางการศึกษาให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ดังนั้นรัฐบาลโดยการนำของ ฯพณฯ พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร ปี พ.ศ.2546 ได้เล็งเห็นความสำคัญของการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา และการพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานทัดเทียมกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนที่มีคุณภาพใกล้เคียงกัน จึงได้กำหนดให้มีโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน หรือหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนสมบูรณแบบ (One District One Lab School Project) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพกระจายครอบคลุมอยู่ในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 1-2) การพัฒนาคุณภาพโรงเรียนตามโครงการนี้เป็นการปฏิรูปการศึกษาในทางปฏิบัติที่เชื่อว่า “การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีสมรรถนะในการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ การศึกษาที่มีคุณภาพจะช่วยลดช่องว่างของบุคคลในสังคมลงได้ และจะช่วยให้หลุดพ้นจากวงจรความยากจน” โรงเรียนในฝันตามโครงการนี้มุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เป็นที่ยอมรับของนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับชุมชนและสังคม มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญในการพัฒนาการศึกษาเพื่อให้เป็นโรงเรียนต้นแบบในด้านการพัฒนาให้กับโรงเรียนอื่นได้” (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 3-4) ดังนั้น โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝันจึงเป็นกระบวนการพัฒนาสถานศึกษา ให้เป็นโรงเรียนในฝันของคนในสังคมที่ต้องการให้เด็ก และเยาวชนได้ เข้าเรียนในโรงเรียนที่มีคุณภาพ และในขณะเดียวกันโครงการนี้ก็จะช่วยทำให้ความฝันของคนในสังคมเป็นจริงได้ (พงษ์ศักดิ์ รัตตพงษ์ไพศาล. 2546 : 6)

การดำเนินงานตามโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝันนั้น รัฐบาลได้ใช้แนวทางการคัดเลือกโรงเรียนเข้าโครงการเป็นมิติที่แสดงถึงความร่วมมือของประชาชนและองค์กรท้องถิ่น โดยการใช้เงินงบประมาณจากภาครัฐและเงินอุดหนุนจากภาคเอกชน รัฐวิสาหกิจ และชุมชน มาใช้ในการพัฒนาโรงเรียน และในส่วนของการบริหารจัดการศึกษาจะระดมความร่วมมือจากสถาบันอุดมศึกษาทุกระดับทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งโรงเรียนชั้นนำเพื่อพัฒนาบุคลากรและให้การสนับสนุนด้านการเรียนการสอนแก่โรงเรียนในฝัน (ผดุง พรหมมูล. 2547 : 4) สำหรับการดำเนินงานของโรงเรียนในฝันนั้นจะใช้การบริหารจัดการแนวใหม่ที่มุ่งพัฒนาโรงเรียนแบบองค์รวม (Whole School Approach) ทั้งด้านวิชาการ กระบวนการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพ และการนำเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้และการบริหารจัดการ โดยมุ่งหวังให้เด็กไทยเป็นคนดี มีคุณภาพ มีอนาคตที่สดใส สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 2) โดยโรงเรียนในโครงการนี้ได้ดำเนินงานในระยะที่ 1 มาตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2546 โดยมีเป้าหมายในการดำเนินงาน จำนวน 921 โรงเรียน ในทุกอำเภอ/กิ่งอำเภอ ส่วนระยะที่ 2 จะเริ่มขยายโรงเรียนในฝันในวันที่ 1 ตุลาคม 2547 เป็น 8,000 โรงเรียน (ทุกตำบล) และระยะที่ 3 จะเริ่มขยายโรงเรียนในฝันในวันที่ 1 ตุลาคม 2548 เป็น 40,000 โรงเรียน (ทุกหมู่บ้าน)

โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการนี้จะประสบผลสำเร็จได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการด้วยกัน การใช้หลักธรรมาภิบาล (Governance) นับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญอันหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องจากหลักธรรมาภิบาลนี้เป็นกรอบของการบริหารจัดการขององค์กรต่างๆ โดยในกรอบของการบริหารจัดการนี้มีทั้งดีและไม่ดี ในส่วนที่ดีเรียกว่า Good Governance (คุณหญิงทิพาวดี เมฆสุวรรณ. 2543 : 7) ซึ่งจะใช้เป็นหลักคิดสำหรับการบริหารจัดการที่ดี เพื่อประกันว่าในองค์กรจะไม่มีกรณีการฉ้อราษฎร์บังหลวง ไม่ด้อยประสิทธิภาพ และส่งผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ทำให้เกิดความเชื่อมั่น ทำให้ใช้ทรัพยากรได้อย่างถูกต้อง และคุ้มค่า และสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นแก่สังคมและมนุษย์ (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. 2546 : 7-8) ธรรมาภิบาลขององค์กรจะช่วยประกันเรื่องเหล่านี้ได้ (เกษม วัฒนชัย. 2546 : 23) ทั้งนี้เนื่องจากธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดีนั้นมีหลักการเพื่อเป้าหมายที่สอดคล้อง (relevance) กับสังคม กระบวนการโปร่งใส (transparency) และทุกขั้นตอนมีผู้รับผิดชอบ (accountability) (เจริญ เจษฎาวัลย์. 2545 : 37-38) นอกจากนี้แล้วสำนักนายกรัฐมนตรี (2542 : 8-10) ยังได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.2542 ได้กำหนดหลักสำคัญของการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดีว่า ประกอบไปด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบต่อสังคม และหลักความคุ้มค่า เพื่อให้เกิดการบริหาร จัดการ กำกับ ดูแลกิจการที่ดีขององค์กร (สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน. 2545 : คำนำ) ซึ่งต้องมีการวางแผน และการจัดการอย่างเป็นระบบ และการจัดการให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีนั้นจะต้องมีวิสัยทัศน์ (vision) เป้าหมาย (goals) เป้าประสงค์ (targets) และวิธีการจัดการบริหารจัดการที่ดี โดยมีตัวบ่งชี้ที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยอมรับร่วมกันการวัดเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดีโดยอาศัยตัวบ่งชี้ที่มีคุณภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็นโดยเฉพาะในช่วงเวลาที่แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดีกำลังได้รับการเผยแพร่ในสังคมไทย (ทวีศิลป์ กุลนภาดล. 2547 : 4)

อย่างไรก็ตามการบริหารจัดการที่ดีนั้น บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และบุญมี ลี (2544 : 69) ได้กล่าวว่าเป็นเรื่องที่มีอยู่แล้วในระบบราชการ หรือองค์กรทั่วไปโดยส่วนใหญ่ เนื่องจากการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ขององค์กรต้องอาศัยกฎ ระเบียบที่เน้นให้มีการบริหารจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพ และรับผิดชอบต่อสังคม แต่เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นทั้งในโครงสร้างภายในองค์กรเอง และแรงผลักดันจากภายนอกแล้วก็ทำให้ ไม่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งในปัจจุบันภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับการนำหลักการบริหารจัดการที่ดีมาใช้ จึงเป็นโอกาสและเวลาที่เหมาะสมสำหรับการสร้างรูปแบบการประเมินหรือตัวบ่งชี้ที่มีหลักเกณฑ์ขึ้น รวมทั้งการสร้างตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีของแต่ละองค์กร จะต้องมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับโครงสร้างและกระบวนการทำงานขององค์กรด้วย การพัฒนาตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีมีความสอดคล้องและสนับสนุนต่อระบบการดำเนินงานขององค์กร โดยเฉพาะการดำเนินงานของโรงเรียนในพื้นที่ที่มีภารกิจสำคัญ ได้แก่ การจัดการศึกษาได้คุณภาพมาตรฐาน ปฏิรูปการเรียนรู้เป็นสำคัญ หลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาชาติจัดบรรยากาศการเรียนรู้เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน และมีความเป็นประชาธิปไตย เป็นตัวอย่างการจัดการศึกษา

ชั้นพื้นฐานในระดับอำเภอให้กับโรงเรียนอื่น ๆ มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีบุคลากรมืออาชีพ มีความเข้มแข็งทางวิชาการ สามารถเป็นต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ได้ มีสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัย (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 7-8) ดังนั้นการนำหลักการบริหารจัดการที่ดีไปสู่การปฏิบัติจำเป็นต้องมีตัวบ่งชี้เพื่อให้มีการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม (ทวีศิลป์ กุลนภาดล. 2547 : 5) ปัจจุบันนี้ยังไม่มีข้อกำหนดตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน แต่ด้วยภารกิจและความมุ่งหวังที่สังคมมีต่อการดำเนินงานโรงเรียนในฝันของกระทรวงศึกษาธิการ และให้เกิดความสอดคล้องกับเป้าหมายและพันธกิจที่กำหนดไว้ ดังนั้นตัวบ่งชี้ที่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง และการนำหลักการบริหารจัดการไปปฏิบัติให้เป็นผลหรือไม่นั้นจำเป็นต้องมีเครื่องชี้วัดที่มีความเหมาะสมและเชื่อถือได้ (บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และบุญมี ลี. 2544 : 44) ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนาตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีให้มีความชัดเจนและเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนในฝัน

โรงเรียนในฝันตามโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ของกระทรวงศึกษาธิการครั้งนี้ จะบรรลุเป้าหมายของการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและมาตรฐานที่สูงขึ้นทั้งในด้านการจัดการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การบริหารจัดการที่เน้นโรงเรียนเป็นฐาน การพัฒนาครูและผู้บริหารมืออาชีพ ได้มากขึ้นเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันนั่นเอง การประเมินเป็นกิจกรรมสำคัญอันหนึ่งของการบริหารงาน ผลการประเมินจะทำให้ทราบจุดเด่น จุดด้อย และปัญหาการดำเนินงาน สามารถนำไปใช้พัฒนาและปรับปรุงการปฏิบัติงานได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันตามโครงการนี้จะช่วยให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียน และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการดำเนินงานและจะเป็นเครื่องยืนยันว่า การบริหารจัดการนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ถูกต้อง เป็นที่ยอมรับ และตรวจสอบได้จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. 2542 : 31) ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันที่เข้าร่วมโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ระยะที่ 1 ซึ่งการดำเนินงานได้เสร็จสิ้นลงแล้ว

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งประเมินการบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีความมุ่งหมายเฉพาะดังนี้

1. เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้และแบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน
2. เพื่อตรวจสอบผลการใช้แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้ตัวบ่งชี้ และแบบประเมินที่พัฒนาขึ้น
3. เพื่อวิเคราะห์ปัญหา และอุปสรรคในการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ความสำคัญของการวิจัย

การวิจัยนี้จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารจัดการโรงเรียนในฝันดังนี้

1. ผลการวิจัยจะทำให้ทราบถึงสภาพการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ซึ่งจะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญของโรงเรียนในการนำไปใช้วางแผนพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น โดยเฉพาะด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการทดสอบรวบยอดระดับชาติ (O-net)
2. ทำให้ได้ตัวบ่งชี้และแบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน ตามโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน กระทรวงศึกษาธิการ
3. จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ทำให้รู้ถึงปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของโรงเรียนในฝัน ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายและการพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนในฝันทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้
4. ผู้บริหารระดับสูงสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปกำหนดนโยบายด้านการบริหารการศึกษา เพื่อให้บรรลุเจตนารมณ์ของโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน และนโยบายของชาติในการจัดการศึกษา
5. ผู้บริหารโรงเรียนในฝัน สามารถนำผลการวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ในอันที่จะทำให้การบริหารจัดการโรงเรียนในฝันบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์และจะส่งผลโดยรวมต่อคุณภาพการจัดการศึกษาของชาติ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) ที่ประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ที่เข้าร่วมโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ระยะที่ 1 โดยมีขอบเขตของการวิจัยดังนี้

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้

การประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันครั้งนี้ ใช้แนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการ หรือธรรมาภิบาล (Good Governance) ในองค์ประกอบหลัก ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการองค์กรสมัยใหม่ (Modern Organization) ซึ่งสังเคราะห์จากแนวคิดของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2541) สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2546) UNESCO (1998) Egner (2001) และ Grace (2002) ได้แก่ ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ เสรีภาพทางวิชาการ และการมีส่วนร่วม ตลอดจนแนวคิดการดำเนินงานโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ของกระทรวงศึกษาธิการ (2547) ที่เน้นด้านความมีอิสระในการบริหารจัดการ เสรีภาพทางวิชาการ และการมีส่วนร่วมในการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย แบ่งตามขั้นตอนการวิจัย 3 ขั้นตอน ซึ่งประชากรและกลุ่มตัวอย่างมีลักษณะดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน โดยแหล่งผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยขั้นตอนนี้ เป็นผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนในฝัน เลือกมา จำนวน 12 คน จำแนกเป็นผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา 4 คน ผู้บริหารสถานศึกษา 4 คน และครูอาจารย์ หรือนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนในฝัน 4 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบผลการใช้แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน โดยประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยในขั้นนี้ จำนวน 414 คน ประกอบไปด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา 46 คน (จาก 46 โรงเรียน) และรองผู้อำนวยการสถานศึกษา โรงเรียนละ 2 คน รวม 92 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง และครูผู้สอนในโรงเรียนในฝัน จำนวน 276 คน (ตัวแทนโรงเรียนละ 6 คน) ได้มาโดยการสุ่มแบบง่าย (Simple Sampling)

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดี ของโรงเรียนในฝัน โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้ ได้แก่ ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 4 คน ผู้อำนวยการสถานศึกษา 4 คน รองผู้อำนวยการสถานศึกษา 4 คน และตัวแทนครูผู้สอนจากโรงเรียนในฝันที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 4 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ตัวแปรที่ศึกษา ประกอบไปด้วย

1. ตัวบ่งชี้และแบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน 3 องค์ประกอบคือ ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ เสรีภาพทางวิชาการ และการมีส่วนร่วม ในภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน ได้แก่ ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร และด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา
2. ปัญหาและอุปสรรคของการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดคือ แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการประเมินสภาพการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันครั้งนี้ ประกอบไปด้วยองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดีเพียง 3 องค์ประกอบเท่านั้น ผลการประเมินอาจไม่ครอบคลุมถึงองค์ประกอบหรือมิติด้านอื่น ๆ และกระบวนการประเมินที่ใช้ครั้งนี้เป็นการให้ผู้ตอบแบบสอบถามของการวิจัยโดยการแสดงความคิดเห็นเชิงประเมินความคลาดเคลื่อนอาจเกิดขึ้นได้ในกรณีที่มีความคิดเห็นเป็นไปในทางบวก ซึ่งเกิดจากความลำเอียงของผู้ตอบแบบสอบถาม และรวมทั้งผู้ตอบแบบสอบถามการประเมินการบริหารจัดการที่ดีของ

โรงเรียนในฝันครั้งนี้ มีเพียงเฉพาะผู้บริหาร และคณะครูของโรงเรียนในฝัน ไม่รวมถึงผู้ปกครองและชุมชน ซึ่งผู้วิจัยถือว่าเป็นข้อจำกัดประการสำคัญของการวิจัยนี้

นิยามศัพท์เฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดคำนิยามศัพท์เฉพาะดังนี้

1. โรงเรียนในฝัน หมายถึง สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ โดยมีภารกิจหลักและเป้าหมายตามโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ของกระทรวงศึกษาธิการ ปี พ.ศ. 2546 ในการดำเนินงานในระยะที่ 1 จำนวน 46 โรงเรียน จาก 46 อำเภอในเขตตะวันออกเฉียงใต้

2. ภารกิจหลักและเป้าหมายของโรงเรียนในฝัน หมายถึง การดำเนินงานตามจุดเน้นของโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน กระทรวงศึกษาธิการ ในด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษาที่มีลักษณะการตัดสินใจ และกระทำการเบ็ดเสร็จสิ้นสุดระดับสถานศึกษา มีความสะดวก คล่องตัว สามารถใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการดำเนินงาน และแสดงออกตามที่ตนต้องการ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยมีเป้าหมายการดำเนินงานตามภารกิจหลักแต่ละด้านดังนี้

2.1 การบริหารวิชาการและการเรียนการสอน หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ การวัดผลตามสภาพจริง การวิจัยในชั้นเรียน การส่งเสริมและพัฒนาวิชาการ การนิเทศภายใน การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การประชุม สัมมนาทางวิชาการ การระดมทรัพยากร และงบประมาณพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการจัดบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา เพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาตามเป้าหมายความสำเร็จของโรงเรียนในฝัน

2.2 สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หมายถึง การดำเนินงานของโรงเรียนเกี่ยวกับ การสร้างความพร้อมด้านวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน สื่อนวัตกรรมการเรียนรู้สมัยใหม่ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ที่ทันสมัยและเพียงพอ มีห้องเรียน ห้องพิเศษ ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องปฏิบัติการภาษา ห้องสมุด แหล่งเรียนรู้ และบริเวณอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมเหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ รวมทั้งมีหลักสูตรและการเรียนการสอนคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต และการให้บริการ คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ตแก่นักเรียนบุคลากร และชุมชนนอกสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง

2.3 เครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดตั้งและสร้าง ความพร้อมด้านเครือข่ายผู้สนับสนุนการจัดการศึกษาและกิจกรรมที่สถานศึกษาจัดขึ้น ทั้งเครือข่ายด้านวิชาการ เครือข่ายแหล่งเรียนรู้ เครือข่ายทั่วไป และการสนับสนุนทรัพยากรและ

งบประมาณเพื่อการจัดการศึกษา เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ของโรงเรียนในฝันให้บรรลุวัตถุประสงค์ การดำเนินงานที่ตั้งไว้ โดยใน การวิจัยนี้ครอบคลุมถึงบุคคล กลุ่มบุคคล หน่วยงาน หรือองค์กร ภาคเอกชน ชุมชน ผู้ปกครอง องค์กรท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สถานประกอบการที่ ได้รับการจัดตั้งให้เป็นเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนทั้งเครือข่ายทางการและไม่เป็น ทางการ

3. การบริหารจัดการที่ดีในโรงเรียนในฝัน (Good Governance in Lab School) หมายถึง การดำเนินงานของโรงเรียนในฝันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามภารกิจหลัก 3 ด้าน คือ การบริหาร วิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านเครือข่ายผู้ร่วม พัฒนาการศึกษา โดยอาศัยหลักการบริหารจัดการที่ดี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ความเป็นอิสระในการ บริหารจัดการ เสรีภาพทางวิชาการ และการมีส่วนร่วม ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ หมายถึง การบริหารจัดการของโรงเรียนใน ฝันตามภารกิจหลัก 3 ด้าน โดยมีอำนาจกระทำการเปิดเสรีและอำนาจการตัดสินใจขั้นสุดในระดับ โรงเรียน บริหารจัดการภารกิจต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองที่มีความคล่องตัว สะดวก รวดเร็ว พึ่งพาตนเอง และไม่อยู่ภายใต้การช่วยเหลือสนับสนุนจากผู้อื่น ปราศจากอิทธิพล การบีบบังคับ หรือการ แทรกแซงการบริหารจัดการจากบุคคลหรือหน่วยงาน/องค์กรอื่น โดยมีอิสระในการบริหารจัดการ ตามภารกิจหลักดังนี้

3.1.1 อิสระในการบริหารจัดการด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน หมายถึง การกำหนดแนวทางการบริหารหลักสูตรและการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัด การศึกษาตามจุดเน้นของโรงเรียน และการตัดสินใจเลือกใช้รูปแบบการประกันคุณภาพภายในเพื่อ รองรับการประกันคุณภาพภายนอก สมศ.ได้เอง การอนุมัติแผนงานและงบประมาณเพื่อสร้างสื่อ นวัตกรรมการเรียนรู้ขั้นสุดในระดับโรงเรียน และงบประมาณเพื่อการพัฒนาบุคลากรตามความ เหมาะสมโดยปราศจากอิทธิพลใด ๆ รวมทั้งดำเนินการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดย ใช้รูปแบบและกิจกรรมที่คล่องตัวและรวดเร็ว

3.1.2 อิสระในการบริหารจัดการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หมายถึง การกำหนดแนวทางการบริหารจัดการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารตามจุดเน้น ของโรงเรียนได้เอง การกำหนดรูปแบบและวิธีการให้บริการคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตแก่นักเรียนและผู้เกี่ยวข้องได้สอดคล้องกับแนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การอนุมัติ การใช้งบประมาณเพื่อสร้างผลงานที่โดดเด่นและเป็นต้นแบบในระดับอำเภอได้เอง การกำหนด แผนงาน โครงการด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารโดยไม่มีการแทรกแซงจากบุคคลหรือ หน่วยงานอื่น ๆ และการกำหนดแนวทางการใช้ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด แหล่งเรียนรู้ และการ ให้บริการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่คล่องตัว รวดเร็ว และทันต่อการใช้งาน

3.1.3 อิสระในการบริหารจัดการด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา หมายถึง การกำหนดแนวทางการบริหารจัดการเครือข่ายเพื่อพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาชาติได้เอง การตัดสินใจเลือกประเภทและกิจกรรมของเครือข่ายเพื่อใช้ในการประกันคุณภาพภายในและรองรับ

การประเมินภายนอกจาก สมศ.ได้ การอนุมัติแผนงาน โครงการด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา สิ้นสุดในระดับโรงเรียนและไม่มี การแทรกแซงจากบุคคลหรือหน่วยงานอื่น ๆ การกำหนดแนวทาง และขั้นตอนการดำเนินงานและการใช้เครือข่ายที่สะดวก คล่องตัว และรวดเร็ว รวมทั้งการประเมิน ความพร้อมเครือข่ายและผลการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงหรือยุติการใช้เครือข่ายได้ตามความต้องการ จำเป็นทันที

3.2 เสรีภาพทางวิชาการ หมายถึง การบริหารจัดการของโรงเรียนในพื้นที่ตามภารกิจ หลัก 3 ด้านโดยไม่มีสิ่งใดมาขวางกั้นหรือเป็นอุปสรรคขัดขวางการดำเนินงานที่มีแนวคิด การปฏิบัติ การแสดงออก หรือกระทำการใดสิ่งหนึ่งได้ตามความต้องการ ความสนใจ และเลือกทางเลือกที่เห็นว่า เหมาะสมและเป็นไปได้ ทั้งนี้การกระทำหรือแสดงออกนั้นอยู่ในขอบเขตตามสิทธิอันพึงมีของตนเอง และเป็น การกระทำที่มุ่งสนองความต้องการ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการของตนเองได้ อย่างเสรี และไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ยุ่งยากหรือส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้เกี่ยวข้อง โดยโรงเรียนในพื้นที่มีเสรีภาพทางวิชาการดังนี้

3.2.1 เสรีภาพทางวิชาการด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน หมายถึง การเป็นผู้นำทางวิชาการและพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนตามจุดเน้นของการจัดการศึกษา ของโรงเรียนในพื้นที่ได้ตามที่ต้องการ ใช้วิธีการและกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาวิชาการเพื่อรองรับการ ประเมินคุณภาพภายในและการประเมินภายนอกจาก สมศ. สร้างสื่อ นวัตกรรม การเรียนรู้ให้เป็นที่ยอมรับและเทียบเคียงกับโรงเรียนชั้นนำ การเลือกแนวทางการสร้างผลงานทางวิชาการตามความ สนใจของตนเอง และเลือกใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษาเพื่อ พัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถและคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาชาติอย่างหลากหลาย

3.2.2 เสรีภาพทางวิชาการด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หมายถึง การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตตามจุดเน้นและ นโยบาย ของโรงเรียนได้ตามความต้องการ เลือกใช้สื่อเทคโนโลยี วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน แหล่งเรียนรู้และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน และสร้างผลงานด้านสื่อ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต รวมถึงวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศเพื่อให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปอย่าง หลากหลาย การเลือกใช้สื่อ อุปกรณ์ต่าง ๆ และแหล่งเรียนรู้ประกอบการจัดกิจกรรมหรือสร้าง ผลงานทางวิชาการได้ตามความต้องการและหลากหลาย ตลอดจนการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาชาติด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารด้วย วิธีการที่สร้างสรรค์และไร้ขีดจำกัด

3.2.3 เสรีภาพทางวิชาการด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา หมายถึง การ พัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายตามความต้องการ และใช้เครือข่าย ตามความสนใจ ของสถานศึกษา ปรับเปลี่ยนเครือข่ายและจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากเครือข่ายอย่าง หลากหลายและสอดคล้องกับแนวทางทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เลือกใช้เครือข่าย ทางวิชาการและแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลายเพื่อสร้างผลงานหรือกิจกรรมของสถานศึกษาหรือ ผลงานทางวิชาการได้ตามความสนใจ ความต้องการ และหลากหลาย ตลอดจนเลือกรูปแบบการ

สนับสนุนและวิธีการเรียนรู้จากเครือข่ายได้เอง และสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนอย่างไร้ขีดจำกัด

3.3 การมีส่วนร่วม หมายถึง การบริหารจัดการของโรงเรียนในฝันตามภารกิจหลัก 3 ด้าน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง ชุมชน นักเรียน ครู อาจารย์ และองค์กรภายนอกโรงเรียน เข้ามา มีบทบาทและส่วนร่วมคิด วางแผน ปฏิบัติ ตรวจสอบ ติดตาม กำกับ ประเมิน ปรับปรุงแก้ไข ภาควุมิใจ ชื่นชมความสำเร็จ ระดมทรัพยากรและงบประมาณ เป็นคณะกรรมการดำเนินงาน และเข้าร่วมประชุม สัมมนาทางวิชาการ โดยมี รายละเอียดดังนี้

3.3.1 มีส่วนร่วมด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน หมายถึง การระดมทรัพยากรและงบประมาณเพื่อการจัดการศึกษาจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาตามกระบวนการ PDCA โดยคณะกรรมการและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ผู้บริหาร คณะครู และผู้เกี่ยวข้องวางแผนการผลิต จัดหา และใช้สื่อ นวัตกรรม การเรียนรู้ร่วมกัน เข้าร่วมประชุม สัมมนาทางวิชาการเพื่อสร้างผลงานให้เป็นที่ยอมรับและความเชี่ยวชาญในงานแบบครูอาชีพ รวมทั้งมีการประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรและมาตรฐานการศึกษาชาติ โดยประเมินตามสภาพจริงจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

3.3.2 มีส่วนร่วมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หมายถึง การระดมทรัพยากรและงบประมาณเพื่อการจัดหาสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตจากผู้เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา การดำเนินงานด้านสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตโดยคณะกรรมการ ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมวางแผนการจัดการเรียนการสอนคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และการให้บริการร่วมกัน การเข้าร่วมประชุม สัมมนาทางวิชาการเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญด้านสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และนวัตกรรมใหม่ ๆ รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายวางแผนและพัฒนาสนับสนุนผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาชาติ ทั้งด้านวิชาการและด้านอื่น ๆ

3.3.3 มีส่วนร่วมด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา หมายถึง การวางแผนร่วมกันและระดมทรัพยากรและดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาชาติของเครือข่ายประเภทต่าง ๆ เครือข่ายสนับสนุนการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในและการประเมินภายนอกจาก สมศ. หลากหลายรูปแบบและวิธีการ คณะกรรมการและเครือข่ายมีส่วนร่วมสร้างผลงานของสถานศึกษาเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่โรงเรียนอื่น ครูใช้แหล่งเรียนรู้และเครือข่ายประกอบการจัดกิจกรรมและการพัฒนาผลงานทางวิชาการ รวมทั้งเครือข่ายร่วมประเมินคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตรและมาตรฐานการศึกษาชาติแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งคุณธรรม และความประพฤติจากการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายต่าง ๆ

4. ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี หมายถึง สิ่งที่น่ามาวัดหรือรายการข้อสารสนเทศที่บ่งบอกสภาพการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน โดยมีความสอดคล้องกับภารกิจด้านการบริหาร วิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านเครือข่ายผู้ร่วม

พัฒนาการศึกษาและคลุ้มคลุ้มในมิติหรือองค์ประกอบการบริหารจัดการที่ดี 3 ด้านคือ ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการเสรีภาพทางวิชาการ และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน โดยมีกระบวนการสร้างตัวบ่งชี้ ได้แก่ การกำหนดกรอบและร่างตัวบ่งชี้โดยผู้เชี่ยวชาญ และปรับปรุงตัวบ่งชี้ ตามคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุมปริญญาโท

5. แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดี หมายถึง เครื่องมือที่ใช้ตรวจสอบระดับการปฏิบัติตามองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด เกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามภารกิจด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษาในมิติการบริหารจัดการที่ดี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ เสรีภาพทางวิชาการ และการมีส่วนร่วม โดยความเที่ยงตรงของแบบประเมินนี้ได้รับการยืนยันและตรวจสอบคุณภาพจากผู้เกี่ยวข้องทั้งโรงเรียนในฝัน

6. ผู้บริหารโรงเรียนในฝัน หมายถึง ข้าราชการครูที่ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกให้เข้าร่วมโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ของกระทรวงศึกษาธิการ ในปี พ.ศ.2546 โดยเป็นผู้นำทางวิชาการและสร้างการเปลี่ยนแปลง มีจิตสำนึกในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และยกระดับมาตรฐานการศึกษาให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ปฏิบัติงานเต็มเวลาเพื่อดูแลการปฏิบัติงานของบุคลากรภายในให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และบรรลุวัตถุประสงค์ของโรงเรียนในฝัน

7. ครูโรงเรียนในฝัน หมายถึง บุคคลที่ได้รับการบรรจุและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งครูในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนในฝัน ที่มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินงานโรงเรียนในฝัน มีความสามารถด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และมีเครือข่ายการพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีความเชี่ยวชาญและผลงานด้านการสอนเป็นที่ยอมรับ เป็นบุคลากรมืออาชีพ และมีจำนวนครูครบตามเกณฑ์ และครูโรงเรียนในฝันยังรวมถึง วิทยากรชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้ทรงคุณวุฒิช่วยสอนโรงเรียนอีกด้วย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

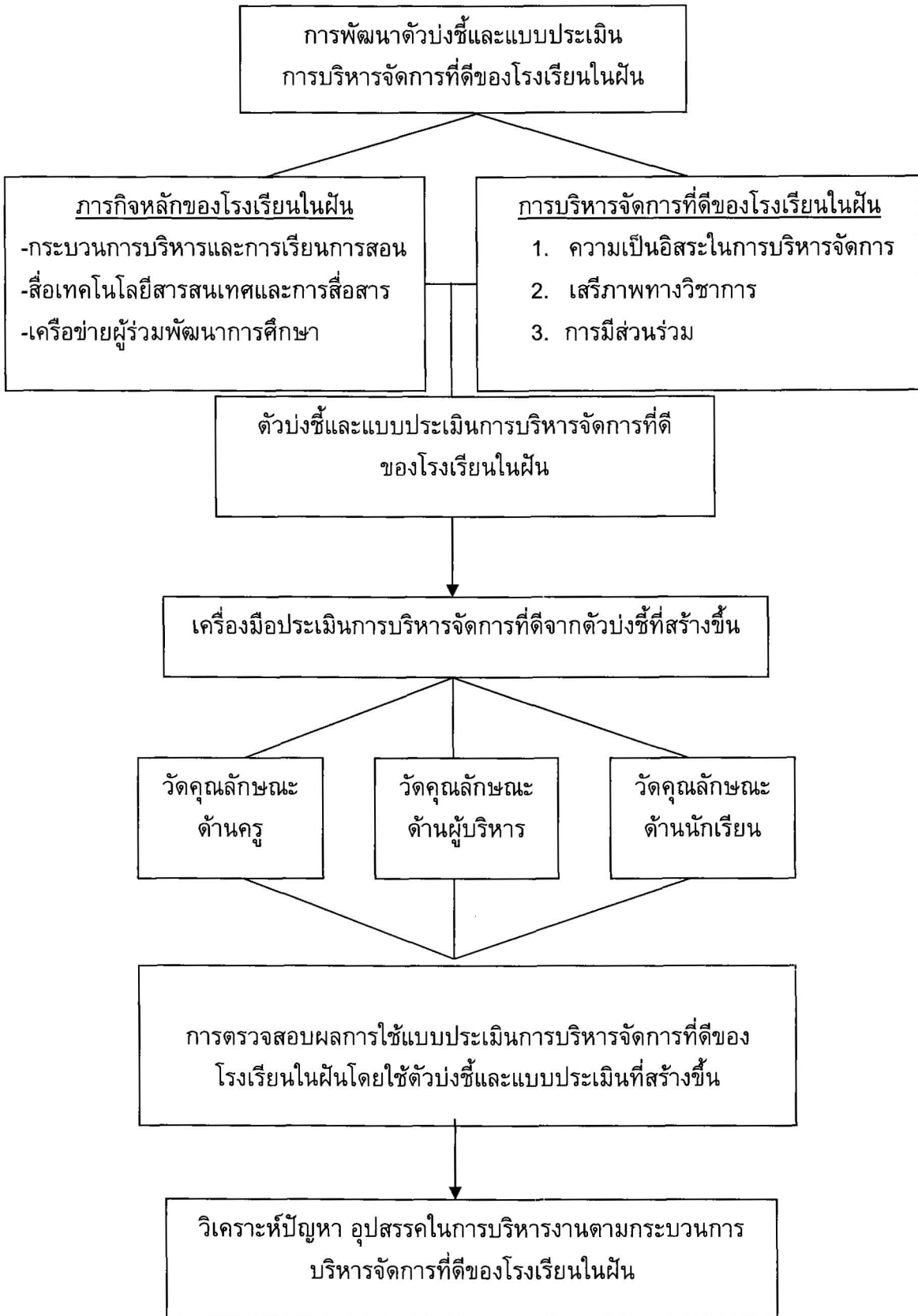
การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนจะนำไปสู่ความสำเร็จของการดำเนินงานตามภารกิจสำคัญ โดยเฉพาะภารกิจหลักของการดำเนินงานโรงเรียนในฝัน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 52-54) ได้แก่ 1) ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน เป็นเป้าหมายที่มุ่งสู่ความเลิศทางวิชาการอันดับแรก (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3. 2546 : 2) ที่โรงเรียนในฝันต้องให้ความสำคัญในการดำเนินงาน ทั้งนี้การบริหารวิชาการและการเรียนการสอนตามแผนการเรียนที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของผู้เรียนที่หลากหลาย เช่น วิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์, ศิลป์-คำนวณ, ศิลป์-ภาษา, ภาษาไทย-สังคม, วิทยาศาสตร์-คอมพิวเตอร์ และอื่นๆ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 141) จำเป็นต้องสร้างมาตรฐานและจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนให้

บรรลุผลการเรียนรู้ที่คาดหวังตามที่กำหนดไว้ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งการบริหารวิชาการ และการเรียนการสอนของโรงเรียนในฝัน มีเนื้อหาสาระดังนี้ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สื่อนวัตกรรมการเรียนรู้ การวิจัยในชั้นเรียน การส่งเสริมและพัฒนาวิชาการ การระดมทรัพยากรและงบประมาณพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการจัดบรรยากาศและแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา 2) ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หรือ ICT ถือว่าเป็นภารกิจหลักที่สำคัญอีกด้านหนึ่งที่มีมุ่งให้การดำเนินงานได้มาตรฐานและเป็นแบบอย่างแก่โรงเรียนทั่วไป ทั้งด้านการสร้างความพร้อมด้านวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน สื่อนวัตกรรมการเรียนรู้สมัยใหม่ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์อินเทอร์เน็ต ที่ทันสมัยและเพียงพอ การจัดห้องเรียน ห้องพิเศษ ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องปฏิบัติการภาษา แหล่งเรียนรู้ อาคารสถานที่ แหล่งเรียนรู้ และมีหลักสูตรและการเรียนการสอนเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต รวมทั้งการให้บริการคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตแก่นักเรียน ครู บุคลากรและชุมชน และ 3) ด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินงานประการหนึ่งของโรงเรียนในฝัน ซึ่งครอบคลุมถึงผู้อุปถัมภ์การจัดการศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3. 2546 : 23) โดยโรงเรียนในฝันต้องจัดตั้งและสร้างความพร้อมด้านเครือข่าย ผู้สนับสนุนการจัดการศึกษาอย่างหลากหลายประเภท ทั้งทางด้านวิชาการ งบประมาณ ความประพฤติและการสนับสนุนกิจกรรมทั่วไป จากบุคคล กลุ่มบุคคล หน่วยงาน บริษัท ห้างร้าน ชุมชน คหบดี ผู้ปกครอง องค์กรภาคเอกชน องค์กรท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชน ชุมชน สถานประกอบการ เป็นต้น ทั้งนี้เครือข่ายทางการศึกษาเหล่านี้จะสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอน และการดำเนินงานของโรงเรียนในฝัน ตามรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 127)

การดำเนินงานตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน 3 ด้านเหล่านี้จะประสบผลสำเร็จได้มากน้อยเพียงใดนั้น จะต้องอาศัยแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเฉพาะทฤษฎีการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) ซึ่งการบริหารจัดการที่ดีที่นำมาประยุกต์ใช้ของโรงเรียนในฝันมี 3 มิติหลักตามแนวคิดของเกรซ (Grace. 2002) และเอกเนอร์ (Egner. 2001) ประกอบด้วย 1) ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ (administrative autonomy) โดยที่โรงเรียนเหล่านี้มีอำนาจกระทำการได้เบ็ดเสร็จ มีอำนาจตัดสินใจสิ้นสุดในระดับสถานศึกษา กำหนดแนวทางการบริหารจัดการภารกิจได้เองอย่าง สะดวก รวดเร็ว และคล่องตัว ปราศจากการแทรกแซงจากบุคคล หน่วยงานอื่นบีบบังคับ หรืออิทธิพลใด ๆ ทั้งในด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา 2) เสรีภาพทางวิชาการ (academic freedom) โดยสามารถดำเนินการหรือปฏิบัติงานได้ตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จินตนาการ รูปแบบ และวิธีการของตนเอง และตามความสนใจ สร้างทางเลือก และเลือกแนวทางปฏิบัติงานที่เป็นไปได้และเหมาะสมกับบริบทของตนเอง โดยไม่มีสิ่งใดมาขวางกั้น หรือเป็นอุปสรรคขัดขวางการดำเนินงาน และ 3) การมีส่วนร่วม (participation) โดยการเปิดโอกาส

ให้ผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทและส่วนร่วมคิด วางแผน ปฏิบัติ ตรวจสอบ ติดตาม กำกับ ประเมิน ปรับปรุงแก้ไข ภาคภูมิใจ ซึ่งชมความสำเร็จ ระดมทรัพยากรและงบประมาณ และร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินงานรวมทั้งเข้าร่วมประชุม สัมมนาทางวิชาการ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 129)

จากการใช้แนวคิดการบริหารจัดการที่ดีในการดำเนินงานตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน 3 มิติได้แก่ ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ เสรีภาพทางวิชาการ และการมีส่วนร่วม ทั้งในด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา จะส่งผลให้โรงเรียนในฝันมีความสำเร็จด้านความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารและครูอาจารย์ที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และผลงานทางวิชาการ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คะแนนทดสอบระดับชาติ หรือการทดสอบ O-net ผ่านเกณฑ์ที่ สมศ.กำหนด การจัดการศึกษาได้คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาชาติ มีผลงานเป็นที่ยอมรับเทียบเคียงกับโรงเรียนชั้นนำและเป็นต้นแบบในระดับอำเภอ และได้รับการรับรองคุณภาพมาตรฐานสถานศึกษา จากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ได้ในที่สุด ซึ่งรายละเอียดการพัฒนาตัวชี้วัดและประเมินการบริหารจัดการที่ดีขอโรงเรียนในฝัน ปรากฏดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเกี่ยวกับการประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนในฝัน และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดีซึ่งมีรายละเอียดของการศึกษาตามลำดับดังนี้

1. วิสัยทัศน์ว่าด้วยโรงเรียนดี
2. โรงเรียนในฝัน
 - 2.1 โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน
 - 3.2 โรงเรียนในฝันตามโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน
3. การบริหารงานตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน
4. สภาพการดำเนินงานของโรงเรียนในฝัน
5. การบริหารจัดการที่ดี (Good Governance)
6. การประเมินองค์กร
7. การประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน
8. การพัฒนาตัวบ่งชี้ทางการศึกษา
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. วิสัยทัศน์ว่าด้วยโรงเรียนดี

“โรงเรียนดีคือโรงเรียนอย่างไร” คำถามนี้ในมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ และนักการศึกษา อาจมีคำตอบที่แตกต่างกัน โรงเรียนดีจะมีลักษณะเช่นใดนั้นขึ้นอยู่กับแนวคิดและความมุ่งหวังของแต่ละบุคคล ฮาดิ (Hadi. 2002) ได้กล่าวว่า โรงเรียนที่ดีจะเป็นสถานที่สร้างประสบการณ์ทางการศึกษาสำหรับผู้เรียน และเตรียมการให้กับผู้เรียนได้ประสบผลสำเร็จในชีวิตในอนาคต แอลลิเซอร์ (Allisor. 2001) กล่าวว่า โรงเรียนที่ดีจะมีการนำนวัตกรรมเข้ามาใช้พัฒนาผู้เรียนอย่างหลากหลาย ผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันจะได้รับการดูแลและพัฒนาให้ประสบผลสำเร็จได้ และเต็มไปด้วยบรรยากาศการสร้างความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เอลิก (Alig. 2003) ได้ศึกษารูปแบบโรงเรียนดีที่ประสบผลสำเร็จ พบว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญได้แก่ ความเป็นผู้นำที่เข้มแข็ง มีฐานะและสภาพทางสังคมดีพอสมควร มีการจัดกระบวนการเรียนการสอน การพัฒนาและการสื่อสาร ส่วน บาร์ธ (Barth. 1990 : 161) ได้อธิบายว่า “โรงเรียนดีคือ โรงเรียนที่ข้าพเจ้าอยากส่งลูกสุดที่รักไปรับการศึกษา เพื่อเด็ก ๆ จะได้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีของสังคมในอนาคต” และ “โรงเรียนดีคือ โรงเรียนที่ครูอยากจะไปสอน อยากจะไปทำงานและรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมสร้างสรรค์ความเป็นโรงเรียนดีนั้นขึ้นมา” โรงเรียนดีเป็นโรงเรียนที่บุคลากรได้ทำงานตาม

ความฝัน และอุดมการณ์ที่มุ่งมั่น หากเป็นคำตอบของผู้ปกครอง นักเรียน ครูอาจารย์ คนกวาดถนน หรือคนขับรถโดยสารก็อาจจะได้คำตอบที่แตกต่างกันไปตามความคิด ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ดังนั้นวิสัยทัศน์ว่าด้วยโรงเรียนดีตามความคิดของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความคิด ความเชื่อ และความคาดหวังที่มีต่อโรงเรียน

“วิสัยทัศน์” เป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากตะวันตก แต่เป็นคำที่ติดปากคนไทยได้อย่างรวดเร็ว และใช้กันอย่างแพร่หลาย มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า “Vision” จากพจนานุกรม ของเว็บสเตอร์ (Webster. 1992 : 1089) ได้ให้ความหมายว่า วิสัยทัศน์เป็นความสามารถในการคาดการณ์ล่วงหน้าและเป็นการเตรียมการเพื่ออนาคต บาร์ธ (Barth. 1990 : 161) มีความเชื่อว่าโรงเรียนทุกโรง สถานศึกษาทุกแห่ง ควรจะต้องมีหรือสร้างวิสัยทัศน์เป็นของโรงเรียน เพราะวิสัยทัศน์ของโรงเรียนทำให้ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและผู้บริหารโรงเรียนได้ทราบแนวทางการพัฒนาของโรงเรียนในอนาคตว่าจะเป็นไปได้ในทิศทางใด และมียุทธวิธีใดบ้างที่จะทำให้การดำเนินงานบรรลุจุดหมายปลายทางได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากโรงเรียนใดไม่มีวิสัยทัศน์เป็นของตนเอง ก็ยากต่อการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนและคุณภาพผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จได้อย่างเด่นชัด ทั้งในด้านการศึกษาต่อและประกอบอาชีพของผู้สำเร็จการศึกษา เนื่องจากวิสัยทัศน์และความสามารถของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน (Koop. 2004) ซึ่งการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพของโรงเรียนมีความสำคัญต่อบุคคลอย่างมาก เพราะการศึกษาเป็นแกนนำของชีวิต ของสังคม ประเทศชาติ และโลก” ดังนั้นโรงเรียนที่ดีจึงควรจัดการศึกษาเพื่อให้บุคคลได้แสวงหาคักยภาพในตนเอง เพื่อให้รู้จักตนเองว่ามีความสามารถ จุดเด่น จุดด้อยอย่างไรเพื่อจะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับ “โรงเรียนดี” ของนักการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ พบว่ามีมุมมองหลากหลายมิติ ไชเซอร์ (Sizer. 1990) เห็นว่าองค์ประกอบของโรงเรียนดีควรมีลักษณะ 4 ประการ คือ 1) บุคลากรในโรงเรียนปรึกษาหารือเกี่ยวกับการเรียนการสอน วิธีการที่จะทำให้นักเรียนได้เรียนรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการพัฒนาการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอและเป็นรูปธรรม 2) บุคลากรสังเกตการทำงานซึ่งกันและกันเกี่ยวกับการพัฒนาการสอนและการบริหารจัดการ แล้วนำสิ่งที่ได้จากการสังเกตมาพิจารณาทบทวนและพัฒนาให้ดีขึ้น 3) บุคลากรร่วมกันพัฒนาหลักสูตร พัฒนาการเรียนการสอน ออกแบบทำวิจัยศึกษาและวัดผลประเมินผลหลักสูตรที่ใช้ในโรงเรียน และ 4) บุคลากรในโรงเรียนแนะนำ นิเทศการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุด ซึ่งความเป็นกัลยาณมิตรร่วมวิชาชีพนี้ บุคลากรจะถ่ายทอดความรู้ เทคนิควิธีการเรียนการสอนที่ตนมีความถนัดให้แก่เพื่อนครู เพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ ร่วมมือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ในอันที่จะเกิดผลดีต่อนักเรียน ดังนั้นความเป็นกัลยาณมิตรร่วมวิชาชีพ จะเป็นไปได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับ การให้ความเชื่อถือ ถ้อยยอมรับ และสนับสนุนให้กำลังใจซึ่งกันและกันอย่างจริงจังและบริสุทธิ์ใจของบุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งสิ้น

เซอร์จิโอแวนนี (Sergiovanni. 1991 : 88-90) ได้เสนอไว้ว่า โรงเรียนที่ดีมีคุณภาพนั้นจะ เน้นการให้บริการแก่นักเรียน (Customer Services) จัดสวัสดิการให้แก่ผู้เรียน ตลอดจนตอบสนอง ความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก และสร้างสรรค์บรรยากาศแห่งความร่วมมือในการเรียนรู้ร่วมกัน จัดให้มีโปรแกรมการเรียนอย่างหลากหลาย ตามความสนใจ ความถนัด และความต้องการ จัด กิจกรรมเสริมหลักสูตรและส่งเสริมการเรียนรู้โดยอาศัยยุทธศาสตร์หลากหลายวิธี ส่งเสริม ปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคลากร สร้างสรรค์ สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการทำงานที่ได้มาตรฐานสูง บุคลากรได้รับการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง และบุคลากรมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ซึ่ง จะทำให้มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน (Lee. 2002) อีกแนวคิดหนึ่ง โรงเรียนที่ดีเป็นโรงเรียนที่ มีประสิทธิผล (Effectiveness) โดยที่โรงเรียนมีผลการปฏิบัติงานบรรลุตามเป้าหมายและ วัตถุประสงค์ และความสำเร็จของโรงเรียนนี้ทำให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ (เปรมสุริย์ เชื้อม ทอง. 2536 : 9) โรงเรียนที่มีประสิทธิผลจะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง การใช้ เทคโนโลยีสำหรับการพัฒนาโรงเรียน (Mowen. 2002) และการจัดโปรแกรมการเรียนที่หลากหลาย สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน (Ortiz. 2002) โดยที่ประสิทธิผลเป็นรากฐานสำคัญของพัฒนา โรงเรียนไปสู่คุณภาพ (Hoy & Miskel. 2001 : 287) ทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูง ผู้เรียนมีเจตคติทางบวก มีความสามารถในการทำงานเป็นทีมและไม่มีความขัดแย้งในการปฏิบัติงาน หากทีมงานมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจะช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนให้สูงขึ้น (Lane. 2003)

โรงเรียนดีในมิติของโรงเรียนที่มีประสิทธิผลนั้นยังต้องมีผู้นำที่เข้มแข็ง ความเป็นระเบียบ เรียบร้อย บรรยากาศที่เอื้ออาทรต่อกัน การพัฒนาทักษะที่สำคัญและทดสอบความก้าวหน้าของผู้เรียน อยู่เสมอ (Edmonds. 1992) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ โฮแรนเดอร์ (Horander. 2002) ที่ได้ ศึกษาพบว่า โรงเรียนที่ดีต้องมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูง บุคลากรมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ โรงเรียนและการพัฒนาผู้เรียนไปสู่จุดหมายปลายทาง และการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ของผู้เรียน ลูเนนเบิร์ก และออนส์ไทน์ (Lunenbergh & Orntein. 1996 : 347-352) ได้เพิ่มเติมว่า โรงเรียนที่ดีต้องมีความปลอดภัย สิ่งแวดล้อมเป็นระเบียบเรียบร้อยและเอื้อต่อการเรียนรู้และ บุคลากรเข้าใจบทบาทหน้าที่และปฏิบัติงานได้ตามภารกิจ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเอาใจใส่ ดูแลความก้าวหน้าของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งโรงเรียนดีจะต้องมีผู้บริหารที่เข้มแข็งและเน้น วิชาการ ตลอดจนได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนาการศึกษา จึงจะสะท้อน ให้เห็นว่าโรงเรียนนั้นเป็นโรงเรียนที่ดี มีประสิทธิผลในการจัดการศึกษา ซึ่ง โคล (Cole. 2003) ได้ ศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียนเป็นสิ่งสะท้อนถึงคุณลักษณะที่ดีของโรงเรียนและเป็นตัว ทำนายระดับความสำเร็จทางการเรียนของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

กระทรวงศึกษาธิการ (2542) ได้กล่าวถึงโรงเรียนดีในมิติของ “การดำเนินงานปฏิรูป การศึกษา”(Education Reform) ในมิตินี้เกี่ยวข้องกับภารกิจที่โรงเรียนสามารถดำเนินงานปฏิรูป การศึกษาได้ประสบผลสำเร็จ โฮเมส (Homes. 2002) ได้ศึกษาพบว่า โรงเรียนที่มีการปฏิรูป

การศึกษานั้นควรจะรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนในห้องเรียนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสร้างสรรค์บรรยากาศในการเรียนรู้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน นอกจากนี้แล้ว การเปลี่ยนแปลงทางวิชาการภายใต้บริบทการปฏิรูปการศึกษา และพฤติกรรมทางวิชาการของครูจะช่วยให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ (Beghetto. 2002)

กรมวิชาการ (2542 : 3-12) ได้เสนอไว้ว่า โรงเรียนที่สามารถดำเนินงานปฏิรูปการศึกษานั้นจะมีผลงานหลัก 4 ด้านคือ 1) การปฏิรูปการเรียนรู้ ที่ให้ผู้เรียนได้พัฒนาขีดความสามารถของตนได้ตามศักยภาพ มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ และสติปัญญา คติวิเคราะห์ รักการเรียนรู้ และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองโดยเน้นการลงมือปฏิบัติจริงผู้เรียน 2) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ ยืดหยุ่น และสอดคล้องกับสภาพของชุมชนและสนองความต้องการของผู้เรียน 3) การประกันคุณภาพการจัดการศึกษา โดยโรงเรียนได้ดำเนินการเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐาน โดยนักเรียนหรือผู้สำเร็จการศึกษาจะต้องมีความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะต่าง ๆ ตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาเป็นที่ยอมรับของสังคม และ 4) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ได้รับการพัฒนาด้านความรู้ความสามารถในการประกอบวิชาชีพที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และจิตวิญญาณของความเป็นครูเพื่อเป็นครูมืออาชีพ และครูควรได้รับการพัฒนาวิชาชีพ และประเมินประสิทธิผลของการพัฒนาวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยที่การประเมินการพัฒนาวิชาชีพนี้จะส่งผลให้ครูมีการปรับปรุงและพัฒนางานและการเรียนรู้ของผู้เรียน

พนม พงษ์ไพบูลย์ (2547 : 2) ได้กล่าวว่า โรงเรียนที่ดีคือโรงเรียนที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับซึ่งให้ความสำคัญกับการที่จะสั่งสอนอบรมให้เด็กเป็นคนดี จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการเป็นคนดี เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของการพัฒนาศักยภาพ และใช้หลักประชาธิปไตยในการปกครอง และการสอน รวมทั้งร่วมกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา โดยผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนั้น จะปรากฏให้เห็นว่า เป็นคนดี คนมีชื่อเสียง และคนที่ประสบความสำเร็จในการศึกษาต่อ หรือการประกอบอาชีพ เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย แต่อย่างไรก็ตามโรงเรียนที่ไม่มีชื่อเสียงก็สามารถเป็นโรงเรียนที่ดีได้เช่นกัน สมศักดิ์ สินธุระเวชัญ (2542 : 45-46) ได้กล่าวว่า โรงเรียนที่ดีจะสะท้อนในมิติของการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบไปด้วย ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำระดับมืออาชีพ มีเป้าประสงค์และวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอนที่เข้มแข็ง การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีความหมายต่อผู้เรียน มีความคาดหวังทางวิชาการสูง เสริมแรงในทางบวก และเน้นความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ตลอดจนมีหลักสูตรที่เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน เป็นหลักสูตรที่มีความหมายต่อผู้เรียน และบูรณาการในการนำไปใช้พัฒนาผู้เรียน (Everett. 2002) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์ (2541 : 11) ที่ได้กล่าวว่า โรงเรียนดีมีคุณภาพจะแสดงออกให้เห็นถึง “มิติแห่งคุณภาพ” (Quality Dimensions) ในด้านต่าง ๆ คือ โรงเรียนมีความสามารถในการจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐาน มี

ลักษณะเด่นเฉพาะ มีผลการปฏิบัติงานสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และส่งเสริมการใช้สื่อการสอนที่มีคุณภาพในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และมีชื่อเสียงเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชน และโรงเรียนที่ดีมีคุณภาพในมิติของความสำเร็จในการประกันคุณภาพการศึกษา โดยมีผลการปฏิบัติงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาตามสภาพความเป็นจริง และบริบทของการบริหารจัดการของตนเองในขั้นตอนการควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบและปรับปรุงคุณภาพการศึกษา และการประเมินและรับรองคุณภาพอยู่ในระดับดี ทั้งการประเมินภายในสถานศึกษา และการประเมินภายนอกสถานศึกษา โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2545 : 63-64)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า โรงเรียนที่ดีมีคุณภาพนั้นจะให้ความสำคัญในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้อย่างหลากหลาย ให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความถนัดและสนใจ ส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนและสร้างสรรค์บรรยากาศที่ดีแก่ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และโรงเรียนร่วมมือกันจัดการศึกษา ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการบริหารงานและมีประสิทธิภาพ มุ่งสู่ความเป็นเลิศทั้งด้านวิชาการและการประกอบอาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพและความสามารถ ผู้เรียนแสวงหาความรู้อย่างไม่สิ้นสุด รู้ทันการเปลี่ยนแปลงและแข่งขันกับสังคมโลกได้ เน้นการพัฒนาบุคลากร และการมีปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคลากรเพื่อพัฒนาวิชาชีพและการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา มีผลการประเมินทั้งภายในและภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ (สมศ.) อยู่ในระดับดีทั้งในมาตรฐานด้านผู้บริหาร ด้านครูผู้สอน และด้านผู้เรียน ซึ่งเป็นลักษณะและเป้าหมายการดำเนินงานของโรงเรียนในฝัน

2. โรงเรียนในฝัน

2.1 โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 3-7) ได้นำเสนอรายละเอียดของโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ของกระทรวงศึกษาธิการ ไว้ดังนี้

2.1.1 ความเป็นมา

นายกรัฐมนตรีห่วงใยปัญหาการศึกษาของไทย ที่เด็กได้รับการศึกษาแล้วคิดและวิเคราะห์ไม่เป็นไม่รักการอ่าน อ่านหนังสือหรืออ่านข่าว แล้วคิดวิเคราะห์ไม่ได้ จึงจำเป็นต้องฝึกการอ่านตั้งแต่ปฐมวัย เพื่อปูพื้นฐานให้เด็กสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดเวลา คิดให้เท่าทันโลกอนาคตที่จะเกิดขึ้น การเรียนการสอนต้องทำให้เด็กเติบโตด้วยความเชื่อมั่น มีระบบที่ทำให้สามารถพัฒนาตัวเองตลอดเวลาและพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพสูงสุด เพิ่มมูลค่าความเป็นมนุษย์ให้สูงขึ้น โดยมีการบูรณาการเกิดขึ้นทุกปี ที่จะทำให้เด็กรู้สึกสนุกสนานกับการเรียนรู้ โดยใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ที่จะต้องปลูกฝังให้ "เป็น" เพื่อไว้ใช้ค้นคว้าหาความรู้ตลอดชีวิต ทำให้เกิด

ความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถแสดงออกและนำเสนอในเชิงสร้างสรรค์ เจตนาธรรมณ์ดังกล่าวจะบรรลุผลได้นั้น เด็กต้องได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนที่มีคุณภาพ และมาตรฐาน แต่โรงเรียนดังกล่าวมีไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่โดยเฉพาะอำเภอในชนบทห่างไกล ซึ่งคนยากจนต้องเรียนในเขตพื้นที่และเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2546 และกระทรวงศึกษาธิการได้พัฒนาแนวคิดและดำเนินการโครงการต่อไป โดยมีหลักการและความเชื่อว่า การศึกษาสามารถเปลี่ยนแปลงสถานภาพจากคนจนไปเป็นคนรวยได้ หากได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ มีพื้นฐานการเรียนรู้ที่ดี ที่สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต จะสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นแรงงานที่มีฝีมือ มีรายได้และคุณภาพชีวิตสูงขึ้น สามารถหลุดพ้นวงจรความยากจนได้ อันเป็นความมุ่งมั่นของรัฐบาล โดยพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนที่ประชาชนใฝ่ฝันอยากให้บุตรหลานได้เข้าเรียนในโรงเรียนที่ดีมีคุณภาพ โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน จะช่วยสานฝันให้เป็นจริงได้

2.1.2 วัตถุประสงค์

เพื่อกระจายโรงเรียนที่มีคุณภาพมาตรฐานให้ทั่วถึงทุกอำเภอ เพื่อให้เด็กและเยาวชนในชนบทมีโอกาสเข้ารับการศึกษามีคุณภาพอันเป็นพื้นฐานให้สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต คิดให้เท่าทันโลกอนาคตที่จะเกิดขึ้น ทำให้เด็กเติบโตด้วยความเชื่อมั่นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เติบโตด้วยความพร้อมอย่างสากลให้เป็นพลังสำคัญในการปรับเปลี่ยนและขับเคลื่อนอนาคตของชาติให้พัฒนาอย่างยั่งยืนและมีศักดิ์ศรี

2.1.3 เป้าหมาย

โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กรมสามัญศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เดิม) คัดเลือกอำเภอละหนึ่งโรงเรียน จำนวน 795 อำเภอ 81 กิ่งอำเภอ และ 45 เขต ในกรุงเทพมหานคร รวม 921 โรงเรียน ในการดำเนินงานในปีแรก และกำหนดให้มีการขยายผลการดำเนินงานโครงการดังนี้

ปีที่ 1 (1 ตุลาคม 2546-1 ตุลาคม 2547) ดำเนินงานตามโครงการ จำนวน 921 โรงเรียน (หนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน)

ปีที่ 2 (1 ตุลาคม 2547-1 ตุลาคม 2548) ดำเนินงานตามโครงการ จำนวน 8,000 โรงเรียน (หนึ่งตำบลหนึ่งโรงเรียนในฝัน)

ปีที่ 3 (1 ตุลาคม 2548-1 ตุลาคม 2549) ดำเนินงานตามโครงการ จำนวน 40,000 โรงเรียน (พัฒนาทุกโรงเรียน เป็นโรงเรียนในฝัน)

2.1.4 วิธีดำเนินการ

เมื่อคณะรัฐมนตรีมีมติให้ความเห็นชอบกระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการตามแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นรับผิดชอบการดำเนินงาน
2. ระดมความคิด กำหนดแนวคิดพื้นฐานโครงการให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อเตรียมการนำสู่การ

ปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม โดยมอบหมายผู้รับผิดชอบแต่ละเรื่อง

2.1 การคัดเลือกโรงเรียน โดยมีเกณฑ์ที่ชัดเจน จะดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในเดือน พฤษภาคม 2546 เพื่อนำเสนอคณะกรรมการพิจารณาก่อนนำเสนอผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด พิจารณามอบหมายให้นายอำเภอร่วมกับชุมชนพิจารณาคัดเลือกอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้เป็นไปตาม ความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

2.2 จัดทำแผนพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ได้คุณภาพมาตรฐาน ตามเกณฑ์ที่ต้องการในการพัฒนา โรงเรียนให้เป็นโรงเรียนในฝัน ให้บรรลุผลตรงตามเป้าหมายและ ทันเวลา โดยใช้ระบบเครือข่ายร่วมกับสถาบันอุดมศึกษา และโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ

2.3 จัดทำแผนประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความตระหนักรู้ของโครงการฯ ให้สาธารณชน และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกส่วนของสังคมรับทราบอย่างต่อเนื่อง สร้างความน่าสนใจของโครงการ และ สื่อให้ภาคเอกชนรับรู้และตอบรับเข้ามาสนับสนุน เสริมสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของ โครงการฯ ให้เกิดขึ้น

2.4 ร่างโครงสร้างการบริหารจัดการที่มีความคล่องตัว การบริหารสถานศึกษาให้มีความ เข้มแข็งทางวิชาการ หลักสูตร มาตรฐานด้านกระบวนการเรียนรู้ ความสัมพันธ์ในการพัฒนาระหว่าง ผู้บริหาร ครู ผู้เรียน และชุมชน และผู้สนับสนุน

2.5 การระดมทรัพยากรจากท้องถิ่น และเชิญชวนเอกชนเข้ามาร่วมจัดการศึกษา งบประมาณดำเนินการ และค่าใช้จ่ายในการบริหารโดยคำนึงถึง จำนวนนักเรียน และจำนวนครู : นักเรียน โดยให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กรมสามัญศึกษา และ สปช. เดิม) ดำเนินการประสานหรือเกี่ยวกับวิธีการงบประมาณให้ได้ข้อยุติก่อน เพื่อประมาณการงบประมาณ ให้ชัดเจนให้เหมาะสมต่อการพัฒนา

2.6 จัดทำแผนเพื่อวางระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) เพื่อวางระบบ ICT ของโรงเรียนเป้าหมาย และระบบเครือข่ายที่เชื่อมโยงกันทั้ง 921 โรงเรียน ให้แล้วเสร็จทันเวลา ตามเป้าหมายที่จะดำเนินการ ทั้งนี้เน้นการใช้ ICT เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน

2.7 กำหนดวิธีการกำกับ ติดตาม และประเมินผล ทั้งการพัฒนาผู้บริหาร ครู โรงเรียน และคุณภาพนักเรียน เป็นการประเมินผลเชิงวิจัยเพื่อพัฒนา โดยมีตัวชี้วัดความสำเร็จและตัวบ่งชี้ ตามมาตรฐานต่าง ๆ ตามมาตรฐานและเอกลักษณ์ของแต่ละโรงเรียน/แต่ละอำเภอ ทำให้เห็นคุณค่า ที่เป็นพลวัต และเกิดความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ เป็นเครื่องมือของการจัดการเปลี่ยนแปลงในการ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมองค์กรด้วยความเต็มใจทุกภาคี (ผู้บริหาร ครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง กรรมการ สถานศึกษา ชุมชน ผู้ประเมิน และอื่น ๆ) มีความเป็นอิสระที่จะสร้างสรรค์ มีเอกภาพเชิงเป้าหมาย โดยแต่งตั้งคณะกรรมการกำกับ ติดตาม และประเมินผลโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน

2.8 จัดทำ Mapping โดยการสนับสนุนและเป็นพี่เลี้ยงโรงเรียนในโครงการของสถาบัน ราชภัฏ สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เพื่อให้สามารถเริ่มโครงการ ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2546 ได้ตามเป้าหมาย

2.1.5 ผู้รับผิดชอบโครงการ

กระทรวงศึกษาธิการ และคณะกรรมการนโยบายหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน

2.1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. เด็กและเยาวชนไทยในชนบทมีโอกาสได้รับการศึกษาในโรงเรียนที่มีคุณภาพ รักษาการอ่าน เป็นผู้ที่เรียนรู้อย่างตลอดชีวิตที่สามารถพัฒนาให้พึ่งตนเองได้ และเติบโตเป็นคนคุณภาพของประเทศ
2. มีโรงเรียนคุณภาพมาตรฐานกระจายทั่วถึงทุกอำเภอ ทำให้เด็กไทยเติบโตด้วยความเชื่อมั่นและรักชาติ

2.2 โรงเรียนในฝันตามโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน

โรงเรียนในฝันจะมีลักษณะเป็นเช่นใดนั้นขึ้นอยู่กับความคาดหวังของบุคคลหรือสังคมที่มีต่อโรงเรียน บางคนอาจมีความคิด ความคาดหวังว่า ต้องเป็นโรงเรียนที่ดี มีมาตรฐานทางวิชาการสูง และหล่อหลอมคุณธรรม จริยธรรมให้กับผู้เรียน บางคนอาจเห็นว่า โรงเรียนในฝันต้องเป็นโรงเรียนที่เน้นวิชาการและใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศในการบริหารจัดการ มีความเชื่อว่า เป็นสถานที่ที่ผู้ปกครองอยากจะส่งลูกหลานไปรับการศึกษาเพื่อจะได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ดังนั้นโรงเรียนในฝันที่บุคคลต้องการนั้นจะเกี่ยวข้องกับการเป็นสถานที่ที่มุ่งสร้างประสบการณ์และการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนเพื่อจะได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต และใช้สื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ อย่างหลากหลาย รวมทั้งเป็นสถานที่ที่อบอุ่นเต็มไปด้วยบรรยากาศแห่งความร่วมมือทางวิชาการ และมีความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันทั้งระหว่างผู้บริหารกับครู ครูกับนักเรียน และโรงเรียนกับชุมชน จึงจะทำให้เป็นโรงเรียนที่ดี มีคุณภาพ หรือเป็นโรงเรียนในฝัน ซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาตามภารกิจได้

การได้รับการศึกษาทำให้เกิดความเจริญงอกงาม ดังนั้นผู้รับการศึกษาจะมีความเจริญงอกงามทางความรู้ ความประพฤติ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ เห็นช่องทางประกอบอาชีพ ภูมิใจในรากเหง้าบรรพบุรุษของตน ทำงานเป็นกลุ่มได้มีความเป็นประชาธิปไตย นับถือตนเองและผู้อื่น คำกล่าวเหล่านี้จะเป็นจริงได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับกระบวนการบริหารจัดการคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบทั่วทั้งโรงเรียน การพัฒนาคุณภาพโรงเรียนเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา เพื่อมุ่งให้โรงเรียนต่าง ๆ เป็นโรงเรียนที่ดี มีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับของสังคมและประชาชนโดยทั่วไป ดังนั้นการพัฒนาโรงเรียนที่มีอยู่ให้เป็นโรงเรียนที่ดีมีมาตรฐาน และสามารถเป็นโรงเรียนในฝันได้ทุกโรงเรียน แนวความคิดเรื่องโรงเรียนในฝันนี้ เริ่มต้นตั้งแต่สมัยอดีต ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ (สุพล วังสินธุ์. 2542 : 12) ที่ได้แลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์กับผู้รู้ทางการศึกษาถึงโรงเรียนที่ดีที่เป็นโรงเรียนในฝัน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 ลักษณะของโรงเรียนในฝัน

โรงเรียนในฝันจะมีลักษณะเป็นเช่นใดนั้นขึ้นอยู่กับความคาดหวังที่มีต่อโรงเรียนของผู้ที่เกี่ยวข้อง สำนักงานปฏิรูปการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 21-23) ได้กำหนดบัญญัติ 10

ประการโรงเรียนในอุดมคติตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษา ไว้ดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียน ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการมีจิตสำนึกในการที่จะพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และยกระดับมาตรฐานการศึกษาให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ผู้บริหารควรมีเวลาอยู่ประจำสถานศึกษา เพื่อดูแลการปฏิบัติงานภายในให้เป็นที่ไปด้วยความเรียบร้อย
2. มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนหรือสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนการสอน เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุข มุ่งเน้นการเรียนการสอนอย่างเป็นธรรมชาติ โดยให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง และปลูกฝังเรื่องความสะอาด วินัย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความรัก สามัคคี รวมทั้งจัดให้โรงเรียนมีความร่มรื่น มีต้นไม้ แหล่งน้ำ บ่อน้ำ ไร่ฝุ่น และมลภาวะ
3. เป็นโรงเรียนที่มีความพร้อมมีแผนผังเต็มรูปแบบ มีห้องเรียน ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องทดลอง ห้องปฏิบัติการ ตลอดจนมีสนามกีฬาครบครันโดยให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น
4. มีอุปกรณ์การเรียนการสอนครบครัน โดยจัดซื้อในราคาท้องตลาดที่เป็นธรรม ทั้งให้เหมาะสมกับการใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
5. มีบุคลากร ครูผู้สอนครบตามเกณฑ์ หากขาดแคลนควรให้ครูที่เกษียณอายุราชการแล้ว หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิมาช่วยสอน และหรือให้มีระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม
6. องค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นด้านวิชาการ หรือด้านบริหาร เช่น กำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ได้แก่ การสอนภาษาอังกฤษตั้งแต่ระดับประถมศึกษา การสอนวิชาชีพ การเกษตร ก่อสร้าง ไฟฟ้า คอมพิวเตอร์
7. มีการเก็บค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมการศึกษา เพื่อพัฒนาสถานศึกษา และจัดอุปกรณ์การเรียนการสอนให้ครบถ้วน ทั้งนี้ให้ยกเว้นค่าเล่าเรียนสำหรับเด็กยากจน และจ่ายค่าตอบแทนให้นักเรียนในการพัฒนาหรือฝึกปฏิบัติ ฝึกอาชีพ ที่เกิดรายได้เป็นประโยชน์ เช่น การปลูกผักสวนครัว การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงปลา เป็นต้น
8. มีการส่งเสริมให้กลุ่มบุคคลหรือชุมชน มีส่วนร่วมในการแสวงหาทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการของสถานศึกษา การจัดสวัสดิการให้กับครู เช่น การจัดที่พัก ค่าตอบแทน ค่าล่วงเวลา ค่าสอนพิเศษ ค่าฝึกอบรม ตลอดจนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของครู
9. มีการวัดผลและประเมินผลทางการศึกษาที่เน้นผลผลิต คือ คุณภาพของนักเรียนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
10. เป็นโรงเรียนที่ผู้นำท้องถิ่นและผู้ปกครองทุกระดับทุกประเภทยอมรับกันว่าเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพและมาตรฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 7-8) ได้กำหนดลักษณะของโรงเรียนในฝันตามโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ไว้ดังนี้

1. จัดการศึกษาได้คุณภาพมาตรฐาน ปฏิรูปการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น แข่งขันได้ในระดับสากล ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานชาติ สามารถพัฒนาสู่มาตรฐานสากลบนพื้นฐานความเป็นคนไทย จัดบรรยากาศการเรียนรู้เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพผู้เรียน และมีความเป็นประชาธิปไตย

2. เป็นตัวอย่างการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับอำเภอที่มีคุณภาพมาตรฐานเทียบเคียงกับโรงเรียนชั้นนำ เป็นที่ยอมรับศรัทธาของนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ที่เน้นการมีส่วนร่วม

3. มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ บริหารคุณภาพทั้งระบบ มีความคล่องตัวรวดเร็ว ทันสมัย มีผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษามีอาชีพและมีจำนวนเพียงพอ

4. มีความเข้มแข็งทางวิชาการ สามารถเป็นต้นแบบ เป็นแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนช่วยเหลือพัฒนาชุมชนและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และชุมชนเข้มแข็ง

5. มีเครือข่ายการสนับสนุน มีกระบวนการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นแหล่งทดลอง สานิต และฝึกอบรมครูของสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา และมีการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน

6. สื่อและเทคโนโลยีทันสมัยและเพียงพอ เป็นระบบเครือข่ายและเอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน

7. เป็นต้นแบบให้กับโรงเรียนอื่น ๆ นำนวัตกรรมทางการศึกษาที่ทันสมัยไปพัฒนา

โรงเรียนให้มีคุณภาพมาตรฐาน ลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนได้มาตรฐานและเหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

สุพล วังสินธุ์ (2546 : 12-16) ได้นำเสนอลักษณะของโรงเรียนในฝัน และองค์ประกอบของโรงเรียนในฝัน ตามแนวคิดรูปแบบจำลอง CIPP MODEL ไว้ดังนี้

1. โรงเรียนสามารถสร้างหรือพัฒนาให้เด็ก และเยาวชนมีการพัฒนาทุกด้าน เช่น เป็นคนดี มีวินัยและเก่งตามศักยภาพของตน

2. โรงเรียนมีความร่มรื่น สวยงาม เป็นแหล่งความรู้ มีแหล่งน้ำธรรมชาติ หรือแหล่งที่เก็บกักไว้

3. โรงเรียนเป็นตัวอย่างในการรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การประหยัดน้ำ และพลังงาน

4. โรงเรียนมีขนาดเหมาะสม ไม่ว่าจะขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ มีการจัดห้องเรียน ห้องส่งเสริมความรู้ครบถ้วน สมบูรณ์

5. โรงเรียนในฝันอาจจะอยู่ในเมืองหรือชนบทก็ได้ ที่มีสถานที่ออกกำลังกาย ทำกิจกรรม และฝึกทักษะวิชาชีพพื้นฐาน มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกครบครัน

6. โรงเรียนจัดบริการอาหารกลางวันเพียงพอ สะอาด และปลอดภัย

7. โรงเรียนมีอิทธิพลที่จะเป็นตัวอย่างที่ดีต่อชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง และเป็นที่ยอมรับภาคภูมิใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

องค์ประกอบของโรงเรียนในฝันตามแนวคิดรูปแบบจำลองชิปปี้ (CIPP MODEL) ซึ่งประกอบด้วย

1. องค์ประกอบด้านบริบทของโรงเรียน (School Context) หมายถึง สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ซึ่งองค์ประกอบด้านนี้จะมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนและความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

2. องค์ประกอบด้านปัจจัยนำเข้า (School Input) หมายถึง ทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรวัสดุ เช่น อาคารสถานที่ หลักสูตร เทคโนโลยี การจัดแหล่งเรียนรู้และงบประมาณ ดังนั้นโรงเรียนในฝันจะต้องมีครูมืออาชีพ ผู้บริหารมืออาชีพ และบุคลากรมืออาชีพเพียงพอ มีลักษณะทางกายภาพได้มาตรฐาน มีหลักสูตรเหมาะสมกับผู้เรียน และท้องถิ่น มีสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนที่หลากหลาย และงบประมาณที่มุ่งเน้นผลงานเป็นสำคัญ ตลอดจนมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ องค์ประกอบด้านกระบวนการของโรงเรียน (School Process) องค์ประกอบด้านนี้ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการบริหารจัดการ และการประกันคุณภาพการศึกษา โดยเน้นการบริหารจัดการแนวใหม่ที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก และหลักการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance)

องค์ประกอบด้านผลผลิตของโรงเรียน (School Product) องค์ประกอบด้านผลผลิตนี้ประกอบด้วยคุณภาพของผู้เรียนและคุณภาพของสถานศึกษา โดยด้านคุณภาพของผู้เรียนจะต้องมีคุณภาพมาตรฐาน มีพัฒนาการทุกด้าน เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข เรียนต่อ ประกอบอาชีพได้ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ส่วนคุณภาพของการศึกษา จะต้องเป็นโรงเรียนที่ชื่นชมของชุมชน โดยสามารถจัดการศึกษาที่เชื่อถือ ครบถ้วน รักโรงเรียน ตลอดทั้งเป็นแบบอย่างและให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนและโรงเรียนอื่น

จากแนวคิดดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่า โรงเรียนในฝัน ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตนั้น ควรจะมีสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่น สะอาด สวยงาม เป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม มีแหล่งน้ำเพื่อใช้ในโรงเรียน สนับสนุนให้เกิดการฝึกฝน เรียนรู้ด้วยตนเอง มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหา เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อพัฒนาคุณภาพ ทักษะ และพฤติกรรมของผู้เรียน มีความเข้มแข็งทางวิชาการ ปฏิรูปการเรียนรู้ และมีสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย และเพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียนและการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งมีเครือข่ายสนับสนุนการดำเนินงานหรือกิจกรรมของโรงเรียนอย่างเป็นระบบ

2.2.3 สภาพโรงเรียนในฝัน

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 50) ได้กล่าวถึงสภาพโรงเรียนในฝันตามโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ไว้ดังนี้

1) ด้านผู้เรียน

- 1.1 ปลอดปล่อยพลังสมองของเด็ก มีอิสระในการคิด
- 1.2 เด็กเรียนรู้จากการเล่นและการทำงาน และเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 1.3 หลักสูตรมีความหมายกับชีวิตของเด็ก และมีลักษณะเด่น

2) ด้านครูผู้สอน

- 2.1 ครูตื่นตัว (Active) ตลอดเวลา รู้ทันเทคโนโลยี
- 2.2 ครูเป็นตัวอย่างในการเรียนรู้ที่ดีของเด็ก
- 2.3 ครูมีความเชี่ยวชาญและมีผลงานการสอน

3) ด้านผู้บริหาร

- 3.1 ผู้บริหารเป็นผู้นำทางวิชาการและสร้างการเปลี่ยนแปลง
- 3.2 เป็นโรงเรียนสาธิต/โรงเรียนแม่ข่ายของโรงเรียนอื่น (Lab School)
- 3.3 เป็นฐานการเรียนรู้สู่วิชาชีพ (Career Path) และแหล่งทวีปัญญาของชุมชน
- 3.4 มีความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างใกล้ชิด

2.2.4 ลักษณะนักเรียนของโรงเรียนในฝัน

สุพล วัณสินธุ์ (2546 : 35-36) ได้นำเสนอลักษณะนักเรียนของโรงเรียนในฝันไว้ดังนี้

1. มีความสำนึกและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
2. การเรียนและการปฏิบัติมิใช่เรื่องแยกจากกัน แต่เป็นเรื่องเดียวกัน เรียนรู้จากการปฏิบัติ
3. มีวุฒิภาวะตามวัยทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

นักเรียนทุกคนจะได้รับการพัฒนาในทุกด้าน ทั้งพุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา

4. นักเรียนแต่ละคนควรได้รับการพัฒนาในทุกด้านและควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาความสามารถในด้านที่มีอยู่ เช่น ด้านการเรียน ด้านกีฬา ศิลปะ และงานฝีมือ เป็นต้น

5. นักเรียนทุกคนได้รับการปลูกฝังในด้านความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ระเบียบวินัย และประชาธิปไตย รวมทั้งมีเจตคติที่ดีต่อครูและโรงเรียน และไม่ควรมีข้อจำกัดทางด้านพื้นฐาน เช่น ความสามารถ ฐานะทางเศรษฐกิจ ของเด็กก่อนเข้าเรียน

2.2.5 คุณภาพผู้เรียนที่พึงประสงค์ของโรงเรียนในฝัน

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 60) ได้กำหนดคุณภาพของผู้เรียนที่พึงประสงค์ของโรงเรียนในฝันไว้ดังนี้

1. ด้านพื้นฐานเพื่อการพัฒนา ประกอบด้วย
 - 1.1 รักการอ่าน รักการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - 1.2 สื่อสารด้วยภาษาอังกฤษได้อย่างมั่นใจ
 - 1.3 คิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา เคารพสิทธิผู้อื่นได้อย่างมีสติ
 - 1.4 วางแผนการทำงาน คาดการณ์อนาคตได้
 - 1.5 ใช้เทคโนโลยีทันสมัย (คอมพิวเตอร์) ได้คล่องแคล่ว
- 2) ด้านคุณธรรมประจำตน ประกอบด้วย
 - 2.1 มีวินัยและรับผิดชอบ
 - 2.2 อุดมถนอมอดทน หนักเอาเบาสุ้ง
 - 2.3 มีความซื่อสัตย์ รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม

2.4 มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม

3) ด้านค่านิยม ประกอบด้วย

3.1 มีค่านิยมในการผลิตมากกว่าการบริโภค

3.2 รักบ้านเกิด รักท้องถิ่น รักความเป็นไทย

3.3 เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

3.4 รักการออกกำลังกาย และหลีกเลี่ยงสิ่งเสพติด

3.5 เลือกริเวศลายความเครียดจากศิลปะ ดนตรี และกีฬา

2.2.6 การดำเนินงานโรงเรียนในฝัน

โรงเรียนในฝัน ตามโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน มีแนวคิดการพัฒนาโรงเรียนในฝัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 18-26)

1. นโยบาย

“รัฐบาลมีนโยบายที่จะขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษา เน้นการกระจายอำนาจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งเร่งรัดพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาในทุก ๆ ด้าน ให้ใกล้เคียงกัน และกระจายไปในทุกภูมิภาคของประเทศ”

2. วิสัยทัศน์โรงเรียนในฝัน

“โรงเรียนในฝันสามารถพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ได้อย่างหลากหลายและไร้ขีดจำกัด (unconventional Curriculum and Learning) โดยอาศัยความร่วมมือและการสนับสนุนร่วมกัน (Participation and Supports) ระหว่างผู้ปกครอง โรงเรียน และชุมชน ด้วยระบบบริหารจัดการที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักเรียน ครูอาจารย์ และชุมชน เป็นโรงเรียนที่มุ่งพัฒนาสู่ความเป็นเลิศทั้งด้านวิชาการและการประกอบอาชีพเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพตามความสามารถ รักการแสวงหาความรู้อย่างไม่สิ้นสุด รู้ทันการเปลี่ยนแปลงและสามารถแข่งขันกับสังคมโลกได้”

3. เกณฑ์การคัดเลือกโรงเรียนในฝัน

การคัดเลือกโรงเรียนเพื่อเข้าโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกโรงเรียนโดยมอบหมายให้แต่ละอำเภอรับฟังความคิดเห็นของผู้นำชุมชน ประชาชนในเขตพื้นที่ปกครองและดำเนินงานคัดเลือกเพียงอำเภอละ 1 โรงเรียน ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กรมสามัญศึกษาหรือสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเดิม) จากนั้นแต่ละอำเภอส่งรายชื่อโรงเรียนในฝันให้กระทรวงศึกษาธิการต่อไป

4. กลยุทธ์การดำเนินงาน

เพื่อให้การพัฒนาโรงเรียนในฝันประสบผลสำเร็จตามวิสัยทัศน์ข้างต้น คณะกรรมการดำเนินงานโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝันจึงได้กำหนดกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์การดำเนินงาน ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 4)

1. สร้างพลังขับเคลื่อนให้โรงเรียนมีระบบการบริหารจัดการที่ดี คล่องตัว มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้นักเรียนพัฒนาศักยภาพ มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของสังคม
 2. พัฒนาหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ ความสามารถ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ และทักษะการดำรงชีวิตได้ตามศักยภาพ
 3. สร้างเสริมศักยภาพบุคลากรทุกระดับ ให้มีทักษะวิชาชีพ สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา
 4. เพิ่มสมรรถนะของโรงเรียนในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้และบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน
 5. ระดมสรรพกำลัง สร้างระบบเครือข่ายอุปถัมภ์การศึกษาที่เข้มแข็ง อันเกิดจากพลังการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กร ประชาสังคม ในรูปแบบของผู้อุปถัมภ์และผู้ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมพัฒนา
- 5. เส้นทางการเป็นโรงเรียนในฝัน** แนวทางการพัฒนาโรงเรียนไปสู่โรงเรียนในฝันมี ขั้นตอนการดำเนินงานดังต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 110-112)
- 1) **ขั้นเตรียมการและสร้างความเข้าใจ** ผู้บริหาร ศึกษาและเชื่อมโยงแนวคิดการพัฒนาสู่ความเป็นโรงเรียนในฝัน รับฟังความคิดเห็นจากบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย สร้างความเข้าใจและความตระหนักให้กับบุคลากรทางการศึกษาทุกฝ่าย เน้นการสร้างค่านิยมร่วมในการพัฒนา (Shared Vision)
 - 2) **ตรวจสอบสถานภาพโรงเรียน** โดยโรงเรียนประเมินตนเอง เพื่อศึกษาความพร้อม สมรรถนะทั้งด้านปัจจัยที่จำเป็น (คุณภาพครู อาคาร สถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก) ปัจจัยเสริม การเรียนรู้ (ICT, E-Media) และกระบวนการบริหารจัดการ
 - 3) **สำรวจความต้องการของชุมชน** โรงเรียนจำเป็นต้องแสวงหาความร่วมมือระหว่าง โรงเรียนกับองค์กรที่เข้มแข็งภายในชุมชน รวมทั้งสร้างความเชื่อมโยงระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับ หลักสูตรสถานศึกษา
 - 4) **กำหนดเป้าประสงค์ของการพัฒนา** โรงเรียนร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษา และชุมชนกำหนดเป้าประสงค์ที่เน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนเก่ง คนดี มีความสุข ใช้ ภาษาอังกฤษและคอมพิวเตอร์ได้อย่างชำนาญ สามารถประกอบอาชีพ พัฒนาอาชีพที่มีอยู่ใน ท้องถิ่น หรือศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นได้อย่างมีคุณภาพ
 - 5) **กำหนดแผนปฏิบัติการยกระดับคุณภาพ** กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่ความเป็นโรงเรียนในฝันตามจุดเน้นของแต่ละสถานศึกษา จัดทำแผนที่เกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่าย อาศัยกลไกการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นตัวกำกับ
 - 6) **ดำเนินการเพื่อยกระดับสู่ความเป็นโรงเรียนในฝัน** ประชาสัมพันธ์การดำเนินงาน ให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายรับรู้อย่างทั่วถึง กำหนดกลไกและภารกิจที่ชัดเจน ดำเนินการตามแผนโดยมี ตัวชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจนเป็นเป้าหมายของการดำเนินงาน

7) ประเมินผลการปฏิบัติงาน มีแผนการประเมินผลการปฏิบัติงานทั้งระยะสั้นและระยะยาว

8) สร้างความยั่งยืนในการพัฒนา เขตพื้นที่การศึกษา กรมต้นสังกัด และ กระทรวงศึกษาธิการ ให้ขวัญกำลังใจด้วยการมอบรางวัลความสำเร็จ สถานศึกษาพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ไม่หยุดยั้ง

9) จัดทำแผนที่กลยุทธ์ (Strategy Map) ในการพัฒนาโรงเรียนในฝันให้ประสบผลสำเร็จ โดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานขั้นตอนต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

จากการศึกษาแนวคิด การดำเนินงานและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนในฝันของกระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 5-27) ซึ่งได้กำหนดแผนงานการพัฒนาโรงเรียนในฝัน โดยแต่ละโรงเรียนใช้เวลาดำเนินงานพัฒนาสู่โรงเรียนในฝัน ภายใน 1 ปีการศึกษา โดยมีแผนงานหลัก เพื่อการดำเนินงาน และรายละเอียดกิจกรรมการพัฒนาโรงเรียน ดังปรากฏในตาราง 2

ตาราง 1 แผนงานหลัก กิจกรรม และรายละเอียดการพัฒนาโรงเรียนในโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ของกระทรวงศึกษาธิการ

แผนงาน/กิจกรรม	รายละเอียด/ประเด็นการพัฒนา	ความสำเร็จของการดำเนินงาน
1.การพัฒนาบุคลากร		
1.1 ครู	1.หลักสูตรสถานศึกษา	1. มีหลักสูตรสถานศึกษาที่
1.2 ผู้บริหารสถานศึกษา	2.การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	หลากหลาย สอดคล้องกับสภาพของสังคม
1.3 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	3.การประเมินผลตามสภาพจริงและวิจัยในชั้นเรียน	2. จัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในทุกสาระ
	4.การนำระบบ ICT มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน	การเรียนรู้อย่างหลากหลาย
	5.การจูงใจให้พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน	3.วัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง และมีงานวิจัยในชั้นเรียนที่มีคุณภาพ
	6.การประเมินผลงานเพื่อความก้าวหน้า	4.ใช้ ICT ในการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ
	7.การประกันคุณภาพการศึกษา	5.การยกย่อง เชิดชูเกียรติบุคลากร
	8.การให้ความรู้แก่คณะกรรมการ	

ตาราง 1 (ต่อ)

แผนงาน/กิจกรรม	รายละเอียด/ประเด็นการพัฒนา	ความสำเร็จของการดำเนินงาน
	สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและการมีส่วนร่วมในการพัฒนางาน	6. มีระบบการประเมินผลงานของบุคลากรที่เน้นผลงาน
	9. พัฒนาบุคลากรให้เป็นผู้มีคุณลักษณะมีอาชีพทั้งผู้บริหารมืออาชีพ และครูมืออาชีพ	7. ดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ
		8. ผู้เกี่ยวข้องมีความรู้ ความเข้าใจและมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
		9. ปฏิบัติงานแบบมืออาชีพ
2. การพัฒนาระบบบริหารจัดการ	1. บริหารจัดการที่ใช้โรงเรียนเป็นฐานของการพัฒนา (SBM)	1. บริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของการพัฒนางาน
	2. การพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วม	2. ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน
	3. การบริหารจัดการแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงาน (PBB)	3. มีระบบเครือข่ายผู้อุปถัมภ์ที่ร่วมพัฒนาคุณภาพการศึกษา
	4. งบประมาณเพียงพอและใช้อย่างคุ้มค่า	4. มีทรัพยากรเพียงพอและใช้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT)	1. เพิ่มศักยภาพในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT)	1. ใช้ ICT ในการบริหารงานและจัดการเรียนการสอน และมีเครือข่าย Internet เพื่อการบริหารงานและการเรียนรู้ของผู้เรียน

สรุปได้ว่า การดำเนินงานของโรงเรียนในฝัน มุ่งพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยมีเป้าหมายและความสำเร็จทั้งคุณภาพผู้เรียน ผู้สอน ผู้บริหาร รวมทั้งมีแนวทางพัฒนาไปสู่โรงเรียนในฝันด้านการพัฒนาบุคลากร ระบบบริหารจัดการ และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารชัดเจน

3. การบริหารงานตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน

การวิจัยนี้ การบริหารงานโรงเรียนจะมุ่งเน้นการบริหารงานตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝันตามโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ในภารกิจและขอบข่ายงาน ตามบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ดังนี้

3.1 การบริหารวิชาการและการเรียนการสอน โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.3.1 หลักสูตรสถานศึกษาและกระบวนการเรียนการสอน

โรงเรียนในฝันสามารถพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ได้อย่างหลากหลายและไร้ขีดจำกัด (Unconventional Curriculum and Learning) โดยอาศัยความร่วมมือและการสนับสนุนร่วมกันระหว่างผู้ปกครอง โรงเรียน และชุมชน เพื่อมุ่งพัฒนาสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการและการประกอบอาชีพ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 53) ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนในฝันจะต้องสอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ เป็นการสร้างกลยุทธ์ใหม่ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคล สังคมไทย ผู้เรียนมีศักยภาพในการแข่งขันและร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในสังคมโลก เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 1) รวมทั้งมุ่งพัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการและการประกอบอาชีพ โดยหลักสูตรนั้นมีหลักการดังนี้

- 1) เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
- 2) เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- 3) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ
- 4) เป็นหลักสูตรที่โครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้
- 5) เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

หลักสูตรสถานศึกษานั้นมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 7-8)

- 1) เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์
- 2) มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า
- 3) มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสาร และเทคโนโลยี ปรับวิธีคิด วิธีการทำงาน ได้เหมาะสมกับสถานการณ์
- 4) มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต

- 5) รักษาการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
- 6) มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าผู้บริโภค
- 7) เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
- 8) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
- 9) รักประเทศชาติ และท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

1) การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 46-51) ได้เสนอการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาไว้ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษา โดยที่สถานศึกษาเป็นแหล่งของการแสวงหาความรู้ สถานศึกษาจึงต้องมีหลักสูตรของตนเอง นั่นคือ หลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วย การเรียนรู้ทั้งหมด และประสบการณ์อื่น ๆ ที่สถานศึกษาวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยจะต้องจัดทำสาระการเรียนรู้ ทั้งรายวิชาที่เป็นพื้นฐานและรายวิชาที่ต้องการเรียนเพิ่มเติม เป็นรายปีหรือรายภาค จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกภาคเรียน และกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จากมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาจะต้องทำงานร่วมกับครอบครัวและชุมชน ท้องถิ่น วัด หน่วยงาน และสถานศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรดังนี้

2.1 ด้านการพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินในการเรียนรู้ ใฝ่ใจให้เกิดความก้าวหน้าแก่ผู้เรียนให้ได้มากที่สุด มีความรู้สูงสุดสำหรับผู้เรียนทุกคน ให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้สำคัญ ๆ ในการอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น ได้ข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีสื่อสาร ส่งเสริมจิตใจที่อยากรู้อยากเห็น และมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล

2.2 ด้านการส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ จริยธรรม สังคม และวัฒนธรรม มีความรู้ ความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน พัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ สามารถพัฒนาสังคมให้เป็นธรรมขึ้น มีความเสมอภาค และตระหนัก เข้าใจในสภาพแวดล้อมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ สร้างผู้เรียนให้เป็นผู้บริโภคที่ตัดสินใจแบบมีข้อมูล และเป็นอิสระและเข้าใจในความรับผิดชอบ

3. การสร้างหลักสูตรสถานศึกษา หลักสูตรจะต้องสนองตอบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเศรษฐกิจ และเปลี่ยนไปตามธรรมชาติของการศึกษา ผู้สอนต้องปรับปรุงกระบวนการสอนและประเมินกระบวนการสอนของตน เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของผู้เรียนที่เปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การศึกษาจะเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นถ้าหลักสูตรมีการปรับปรุง ให้เป็นไปตามความต้องการและความจำเป็นตลอดเวลา สถานศึกษาควรเริ่มดำเนินการจัดทำหลักสูตรดังนี้

3.1 กำหนดวิสัยทัศน์ เพื่อมองอนาคตว่า โลกและสังคมรอบ ๆ จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และสถานศึกษาจะต้องปรับตัว ปรับหลักสูตรอย่างไร จึงจะพัฒนาผู้เรียนให้เหมาะสมกับยุคสมัย ในการสร้างหลักสูตรสถานศึกษานั้น สถานศึกษาจะต้องมีวิสัยทัศน์ ซึ่งทำได้โดยอาศัยความร่วมมือของชุมชน พ่อแม่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้เรียน ภาคธุรกิจ ภาครัฐในชุมชน ร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษา แสดงความประสงค์อันสูงส่งหรือวิสัยทัศน์ที่ปรารถนาให้สถานศึกษาเป็นสถาบันพัฒนาผู้เรียนที่มีพันธกิจหรือภาระหน้าที่ร่วมกันในการกำหนดงานหลัก เป้าหมาย มาตรฐานแผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการ และการติดตามผล ตลอดจนจัดทำรายงานแจ้งสาธารณชน และส่งผลย้อนกลับให้สถานศึกษาเพื่อการปฏิบัติงานที่เหมาะสมตามหลักสูตรสถานศึกษา และมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของชาติที่กำหนดไว้

3.2 การจัดหลักสูตรสถานศึกษาโดยเริ่มจากวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้ที่สถานศึกษาได้กำหนดไว้ เริ่มจากการจัดทำสาระการเรียนรู้จากช่วงชั้นให้เป็นรายปีหรือรายภาค พร้อมกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้ให้ชัดเจนเพื่อให้ครูทุกคนได้นำไปออกแบบการเรียนการสอน และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นความครอบคลุมภาระงานของสถานศึกษา

3.3 การกำหนดสาระการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค โดยสถานศึกษานำมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นของกลุ่มสาระต่าง ๆ จากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานวิเคราะห์และกำหนดสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง เป็นรายปีหรือรายภาค ทั้งนี้ต้องพยายามกำหนดให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ตามเป้าหมายและวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาด้วย

3.4 การออกแบบการเรียนการสอน โดยที่การเรียนการสอนจะต้องให้ผู้เรียนพัฒนาได้ทั้งความรู้ ความคิด ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อเนื้อวิชาสาระและสังคม ซึ่งสถานศึกษาต้องมอบหมายให้ผู้สอนทุกคนได้ออกแบบการเรียนการสอนโดยคาดหวังว่าผู้เรียนควรทำอะไรได้บ้างในแต่ละช่วงชั้น

3.5 กำหนดเวลาเรียนและจำนวนหน่วยกิต โดยที่สถานศึกษาตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้โดยเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะในการด้านการอ่าน เขียน คิดเลข คิดวิเคราะห์ การใช้คอมพิวเตอร์ ด้วยวิธีการสอนที่ยืดหยุ่นข้อเรื่องจากกลุ่มสาระการเรียนรู้หลัก เช่น วิทยาศาสตร์ หรือสังคมศึกษา ตามความเหมาะสมของท้องถิ่น บูรณาการการเรียนรู้ด้วยกลุ่มสาระต่าง ๆ เข้ากับหัวข้อเรื่องที่เรียนอย่างสมดุล และกำหนดเวลาเรียนให้มากขึ้นตามระดับของช่วงชั้นที่เรียน

หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนในฝันเน้นมาตรฐานและสาระการเรียนรู้ที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ (Advanced Program) ซึ่งมีลักษณะดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 38)

- 1) มีอิสระในการจัดการเรียนรู้ ตามศักยภาพผู้เรียน
- 2) เปิดโปรแกรมการเรียนอย่างหลากหลายและมีมาตรฐานสูง
- 3) เชื่อมโยงกับอาชีพในท้องถิ่น เพิ่มพูนทักษะเพื่อการประกอบอาชีพและการศึกษาต่อได้

4) เน้นให้ผู้เรียนทุกคนสามารถสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษได้ และใช้เทคโนโลยี (ICT) เป็นและพัฒนาสู่ความเป็นเลิศได้

5) เป็นตลาดความรู้ให้แก่ชุมชน (ชุมชนร่วมเรียนรู้กับผู้เรียนได้ตามที่ต้องการ)

6) เป็นหลักสูตรที่เรียนได้ทั้งนักเรียนและบุคคลทั่วไป

7) เป็นหลักสูตรที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการศึกษาต่อ และสร้างฐานการ

เรียนรู้สู่การประกอบอาชีพ (Career Path) ของผู้เรียน

2) การจัดทำสาระของหลักสูตรสถานศึกษา

คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษาและคณะกรรมการระดับกลุ่มวิชาจะต้องดำเนินการจัดทำสาระของหลักสูตรสถานศึกษาดังต่อไปนี้ (กรมวิชาการ 2543: 19)

1) ศึกษาองค์ประกอบของหลักสูตรว่า กำหนดสาระที่เป็นแกนกลางและสาระของท้องถิ่นไว้ได้อย่างไร และมีความสอดคล้องสัมพันธ์และสมดุลอย่างไร

2) วิเคราะห์ขอบข่ายเนื้อหาหรือสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ ทั้งองค์ประกอบด้านความรู้ ทักษะ/กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม

3) ศึกษาสภาพปัญหาของชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความต้องการของชุมชน และสังคม

4) ปรับปรุงสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมในส่วนที่ต้องจัดให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน

5) ตรวจสอบความสอดคล้องของสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมกับมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มวิชา และมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

6) วางแผนการจัดการเรียนการสอนตามขอบข่ายสาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ สัดส่วนเวลาและหน่วยกิต ตามที่หลักสูตรแกนกลางกำหนด

7) พัฒนาแนวการจัดการเรียนการสอนเพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน

3) การวางแผนบริหารจัดการหลักสูตร

การวางแผนบริหารจัดการหลักสูตรหรือวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร มีภารกิจที่ต้องดำเนินการ 3 ส่วนคือ (กรมวิชาการ. 2543 : 19)

1) การบริหารการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น กิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การใช้สื่อ และแหล่งการเรียนรู้อย่างหลากหลาย การสอนซ่อมเสริม การประเมินผลตามสภาพจริง เป็นต้น

2) การบริหารการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เช่น การวางแผนให้ครูทุกคนสามารถแนะแนวผู้เรียนได้ทั้งด้านการศึกษา อาชีพและปัญหาอื่น ๆ เป็นต้น

3) การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เช่น การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในและนอกสถานศึกษา การส่งเสริมให้ครูทำวิจัยในชั้นเรียน เป็นต้น

4) แนวทางการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนในฝัน

เพื่อให้ได้หลักสูตรสถานศึกษาที่มีลักษณะโดดเด่นสมกับการเป็นโรงเรียนในฝันของท้องถิ่น

และชุมชน โรงเรียนจะต้องดำเนินการศึกษา วิเคราะห์ ตรวจสอบ และทบทวนกระบวนการจัดทำหลักสูตรตั้งแต่เริ่มต้น ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 61-63)

- 1) ใช้ผลการตรวจสอบสถานภาพโรงเรียนและความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น ปรับแต่งวิสัยทัศน์และเป้าหมายของโรงเรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และสอดคล้องกับหลักสูตรของโรงเรียนในพื้นที่คาดหวัง
2. ทบทวนหลักสูตรสถานศึกษา ตั้งแต่การจัดโครงสร้างการกำหนดเวลาเรียน โปรแกรมการเรียน จัดรายวิชาพื้นฐานและเพิ่มเติมแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องและส่งผลถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ
3. ทบทวนหน่วยการเรียนรู้และแผนการสอน โรงเรียนแห่งใดยังไม่ได้ลงมือทำหรือแห่งใดยังไม่สมบูรณ์ ก็เร่งดำเนินการจัดทำหรือปรับปรุงให้สมบูรณ์ครบถ้วนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
- 4) ตรวจสอบศักยภาพของผู้บริหาร ครูอาจารย์ และบุคลากร ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำทางวิชาการและสามารถกระตุ้นให้ครูผู้สอนปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนแบบเดิม ๆ ที่เน้นการบรรยายเป็นการให้นักเรียนเรียนรู้จากการลงปฏิบัติ เรียนรู้ผ่านเทคโนโลยี สร้างและส่งเสริมการร่วมคิดร่วมเรียนรู้ระหว่างครู นักเรียน และชุมชน (องค์กร อาชีพต่าง ๆ หรือสถานประกอบการ) บุคลากรฝ่ายสนับสนุนต้องเข้าใจและเอื้อประโยชน์ในการให้บริการต่าง ๆ
- 5) ทบทวนระบบการบริหารจัดการและการจัดปัจจัยเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน กรณีที่บางส่วนยังบกพร่องหรือยังไม่คล่องตัว ต้องเร่งปรับปรุงเพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาอย่างเร่งด่วน
- 6) ตรวจสอบระบบสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงาน เช่น บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาต้องชัดเจนและส่งเสริมการคิดและพัฒนาร่วมกันอย่างเข้มแข็ง บทบาทของที่ปรึกษาหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่โรงเรียนเชิญไว้ กฎระเบียบต่าง ๆ เอื้อหรือขัดต่อการปฏิบัติงาน หัวใจสำคัญของการปฏิบัติงานคือต้องลดขั้นตอนการทำงาน และได้ผลงานที่มีคุณภาพ แต่ถูกต้องตามกฎหมายและโปร่งใสตรวจสอบได้
- 7) ทบทวนการพัฒนาบุคลากร จากแผนพัฒนาบุคลากรที่โรงเรียนกำหนดไว้ โรงเรียนอาจต้องมีการปรับแผนใหม่ให้เหมาะสมกับการพัฒนาโรงเรียนไปสู่ความเป็นโรงเรียนในฝัน
- 8) ทบทวนระบบการประเมินผล ในที่นี้หมายถึง การทบทวนระบบการประเมินผลการเรียนรู้ที่ไม่เน้นแต่การทดสอบเนื้อหา หรือความรู้ความจำ แต่ต้องประเมินจากผลงานและการแสดงออกตามความสามารถ ทบทวนระบบการประเมินตนเอง (ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา) เน้นกลไกการทำงานด้วยระบบคุณภาพ (PDCA)

5) การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา

สำหรับการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรนั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ฉะนั้น ครู ผู้สอน และผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม และ

สนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียนเพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 21) การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรสถานศึกษา นอกจากจะปลูกฝังด้านปัญญา พัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณแล้ว ยังมุ่งพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 22-23) ได้กล่าวถึง การเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ นั้นว่ามีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ควรใช้รูปแบบ/วิธีการที่หลากหลายและมีจุดเน้นในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร ดังนี้

- 1) การจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง
- 2) การเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 3) การเรียนรู้ร่วมกัน
- 4) การเรียนรู้จากธรรมชาติ
- 5) การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง
- 6) การเรียนรู้แบบบูรณาการ
- 7) การใช้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้
- 8) การเรียนรู้คู่คุณธรรม

ทั้งนี้ต้องนำกระบวนการ การจัดการ กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

กระบวนการคิดและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ไปสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เนื้อหาและกระบวนการต่าง ๆ ข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม การบูรณาการ เป็นการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยนำกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มสาระเดียวกันหรือต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้มาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ได้หลายลักษณะ เช่น การบูรณาการแบบผู้สอนคนเดียว การบูรณาการแบบคู่ขนาน การบูรณาการแบบสหวิทยาการ การบูรณาการแบบโครงการ เป็นต้น

6) แนวทางการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น

กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 22-23) ได้กำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นไว้ดังนี้

1. ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 การจัดการเรียนรู้ต้องสนองตอบต่อความสนใจของผู้เรียน โดยคำนึงถึงหลักจิตวิทยาพัฒนาการ และจิตวิทยาการเรียนรู้ ทั้งนี้ในแต่ละคาบเวลาเรียนนั้นไม่ควรใช้เวลาเกินความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาต้องจัดการเรียนรู้ให้ครบทุกกลุ่มสาระใน

ลักษณะบูรณาการที่มีภาษาไทยและคณิตศาสตร์เป็นหลัก เน้นการเรียนรู้ตามสภาพจริง มีความสนุกสนาน ได้ปฏิบัติจริง เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ ทักษะพื้นฐานการติดต่อสื่อสาร ในการคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ พัฒนาลักษณะนิสัยและสุนทรียภาพ

2. ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 การจัดการเรียนรู้มีลักษณะคล้ายกับช่วงชั้นที่ 1 แต่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนในสิ่งที่ตนสนใจ มุ่งเน้นทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม การสอนแบบบูรณาการ โครงการ การใช้หัวเรื่องในการจัดการเรียนการสอนเพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิด การค้นคว้า แสวงหาความรู้ สร้างความรู้ด้วยตนเอง สามารถสร้างสรรค์ผลงาน แล้วนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น

3. ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มีหลักการ ทฤษฎีที่ยาก ซับซ้อน อาจจัดแยกเฉพาะ และควรเน้นการจัดการเรียนรู้แบบโครงการมากขึ้น เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความคิด ความเข้าใจ และรู้จักตนเองในด้านความสามารถ ความถนัด เพื่อเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพ สถานศึกษาต้องจัดบรรยากาศการเรียนรู้ให้เหมาะสม

4. ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 การจัดการเรียนรู้เริ่มเน้นเข้าสู่เฉพาะทางมากขึ้น มุ่งเน้นความสามารถ ความคิดระดับสูง ความถนัด และความต้องการของผู้เรียน ทั้งในด้านอาชีพ การศึกษาเฉพาะทาง ตลอดจนการศึกษาต่อ

7. จุดเน้นด้านการจัดการเรียนรู้และทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ของโรงเรียนในฝัน โรงเรียนต้องจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child Centered) อย่างแท้จริง โดยผ่านกระบวนการต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 56-57)

- 1) จัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนลงมือทำ (Activities Based Learning)
- 2) เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม (Site Based Learning)
- 3) เรียนรู้แบบร่วมมือ (Co-operative Learning) และเน้นการทำงานเป็นกลุ่ม (Team Projects)
- 4) ร่วมเรียนรู้กันกับชุมชนหรือสถานประกอบการ (Participatory Learning)
- 5) เรียนรู้อย่างหลากหลายและบูรณาการ (Diversified/Integrated Learning Model)
- 6) เรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสาร การเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และการเรียนรู้ผ่านเครือข่าย (ICT, E-learning, Network Learning)
- 7) มีห้องสมุดที่ได้มาตรฐาน มีหนังสือและสื่อต่าง ๆ ครบถ้วนเพียงพอ มีบุคลากรคุณภาพดูแลรับผิดชอบ
- 8) จัดให้มี E-Library, E-Book เครือข่ายการเรียนรู้ทาง Internet และมีคอมพิวเตอร์เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน
- 9) เชื่อมโยงเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ในชุมชนอย่างทั่วถึง (Lists of Wisdom in Communities)
- 10) มีการอบรมผู้นำของแหล่งเรียนรู้ให้ทำหน้าที่ช่วยเหลือดูแลโรงเรียนได้ (Training the Trainer)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 51-53) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ที่พัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข โดยใช้กระบวนการเรียนรู้หลากหลายลักษณะดังนี้

1. การเรียนรู้อย่างมีความสุข : เรียนรู้อย่างสุขสันต์ด้วยกันทั่วทุกคน เป็นการสร้างสภาพของการจัดการเรียนการสอนในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย มีอิสระ ยอมรับความแตกต่างของบุคคล มีหลากหลายในวิธีการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีประสบการณ์แห่งความสำเร็จ และได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ ซึ่งมีแนวทางสำคัญคือ บทเรียนต้องเป็นเรื่องใกล้ตัว มีความหมาย มีประโยชน์ กิจกรรมการเรียนรู้ต้องมีความหลากหลาย สื่อการเรียนรู้ต้องน่าสนใจการประเมินผลมุ่งเน้นตามศักยภาพของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนต้องแสดงออกอย่างนุ่มนวล เป็นมิตร มีเมตตา อบอุ่น เข้าใจและยอมรับกันและกันให้กำลังใจและเกื้อกูลกัน ดังนั้นการสอนให้เด็กเรียนรู้อย่างมีความสุข (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3. 2548 : ออนไลน์) ควรประกอบไปด้วย 1) บทเรียนควรเริ่มจากง่ายไปหายาก 2) วิธีการเรียนไม่น่าเบื่อ และตอบสนองความสนใจใคร่รู้ของผู้เรียน การนำเสนอเป็นไปตามธรรมชาติ และสอดคล้องความสนใจตามวัยของผู้เรียน 3) ทุกขั้นตอนของการเรียนรู้มุ่งส่งเสริมและพัฒนากระบวนการคิด รวมทั้งความคิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์ จากการประมวลข้อมูลและเหตุผล 4) แนวการเรียนรู้สัมพันธ์และสอดคล้องกับธรรมชาติ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สัมผัสความงามและความเป็นไปของสรรพสิ่งรอบตัว บทเรียนไม่จำกัดสถานที่หรือเวลา ทุกคนมีสิทธิ์เรียนรู้เท่าเทียมกัน 5) มีกิจกรรมหลากหลาย สนุกชวนให้เกิดความสนใจต่อบทเรียนนั้น ๆ เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ภาษาที่ใช้จูงใจเด็ก นุ่มนวลให้กำลังใจและเป็นไปในเชิงสร้างสรรค์ 6) ใช้สื่อที่เร้าใจผู้เรียน ง่ายต่อการเรียนรู้และประหยัด และ 7) การประเมินผลต้องเน้นการพัฒนาการของผู้เรียนในภาพรวมมากกว่าการทดสอบทางวิชาการ

1. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้ลักษณะนี้เกิดขึ้นที่จิตใจ ดังนั้นการสอนที่ไม่เข้าถึงจิตใจของผู้เรียน จึงไม่สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ ไม่ว่าผู้สอนจะสอนดีเพียงไร หลักของการเรียนรู้ให้รู้ จึงมีเพียงประการเดียวเท่านั้นคือ ต้องทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและเข้าร่วมทั้งทางกายและจิตใจ โดยมีรูปแบบกระบวนการเรียนรู้หลายแบบ เช่น กระบวนการกลุ่ม (Group Process) การเรียนรู้แบบสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism) และการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) ซึ่งการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนี้มีข้อดีคือ 1) การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 2) การเรียนแบบมีส่วนร่วมจะช่วยลดปัญหาทางวินัยในชั้นเรียน เพราะได้รับการฝึกฝนวินัยแก่ตนเอง ได้รับการยอมรับจากเพื่อน และครู 3) มีความสุขขณะเรียนรู้ในการทำกิจกรรมร่วมกัน 4) ผู้เรียนสนใจเรียนมากขึ้นทำให้ส่งผลต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2. การเรียนรู้แบบองค์รวม : การบูรณาการสาระและกระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างสัมพันธ์ เชื่อมโยงต่อเนื่องกลมกลืนกันทั้งในเรื่องใกล้ตัว ในท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ ทั้งเรื่องของท้องถิ่น เรื่องของสากล การเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

โลก ซึ่งมีผลทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเรื่องที่เราเรียนรู้อย่างชัดเจน ลึกซึ้ง ครอบคลุม มีความหมาย ต่อการนำไปใช้ในการดำรงชีวิตและแก้ปัญหาสภาพสังคม

3. การเรียนรู้จากการคิดและการปฏิบัติจริง : เรียนโดยใช้สมองและสองมือ การคิดเป็น ความสามารถของสมองในการประมวลข้อมูล ความรู้ และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้เป็นความรู้ ใหม่ วิธีการใหม่ เพื่อนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างเหมาะสมสอดคล้องกัน เมื่อได้คิดแล้วก็ต้อง นำไปปฏิบัติจริง จึงจะเกิดการเรียนรู้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ การจัดการเรียนรู้ให้ได้ฝึกคิดและปฏิบัติ จริงนี้ ต้องฝึกจากประสบการณ์ตรงจากแหล่งความรู้ สื่อ เหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อมรอบตัวต่าง ๆ ด้วยการฝึกสังเกต คิดอย่างรอบคอบ ปฏิบัติอย่างจริงจัง และสรุปผลเป็นองค์ความรู้แก่ตนเอง หรือ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเรียนรู้ เพื่อพัฒนากระบวนการคิด ดังนั้นการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ จะส่งเสริมการคิดจึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะกระตุ้นความสนใจ ความอยากรู้อยากเห็น ความถนัดของ เด็กแต่ละระดับโดยคำนึงถึงองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ บรรยากาศด้านกายภาพ (Physical Climate) บรรยากาศด้านสมอง และบรรยากาศด้านอารมณ์ จิตใจ เพื่อเร้าใจให้เกิดการเรียนรู้

4. การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น : เรียนร่วมกัน รู้ร่วมกัน เป็นกระบวนการเรียนรู้จากการมี ปฏิสัมพันธ์กันโดยมีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ วัฒนธรรม อารมณ์ และสังคมร่วมกัน ทำให้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิด เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นการปลูกฝัง คุณธรรมที่ดีงาม การทำงานร่วมกันทำให้พัฒนาทักษะทางสังคม และทักษะการทำงานที่ดีด้วย

5. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง : เรียนรู้อย่างใคร่ครวญทบทวนตนเองรอบ ด้าน เป็นการรับรู้หลักการเรียนรู้และความถนัดของตนเอง เน้นการเรียนรู้กระบวนการว่าการเรียนรู้ แต่ละครั้งเกิดขึ้นอย่างไร เรียนด้วยวิธีการใด มีขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้นจนจบอย่างไร โดยเปิดโอกาส และจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้ศึกษา วิเคราะห์ ประเมินจุดดี จุดด้อย และปรับปรุงกระบวนการ เรียนรู้ของตนเองเพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ให้เหมาะสมพร้อมที่จะนำไปใช้ในการ เรียนรู้ครั้งต่อไป

6. การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เป้าหมายสำคัญด้านหนึ่งของการจัดการ เรียนรู้ที่ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญคือ ผู้เรียนแสวงหาความรู้ที่หลากหลายทั้งในและนอกโรงเรียน ทั้งที่ เป็นเอกสาร วัสดุ สถานที่ สถานประกอบการ บุคคล ซึ่งประกอบไปด้วย เพื่อน กลุ่มเพื่อน วิทยากร หรือภูมิปัญญาของชุมชน

3.2 การพัฒนาสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT)

กระทรวงศึกษาธิการ ถือเป็นพันธกิจสำคัญที่จะเร่งรัดพัฒนาและส่งเสริมการใช้ ICT เพื่อ การศึกษา เพื่อสนองนโยบายของรัฐบาลที่จะพัฒนาระบบเทคโนโลยีการศึกษาและเครือข่ายสารสนเทศ รวมทั้งเพื่อเพิ่มและกระจายโอกาสทางการศึกษาให้คนไทยได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกันและสามารถที่จะเข้าถึงการ เรียนรู้และฝึกอบรมได้ตลอดชีวิต ด้วยกระบวนการที่หลากหลายและเหมาะสมกับการจัดการศึกษา ให้กับทุกกลุ่มและทุกรูปแบบด้วยการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และหลักการ เรียนรู้ด้วยตัวเองและหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นหลักการสำคัญ หนึ่ง ในการดำเนินการตาม

พันธกิจนี้ ยังนับได้ว่าเป็นการสนองเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติในการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา อันจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และเป็นเงื่อนไขไปสู่ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ โดยยึดหลักการสร้างชาติสร้างคนและสร้างงาน มีปัญญาเป็นทุนในการสร้างงานและสร้างรายได้ ตั้งแต่รัฐบาลภายใต้การบริหาร ของนายกรัฐมนตรี (พตท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร) เข้ามาบริหารประเทศพร้อมทั้งได้กำหนดนโยบายเร่งรัดในการพัฒนาและส่งเสริมการใช้ ICT เพื่อการศึกษา และกำหนดการบริหารงบประมาณด้าน ICT เป็นลักษณะการบริหารงบประมาณรวมระดับกระทรวง ซึ่งได้เริ่มต้นในปีงบประมาณ 2545 เป็นต้นมา นับเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่ได้ส่งผลให้การดำเนินงานด้าน ICT ของกระทรวงศึกษาธิการ ได้สามารถบริหารการใช้งบประมาณด้าน ICT ได้อย่างคุ้มค่า โดยสร้างความเท่าเทียม (Equity Policy) ให้เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ และช่วยสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value-Added Policy) ให้กับการลงทุนของภาครัฐทั้งด้านการนำ ICT เข้ามาพัฒนาการศึกษาและด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งได้มีโอกาสวางแผนและดำเนินการด้านการพัฒนาและการใช้ ICT เพื่อการศึกษาในรูปแบบการก้าวกระโดด (Quantum-Jump Policy) อย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม

กระทรวงศึกษาธิการ (2548 : ออนไลน์) มีภารกิจหลักที่จะต้องดูแลเด็กและเยาวชนทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน ประมาณ 18 ล้านคน ได้ได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี และการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี รวมทั้งสนับสนุนให้เรียนถึงระดับอุดมศึกษาตามศักยภาพของแต่ละบุคคลเพื่อสามารถประกอบอาชีพของตนเอง รวมทั้งเป็นกำลังของชาติในการพัฒนาประเทศชาติในด้านต่าง ๆ นโยบายด้านการเร่งใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หรือ ICT (information and Communication Technology) เพื่อพัฒนาการศึกษาหลายด้าน โดยเฉพาะการช่วยพัฒนาครู อาจารย์ การช่วยให้เด็กและเยาวชนได้เข้าถึงแหล่งความรู้และได้เรียนรู้อย่างทัดเทียมกัน การพัฒนาระบบบริหารจัดการให้มีความฉับไว มีประสิทธิภาพสูงสุด การจัดเครื่องมืออุปกรณ์คอมพิวเตอร์ และการเชื่อมโยงเครือข่ายคอมพิวเตอร์จึงเป็นนโยบายสำคัญของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งได้กำหนดแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2547-2549 ที่จัดทำโดยผู้ทรงคุณวุฒิจากส่วนราชการและภาคเอกชนภายนอกที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดยุทธศาสตร์หลักเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จดังนี้ (http://www.moe.go.th/main2/article_plan)

1) การใช้ ICT เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนทุกคนมีโอกาสเข้าถึงและใช้ ICT ตามมาตรฐานหลักสูตร ซึ่งประกอบไปด้วยเรื่องสำคัญดังนี้ ความหมายของข้อมูล แหล่งข้อมูล การเก็บและเรียกใช้งาน ส่วนประกอบหลักของคอมพิวเตอร์ ประโยชน์ และการใช้ระบบปฏิบัติการ การใช้คอมพิวเตอร์ การใช้เทคโนโลยีกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและสากล ความรู้ การใช้เครือข่ายค้นคว้า วิเคราะห์ภาษาคอมพิวเตอร์และการพัฒนาโปรแกรม โดยกรอบหลักสูตรดังกล่าวจะมีความยากง่ายเป็นขั้นตอน ครู อาจารย์ จะเป็นส่วนสำคัญมากที่จะพัฒนาความรู้

กระบวนการ ถ่ายทอดความรู้ ให้เด็กได้เรียนอย่างเข้าใจ และสนุกสนาน รวมทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิต คุณภาพการทำงานของครู อาจารย์ เด็ก และผู้ปกครองที่เกี่ยวข้องทุกคน

2) การใช้ ICT เพื่อการบริหารและการบริการทางการศึกษา โดยกระทรวงศึกษาธิการได้ จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาเพิ่มจากระดับกระทรวง ระดับกรม จะมีข้อมูลทะเบียนนักเรียนโดยใช้ระบบ EIS (Educational Information Systems) ซึ่งจะมีการใช้ เลขประจำตัวประชาชน 13 หลัก เชื่อมโยงและรวบรวมข้อมูล สามารถติดตามความก้าวหน้า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีการเชื่อมโยงข้อมูลด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษาได้อย่างสะดวก ระบบ บริหารสถานศึกษาโดยจะมีการนำระบบ GIS (Geographic Information Systems) เข้ามาใช้ในการดูแลการจัดสรรทรัพยากรการจัดการในระดับเขตพื้นที่การศึกษา

3) การผลิตและพัฒนาบุคลากรด้าน ICT เพื่อการศึกษา โดยมุ่งพัฒนาครู อาจารย์ให้ สามารถใช้ ICT ในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดความน่าสนใจ สนุกสนาน คำนึงว่าต่อยอด ความรู้ ประสบการณ์ จากที่มีอยู่เดิม โดยการอบรมโปรแกรมและการใช้งานต่าง ๆ และร่วมกับสถาบัน อุดมศึกษา องค์กร และหน่วยงานที่ช่วยสนับสนุนการพัฒนาบุคลากร เช่น สถาบันราชภัฏ และ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร นอกจากนี้แล้วในแผนนี้ยังมุ่งผลิตบุคลากรเพื่อให้ สามารถเขียนและพัฒนาโปรแกรม โดยปูพื้นฐานและต่อยอดความรู้และประสบการณ์เพื่อให้เป็น กำลังสำคัญในการผลิตทรัพย์สินทางปัญญา

4) การกระจายโครงสร้างพื้นฐาน ICT เพื่อการศึกษา ในแผนหลักนี้ได้ระบุพันธกิจ และ เป้าหมายในการจัดหาและสนับสนุนเครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์ประกอบ และที่สำคัญคือ การ ทำงานร่วมกับกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อเชื่อมต่อเครือข่าย Internet จาก เดิมที่ไม่ทั่วถึงให้ครอบคลุมเครือข่ายทั่วประเทศ (Ed-net) โดยมีการต่อเชื่อมไปยังโรงเรียน มัธยมศึกษา ประถมศึกษาทุกแห่งตามลำดับ

1) ลักษณะของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

กิดานันท์ มลิทอง (2548 : 12) กล่าวว่า เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เป็นการใช้ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เพื่อการประมวลข้อมูลให้เป็นสารสนเทศเพื่อจัดเก็บอย่างเป็นระบบ สามารถ เข้าถึงและสืบค้นนำมาใช้ได้โดยสะดวก เป็นสื่อกลาง นำเสนอสารสนเทศ รวมถึงการรับส่ง สารสนเทศด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารความเร็วสูงเพื่อส่งผ่านสารสนเทศได้อย่างรวดเร็ว เพื่อนำไปใช้ ในวงการต่าง ๆ เช่น วงการแพทย์ การบริหารจัดการ การศึกษา บันเทิง ธุรกิจ เป็นต้น หรืออาจ กล่าวได้ว่า ICT เป็น การรวมเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีการสื่อสารเข้าด้วยกัน แต่ในการ ดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์ของการใช้ ICT ให้ได้ประโยชน์สูงสุดและเพิ่มพูนประสิทธิผล นั้น จำเป็นต้องมีการใช้เทคโนโลยีใหม่รูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นสื่อในการสร้างเสริมศักยภาพและ ประสิทธิภาพการทำงาน โดยมีเทคโนโลยีหลักและเป็นส่วนสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศและการ สื่อสาร ได้แก่ คอมพิวเตอร์ ช่องทางสื่อสาร เครือข่ายสื่อสาร อินเทอร์เน็ตและเว็ลด์ไวด์เว็บ และการ ส่งสัญญาณผ่านดาวเทียม เป็นต้น

2) ความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) มีความสำคัญยิ่งในการช่วยพัฒนาประเทศในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจและการศึกษา เพื่อนำประเทศไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ช่วยให้บุคคลมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีบทบาทในชีวิตประจำวัน และยังช่วยส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาขั้นพื้นฐาน เนื่องจาก ประเทศยากจนล้วนประสบปัญหาการได้รับการศึกษาที่ไม่มีคุณภาพดีพอ ทั้งด้านการขาดแคลนครูที่ทรงคุณภาพและวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ดี ซึ่งมาจากข้อจำกัดด้านงบประมาณของภาครัฐ การแก้ปัญหาเรื่องนี้สามารถทำได้โดยการอบรมครูทางไกลโดยใช้ ICT เพื่อให้ครูในที่ต่าง ๆ ของประเทศโดยเฉพาะที่มีอาณาเขตกว้างไกลสามารถรับการอบรมได้พร้อมกันโดยไม่ต้องเดินทางมาที่ศูนย์อบรม และยิ่งไปกว่านั้นการฝึกอบรมโดยใช้ ICT จะช่วยลดการขาดแคลนครูที่มีคุณภาพและยังช่วยเพิ่มจำนวนการเข้าเรียนของนักเรียนประถมศึกษาได้เป็นอย่างดี (กิดานันท์ มลิทอง. 2548 : 62-64)

3) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการเรียนการสอน

โดยทั่วไปแล้วเทคโนโลยีจะใช้ในการเรียนการสอนใน 3 ลักษณะ ดังนี้ (ครรชิต มัลย์วงศ์. 2540 : 42)

1. การเรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยี (Learning about technology) เป็นการเรียนรู้ในเรื่องของเทคโนโลยี เช่น เรียนรู้เกี่ยวกับระบบการทำงานของคอมพิวเตอร์ เรียนรู้ว่าจะใช้เพื่อการประมวลผลข้อมูลเก็บบันทึก ค้นหาสารสนเทศได้อย่างไร เครื่องพิมพ์ มีอะไรบ้าง เป็นต้น

4. การเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี (Learning by technology) เป็นการใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือเพื่อการเรียนรู้ เช่น การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการศึกษา ค้นคว้า การใช้ซอฟต์แวร์ในการสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ การเรียนการสอนในลักษณะ E-learning เป็นต้น

5. การเรียนรู้ไปกับเทคโนโลยี (Learning with technology) เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี ได้แก่ เรียนรู้ว่าจะมีความก้าวหน้าด้านใด อย่างไรบ้าง เพื่อนำมาใช้ในการประยุกต์ใช้งานในวงการต่าง ๆ ได้อย่างไรบ้าง

4) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการเรียนการสอน

ในการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ มีวิสัยทัศน์และจุดมุ่งหมายดังนี้ (Ainley and others. 2001 : 24-25)

1. ผู้เรียน สามารถใช้ ICT เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีจุดมุ่งหมายคือ

1.1 การรู้เทคโนโลยี (Technology Literacy) และการรู้สารสนเทศ (Information Technology) ในระดับพื้นฐานเพื่อสามารถเข้าถึงและสามารถใช้ ICT เพื่อการค้นคว้า รวบรวม และประมวลผลจากแหล่งต่าง ๆ และเพื่อการสร้างองค์ความรู้ใหม่

1.2 บูรณาการความรู้ด้านเทคโนโลยี และทักษะการจัดการสารสนเทศเพื่อพัฒนาความสามารถในการวิเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา และการทำงานเป็นทีม

1.3 กระตุ้นให้ผู้เรียนพัฒนาคุณค่า ทักษะ และจริยธรรมในเชิงบวกในการใช้ ICT ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตและกระบวนการคิดวิเคราะห์

1.4 ผู้เรียนมีโอกาสเข้าถึง ใช้ และเรียนรู้ทักษะ ICT ในการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักสูตรพื้นฐาน

1.5 ต้องจัดให้ผู้เรียนมีโอกาสในการใช้และพัฒนาความรู้ในทุกสาขาวิชา และเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารให้มากขึ้น

1.6 กระบวนการเรียนการสอนต้องไม่จัดเฉพาะในชั้นเรียนเท่านั้น ผู้เรียนควรมีโอกาสสัมผัสโลกภายนอกผ่านเครือข่ายการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง

1.7 จัดหาคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์อย่างเพียงพอและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้ ICT ตามความต้องการของแต่ละคน

1.8 นักเรียนทุกคนที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และปีที่ 6 สามารถใช้โปรแกรมประมวลคำ และตารางการคำนวณได้ และไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5 สามารถเขียนโปรแกรมได้ ตลอดจนสามารถใช้อินเทอร์เน็ตในการสืบค้นข้อมูลได้

2. **ผู้สอน** ควรมีความรู้และทักษะ ICT ในระดับสูง รวมถึงความเข้าใจในพัฒนาการของการใช้สื่อเทคโนโลยีในการเรียนการสอน โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้

2.1 สมรรถนะด้าน ICT จะช่วยให้ผู้สอนมีความรู้อย่างกว้างขวาง มีวิสัยทัศน์ก้าวไกล เพื่อสามารถเป็นผู้นำแนะนำแก่ผู้เรียนได้

2.2 คอมพิวเตอร์จะเป็นเครื่องมือหลักสำหรับผู้สอนเพื่อเข้าถึงทรัพยากรการเรียน การเตรียมแผนการสอน ให้ที่บ้าน และติดต่อสื่อสารกับผู้ปกครองนักเรียน ผู้สอนคนอื่น ๆ และผู้บริหาร

2.3 ผู้สอนควรได้รับการอบรมการใช้ ICT และสามารถบูรณาการในกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างวิเคราะห์และสร้างสรรค์

2.4 ผู้สอนควรติดตามพัฒนาการและความก้าวหน้าของ ICT เพื่อนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอนได้

2.5 ครูไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ใช้คอมพิวเตอร์เป็น และไม่น้อยกว่า ร้อยละ 50 สามารถใช้อินเทอร์เน็ตได้ และต้องมีวิชาสอนด้วยการบูรณาการ ICT

3.3 เครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา

“พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา มาตรา 58 ได้กำหนดให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สิน ทั้งจากภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศ มาใช้จัดการศึกษาระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

บริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษา ตามความเหมาะสมและความจำเป็น"

จากที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือร่วมใจของทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษานี้ ยงยุทธ พนาสนธิ์ (2546 : 21) ได้ให้ความหมายว่า การที่ประชาชนมีส่วนร่วมเข้าไปกำหนดการจัดการศึกษาโดยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การร่วมดำเนินการ การร่วมสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการศึกษา และการมีสิทธิร่วมรับผลประโยชน์จากการจัดการศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งรัฐได้กำหนดไว้ในหลายมาตราเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น โดยมีแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้ (ยงยุทธ พนาสนธิ์. 2546 : 25-26)

- 1) หลักการมีส่วนร่วม โรงเรียนและชุมชนควรมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและปฏิสัมพันธ์นี้จะต้องอยู่ในลักษณะเท่าเทียมกัน โรงเรียนต้องรับฟังความคิดเห็น ความต้องการ และปัญหาของชุมชน รวมทั้งให้ข้อมูลของโรงเรียน เช่น ศักยภาพในด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนให้ชุมชนได้รับทราบ ซึ่งจะทำให้ชุมชนและโรงเรียนมีความเข้าใจร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกัน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน
- 2) รูปแบบการมีส่วนร่วม โรงเรียนควรเปิดประตูรั้วโรงเรียนออกสู่ชุมชน หาทางสร้างความร่วมมือกับชุมชนในการจัดการเรียนการสอน และดำเนินชีวิตร่วมกัน ควรพัฒนาโรงเรียนให้มีลักษณะประชาคมของชุมชนอย่างแท้จริง นั่นคือทำให้โรงเรียนเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหา พัฒนาสังคมและโรงเรียนไปพร้อม ๆ กัน ครูจึงควรเป็นบุคคลที่ทำงานแบบไม่มีเวลาตายตัว รู้และเข้าใจชุมชนเป็นอย่างดีและสามารถผนวกเรื่องราวของชุมชนไว้ในบทเรียน และถ้าหากครูเป็นคนในชุมชนได้ก็จะยิ่งดี
- 3) หลักสูตรท้องถิ่น โดยสามารถประสานสัมพันธ์ชุมชนกับโรงเรียนได้ ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทและภาระหน้าที่ในการพัฒนาหลักสูตร วิเคราะห์เนื้อหาสาระของบทเรียนว่ามีความสอดคล้องกับความต้องการ สภาพปัญหา และเงื่อนไขของชุมชนเพียงใด
- 4) การบริหารโรงเรียน เมื่อโรงเรียนสามารถพัฒนาตนเองจนเป็นประชาคมของชุมชนได้แล้วควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทช่วยในการบริหารโรงเรียนได้ด้วย เช่น ร่วมกำกับดูแลกิจการของโรงเรียน ร่วมกำหนดคุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดกับเด็กในชุมชน ซึ่งจะส่งผลดีต่อโรงเรียนและการพัฒนาการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรา 57 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ยังได้กำหนดให้หน่วยงานทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทาง

การศึกษา และยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา นอกจากนี้แล้ว คณะกรรมการบริหารโครงการหนึ่ง อำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝันของรัฐบาล ยังได้กำหนดลักษณะของ หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนในฝันว่า จะต้องเป็นหลักสูตรที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการเรียนรู้จากสถานที่ต่าง ๆ อย่างหลากหลาย และระดมทรัพยากรและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนเน้นให้มีการเชื่อมโยงเครือข่าย แหล่งเรียนรู้ในชุมชนอย่างทั่วถึง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 54-55) ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึง กำหนดเครือข่ายเพื่อร่วมพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนในฝันออกเป็น 3 ลักษณะดังนี้

1. ผู้อุปถัมภ์ที่ร่วมพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในการดำเนินงานโครงการนี้หมายถึงผู้ที่มีความพร้อมและศักยภาพในการสนับสนุนการดำเนินงานโครงการโรงเรียนในฝัน ให้กิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปด้วย ความราบรื่น และบรรลุวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน ผู้อุปถัมภ์ที่ร่วมพัฒนาคุณภาพ การศึกษานี้เกิดจากพลังการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กร ประชาสังคม ในรูปแบบของผู้อุปถัมภ์ และ ผู้ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ และร่วมพัฒนา นอกจากนี้แล้วผู้อุปถัมภ์ยังหมายความถึง คหบดี เจ้าของ กิจการ ร้านค้า บริษัท สถานประกอบการ ผู้นำท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมูลนิธิ บริษัท หรือองค์การการกุศลที่มีความสามารถในการสนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษาในการดำเนินงาน ตามโครงการโรงเรียนในฝัน ทั้งในด้านการพัฒนาบุคลากร การพัฒนาผู้เรียน การจัดทาสตูดอุปกรณ์ การเรียนรู้ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 11-12) ซึ่งการ ดำเนินงานของโรงเรียนในฝันถือว่าเป็นกลยุทธ์การดำเนินงานที่สำคัญอันหนึ่ง

2. ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยศูนย์การศึกษาพัฒนาการเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวพระราชดำริ สถาบันราชภัฏเลย (2548 : ออนไลน์) ได้รวบรวม ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นจากนักการศึกษาไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญา ท้องถิ่นคือความรู้ทั่วไปที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของเรา ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิด วิเคราะห์ จนเกิดปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้อะเอียดหลาย ๆ เรื่อง

สามารถ จันทรสุรีย์ (2531) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านว่า หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้แก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งแนว กว้าง แนวลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตใน ท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับกาลสมัย

อังกูร สมคะเนย์ (2534) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง มวลความรู้และมวล ประสบการณ์ของชาวบ้านที่ใช้ในการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข โดยได้รับการถ่ายทอดสั่งสมกันมาผ่าน กระบวนการพัฒนาให้สอดคล้องกับกาลสมัย

ยิ่งยง เทาประเสริฐ (2537) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นองค์ความรู้ ความสามารถและ ประสบการณ์ที่สั่งสมสืบทอดกันมา อันเป็นความสามารถและศักยภาพในเชิงแก้ปัญหา การปรับตัว

เรียนรู้ และสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อการดำรงอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ของเผ่าพันธุ์หรือเป็นวิถีของชาวบ้าน

กรมวิชาการ (ม.ป.ป.) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน คือความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของบุคคลที่ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านอาจจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้และแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในชีวิตของคนเรา ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในตัวของผู้นั้นเอง หากมีการสืบค้นเพื่อศึกษา และนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักและเกิดการยอมรับ ถ่ายทอดและพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้

ประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน/ภูมิปัญญาท้องถิ่น (<http://web.lru.ac.th/research/public>) มีดังนี้

1. ด้านการทำมาหากิน เนื้อหาครอบคลุมความรู้ ความสามารถ ทักษะและประดิษฐ์คิดค้นเลือกใช้เครื่องมือ วิธีการ ขั้นตอนในด้านเกษตรกรรม ประมง หัตถกรรม อุตสาหกรรม และการค้าพาณิชย์ รวมทั้งการรู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม
2. ด้านการรักษาโรค เนื้อหาครอบคลุมถึงสุขวิทยาพื้นบ้าน การแพทย์แผนโบราณ สมุนไพรตำรับยา ของแสด และอาหารสำหรับคนไข้ เป็นต้น
3. ด้านการกินอยู่ เนื้อหาครอบคลุมถึงด้านโภชนาการ การประกอบอาหาร การถนอมอาหารเครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวัน การคมนาคมขนส่ง การจัดสวัสดิการกองทุนและธุรกิจชุมชน ตลอดจนการจัดตั้งกลุ่ม องค์กรชุมชน เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตในความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น
4. ศิลปกรรม เนื้อหาครอบคลุมความสามารถ ฝีมือ ทักษะในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏดุริยางคศิลป์ เป็นต้น
5. ภาษาและวรรณกรรม เนื้อหาครอบคลุมความถึงสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษาทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษา ตลอดทั้งการสร้างสรรควรรณกรรมทุกประเภท
6. ศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณี เนื้อหาครอบคลุมความสามารถในการประยุกต์ใช้หลักธรรม คำสอนทางศาสนา ความเชื่อ และประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าเหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม
7. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งด้านการอนุรักษ์ พัฒนา และการใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การใช้หญ้าแฝกป้องกันการพังทลายของหน้าดิน เป็นต้น

อังกูร สมคะเน (2534) ได้แบ่งภูมิปัญญาชาวบ้านออกเป็น 4 กลุ่มดังนี้

1. เป็นเรื่องเกี่ยวกับคติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา

2. เป็นเรื่องศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

3. เป็นเรื่องของการประกอบอาชีพแต่ละท้องถิ่น ที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับสมัย

4. เป็นเรื่องของแนวความคิด หลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชนซึ่งเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2539 : ออนไลน์) ได้กำหนดภูมิปัญญาชาวบ้านออกเป็น 5 สาขาดังนี้

1. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านเกษตร เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาทางการเกษตรด้านการตลาด การผลิต เช่น การแก้ไขโรคและแมลง และรู้จักปรับใช้เทคโนโลยี

2. ภูมิปัญญาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การอนุรักษ์ป่าไม้ ดินน้ำลำธาร การรักษาการถ่ายทอดความรู้ดั้งเดิมเพื่อการอนุรักษ์ เช่น การเคารพแม่น้ำ แผ่นดิน พืชพันธุ์ธัญญาหาร และโบราณวัตถุ เป็นต้น

3. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการจัดการ สวัสดิการและธุรกิจชุมชน ได้แก่ การจัดตั้งกองทุนต่าง ๆ ในชุมชน ธนาคารข้าว กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน หรือสหกรณ์ร้านค้า เป็นต้น

4. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการรักษาโรคและการป้องกัน เช่น หมอพื้นบ้าน หมอสมุนไพร เป็นต้น

5. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการผลิตและบริโภค เช่น การแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรให้สามารถบริโภคได้โดยตรง ได้แก่ การใช้เครื่องสีข้าว และครกตำข้าว การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้แปรรูปผลิตผลเพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เป็นต้น

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้สรุปถึงการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ยังคงอยู่และสืบทอดไปยังอนุชนรุ่นหลัง มีวิธีการดังนี้ (<http://www.school.net.th/library>)

1. การอนุรักษ์ ซึ่งหมายถึงการบำรุงรักษาสิ่งที่ดีงามไว้ เช่น ประเพณีต่าง ๆ หัตถกรรม และคุณค่าหรือการปฏิบัติตนเพื่อความสัมพันธ์อันดีกับคนและสิ่งแวดล้อม

2. การฟื้นฟู หมายถึง การรื้อฟื้นสิ่งที่หายไป เลิกไป หรือกำลังจะเลิก ให้กลับมาเป็นประโยชน์ เช่น การรื้อฟื้นดนตรีไทย

3. การประยุกต์ หมายถึง การปรับหรือการผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เข้าด้วยกันให้เหมาะสมกับกาลสมัยใหม่ เช่น การใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาลประสานการรักษาสมัยใหม่ การทำพิธีบวงสรวงต้นไม้ เพื่อให้เกิดสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติ รักษาป่ามากยิ่งขึ้น การประยุกต์ประเพณีการทำบุญข้าวเปลือกที่วัดมาเป็นการสร้างธนาคารข้าว เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลน

4. การสร้างใหม่ หมายถึง การคิดค้นใหม่ที่สัมพันธ์กับความรู้เดิม เช่น การประดิษฐ์โป่งกลาง การคิดโครงการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน เพื่อทำกิจกรรมอย่างมีระบบมากขึ้น

3. แหล่งเรียนรู้

การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นก่อให้เกิดการพัฒนาปัญญา นำมาซึ่งเสถียรภาพและความมั่นคงของประเทศในทุกๆ ด้าน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบวน และตามอัธยาศัย โดยในการจัดการศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้นั้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นสถานศึกษา ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน และสถาบันทางสังคมต้องร่วมมือกันจัดให้เกิดการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกเวลา และทุกสถานที่ ทั้งนี้เพื่อผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามศักยภาพของตนเองได้อย่างแท้จริง การเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริงจากสภาพแวดล้อมช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้และมีทัศนคติที่ดีต่อสภาพแวดล้อม รักถิ่นฐาน สามารถสืบทอดความรู้จากบรรพบุรุษ เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติที่นำไปสู่วิชาชีพได้ ซึ่งในที่นี้สอดคล้องกับการปฏิรูปการเรียนรู้ซึ่งเอาความจริงและผู้เรียนเป็นตัวตั้งและวิชาเป็นส่วนประกอบ สิ่งแวดล้อมจึงเป็นตัวกระตุ้นการเรียนรู้ใหม่ๆ ให้เกิดแก่ผู้เรียนได้อย่างแท้จริง ดังนั้นการเรียนรู้และการสร้างลักษณะนิสัยแห่งการเรียนรู้ จึงถือเป็น "หัวใจ" ที่จะทำให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนบรรลุเป้าหมาย

อย่างไรก็ดี "การเรียนรู้" อันเกิดจากการศึกษาในระบบเพียงประการเดียวนั้นคงไม่สามารถทำให้ผู้เรียนทุกคนทุกกลุ่มเป้าหมาย เข้าถึงการศึกษาได้ ด้วยเหตุดังกล่าวในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไว้ในอันที่จะนำ "ทรัพยากร" ที่มีอยู่ทั้งสถานที่ บุคลากร และงบประมาณ มาเพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่ ทุกโอกาสตามความเหมาะสม มาตราที่สำคัญมากมาตราหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตคือ มาตรา 25 ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า "รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ"

เมื่อกล่าวถึงคำว่า "แหล่งเรียนรู้" สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดความหมายไว้ว่าหมายถึง "แหล่ง" หรือ "ที่รวม" เป็นสถานที่ ศูนย์รวมที่ประกอบด้วยข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้ หรือกระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างจากกระบวนการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้สอน เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ กำหนดเวลาเกิดการเรียนรู้อยู่ยืดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียน การประเมินและการวัดผล การเรียนมีลักษณะเฉพาะ สร้างขึ้นให้เหมาะสมกับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ไม่จำเป็นต้องเป็นแบบเดียวกับการประเมินผลในชั้นเรียน"

สำหรับการจัดการศึกษาตามแนวทางที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาตินี้ แบ่งแหล่งเรียนรู้สำหรับนักเรียนออกเป็น 2 ประเภทดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ซึ่งหมายถึงสถานที่หรือแหล่งที่ผู้เรียนสามารถเข้าไปใช้บริการค้นคว้าหาความรู้ และสืบค้นเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งจากการเรียนรู้ตามหลักสูตร หรือการเรียนรู้ด้วยตนเอง อาทิเช่น ห้องเรียนธรรมชาติ อุทยานการเรียนรู้ ศาลาความรู้ ป้ายนิเทศ ศาลาพระ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ห้องสมุด และศูนย์วิทยบริการการเรียนรู้ โรงอาหาร เรือนเพาะชำ สวนสมุนไพร มุมส่งเสริมการอ่านและเรียนรู้ ห้องโสตทัศนศึกษา เป็นต้น

2. แหล่งเรียนรู้นอกสถานศึกษา ซึ่งหมายถึงสถานที่หรือแหล่งที่ผู้เรียนสามารถไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมได้ ทั้งเพื่อประกอบการเรียนรู้ตามหลักสูตรและกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ โดยที่ประเทศไทยนั้นมีแหล่งเรียนรู้อยู่มากมายทั้งที่เป็นของภาครัฐและเอกชน โดยวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งนั้นเป็นการเฉพาะแตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นพิพิธภัณฑ์ที่ดี หอสมุดที่ดี อุทยานประวัติศาสตร์ที่ดี หรือแม้แต่สวนพฤกษศาสตร์ เป็นต้น ผู้จัดในส่วนของภาครัฐที่สามารถยกเป็นตัวอย่างได้ดีก็คือ กระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดประชาชนจังหวัด ห้องสมุดประชาชนอำเภอ ห้องสมุด "เฉลิมราชกุมารี" หอสมุดรัชมังคลาภิเษก และห้องสมุดเคลื่อนที่ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาและเครือข่าย ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาและศูนย์ผลิตสื่อประจำภาค สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชมราชชนนี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ และประจำจังหวัด หอสมุดแห่งชาติและหอจดหมายเหตุ ศูนย์ศึกษา แหล่งและอุทยานประวัติศาสตร์ วัดและศาสนสถานทั่วประเทศ นอกจากนี้ก็มีเอกชนมากมาย อาทิ พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้ง แหล่งหัตถกรรมเครื่องถม ศูนย์ผลิตภัณฑ์ผ้าซิด ศูนย์สืบทอดศิลปะผ้าจก เป็นต้น

จากตัวอย่างข้างต้นเห็นได้ชัดเจนว่าแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษานั้น จะนำมาซึ่งการพัฒนาการเรียนรู้ทั้งในเรื่องความคิด ความเข้าใจในคุณค่า และทัศนคติได้อย่างกว้างขวาง สามารถเสริมมิติที่เป็นรูปธรรมให้แก่การศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และตามอัธยาศัย สามารถพัฒนาการเรียนรู้ (Learning) และการศึกษา (Education) โดยเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และการบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ดังนั้นการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ จึงช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. มีความรู้เกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2. มีความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์ในเรื่องการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

3. มีความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ภูมิปัญญา

4. มีความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง
 5. มีความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตอย่างมีความสุข
- ปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ มีดังนี้

(http://thaiwisdom.com/p_learn/learn)

1. ให้ผู้เรียนมีโอกาสคิด ทำ โดยครู ผู้เรียน ช่วยกันจัดบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกันและได้มีการสรุปสาระการเรียนรู้
2. สร้างโอกาสให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายและต่อเนื่อง
3. มีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและเพียงพอที่จะทำให้ผู้เรียนใช้เป็นแหล่งค้นคว้าความรู้ตามความถนัด ความสนใจ สาระการเรียนรู้มีความสมดุลเหมาะสมกับวัย
4. กระบวนการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ มีกิจกรรมร่วมกันในการเรียนรู้คือ การแลกเปลี่ยนความรู้ ร่วมกันคิด และร่วมกันแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ทำให้เกิดทักษะและประสบการณ์ตรง และสามารถนำมาแก้ไข ปรับปรุง พัฒนาท้องถิ่นของตนเองได้
5. สาระและกระบวนการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมรอบตัวของผู้เรียน จนผู้เรียนสามารถประยุกต์ผลการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้
6. กระบวนการเรียนรู้มีการเชื่อมโยงกับสังคม และองค์กรต่าง ๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ความร่วมมือให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดจากแหล่งการเรียนรู้

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การบริหารงานตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน ประกอบด้วย การบริหารวิชาการและการเรียนการสอน สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา โดยมีการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เครือข่าย ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ จึงเป็นสิ่งที่โรงเรียนในฝันต้องนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนให้ชัดเจนและเกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ ซึ่งเป็นจุดสำคัญการดำเนินงานของโรงเรียนในฝัน และเป็นการสนองตอบต่อการปฏิบัติงาน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 อีกด้วย

4. สภาพการดำเนินงานของโรงเรียนในฝัน

การดำเนินงานของโรงเรียนในฝันจะประสบผลสำเร็จได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการด้วยกัน เพื่อให้การดำเนินงานของโรงเรียนในฝันประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 : 23-28) ได้กำหนดให้โรงเรียนในฝันที่เข้าร่วมโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝันปฏิบัติงานตามแผนการดำเนินงานตามกรอบกลยุทธ์ที่กำหนดไปใช้ปฏิบัติ ภายใต้บริบทของเขตพื้นที่การศึกษา และโรงเรียนในฝันมีการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ ซึ่งมีรายละเอียดการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์การปฏิบัติงานโรงเรียนในฝันดังนี้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3. 2549 : 25-32)

1. การดำเนินงานตามแผนพัฒนาระบบบริหารและการจัดการ มีสภาพและผลการดำเนินงานดังนี้

1.1 โรงเรียนทุกโรงเรียนมีแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการที่เกิดจากการมีส่วนร่วม และการยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งแสดงให้เห็นการพัฒนาเอกลักษณ์ตามความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับเจตนารมณ์และทิศทางโรงเรียนในฝัน

1.2 โรงเรียนทุกโรงเรียนจัดวางโครงสร้าง ระบบการบริหารจัดการที่ดี บรรยากาศและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนกระบวนการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาโรงเรียน บ่งบอกถึงการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมรับผิดชอบ ความคล่องตัว ตลอดจนวัฒนธรรมองค์กรที่ฝึกพลังสร้างสรรค์แบบกัลยาณมิตร

1.3 โรงเรียนทุกโรงเรียนมีระบบการวางแผน กำกับ ติดตาม ประเมินผล การดำเนินงานที่เน้นการปรับปรุงพัฒนาอย่างสมดุลรอบด้าน

1.4 โรงเรียนทุกโรงเรียนมีความสามารถในการให้บริการทางการศึกษาได้ครอบคลุมทั่วถึงผู้บริการในเขตพื้นที่บริการ เพื่อเป็นการประกันโอกาสและสิทธิให้ผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย

1.5 โรงเรียนทุกโรงเรียนพัฒนาระบบประกันคุณภาพของโรงเรียนอย่างเข้มแข็ง และเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการโรงเรียน

1.6 โรงเรียนทุกโรงเรียนใช้ระบบเทียบเคียงมาตรฐานเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

1.7 โรงเรียนทุกโรงเรียนพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เข้มแข็ง ลดความเสี่ยง ขจัดภัยอุปสรรคที่ก่อปัญหาให้นักเรียน ตลอดจนการช่วยเหลือ ส่งเสริมนักเรียนที่มีความต้องการ พิเศษและผู้มีความสามารถพิเศษ โดยจัดครูที่เหมาะสมดูแลช่วยนักเรียนประมาณ 1 : 25 พัฒนาครู แนะแนวให้เป็นนักจิตวิทยาโรงเรียน จัดกิจกรรมโฮมรูม (ครูที่ปรึกษาพบนักเรียนต่อหนึ่ง) จัดระบบ การรวบรวมข้อมูลนักเรียน วิเคราะห์ วินิจฉัย การจำแนก คัดกรอง กำหนดมาตรการ ป้องกัน ดูแล ช่วยเหลือ ส่งเสริมตามลักษณะพฤติกรรม จัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมในโรงเรียน และแนวทางการปฏิบัติต่อนักเรียนที่เกิดความอบอุ่น ไร้กังวล จัดกิจกรรมเสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดี โดยการ เยี่ยมบ้านนักเรียน จัดตั้งองค์กรสหวิชาชีพเพื่อร่วมกันพัฒนาคุณภาพผู้เรียน จัดตั้งกองทุนอาหาร กลางวัน และเครือข่ายคุ้มครองเด็ก

1.8 โรงเรียนทุกโรงเรียนได้รับการนิเทศส่งเสริมสนับสนุนอย่างทั่วถึง

1.9 โรงเรียนทุกโรงเรียนมีผลงานที่แสดงพัฒนาการด้านคุณภาพนักเรียนและเอกลักษณ์อันโดดเด่นเป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง ชุมชน และสาธารณชน

2. การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพนักเรียนและกระบวนการจัดการเรียนรู้ มีสภาพและผลการดำเนินงาน ดังนี้

2.1 นักเรียนได้รับการพัฒนาการอ่านและการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยใช้กิจกรรมพัฒนาการอ่าน และกิจกรรมวางทุกงานอ่านทุกคนอย่างเป็นระบบ

2.2 นักเรียนได้รับเพิ่มพูนทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารและการค้นคว้า

2.3 นักเรียนได้รับการฝึกฝนทักษะการใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

2.4 นักเรียนได้รับการเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิตในด้านการจัดการดูแลช่วยเหลือตนเอง ทักษะการบริโภคทางสังคม การมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม ทักษะการจัดการและสร้างอาชีพ และบางส่วนมีรายได้ระหว่างเรียน

2.5 นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ รวมทั้งทักษะการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนสื่อความอย่างมีประสิทธิภาพ

2.6 โรงเรียนมีองค์ประกอบของหลักสูตรที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นสอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน

2.7 โรงเรียนได้รับการพัฒนาห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ที่เพียงพอ เหมาะสม ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน

2.8 โรงเรียนมีสื่อและใช้สื่อนวัตกรรม มีห้องปฏิบัติการ ที่สอดคล้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ และมีเครือข่ายการพัฒนาหลักสูตรทั้งในและนอกสถานศึกษา

2.9 โรงเรียนทุกโรงเรียนมีผลงานวิจัย และพัฒนาหลักสูตรอย่างน้อย 1 เรื่อง

3. การดำเนินงานตามแผนพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา มีสภาพและผลการดำเนินงานดังนี้

3.1 ผู้บริหารได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการที่ดี

3.2 ผู้บริหารและครูทุกคนได้รับการเพิ่มพูนทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

3.3 ผู้บริหารและครูสามารถพัฒนาระบบการประกันคุณภาพที่เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร

3.4 ครูทุกคนได้รับการส่งเสริมให้มีความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้เชิงบูรณาการ

3.5 ครูได้รับการพัฒนาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพและประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

3.6 ครูมีการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ได้จากการศึกษาตัวอย่าง ผลงาน และวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ดี และครูมีแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้

3.7 ผู้บริหาร ครูและบุคลากรได้รับการพัฒนาและมีผลงานในการพัฒนาคุณภาพตลอดจนได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ

4. การดำเนินงานตามแผนพัฒนาระบบเทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร มีสภาพและผลการดำเนินงาน ดังนี้

4.1 โรงเรียนจัดตั้งระบบและใช้ระบบเครือข่าย อุปกรณ์ และศูนย์การเรียนรู้พื้นฐาน ชุดมัลติมีเดีย และศูนย์การเรียนรู้เพื่อจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ

4.2 ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

4.3 โรงเรียนมีสื่อและใช้สื่อดิจิทัล เช่น E-Library, E-book, E-learning เพื่อการพัฒนาการเรียนการสอน

4.4 โรงเรียนพัฒนาเว็บไซต์เพื่อเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเผยแพร่สู่สาธารณชน

4.5 โรงเรียนมีซอฟต์แวร์ที่มีลิขสิทธิ์เพื่อพัฒนาระบบบริหารจัดการ และมีเครือข่ายในการดูแลรักษาวัสดุ อุปกรณ์ ต่าง ๆ

4.6 โรงเรียนมีระบบการบริหารสารสนเทศที่เชื่อมโยงฐานข้อมูล ประมวลผล และรายงานผลการดำเนินงานทั้งระบบ

4.7 โรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต รวมทั้ง E-learning อย่างเป็นระบบ และทั่วถึงทุกชั้นเรียน

5. การดำเนินงานตามแผนพัฒนาระบบภาคีเครือข่ายอุปถัมภ์และทรัพยากรทางการศึกษามีสภาพและผลการดำเนินงานดังนี้

5.1 โรงเรียนทุกโรงเรียนมีเครือข่ายอุปถัมภ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนา

5.2 โรงเรียนมีคู่มือการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่ายอุปถัมภ์ โรงเรียนต้นแบบ พี่เลี้ยงและโรงเรียนในฝัน

5.3 โรงเรียนต้นแบบ พี่เลี้ยง ผู้เชี่ยวชาญ และศึกษานิเทศก์ มีส่วนร่วมในการพัฒนาและกำหนดแนวทางการพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนการสอนร่วมกับครูอย่างมีประสิทธิภาพ

5.4 พี่เลี้ยงทุกคนได้รับการสนับสนุนให้ปฏิบัติงานในทุกโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

5.5 โรงเรียนทุกโรงเรียนมีครูและทรัพยากรที่เหมาะสมเป็นไปตามเกณฑ์เฉลี่ยของประเทศ

5.6 โรงเรียนทุกโรงเรียนดำเนินการบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน (PBB) ตามมาตรฐานการจัดการการเงิน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1 (2548 : 19-23) ได้สรุปผลการดำเนินงานโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ปีงบประมาณ 2548 ของโรงเรียนในฝันไว้ดังนี้

1. จัดทำหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และพัฒนาเอกลักษณ์เฉพาะตนเอง

2. จัดทำวิจัยพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้

3. จัดทำหน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการทักษะการคิดวิเคราะห์ และคิดสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียน

4. จัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์และคิดสร้างสรรค์ให้กับนักเรียน

4. จัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

5. จัดกิจกรรมสร้างเครือข่ายยุวชนรักการอ่าน และกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

6. จัดกิจกรรมส่งเสริมด้านดนตรี กีฬาให้แก่ผู้เรียน

7. จัดกิจกรรมสร้างทักษะการดำรงชีวิตให้แก่ผู้เรียน
8. ศึกษา สืบค้น วิเคราะห์และจัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น
9. จัดกิจกรรมอนุรักษ์มรดกไทย แลกเปลี่ยนเรียนรู้และเผยแพร่ผลงานนักเรียน
10. พัฒนาห้องสมุดเป็น E-Library
11. จัดบริการมุมสื่อมัลติมีเดีย อินเทอร์เน็ต และมุมสบาย
12. ปรับปรุงและพัฒนาห้องปฏิบัติการต่าง ๆ
13. จัดแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนเอื้อต่อการเรียนรู้และการจัดกิจกรรม

ต่าง ๆ

14. จัดทำและพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ นวัตกรรม และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 15. จัดและปรับปรุงห้องปฏิบัติการคณิตศาสตร์ โดยจัดหาสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ให้เพียงพอ
 16. จัดทำแผนการใช้ห้องปฏิบัติการเป็นแหล่งเรียนรู้
 17. จัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ
 18. จัดหาเครือข่ายพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา
 19. จัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่กำหนด
 20. จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านดนตรี ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น
- นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 :1-4) ได้กำหนดแนว

ปฏิบัติการดำเนินงานโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน เพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ จึงได้ขอความร่วมมือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทบทวนการดำเนินงานตามแนวปฏิบัติ ต่อไปนี้

1. ด้านการบริหารจัดการ การประสานงาน และประชาสัมพันธ์

1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจัดตั้งศูนย์ประสานงานโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน โดยกำหนดโครงสร้าง ภาระหน้าที่ และบุคลากรรับผิดชอบให้ครอบคลุมภารกิจและกลยุทธ์หลัก ทั้งนี้ควรให้มีบุคลากรทำหน้าที่หัวหน้าศูนย์ ผู้ช่วยหัวหน้าศูนย์ และผู้รับผิดชอบในแต่ละกลยุทธ์

1.2 ให้ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจารณาสั่งการโดยตรงกับศูนย์ประสานงานโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝันของเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อลดขั้นตอนการทำงานและความคล่องตัวในการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน

1.3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจัดทำแผนการดำเนินงานของศูนย์ประสานงานโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝันที่ครอบคลุมกลยุทธ์ ให้สอดคล้องกับแผนหลักเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนในฝันโดยคำนึงถึงความต้องการจำเป็นของโรงเรียนในการพัฒนาการศึกษาและการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง

1.4 ให้มีการนิเทศ สนับสนุน ส่งเสริมการดำเนินงานของโรงเรียนในฝันอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับกลยุทธ์หลัก ความต้องการ และแผนของโรงเรียน ตลอดจน

การดำเนินงานขององค์กรพี่เลี้ยง ผู้อุปถัมภ์ และโรงเรียนชั้นนำ ทั้งนี้ควรมีการกำหนดติดตาม และประเมินความก้าวหน้า อย่างต่อเนื่อง

1.5 แต่งตั้งบุคลากรผู้ทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งผ่านการอบรมสัมมนาการประสานสัมพันธ์โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน เป็นคณะทำงานของศูนย์ประสานงานหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน

2. ด้านการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้

2.1 สรรหาและคัดเลือกบุคคลเพื่อร่วมเป็นเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ที่สนับสนุนการดำเนินงานได้ครอบคลุมหลักการ จุดหมายโครงสร้าง และแนวดำเนินการตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 ให้ศูนย์ประสานงานโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน เขตพื้นที่การศึกษา ชี้แจงทำความเข้าใจ ขอความร่วมมือ เครือข่ายผู้เชี่ยวชาญและดำเนินการส่งเสริมประสานงานให้เกิดการรวบรวมข้อมูล ความรู้ เผยแพร่ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และผลงานผ่านเครือข่าย อินเทอร์เน็ต ตลอดจนกิจกรรมและสื่ออื่น ๆ

2.3 ประสานงานกับศูนย์บริหารโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และองค์กรต่าง ๆ ให้มีส่วนในการส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาประสิทธิภาพเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญ

3. ด้านการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

3.1 ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแต่งตั้งบุคลากรที่ผ่านการอบรมวิทยากรแกนนำการจัดทำเว็บไซต์โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน เป็นคณะทำงานของศูนย์ประสานงานโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน

3.2 ให้จัดทำเว็บไซต์ศูนย์ประสานงานโครงการที่แสดงโลโก้โครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน และเสนอเนื้อหาสาระเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของศูนย์ประสานงานโครงการฯ บุคลากร แผนงาน ความก้าวหน้า ผลงาน และกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

4. ด้านการสนับสนุนภาคีเครือข่าย

4.1 ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทบทวนหรือเพิ่มเติมรายชื่อโรงเรียนชั้นนำและนำเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อประกาศให้ทราบโดยทั่วกัน และกระจายให้โรงเรียนชั้นนำรับหน้าที่เป็นที่ปรึกษาอย่างเพียงพอ และเหมาะสม

4.2 ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประสานแผนการดำเนินงานระหว่างโรงเรียนชั้นนำ และคณะพี่เลี้ยงร่วมกับสถาบันอุดมศึกษา เพื่อสนับสนุนโรงเรียนในฝันได้อย่างมีเอกภาพ

4.3 ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแจ้งความก้าวหน้าด้านผู้อุปถัมภ์โรงเรียนในฝันเกี่ยวกับข้อมูล กิจกรรมการดำเนินงาน และการสนับสนุนต่าง ๆ ให้กับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากแนวทางที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานดังกล่าว ทำให้โรงเรียนในพื้นที่
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จัดทำเส้นทางพัฒนาและดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนในพื้นที่
การดำเนินงานดังนี้

1. ด้านคุณภาพนักเรียน โดยโรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมการสร้างรายได้ระหว่างเรียน การ
ปลูกฝังวิถีชีวิต ความเป็นไทย การอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมไทย ปลูกฝังการใฝ่เรียนใฝ่รู้และ
แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง พัฒนาทักษะการดำรงชีวิต การใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการ
สื่อสารเพื่อการเรียนรู้ พัฒนาทักษะกระบวนการคิด การสร้างผลงานและพัฒนาทักษะการใช้
ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

2. ด้านกระบวนการจัดการศึกษา โดยโรงเรียนมีกิจกรรมการดำเนินงาน ได้แก่ การ
พัฒนาการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการบริหารจัดการ พัฒนาโรงเรียนให้เป็น
E-School นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ และจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้
แบบบูรณาการ

3. ด้านการเรียนรู้และการพัฒนา โดยมีกิจกรรมการประกาศเกียรติคุณ และเผยแพร่ผลงาน
ของบุคลากรและนักเรียน จัดกิจกรรมส่งเสริมศักยภาพครูและนักเรียน การใฝ่เรียนใฝ่รู้และแสวงหา
ความรู้ด้วยตนเอง พัฒนาบุคลากรเพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและ
การสื่อสาร รวมทั้งพัฒนาความสามารถด้านการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารให้กับบุคลากร

4. ด้านงบประมาณและทรัพยากร โดยโรงเรียนมีกิจกรรมการดำเนินงาน ได้แก่ สร้าง
เครือข่ายผู้เชี่ยวชาญ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาของชุมชนและเครือข่ายผู้อุปถัมภ์ และการบริหาร
จัดการงบประมาณอย่างคุ้มค่า เป็นต้น

5. การบริหารจัดการที่ดี (Good Governance)

สำนักนายกรัฐมนตรี (2542) ได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบ
บริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 ซึ่งธีระพล อรุณะกสิกร และคนอื่น ๆ (2542 : 1)
ได้สรุปสาระสำคัญไว้ว่า ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมือง
และสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 นี้ เป็นการกำหนดนโยบายและวางระเบียบปฏิบัติราชการเพื่อให้การ
จัดระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักกฎหมายและการ
ปกครองในระบอบประชาธิปไตย ให้สังคมสามารถมีส่วนร่วมและรับผิดชอบในระบบบริหารกิจการ
ดังกล่าว ด้วยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารและให้โอกาสตรวจสอบได้ ตลอดจนขยายผลการให้บริการ
ภาครัฐไปสู่ประชาชนอย่างรวดเร็วและเป็นธรรม โดยคำว่า “บริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี” นี้
ในภาษาอังกฤษมักใช้คำว่า “Good governance” สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน
(ม.ป.ป. : 3) ให้ความหมายของ Good Governance ว่า หมายถึง กติกา หรือกฎเกณฑ์การบริหาร
การปกครองที่ดี เหมาะสมและเป็นธรรม ที่ใช้ในการธำรงรักษาสังคมบ้านเมืองและสังคม อัน
หมายถึงการจัดการบริหารทรัพยากร และสังคมที่ดีในทุกๆ ด้านและทุกๆ ระดับ รวมถึงการ

จัดระบบองค์กรและกลไกของคณะรัฐมนตรีส่วนราชการองค์กรของรัฐและรัฐบาล องค์กรของเอกชน ชุมชนและสมาคม เพื่อกิจกรรมต่างๆ นิติบุคคลเอกชน ชุมชนและสมาคมเพื่อกิจกรรมต่างๆ นิติบุคคลและภาคประชาสังคม และบุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และบุญมี ลี (2545 : 13-14) ได้วิเคราะห์ คำที่ใช้เรียก Good Governance ของนักวิชาการหลายๆ คนในประเทศไทย พบว่ามีหลายคำ อาทิเช่น 1) ธรรมาภิบาล 2) ธรรมรัฐ 3) การกำกับดูแลที่ดี 4) ธรรมมาราชฎ์ 5) ประชารัฐ 6) รัฐธามภิบาล 7) การปกครองที่ดี 8) การบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดี และ 9) สุประศาสนการ อย่างไรก็ตาม คำที่ใช้เรียก “Good Governance” ในภาษาไทยที่ได้รับความนิยมและเป็นที่ยอมรับใช้มากที่สุด คือ “ธรรมาภิบาล” และ “ธรรมรัฐ” ส่วนในภาคเอกชนมักใช้คำว่า “บรรษัทภิบาล” (ทวีศิลป์ กุลนภาดล. 2547 : 21) ดังนั้นเพื่อให้เกิดความชัดเจนและความเข้าใจที่ตรงกันของคำว่า ธรรมาภิบาล หรือการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) ดังนี้ คำว่า Governance ซึ่งเป็นคำที่แสดงถึงกลไกการบริหารจัดการ หรือ การบริหารจัดการ ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงใช้คำว่า “การบริหารจัดการที่ดี” เพื่อให้เกิดความเข้าใจในทิศทางเดียวกัน ซึ่งการดำเนินงานโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝันของกระทรวงศึกษาธิการ ได้เรียกคำว่า Good governance ว่า การบริหารจัดการที่ดีเช่นเดียวกัน

5.1 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance)

คำว่า การบริหารจัดการที่ดี (Good governance) อาจสร้างความสับสนในการสื่อสารความหมายและเกิดความเข้าใจไม่ตรงกันได้ เนื่องจากเป็นคำที่ยังสับสน (Confusing term) อย่างไรก็ตาม ปีแอร์และปีเตอร์ (Pierre & Peters. 2000 : 12) ได้กล่าวว่า การบริหารจัดการนั้น เป็นมโนทัศน์กว้างๆ ที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางด้านเครือข่ายนโยบาย (Policy Network) การบริหารจัดการภาครัฐ (Public Management) การร่วมมือของภาคเศรษฐกิจ (Conduction of Sectors of the Economy) รวมทั้งธรรมาภิบาล หรือธรรมรัฐ (Good Governance) ซึ่งได้รับการส่งเสริมจากธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ นอกจากนี้เขายังได้สรุปถึงมุมมอง (Perspectives) ที่มีต่อกลไกการบริหารจัดการที่ดี หรือ governance (Pierre & Peters. 2000 : 15-25) ดังนี้

1.1 มุมมองแบบไม่เป็นพลวัต (Static Perspectives)

1) การบริหารจัดการในเชิงโครงสร้าง (Governance as Structure) มุมมองของการบริหารจัดการ ในลักษณะนี้มองว่าเป็นสถาบันการเมือง และเศรษฐกิจที่ออกแบบหรือสร้างขึ้นเพื่อแก้ปัญหา นำพาทิศทางของสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป กลไกบางอย่างจะมีประสิทธิผลในบางช่วงเวลาหรือปัญหาบางประการ แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทุกอย่างให้หมดสิ้นได้

2) การบริหารจัดการในเชิงลำดับชั้น (Governance as Hierarchies) เป็นการมองว่า การบริหารจัดการแบบระบบราชการตามแนวคิดของเวเบอร์ (Weberian Model) โดยมีลักษณะการบริหารแนวตั้ง ใช้กฎระเบียบเป็นกรอบอย่างชัดเจน เข้มงวดในการบริหาร มีการสั่งการและ

ควบคุม (Command and Control) ตามลำดับชั้น การบริหารจัดการสมัยใหม่ มักกล่าวถึงมุมมอง การบริหารจัดการที่เป็นลำดับชั้น ซึ่งปัจจุบันถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่เหมาะสมกับองค์กรภาครัฐ และ ถูกแทนที่ด้วยการลดขนาดองค์กร (Downsizing) เน้นความยืดหยุ่น (Flexibility) ความหลากหลาย (Diversification) ประสิทธิภาพอย่างไม่เป็นทางการมากกว่าการควบคุมอย่างเป็นทางการ และมีการใช้อำนาจร่วมกันระหว่างรัฐกับหน่วยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

3) การบริหารจัดการในเชิงการตลาด (Governance as Markets) เป็นการมองว่า การบริหารจัดการมีการทำงานแบบกลไกการตลาดที่เป็นการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดความพอใจ อำนาจเป็นของผู้บริโภค ซึ่งได้แก่ ประชาชน หรือผู้ใช้บริการองค์กรของรัฐ การตัดสินใจด้านการบริหารจัดการมีสถานภาพเหมือนระบบตลาด โดยลูกค้าเป็นผู้เลือกกำหนดทิศทางเอง แต่การตลาดและการบริหารจัดการต่างก็มีบริบทที่แตกต่างกัน อาทิ ระบบตลาดจะใช้ผลกำไรเป็นเครื่องวัดประสิทธิภาพของการดำเนินงานขณะที่องค์กรรัฐจะมุ่งความเป็นเลิศในการให้บริการที่ดี และไม่เน้นการแสวงหากำไร เป็นต้น

4) การบริหารจัดการที่เป็นเครือข่าย (Governance as Network) เครือข่ายในลักษณะนี้ประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายทั้งองค์กรภาครัฐ เอกชน ประชาชน เมื่อมีการกำหนดนโยบายหรือนำนโยบายไปใช้ เครือข่ายดังกล่าวจะเป็นเครื่องมือควบคุมที่มีประสิทธิผลต่อหน่วยงานทางนโยบาย และประชาชนจะตรวจสอบ ความรับผิดชอบต่อสาธารณะของรัฐ (State Accountability)

1.2 มุมมองที่เป็นพลวัต (Dynamic Perspective)

1) การบริหารจัดการ ในลักษณะเป็นกระบวนการ (Governance as Process) ซึ่งมองการบริหารจัดการว่า เป็นกระบวนการ (Process) และมีผลลัพธ์ (Outcomes) มากกว่า เป็นสถาบันหรือโครงสร้าง อย่างไรก็ตามความเป็นสถาบัน หรือโครงสร้างก็ยังคงมีความสำคัญ เนื่องจากสถาบันเป็นตัวกำหนดให้เกิดบทบาทในการปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการในมุมมองของการเป็นกระบวนการ มีความสำคัญมาก ทั้งนี้การบริหารจัดการเป็นเรื่องเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างต่างๆ มากกว่าเป็นเรื่องของโครงสร้างอย่างเดียว เช่น วิธีการปฏิบัติงานของทางราชการ เป็นต้น

2) การบริหารจัดการในลักษณะเป็นการขับเคลื่อน และการประสาน (Governance as Steering and Coordinating) แนวคิดของการบริหารจัดการในลักษณะที่เป็นการขับเคลื่อนนี้ถือว่าเป็นหัวใจของการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการในยุคปัจจุบัน เช่น การวิจัยด้านรัฐศาสตร์ (Political Science) การบริหารจัดการ มาจากภาษาละติน โดยคำว่า "Cybern" ซึ่งหมายถึง "Steering" รากศัพท์คำว่า "Cybernetics" หมายถึง ศาสตร์ของการควบคุม (The Science of Control)

1.3 การบริหารจัดการในลักษณะกรอบแนวคิดเชิงวิเคราะห์ (Analytic Framework Perspectives) โดยเป็นการมองการบริหารจัดการแบบเน้นผลผลิต (Output-Oriented Views)

และมุ่งอธิบายว่า การบริหารจัดการเป็นปรากฏการณ์ หรือเป็นทฤษฎี (Governance as Phenomenon and Governance as Theory) มุมมองเชิงวิเคราะห์ เสนอว่า การบริหารจัดการเป็นทั้งการพิจารณาในแนวคิดว่าเป็นปรากฏการณ์หรือเป็นทฤษฎี กับการพิจารณาในเชิงวิเคราะห์ ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทของการค้นคว้า ซึ่งในด้านรัฐศาสตร์ก็มองทฤษฎีของการบริหารจัดการเกี่ยวกับสถาบันการเมือง และความสามารถของสถาบันการเมืองในการบริหารจัดการด้วยเช่นกัน

ความสำคัญของการบริหารจัดการนั้น เมื่อองค์กรของรัฐเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในหลายประการ โดยที่บทบาทของรัฐก็ยังไม่ลดลงเช่นเดิม เพียงแต่มีการแปลงสภาพ (Transforming) จากการใช้อำนาจโดยอาศัยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญไปสู่การมีบทบาทเป็นการประสานงาน (Coordination) และการหลอมรวม (Fusion) การใช้ทรัพยากรของรัฐและเอกชน และยังเกิดความท้าทายจากการเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ที่มีต่อรูปแบบดั้งเดิมของรัฐ (Traditional Model of the State) โดยเน้นให้เกิดความยืดหยุ่น ปรับตัวตาม และใช้นวัตกรรมใหม่ ๆ เข้าช่วยในการบริหารจัดการ มีการปรับองค์กร (Reorganization) ให้สนองต่อการเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อมภายนอก การแปลงสภาพบทบาทของรัฐ เป็นประเด็นวิจัยที่สำคัญทางด้านรัฐศาสตร์ในยุคนี้ ทั้งนี้ เพื่อช่วยให้รัฐสามารถเข้าใจบทบาทใหม่ๆ มากยิ่งขึ้นนั่นเอง (Pierre & Peters. 2000 : 14)

จากแนวคิดของปีแอร์และปีเตอร์ที่ได้นำเสนอมาทำให้สามารถสรุปได้ว่า การบริหารจัดการเป็นได้ทั้งในระดับโครงสร้าง (Structure) และกระบวนการ (Process) ซึ่งโครงสร้างขององค์กรนั้น เกี่ยวข้องกับปัจจัยนำเข้า (Input) ขององค์การประการหนึ่ง อาจเป็นลำดับชั้น (Hierarchies) หรือเป็นแนวราบ (Flat) ก็ได้ ส่วนการบริหารจัดการที่มีลักษณะเป็นกระบวนการนั้น เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลง (Dynamic) เป็นสิ่งที่ขับเคลื่อนให้องค์การดำเนินไปได้ เนื่องจากการปฏิสัมพันธ์ของโครงสร้างต่างๆ อย่างสัมพันธ์กัน และทำให้เกิดผลผลิตที่ต้องการขึ้นได้จากกระบวนการจัดการดังกล่าว

5.2 ความหมายของการบริหารจัดการที่ดี

บาร์เร็ต (Barret. 2001 : 5, อ้างถึงใน ทวีศิลป์ กุลนภาดล. 2547 : 132) ได้กล่าวว่า การบริหารจัดการ เป็นการจัดการองค์กรเกี่ยวกับโครงสร้างองค์กร (Structures) วัฒนธรรมองค์กร (Culture) นโยบาย (Policies) และกลยุทธ์ (Strategies) และวิธีการดำเนินการร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ทั้งหลาย และ ทวีศิลป์ กุลนภาดล (2547 : 24) ได้กล่าวว่า การบริหารจัดการที่ดีเป็นกระบวนการตัดสินใจและกระบวนการทำให้การตัดสินใจนั้นไปสู่การนำไปใช้ (หรือไม่นำไปใช้) หรือการบริหารจัดการองค์กรเป็นระบบที่องค์กรได้รับการกำกับ (Direct) และควบคุม (Control)

อานันท์ ปันยารชุน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2541 : 5) ได้กล่าวถึงความหมายของการบริหารจัดการ ไว้ 2 นัยดังนี้

1. การบริหารจัดการเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและนำไปสู่การผสมผสานผลประโยชน์ที่หลากหลายและขัดแย้งกัน โดยการจัดการกิจกรรม ซึ่งบุคคลและสถาบันทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนมีผลประโยชน์ร่วมกันและได้กระทำไปหลายทาง

2. การบริหารจัดการตามความหมายของธนาคารโลกที่ได้บัญญัติไว้ถือว่าการบริหารจัดการเป็นลักษณะและวิถีทางของการที่อำนาจได้ถูกใช้ในการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อการพัฒนาตามแนวคิดข้างต้นการบริหารจัดการองค์กรเกี่ยวกับข้อกับโครงสร้างและกระบวนการตัดสินใจ เกี่ยวข้องกับการควบคุมและพฤติกรรม ที่ส่งเสริมให้เกิดการรับผิดชอบต่อผลงานที่มีประสิทธิภาพ อันประกอบไปด้วย

2.1 การกำหนดทิศทางของกลยุทธ์และการติดตามกำกับ

2.2 การกำหนดนโยบายและกระบวนการทำงานภายใต้กรอบกฎหมายและกรอบทาง

สังคม

2.3 สร้างระบบควบคุมและการแสดงความรับผิดชอบต่อสาธารณะ

2.4 ทบทวนและติดตามกำกับการบริหารจัดการและผลงานขององค์กร

2.5 การจัดการความเสี่ยงต่างๆ (Risk Management)

โดยที่ส่วนประกอบหลัก (Key Components) ของการบริหารจัดการทั้งขององค์กรภาครัฐและภาคเอกชนนั้น จะประกอบด้วย

1) การวางแผน (Planning)

2) การควบคุมภายในซึ่งรวมทั้งการจัดการความเสี่ยง (Internal Control and Risk Management)

3) การติดตามกำกับผลงาน (Performance Monitoring)

4) การรับการตรวจสอบ (Accountability)

5) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Relationship with Stakeholder)

อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการ (Governance) กับการจัดการ (Management)

มักจะมีผู้นำไปใช้แทนกัน ปรากฏให้เห็นได้อยู่เสมอ แต่ กัลลาเกอร์ (Gallagher. 2001 : 2; cited in Department of Education Science and Training. 2002 : 2) ได้กล่าวถึงลักษณะพื้นฐานที่แตกต่างกันระหว่างคำไว้ว่า การบริหารจัดการ (Governance) หมายถึง โครงสร้างความสัมพันธ์ที่นำมาซึ่งการร่วมมือกัน (Organizational Coherence) การมีอำนาจกำหนดนโยบาย (Authorize Policies) วางแผนและตัดสินใจ (Plan and Decisions) ความซื่อสัตย์ในการรับการตรวจสอบ (Account for Probity) ความรับผิดชอบต่อและการใช้จ่ายอย่างมีประสิทธิภาพ (Responsiveness and Cost effectiveness) ในขณะที่การจัดการ (Management) หมายถึง การมุ่งบรรลุถึงผลลัพธ์ที่ประสงค์โดยอาศัยการจัดสรร (Allocation) ความรับผิดชอบต่อ (Responsibility) ทรัพยากร (Resources) และการติดตามกำกับ (Monitoring) ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

สังเวียน อินทวิชัย (2543 : 6) ได้กล่าวถึง ความแตกต่างของการบริหารจัดการ (Governance) กับการจัดการ (Management) ในด้านเอกชนว่า โดยทั่วไปการจัดการมักดำเนินไปตามลำดับขั้น แม้การจัดการองค์กรจะไม่ได้เป็นไปอย่างปรีะพริบที่เป็นระเบียบ แต่ก็มีความซับซ้อนพร้อมด้วยการมอบหมายให้มีอำนาจตามหน้าที่ลงเบื้องล่างทั่วองค์กร ส่วนการบริหารจัดการ ซึ่งทางด้านเอกชนเรียกว่า การกำกับดูแลนั้นมักอยู่ในรูปของการมีคณะกรรมการของบริษัท ซึ่งมักไม่ปรากฏให้เห็นในโครงสร้างองค์กรของบริษัท แต่เป็นกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งที่สำคัญ เป็นผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจในขั้นสุดท้ายของบริษัท โดยฝ่ายจัดการมีบทบาทในการดำเนินการของบริษัท ส่วนคณะกรรมการมีบทบาทในการดูว่าหน้าที่ในการจัดการดังกล่าวได้ดำเนินไปด้วยดีและเป็นไปด้วยดีและเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องมากน้อยเพียงใด

แม้ว่าทั้งสองคำนี้จะมีข้อแตกต่างกัน แต่ก็มีแนวโน้มเข้าหากัน เชิต (Chait. 1996 : 1 cited in Department of Education Science and Training. 2002 : 2) ได้ชี้ให้เห็นถึงข้อควรตระหนักของการบริหารจัดการในรูปคณะกรรมการมีบทบาทในการดูว่าหน้าที่ในการจัดการดังกล่าวได้ดำเนินไปด้วยดีและเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องนั่นเอง เมื่อพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่กล่าวมาทำให้สรุปแนวคิดของการบริหารจัดการได้ว่า การบริหารจัดการขององค์กรใด ๆ มีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1. โครงสร้างขององค์กร ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ ที่สำคัญขององค์กร ได้แก่ หน่วยงานภายใน นโยบาย วิสัยทัศน์ กลยุทธ์ รวมทั้งวัฒนธรรมองค์กร
2. กระบวนการใช้อำนาจตัดสินใจในการจัดการทรัพยากรในลักษณะของการกำกับและการควบคุมเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายขององค์กร

ความเข้าใจนิยามเชิงนามธรรมของคำว่า การบริหารจัดการที่ได้อย่างถ่องแท้ก่อนนำไปใช้นั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อนำไปสู่การศึกษาให้เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น ความหมายในเชิงนามธรรมนั้น การบริหารจัดการที่ดีเป็นการกำกับดูแลผลประโยชน์ของส่วนรวม และการรักษาผลประโยชน์ซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในสังคมโดยมีกติกาก่อนที่ตกลงร่วมกัน (อมรา พงศาพิชญ์. 2543 : 2) นอกจากนี้ความหมายในเชิงรูปธรรมคือ กติกาก่อนที่ตกลงร่วมกันว่าจะใช้เป็นกฎเกณฑ์สำหรับการดูแลผลประโยชน์ของส่วนรวม

บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และบุญมี ลี (2544 : 7-10) ได้ศึกษาความหมายของคำว่า การบริหารจัดการที่ดี พบว่า มีผู้ให้ความหมายไว้มากมายสรุปได้ดังนี้

1) ความหมายจากแนวคิดของบุคคลหรือองค์กรต่างประเทศ

ธนาคารโลก (World Bank) ได้นำไปใช้ครั้งแรกเมื่อประมาณปี ค.ศ. 1989 ซึ่งใช้ในรายงานเรื่อง "Sub-Sahara : From Crisis to Sustainable Growth" โดยได้ให้ความหมายว่า Good Governance เป็นลักษณะและวิถีทางของการใช้อำนาจทางการเมือง เพื่อจัดการงานของบ้านเมือง โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อการพัฒนา โดยนัยของความหมายของธนาคารโลกเป็นการชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีการบริหารจัดการที่ดี

เพื่อช่วยในการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งนี้รัฐบาลสามารถให้บริการที่มีประสิทธิภาพ มีระบบราชการ ฝ่ายนิติบัญญัติ และสื่อที่มีความโปร่งใสรับผิดชอบ และตรวจสอบได้ องค์กรการสหประชาชาติ (United Nations หรือ UN) ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการที่ดีเพราะเป็นหลักการพื้นฐานในการสร้างความเป็นอยู่ของคนในสังคมทุกประเทศให้มีการพัฒนาที่เท่าเทียมกัน และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การดำเนินการนี้ต้องเกิดจากความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อกระจายอำนาจให้เกิดความโปร่งใส การบริหารจัดการที่ดี คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน และสังคมอย่างเท่าเทียมกัน และมีคำตอบพร้อมเหตุผลที่สามารถชี้แจงกันได้ โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ หรือ United Nations and Development Program (UNDP) ให้นิยามของคำว่า การบริหารจัดการที่ดีว่า หมายถึง การดำเนินงานของภาคการเมือง การบริหาร และภาคเศรษฐกิจที่จะจัดการกิจการของประเทศในทุกระดับประกอบด้วยกลไก กระบวนการและสถาบันต่างๆ ที่ประชาชนและกลุ่มสามารถแสดงออกซึ่งผลประโยชน์ปกป้องสิทธิของตนเองตามกฎหมาย และแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกันบนหลักการของการมีส่วนร่วม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การส่งเสริมหลักนิติธรรม เพื่อให้มั่นใจว่าการจัดลำดับความสำคัญทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมขึ้นอยู่กับความเห็นพ้องต้องกันทางสังคม และเสียงของคนยากจนและผู้ด้อยโอกาสได้รับการพิจารณาในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการพัฒนา ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (The Asian Development Bank หรือ ADB) กล่าวว่า การบริหารจัดการที่ดีคือ การมุ่งความสนใจไปที่องค์ประกอบที่ทำให้เกิดการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้แน่ใจว่านโยบายที่กำหนดไว้ได้ผล หมายถึง การมีบรรทัดฐานเพื่อให้เกิดความแน่ใจว่า รัฐบาลสามารถสร้างผลงานตามที่สัญญาไว้กับประชาชนได้ องค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น (JICA) กล่าวถึง การบริหารจัดการที่ดีใน “Participatory Development and Good Governance Report of the Aid Study Committee (1995)” ว่าเป็นรากฐานของการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนพึ่งตนเองได้ และมีความยุติธรรมทางสังคม โคฟี อันนัน (Kofi Annan) เลขาธิการองค์การสหประชาชาติคนปัจจุบัน ได้กล่าวว่า การบริหารงานของรัฐที่เป็นการก่อให้เกิดการเคารพสิทธิมนุษยชน หลักนิติธรรมสร้างเสริมประชาธิปไตย มีความโปร่งใส และเพิ่มประสิทธิภาพ

2) ความหมายจากแนวคิดของบุคคลหรือองค์กรในประเทศไทย

การบริหารจัดการที่ดีภาครัฐของประเทศไทย ที่มีความสำคัญและเป็นรูปธรรมชัดเจน ลำดับแรกคือ การผลักดันให้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. ม.ป.ป. : ออนไลน์) ซึ่งได้ระบุหลักการของคำนิยาม การบริหารจัดการที่ดี ซึ่งในระเบียบเรียกว่า การบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดีไว้ว่า การบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดี เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศเพื่อบรรเทาป้องกันหรือแก้ไขเยียวยาภาวะวิกฤติภัยอันตรายที่หากจะมีมาในอนาคต เพราะสังคมจะ

รู้สึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมอันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สอดคล้องกับความเป็นไทย รัฐธรรมนูญ และกระแสโลกยุคปัจจุบัน

นอกจากนี้แล้วยังมีนักวิชาการอื่นๆ หลายคนให้แนวคิดไว้ว่า การบริหารจัดการที่ดีว่าเป็นผลลัพธ์ของการจัดการกิจกรรม ซึ่งบุคคลและสถาบันทั่วไป ภาครัฐและเอกชนมีผลประโยชน์ร่วมกันได้กระทำลงไปหลายทาง มีลักษณะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจนำไปสู่การผสมผสานผลประโยชน์ที่หลากหลายและขัดแย้งกันได้ (อานันท์ บันยารชุน. 2542 : 6) ถือว่าเป็นลักษณะการเป็นหุ้นส่วนกันในการบริหารและปกครองประเทศโดยรัฐ ประชาชน และเอกชน ซึ่งกระบวนการอันนี้จะก่อให้เกิดความเป็นธรรม ความโปร่งใส ความยุติธรรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนดี การบริหารจัดการที่ดีเป็นกระบวนการสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างภาครัฐ สังคม เอกชน และประชาชน ซึ่งทำให้การบริหารราชการแผ่นดินมีประสิทธิภาพ มีคุณธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีความร่วมมือของฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2541 : 7) ได้กล่าวถึงแนวคิดของการบริหารจัดการที่ดีที่เน้นความสำคัญกับภาครัฐและรัฐบาลเป็นหลักว่า หมายถึง การที่กลไกของรัฐทั้งการเมืองและการบริหาร มีความแข็งแกร่ง มีประสิทธิภาพ สะอาด โปร่งใส และรับผิดชอบ และบุขบง ชัยเจริญวัฒน์ และบุญมี ลี (2544 : 21) ได้สรุปความหมายของการบริหารจัดการที่ดีตามทัศนะของธนาคารโลก และธนาคารพัฒนาแห่งเอเชียว่า การบริหารจัดการที่ดีเป็นการใช้อำนาจทางการเมืองเพื่อจัดการงานของบ้านเมือง โดยให้บริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ มีระบบที่ยุติธรรม กระบวนการทางกฎหมายที่อิสระ ในขณะที่นิยามของธนาคารพัฒนาแห่งเอเชียเน้นไปที่องค์ประกอบที่ทำให้เกิดการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพโดยรวมแล้วทั้งความหมายของธนาคารโลกและธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย ต่างเน้นประเด็นการบริหารจัดการของภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส ดังนั้นแนวคิดขององค์การระหว่างประเทศ จึงเป็นเรื่องการสร้างความสำเร็จและความชอบธรรมของรัฐบาลที่มีต่อต่างประเทศ

กิจกรรมสำคัญที่เป็นการพัฒนาแนวคิดของการบริหารจัดการที่ดีในภาครัฐนั้น คือ การที่สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สถาบันพระปกเกล้า สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร และมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทยร่วมกันจัดอภิปรายระดมความคิดที่เรียกว่า “เวทีธรรมรัฐแห่งชาติ (Good Governance)” ระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2541 จำนวน 10 ครั้ง ทำให้ได้ความคิดเห็นของนักวิชาการหรือผู้เกี่ยวข้องซึ่งได้เข้าร่วมการสัมมนาดังกล่าว สรุปได้ดังนี้ (สถาบันพระปกเกล้า ; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย 2541 : 85-90)

1. ชีรยุทธ บุญมี กล่าวไว้ เป็นกระบวนการซึ่งประชาชนและรัฐสามารถร่วมกันทำในการสร้างสรรค์ที่ดีที่เหมาะสมและเป็นธรรมในสังคมเป็นการปฏิรูปสังคมไทยต่อจากการปฏิรูปการเมือง

2. วันมูหะมัดนอร์ มะทา กล่าวว่า อุดมการณ์ของความร่วมมือของสังคมของประเทศ ไม่ใช่เฉพาะเรื่องของรัฐ แต่เป็นเรื่องของประชาชน องค์กรต่างๆ ทุกองค์กร รวมทั้งองค์กรศาสนาทหาร ฯลฯ ซึ่งจะร่วมมือกันทุกเรื่องให้เกิดรัฐที่ดี การปกครองที่เป็นธรรมและสันติสุข

3. ประเวศ วะสี กล่าวว่า การปรับเปลี่ยนโครงสร้างของสังคมที่จะทำให้สังคมมีความเป็นอยู่ดีขึ้น การอยู่ร่วมกันในสังคมได้ดีขึ้น ซึ่งเครื่องมือนอกจากจะมีรัฐธรรมนูญแล้วจะต้องมีธรรมรัฐควบคู่กันไปด้วย และเป็นการปรับปรุงโครงสร้างทางสังคมให้เกิดความเป็นธรรม

4. อมร รัชศาสตร์ กล่าวว่า เป็นระบบซึ่งสามารถจัดกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างมีเหตุผล สำเร็จ มีประสิทธิภาพ และยุติธรรม โดยไม่ต้องใช้อำนาจตามกฎหมายหรืออำนาจอย่างเป็นทางการของรัฐเดียวหรือหลายรัฐ

5. อัษฎางค์ ปาณิกบุตร กล่าวว่า ให้ความเห็นว่า รัฐได้ให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ดูแลประชาชนให้มีความสุข มีความเป็นธรรม มีความเสมอภาค

6. วิชัย ตันศิริ กล่าวว่า เป็นการบริหารจัดการโดยประชาชนมีส่วนร่วมกับภาคราชการ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน สื่อสารมวลชน นักวิชาการและผู้นำทางศาสนา

7. ทิพาวดี เมฆสวรรค์ ให้ความเห็นว่า การวางกรอบในการบริหารจัดการที่ดี การจะให้คนดีทำงานในระบบที่ดี จำเป็นที่จะต้องมีการมีระบบที่เอื้อต่อคนดี ให้คนดีสามารถอยู่ได้อย่างมีระบบในการทำงานและมีกลไกตรวจสอบกีดกันคนไม่ดีให้ออกจากระบบไปและการวางระบบความสัมพันธ์ที่เป็นธรรมระหว่างกระบวนการใช้อำนาจในการบริหารทรัพยากร ระหว่างรัฐและประชาชน ผู้ผลิตและผู้บริโภค

8. ชวน หลีกภัย ให้ความเห็นถึงการปกครองที่ดี โปร่งใสและเป็นธรรม ซึ่งจะต้องมีการบริหารที่ดีในทุกส่วน ทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติลงไปถึงระดับจังหวัด อำเภอ ตำบลและหมู่บ้าน โดยประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ทุกระบบ ทุกส่วนของการบริหาร โดยไม่ต้องใช้อำนาจของรัฐตามกฎหมายและตามรูปแบบของทางราชการ

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดีในภาคเอกชนนั้น อานันท์ ปันยารชุน ได้กล่าวไว้ในการบรรยายเกี่ยวกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยในปี 2544 ว่า Good Corporate Governance หรือการบริหารจัดการที่ดีนั้น เป็นระบบการบริหารจัดการที่ดีบนพื้นฐานของความซื่อสัตย์สุจริต มีจริยธรรม ต้องคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขององค์กร (ผู้ลงทุน ผู้บริหาร พนักงานทั่วไป ประชาชนที่ธุรกิจไปเกี่ยวข้องและมีผลกระทบ) ไม่คำนึงเพียงผลประโยชน์ของบริษัทแต่ต้องตระหนักถึงประโยชน์ของสังคมด้วย

สังเวียน อินทรวิชัย (2543 : 13) ได้กล่าวว่า การกำกับดูแลกิจการ หมายถึง ระบบซึ่งใช้ชี้แนะและควบคุมบริษัท คำนี้มีความหมายหลายอย่างทั้งทางแคบและทางกว้าง แล้วแต่มุมมอง เช่น เป็นความสัมพันธ์อย่างหนึ่งระหว่างคณะกรรมการ ฝ่ายจัดการ และผู้ถือหุ้นและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ในการกำหนดทิศทางและสอดส่องดูแลผลการปฏิบัติงานของบริษัทและเป็นโครงสร้างและกระบวนการภายในที่จัดขึ้นเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า คณะกรรมการสามารถประเมินผลงานของฝ่าย

จัดการของบริษัทอย่างตรงไปตรงมา และอย่างมีประสิทธิภาพ ในความหมายที่กว้างกว่า การกำกับดูแลจะรวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น นอกเหนือจากผู้ถือหุ้นเข้าไว้ในระบบนี้ด้วย อย่างไรก็ตามการกำกับดูแลที่ดีนั้นจะต้องเป็นระบบที่จัดให้มีกระบวนการและโครงสร้างของภาวะผู้นำและการควบคุมของกิจการให้มีความรับผิดชอบตามที่ด้วยความโปร่งใส และสร้างความสามารถในการแข่งขันเพื่อรักษาเงินลงทุนและเพิ่มคุณค่าให้กับผู้ถือหุ้นในระยะยาวภายในกรอบการมีจริยธรรมที่ดีของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องด้วย

เมธา สุวรรณสาร (2544 : 32) กล่าวถึง good corporate governance หรือเรียกว่า บรรษัทภิบาล นั่นคือวิถีแห่งการนำองค์กรสู่ความรุ่งเรืองมั่นคงยั่งยืน ซึ่งกล่าวถึงปรัชญา คุณธรรม และจริยธรรมแห่งองค์กรในการบริหารและการจัดการที่ดี อันเป็นปัจจัยสำคัญของการสร้างคุณค่าเพิ่มและพลังแห่งความเจริญเติบโตรุ่งเรืองเพื่อให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์หลักได้ภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในด้านต่าง ๆ ของประเทศและโลกธุรกิจปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร การควบคุมและการจัดการกับความเสี่ยงและการตรวจสอบภายในโดยใช้ฐานความเสี่ยงเป็นหลัก ประโยชน์ของการกำกับดูแลกิจการที่ดีกับองค์กร เพื่อให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์หลักในเรื่องการบริหารและการจัดการความเสี่ยงที่ดีในองค์กร โดยปรัชญา คุณธรรมเป็นแกนนำในการทำงานที่ดี ซึ่งจะช่วยให้องค์กรก้าวไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ถือเป็นแนวทางที่สำคัญของการบริหารองค์กรยุคปัจจุบัน และสามารถสรุปความคิดเกี่ยวกับการกำกับดูแลกิจการที่ดีของ เมธา สุวรรณสาร (2544 : 35-36) ได้ดังนี้

1. องค์กรและการสร้างการกำกับดูแลกิจการที่ดี ประกอบด้วย ความรู้ ความสามารถ ความมุ่งมั่นที่แท้จริง ความเที่ยงธรรมของบุคลากรภายในองค์กรเพื่อสร้างพื้นฐานหลักที่ดีในการทำงาน การสร้างรูปธรรม แก่นสาร และจิตวิญญาณในการนำองค์กรไปสู่การกำกับดูแลกิจการที่ดี ภายในเวลาที่กำหนด โดยมีวิธีการสื่อความหมายที่เหมาะสมและทั่วถึงเพื่อความเข้าใจที่ดีร่วมกัน และเพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย วัตถุประสงค์หลักอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพ
2. การสร้างสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่มีคุณภาพ ศักยภาพในทุกระดับขององค์กร โดยมีลักษณะพิเศษที่เหมาะสมกับองค์กรของตน
3. โครงสร้างและรูปแบบของการกำกับดูแลกิจการที่ดีคือ การสร้างความสัมพันธ์และความสอดคล้องต่อกันระหว่างระบบการบริหารความเสี่ยง ระบบการควบคุมภายใน และระบบการตรวจสอบตามฐานความเสี่ยง โดยให้โครงสร้างหลักที่ประกอบเป็นการกำกับดูแลกิจการที่ดีและโยงใยซึ่งกันและกันนั้นสัมพันธ์กับระบบงานต่าง ๆ และความสามารถในการใช้ IT ได้อย่างคุ้มค่า สอดคล้องกับระบบงานหลัก ๆ ขององค์กร
4. เสริมสร้างบทบาทของผู้ตรวจสอบภายใน และระบบการตรวจสอบภายในขององค์กร อย่างลงตัวระหว่างผู้ตรวจสอบภายในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศกับผู้ตรวจสอบด้านการเงินทั่วไป เพื่อให้เกิดความเข้าใจในภาพรวมขององค์กร
5. จัดให้มีการประเมินตนเองของคณะกรรมการต่าง ๆ อย่างเหมาะสมทุกปี

6. หลักสำคัญในการจัดทำกรกำกับดูแลที่ดี ประกอบด้วย มีความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติหน้าที่ สำคัญในหน้าที่ โดยมีความรู้ ความสามารถที่เหมาะสมในงานที่ทำ ปฏิบัติต่อผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียอย่างเท่าเทียมกัน มีความโปร่งใสในการดำเนินงานและการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร มีวิสัยทัศน์ที่จะสร้างมูลค่าเพิ่มในระยะยาวแก่องค์กร และมีคุณธรรมและส่งเสริมการกำกับดูแลกิจการที่ดีให้กับองค์กร

เขาวดี ทองทวี (2544 : 12) ได้กล่าวถึง หลักการสำคัญในการสร้างการบริหารกิจการที่ดีตามแนวคิดตะวันตก 4 ประการดังนี้คือ

1. การมีค่านิยมร่วม 6 ประการ ได้แก่ การสื่อสารอย่างเปิดเผย การทำงานเป็นทีม มีประสิทธิภาพและกระบวนการทำงานที่ดี มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความรู้ ความสามารถ มีความซื่อสัตย์ และมีจุดยืนอันมั่นคง

2. การมุ่งสู่ความยั่งยืน หมายถึง การทำให้ธุรกิจเติบโตก้าวหน้าอย่างมีเสถียรภาพในระยะยาว

3. จะต้องถือว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลาง เนื่องจากการบริหารกิจการที่ดีถือว่าคนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการบริหารงาน ขององค์กรธุรกิจ และเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จที่สำคัญที่สุด

4. การยึดถือประโยชน์ของสังคมและประเทศชาติ คือ ผลประโยชน์ของประเทศชาติมาก่อนอื่นใด มาก่อนผลประโยชน์ของพรรคพวก หรือของคณะบุคคล

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าลักษณะสำคัญของการบริหารจัดการที่ดีได้ดังนี้

1. การกำหนดโครงสร้างและกระบวนการภายในองค์กรมุ่งให้เอื้อต่อการปฏิบัติหน้าที่
2. การบริหารกิจการที่ดีเป็นแนวคิดที่เริ่มกระจายสู่ทุกภาคส่วน ทั้งองค์กรระหว่างประเทศ หน่วยงานภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน รวมทั้งองค์กรที่จัดอยู่ในประเภทไม่หวังกำไร (non-profit organization) ซึ่งถือว่าเป็นการริเริ่มตระหนักถึงและยอมรับแนวคิดนี้ของสังคมมากขึ้น

5.3 องค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี

นักวิชาการ องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ในประเทศและต่างประเทศ ได้เสนอองค์ประกอบการบริหารจัดการที่ดีไว้หลากหลาย ดังนี้

องค์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิกแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCAP (ทวีติลปี กุลนภาคดล. 2547 : 64, อ้างอิงจาก UNESCAP. 2003 : 7) กล่าวถึงการบริหารจัดการที่ดีประกอบด้วย 8 ประการคือ

1. การมีส่วนร่วม (participation)
2. ระเบียบกฎหมาย (rule of law)
3. ความโปร่งใส (transparency)
4. ความรับผิดชอบต่อ (responsiveness)
5. เน้นประชามติ (consensus oriented)
6. ความเสมอภาคและทั่วถึง (equity and inclusiveness)

7. ประสิทธิภาพและประสิทธิภาพ (effectiveness and efficiency)

8. ความรับผิดชอบตรวจสอบได้ (accountability)

องค์การภาครัฐได้เสนอ แนวคิดองค์ประกอบการบริหารจัดการที่ดี สรุปไว้ ดังนี้

แนวคิดที่ 1 การบริหารจัดการที่ดี ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

1. การทำงานอย่างมีหลักการและความรับผิดชอบตรวจสอบได้
2. การทำงานที่มีความยุติธรรม มีจริยธรรมและมีประสิทธิภาพ
3. การทำงานที่ให้ประชาชน ชุมชน มีส่วนร่วมหรือตระหนักในอำนาจในตัวเอง

ใช้อำนาจเป็นธรรม

4. มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลา

แนวคิดที่ 2 การบริหารจัดการที่ดี ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ คือ

1. มีความสุจริต ถูกต้อง เป็นธรรม
2. มีความเปิดเผย โปร่งใส
3. มีความยุติธรรม ทัดเทียมเสมอภาค สังคมมีส่วนร่วมทุกกรณี
4. มีความรับผิดชอบต่อผลกระทำด้วยตนเอง หรือมีกลไกที่ดีมาตรวจสอบให้รับผิดชอบ
5. มีความเข้มแข็งทางสติปัญญา สามารถเรียนรู้และปรับตัวเองได้ เนื่องจากสิ่งต่าง ๆ

มีความสลับซับซ้อน มีการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว

แนวคิดที่ 3 การบริหารจัดการที่ดี ประกอบด้วยองค์ประกอบ 6 ประการ คือ

1. การมีส่วนร่วมของผู้ได้รับผลกระทบ
2. ความโปร่งใส เปิดเผย ตรวจสอบได้ รับรู้ได้ ในกระบวนการตัดสินใจต่าง ๆ
3. มีความรับผิดชอบที่ชัดเจน สามารถรับผิดชอบต่อผลการกระทำนั้น ๆ ได้
4. มีความชอบธรรมในการอำนาจและเปิดเผย
5. มีความชัดเจนในกฎเกณฑ์ การตัดสินใจจากกฎเกณฑ์ต้องมีความยุติธรรม ชัดเจน

อธิบายได้ด้วยหลักความเป็นจริง

6. การมีประสิทธิภาพ มีประสิทธิผล และประหยัดในการดำเนินการและปฏิบัติงาน

แนวคิดที่ 4 การบริหารจัดการที่ดี ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. มีความโปร่งใสในการเปิดเผยข้อมูลให้สาธารณชนได้รับรู้ รับทราบด้วยการปฏิบัติ
 2. มีการทำประชาพิจารณ์ตอบข้อซักถามสาธารณชนเป็นครั้งคราว
 3. มีการกระจายอำนาจการบริหารจากผู้บริหารสู่ชุมชน ในการดูแลการบริหารทรัพย์สิน
- นอกจากนี้ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2541 : 8) กล่าวว่าว่าการบริหารจัดการที่ดีโดยรัฐมีดังนี้
1. มีระบบและการใช้กฎหมายที่มีความยุติธรรม
 2. มีความรับผิดชอบ
 3. เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม
 4. มีความโปร่งใส

5. มีความคงเส้นคงวา ตรวจสอบได้

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2546 : ออนไลน์) กล่าวถึงหลักการบริหารจัดการที่ดี ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ

1. กฎแห่งกฎหมาย (the rule of law)
2. กฎแห่งคุณธรรม (the rule of integrity)
3. กฎแห่งการมีส่วนร่วม (the rule of participation)
4. กฎแห่งความรับผิดชอบต่อสังคม (the rule of accountability)
5. กฎแห่งคุณค่าของเงิน (the rule of value for money)

ปรีดียาทร เทวกุล (2545 : 8, อ้างถึงในทวิศศิลป์ กุลนภาดล. 2547 : 65) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดีว่ามีองค์ประกอบที่ถือว่าเป็นค่านิยมร่วมของการดำเนินงานให้เกิดการบริหารกิจการที่ดี ดังนี้

1. มีการสื่อสารอย่างเปิดเผย
2. การมีทำงานเป็นทีม
3. มีประสิทธิภาพและกระบวนการทำงานที่ดี
4. มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่
5. มีความรู้ ความสามารถ
6. มีความซื่อสัตย์ และมีจุดยืนอันมั่นคง

และอานันท์ ปันยารชุน (2542 : 30) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี จำเป็นต้องมี

1. ความรับผิดชอบต่อและมีเหตุผลที่อธิบายได้
2. การมีส่วนร่วมของประชาชน
3. สามารถคาดการณ์ได้
4. มีความโปร่งใส รับผิดชอบต่อ และเสมอภาค
5. ความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบ

จากที่นำเสนอมาสรุปได้ว่าองค์ประกอบการบริหารจัดการที่ดีขององค์กรนั้นควรประกอบไปด้วย การมีความรับผิดชอบต่อ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ความโปร่งใส ตรวจสอบได้ เป็นธรรม มีอิสระทางความคิด และเกิดความคุ้มค่าในการดำเนินงาน เป็นต้น

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดีนั้นส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการในองค์กรทั่วไป และองค์กรธุรกิจภาคเอกชน จากการศึกษาแนวคิดของบุคคลต่าง ๆ สรุปได้ดังตาราง 3

ตาราง 2 สรุปแนวคิดของการบริหารจัดการที่ดีสำหรับโรงเรียนในฝัน

องค์ประกอบ/ ผู้เสนอแนวคิด	ความเป็น อิสระ	เสรีภาพ ทาง วิชาการ	การมี ส่วน ร่วม	ความรับ ผิดชอบ ตรวจสอบ ได้	ความ โปร่งใส	ความเป็น ธรรม	ประสิทธิผล
UNESCO (1998)	/	/	/				
Henkin & Person (1992)			/				
Brown (2001)			/				
Wang (2001)	/	/					
Ross (2001)	/	/					
Egner (2001)	/	/	/				
Bava (2001)	/	/					
Grace (2002)	/	/	/				
ปรัชญา เวสารัชช์ (2543)		/		/			
ปอมท (2543)	/	/	/	/	/		/
สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2544)	/	/	/	/	/		/
บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2544)	/	/	/	/	/		
ทวีศิลป์ กุลนภาดล (2547)	/	/	/	/	/		

จากตาราง 2 แสดงถึงแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดีของนักวิชาการและองค์กรระดับต่าง ๆ โดยพิจารณาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับองค์กรทางการศึกษา เมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเหล่านั้นแล้วพบว่า มีองค์ประกอบเบื้องต้นที่สอดคล้องกับการนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้โดยเป็นแนวคิดของบุคคลต่าง ๆ ดังนี้

1. ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ (Autonomy) มีผู้เสนอแนวคิด ได้แก่ ยูเนสโก (Unesco. 1998), หวัง (Wang. 2001), รอส (Ross. 2001), เอกเนอร์ (Egner. 2001), บาวา (Bava. 2001), เบน (Bain. 2001), เกรซ (Grace. 2002) , ปอมท. (2543) บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2544) และทวีศิลป์ กุลนภาดล (2547)

2. เสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) มีผู้เสนอแนวคิด ได้แก่ ยูเนสโก (Unesco. 1998), หวัง (Wang. 2001), รอส (Ross. 2001), เอกเนอร์ (Egner. 2001), บาวา (Bava. 2001), เบน (Bain. 2001), เกรซ (Grace. 2002) , ปอมท. (2543) บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2544) และ ทวีศิลป์ กุลนภาดล (2547)

3. การมีส่วนร่วม (Participation) มีผู้เสนอแนวคิด ได้แก่ ยูเนสโก (Unesco. 1998), เฮนกิน และเพอร์สัน (Henkin & Persson. 1992), เกรซ (Grace. 2002) บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2544) และทวีศิลป์ กุลนภาดล (2547)

4. ความรับผิดชอบตรวจสอบได้ (Accountability) มีผู้เสนอแนวคิด ได้แก่ รอส (Ross. 2001), เกรซ (Grace. 2002), เอกเนอร์ (Egner. 2001), บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2544) และ ทวีศิลป์ กุลนภาดล (2547)

5. ความโปร่งใสในการบริหารจัดการ (Transparency) มีผู้เสนอแนวคิด ได้แก่ รอส (Ross. 2001), เกรซ (Grace. 2002) ปรัชญา เวสารัชช์ (2543) บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2544) และ ทวีศิลป์ กุลนภาดล (2547)

สรุปได้ว่าองค์ประกอบหลักของการบริหารจัดการที่ดี ตามแนวคิดของนักวิชาการและองค์กรมีหลายมิติ และเมื่อนำมาสังเคราะห์และประยุกต์ใช้ในการวิจัยนี้ 3 มิติ ได้แก่ ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ (Autonomy) เสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) และการมีส่วนร่วม (Participation) ทั้งนี้โรงเรียนในฝันจะใช้แนวคิดนี้ในการดำเนินงานตามภารกิจหลักทั้งในด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา

6. การประเมินองค์กร

6.1 แนวคิดการประเมินองค์กร

การบริหารจัดการองค์กรทั้งหลาย ต้องใช้กระบวนการบริหาร ซึ่งครอบคลุมถึงกระบวนการ ได้แก่ 1) การวางแผน (Planning) 2) การจัดองค์การ (Organizing) 3) การสั่งการและชี้นำ (Leading) และ 4) การประเมินผลและควบคุม (Controlling) (พสุ เดชะรินทร์. 2545 : 6) ซึ่งการประเมินผลองค์กร นับเป็นสิ่งสำคัญในหน่วยงานต่างๆ ของประเทศไทย ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ราชการ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน สำหรับการประเมินเพื่อการปรับปรุงวิธีการให้บริการในองค์กรต่างๆ ต้องเริ่มที่การวัด โดยทั่วไปมักใช้เครื่องมือวัดการเพิ่มผลผลิตในทุกๆ ระดับขององค์การ เช่น การเพิ่มผลผลิตด้านแรงงาน มักจะวัดโดยพิจารณาจากคุณค่าที่เพิ่มขึ้นต่อแรงงานหนึ่งคน แต่การวัดผลการดำเนินงานในรูปแบบของผู้บริหาร ครู อาจารย์ ยังไม่มีวิธีการวัดที่แน่นอนนัก การวัดเพื่อการประเมินผล ผู้ทำการวัดจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการวัดอย่างครบวงจร เช่น เข้าใจจุดมุ่งหมายของการวัดเข้าใจข้อเท็จจริงที่มีอยู่ ความเป็นมาของข้อมูลความเป็นมาของสารสนเทศ

กระบวนการในการตรวจสอบและวิเคราะห์ ข้อเท็จจริง ข้อมูลและสารสนเทศ ซึ่งลักษณะการวัดควร เป็นการนำเสนอวิธีการในเชิงปฏิบัติเพื่อประเมินผลการปฏิบัติงานขององค์กรอย่างเป็นระบบ โดย คุณลักษณะที่สำคัญของกลุ่มการวัด ได้แก่ การให้ความสำคัญกับผลผลิตหรือผลการดำเนินการ (Output) และผลลัพธ์ (Outcome) นอกจากนี้ยังให้ความสนใจในเรื่องของกิจกรรมหรือพฤติกรรม ของบุคลากรด้วย เช่น การมีส่วนร่วมของบุคลากร การใช้วิธีการในการแก้ปัญหา การใช้วิธีการจาก แผนงาน และการสอนงาน เป็นต้น

6.2 ความหมายของการประเมินองค์กร

จินดาลักษณ์ วัฒนสินธุ์ (2539 : 3) ได้ให้ความหมายของการประเมินองค์กรไว้ว่า หมายถึงการวางแผน รวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้น เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้อง ทราบผลการดำเนินงานและความก้าวหน้าว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจหรือไม่

กาญจนา วัฒนสุนทร (2544 : 16) กล่าวว่า การประเมินองค์กรคือ การเก็บรวบรวม ข้อมูลในด้านต่าง ๆ ขององค์กรเพื่อนำมาบรรยายพฤติกรรมหรือตัดสินคุณค่าขององค์กรในด้าน ต่าง ๆ อาจเป็นด้านทรัพยากร การบริหารจัดการ วัฒนธรรม บรรยากาศ ผลผลิต หรืออาจเป็น ภาพรวมขององค์กร แล้วแต่วัตถุประสงค์ในการใช้ผลการประเมิน

สมถวิล วิจิตรวรรณ (2544 : 151) กล่าวว่า การประเมินองค์กรประกอบด้วยกิจกรรม ที่สำคัญ 2 ประการ คือ กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลและการตัดสินคุณค่า ส่วนผลที่ได้ต่อเนื่อง จากการประเมินคือสารสนเทศที่ใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานในองค์กร

สรุปได้ว่า การประเมินองค์กรหมายถึง กระบวนการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับองค์กร และใช้ดุลพินิจในการพิจารณาตัดสินคุณค่าขององค์กรเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้ สารสนเทศที่ได้รับจากการประเมินนำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กร

6.3 วัตถุประสงค์ของการประเมินองค์กร

การประเมินองค์กรถือว่าเป็นหนึ่งในหน้าที่ทางการจัดการของผู้บริหาร ผู้บริหารในอดีต ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการวางแผน การปรับองค์กร และภาวะผู้นำมากกว่าการประเมิน จนกระทั่งกระแสความนิยมด้านการประเมินผลการดำเนินงานองค์กรมีมากขึ้น ปัจจุบันองค์กร ภาคเอกชนและภาครัฐตื่นตัวในการนำการวัดและประเมินมาเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาองค์กร ซึ่ง การประเมินองค์กรจุดมุ่งหมายดังนี้ (พสุ เดชะรินทร์. 2544 : 18-19)

1. เพื่อเป็นการทบทวนการปฏิบัติงานของทั้งระบบว่าความพยายามที่ใช้ไปทั้งหมดในการดำเนินงานองค์กรนั้นได้ผลเพียงใด ที่กำหนดไว้ ผลการปฏิบัติงานบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ องค์กรกำหนดหรือไม่
2. เพื่อปรับปรุงพัฒนาในส่วนที่เป็นจุดด้อยขององค์กร และเสริมในส่วนที่เป็นจุดเด่นให้ ยั่งยืนให้ทันต่อความก้าวหน้าของสังคมและอยู่รอดขององค์กร
3. เพื่อสร้างการยอมรับของลูกค้า เพิ่มส่วนแบ่งตลาด การขอไปรับรอง
4. เพื่อเป็นกลไกในการกระตุ้นการทำงานของบุคลากรในองค์กร

5. เพื่อเป็นการแสดงความรับผิดชอบในภารกิจขององค์กรที่ได้รับมอบหมายจากสังคม ชุมชน โดยรายงานผลการประเมินให้สาธารณชนรับทราบ

6.4 ประโยชน์ของการประเมินองค์การ

ประโยชน์ที่องค์กรจะได้รับจากการมีระบบประเมินผลองค์กรที่ดีนั้น สรุปได้ดังนี้

1) ทำให้ผู้บริหารมีความชัดเจนในการกำหนดแผนกลยุทธ์ สามารถตัดสินใจดำเนินการในสิ่งที่มีความสำคัญต่อองค์กรได้ ทั้งนี้เนื่องจากระบบการประเมินผลองค์กรที่ดี จะช่วยให้มีความชัดเจนในการเรียงลำดับความสำคัญของสิ่งที่องค์กรจะต้องทำ

2) ช่วยให้ทุกฝ่ายมีความเห็นที่สอดคล้องกันในเรื่องของกลยุทธ์ขององค์กรเพราะระบบการประเมินผลองค์กรเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวิสัยทัศน์ กลยุทธ์ขององค์กรให้พนักงานทุกฝ่ายทุกระดับได้รับรู้

3) ช่วยให้ผู้บริหารมีมุมมองที่กว้างและครอบคลุมในทุกด้านที่เกี่ยวข้องต่อองค์กร แทนที่จะให้ความสำคัญในด้านใดด้านหนึ่ง

4) ช่วยให้องค์กรสามารถคาดการณ์และมองเห็นโอกาสหรือปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้

5) ก่อให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภายในองค์กรอย่างรวดเร็ว เนื่องจากพนักงานให้ความสนใจและความสำคัญต่องานนั้น ๆ

6.5 ประเภทของการประเมินองค์การ

การประเมินองค์การแบ่งได้หลายประเภท ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่ง ประเภทของการประเมินองค์การอาจมีการแบ่งได้โดยเกณฑ์หลายลักษณะ เช่น แบ่งตามบทบาทของการประเมิน แบ่งตามระยะเวลา ประเภทของการประเมิน และตามลักษณะงาน มีรายละเอียดดังนี้ (สมถวิล วิจิตรวรรณ. 2544 : 152-154)

1. การประเมินองค์การแบ่งตามบทบาทของการประเมิน แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.1 การประเมินเพื่อปรับปรุง (Formative Evaluation) เป็นการประเมินความก้าวหน้าของการปฏิบัติงานขององค์กร เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงพัฒนา ซึ่งดำเนินการโดยบุคลากรภายในหน่วยงาน

1.2 การประเมินรวมสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเภทในภาพรวมขององค์กร บทบาทของการประเมินต่อองค์กร เพื่อใช้ผลจากการประเมินเพื่อการรับรอง การรับรางวัล ก่อสร้างการยอมรับจากสังคม/ลูกค้า การปรับระบบองค์กรหรือจัดตั้งองค์กรใหม่ เป็นต้น การประเมินประเภทนี้ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยบุคลากรภายนอกหรือจากเจ้าของเงินทุน

2. การประเมินองค์การแบ่งตามประเภทของผู้ประเมิน

2.1 การประเมินผลภายใน (Internal Evaluation) เป็นกระบวนการประเมินองค์การโดยบุคลากรในองค์กรหรือผู้เกี่ยวข้อง ผลการประเมินจะทำให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการ

พัฒนาองค์กร ถือว่าเป็นกระบวนการตรวจสอบตนเอง (Self Evaluation) และการประเมินผลภายใน ถือเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานปกติ

2.2 การประเมินผลภายนอก (External Evaluation) เป็นกระบวนการประเมินโดย บุคลากรนอกองค์กร การตัดสินอยู่ที่ผู้ประเมินภายนอก ซึ่งเป็นผู้ที่มีความชำนาญการประเมิน จะทำให้ได้ผลการประเมินที่เป็นกลางและผลการประเมินเป็นที่ยอมรับของบุคคลโดยทั่วไป ทำให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กร และการรับรองคุณภาพเทียบกับมาตรฐานที่กำหนด

2.3 การประเมินแบบมีส่วนร่วม (Participatory Evaluation) ซึ่งเกิดจากการ ผสมผสานกระบวนการประเมินภายในและภายนอก ถือว่าเป็นกระบวนการประเมินองค์กรที่ทำงาน ร่วมกันระหว่างผู้ประเมินภายในหน่วยงานที่ทราบข้อมูลรายละเอียดขององค์กรและผู้ประเมิน ภายนอกที่มีความชำนาญการประเมิน การประเมินแบบมีส่วนร่วมมีหลายระดับ ได้แก่ ผู้ประเมิน ภายนอกร่วมดำเนินงานในทุกขั้นตอนของการประเมินหรือร่วมดำเนินงานบางส่วน

2.4 การประเมินแบบเสริมพลังอำนาจ (Empowerment Evaluation) การประเมิน ประเภทนี้มีแนวคิดมาจากการวิจัยปฏิบัติการ ที่เป็นกระบวนการให้บุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ปัญหาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการหาทางแก้ไขปัญหา ผู้ประเมินภายนอกทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะ (Coach) ให้คำแนะนำ ความช่วยเหลือต่าง ๆ แต่การตัดสินใจอยู่ที่ผู้ปฏิบัติ การประเมินแบบเสริม พลังอำนาจเป็นกระบวนการที่ทำเพื่อ “พูดความจริงเกี่ยวกับตนเอง” เปิดโอกาสให้ทุกคนนำเสนอ ความต้องการของตนเอง วางแผนการทำงาน และประเมินผลด้วยตนเอง

3. การประเมินองค์กรแบ่งตามระยะเวลา มี 3 ประเภทดังนี้

3.1 การประเมินก่อนการดำเนินงานในองค์กร เป็นการสำรวจความต้องการจำเป็น และการประเมินปัจจัยนำเข้า

3.2 การประเมินระหว่างการดำเนินงาน เป็นการมุ่งเน้นการประเมินที่วิธีการหรือ การปฏิบัติงานเป็นหลัก คือเพื่อประเมินว่าวิธีการที่ใช้หรือความสามารถในการดำเนินงานของ บุคคลหรือกลุ่มหรือหน่วยงานนั้นเป็นอย่างไร หรืออาจเรียกว่าการวิเคราะห์การดำเนินงาน หรือการ ประเมินขณะปฏิบัติงาน (Ongoing Evaluation)

3.3 การประเมินหลังสิ้นสุดการดำเนินงาน เป็นการประเมินผลของการดำเนินงาน ว่า การปฏิบัติงานเสร็จสิ้นแล้วให้ผลเป็นอย่างไร ตอบสนองหรือบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ อาจประเมินทันทีที่สิ้นสุดการดำเนินงาน ส่วนประเมินผลที่สืบเนื่องจากผลผลิตหรือสืบเนื่องจากการ ดำเนินงาน ซึ่งอาจคาดหมายหรือไม่ได้คาดหมายมาก่อน เรียกการประเมินแบบนี้ว่า การประเมินผล กระทบ (Impact Evaluation)

4. ประเภทของการประเมินองค์กร แบ่งตามลักษณะงานหรือสาระสำคัญ 5 ประเภท ดังนี้

4.1 การประเมินความพยายาม (Effort Evaluation) เป็นการพิจารณาด้านปัจจัยนำเข้าเป็นหลักคือ จะเห็นว่าต้องใช้ความพยายาม ใช้พลัง และทรัพยากรมากน้อยเพียงใด การประเมินในลักษณะนี้ต้องการตอบว่าปฏิบัติงานได้ดีเพียงใด

4.2 การประเมินการดำเนินงาน (Process Evaluation) เป็นการพิจารณากระบวนการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะสาเหตุของความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการปฏิบัติงานต่างๆ และผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นการประเมินที่คลุมคลุมระยะเวลาในการปฏิบัติงานทั้งหมด

4.3 การประเมินผลการปฏิบัติงาน (Performance Evaluation) เป็นการพิจารณาผลลัพธ์ของปัจจัยนำเข้า เน้นการเปรียบเทียบผลผลิต ว่าสอดคล้องหรือเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ การประเมินในลักษณะนี้ผู้ประเมินต้องทราบเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานโดยแน่ชัด

4.4 การประเมินประสิทธิภาพ (Efficiency Evaluation) ประสิทธิภาพเป็นการเปรียบเทียบอัตราส่วนระหว่างผลผลิตกับปัจจัยนำเข้า การประเมินประสิทธิภาพต้องการตอบคำถามว่าการปฏิบัติงานเป็นอย่างไร ได้ผลหรือไม่ มีวิธีการหรือทางเลือกในการปฏิบัติงานวิธีการอื่นที่จะช่วยให้เกิดการประหยัด หรือประโยชน์มากกว่านี้หรือไม่

4.5 การประเมินประสิทธิผล (Effectiveness Evaluation) เป็นการวัดผลสัมฤทธิ์เทียบกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงาน โดยดูว่าผลลัพธ์หรือผลผลิตที่เกิดขึ้นบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด

6.6 กระบวนการประเมินองค์กร

กระบวนการหรือวิธีการในการประเมินองค์กรเป็นการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานขององค์กรกับเป้าหมายหรือมาตรฐานที่ได้ตั้งไว้ก่อนล่วงหน้า รวมทั้งจะต้องมีการให้ข้อมูลหรือข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กรให้เป็นไปตามเป้าหมายหรือมาตรฐานที่ได้ตั้งไว้ โดยกระบวนการในการประเมินองค์กรมักจะประกอบด้วย (พสุ เดชะรินทร์. 2545 : 23-25)

1) การกำหนดสิ่งที่จะประเมิน โดยผู้บริหารจะต้องกำหนดให้ชัดเจนว่ากระบวนการในการดำเนินงานใดหรือผลลัพธ์ใดที่ต้องการที่จะตรวจสอบและประเมินโดยกระบวนการหรือผลลัพธ์ที่ต้องการที่จะประเมินนั้นจะต้องสามารถวัดได้อย่างชัดเจน โดยผู้บริหารสามารถที่จะเลือกกระบวนการหรือผลลัพธ์ที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อองค์กร หรือเป็นส่วนที่ก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายที่สูงที่สุด หรือส่วนที่ก่อให้เกิดปัญหามากที่สุดก็ได้

2) การกำหนดมาตรฐานในการดำเนินงาน โดยมาตรฐานนี้จะต้องสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมายในการดำเนินงานขององค์กรหรือหน่วยงาน โดยมาตรฐานเหล่านี้มักจะเป็นมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับได้โดยทั่วไป ในกรณีที่ไม่ได้มีการกำหนดมาตรฐานอื่นใดเป็นพิเศษ องค์กรธุรกิจมักจะใช้วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการดำเนินงานเป็นมาตรฐานในการประเมิน นอกจากนี้ยังสามารถใช้ผลการดำเนินงานของกลุ่มแข่งขันในอุตสาหกรรมเดียวกันเป็นมาตรฐานได้อีกด้วย

3) การประเมินผลการดำเนินงาน เป็นการประเมินผลการดำเนินงานด้วยวิธีการและเกณฑ์ต่างๆ ตามช่วงระยะเวลาที่กำหนดขึ้น ซึ่งได้แก่การวัดผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น ซึ่งได้แก่การวัดผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น โดยในการประเมินหรือการวัดผลนี้สามารถทำได้ในหลายลักษณะขึ้นอยู่กับวิธีการและเกณฑ์ในการประเมินที่เลือกใช้ อาทิเช่น การวัดผลการดำเนินงานขององค์กร โดยพิจารณาจากสถานะทางการเงิน หรือจากการขายและส่วนแบ่งตลาด เป็นต้น

4) การเปรียบเทียบผลการดำเนินงานกับมาตรฐานที่ได้กำหนดขึ้น ถ้าผลการดำเนินงานอยู่ในช่วงใกล้เคียงกับมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับได้ กระบวนการในการประเมินผลก็จะจบสิ้น แต่ถ้าผลการดำเนินงานไม่อยู่ภายใต้ช่วงมาตรฐานที่กำหนดขึ้นก็จะต้องหาสาเหตุของความแตกต่าง ซึ่งโดยส่วนใหญ่มักจะมีสาเหตุหลัก 3 ประการที่ทำให้ผลการดำเนินงานไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ได้แก่ การดำเนินงานขององค์กรมีจุดบกพร่องหรือไม่มีประสิทธิภาพ (ในกรณีที่ผลต่ำกว่าเป้าหมาย) หรือ การกำหนดมาตรฐานที่ใช้เป็นเกณฑ์ยังไม่มีเหมาะสมอาจจะสูงหรือต่ำเกินไป หรือวิธีการที่ใช้ในการประเมินผิดพลาด

5) การแก้ไขปรับปรุง ภายหลังจากสามารถเสาะหาสาเหตุของความผิดพลาดได้แล้ว ก็จะต้องทำการแก้ไขปรับปรุง ความผิดพลาดนั้นๆ โดยอาจจะต้องทำการปรับปรุงประสิทธิภาพในการดำเนินงานขององค์กรใหม่ หรือ ทำการประเมินผลการดำเนินงานใหม่ หรือกำหนดมาตรฐานสำหรับอ้างอิงใหม่

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการประเมินผลองค์กร เป็นกระบวนการในการพิจารณาถึงการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในองค์กรว่าสำเร็จหรือบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ทางองค์กรได้ตั้งไว้หรือไม่ โดยการประเมินผลองค์กรนั้นไม่ได้เป็นแนวคิดใหม่ แต่ถือเป็นหน้าที่หนึ่งทางการจัดการของฝ่ายบริหารที่สำคัญ ซึ่งหน้าที่ทางการจัดการนั้น ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) การนำ (Leading) และการประเมินและควบคุม (Controlling)

กระบวนการของการประเมินผลองค์กรเป็นกระบวนการที่ง่ายและตรงไปตรงมา โดยสามารถสรุปขั้นตอนที่สำคัญได้ดังนี้

1) การกำหนดสิ่งที่จะวัดหรือประเมินว่าจะประเมินสิ่งใด ซึ่งการกำหนดสิ่งที่ต้องการประเมินนี้ ขึ้นกับวัตถุประสงค์ของการประเมิน

2) กำหนดดัชนีวัด (Performance Indicators) หรือเครื่องมือที่จะใช้วัดในสิ่งที่ต้องการวัด

3) กำหนดเกณฑ์มาตรฐานหรือตัวเปรียบเทียบสำหรับดัชนีวัดแต่ละตัว ซึ่งการกำหนดมาตรฐานนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้องค์กรสามารถทราบได้ว่าการดำเนินงานขององค์กรเป็นไปตามมาตรฐานหรือเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ โดยทั่วไปการกำหนดดัชนีวัดในขั้นที่ 2 หรือการกำหนดมาตรฐานในขั้นที่ 3 นี้ มักจะดำเนินการก่อนการประเมินผล โดยสามารถกำหนดได้ตั้งแต่ขั้นตอนของการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กร ถ้าองค์กรมีกระบวนการและขั้นตอนการ

กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ดี และวัตถุประสงค์มีลักษณะที่เหมาะสมแล้ว มักจะมีการนำวัตถุประสงค์นั้นกลับมาใช้เป็นดัชนีวัดและมาตรฐานอีก ซึ่งในปัจจุบันการกำหนดดัชนีวัดหรือมาตรฐานขององค์กร มักจะอาศัยวิธีการเทียบเคียง (Benchmarking) กับองค์กรอื่น ทั้งในอุตสาหกรรมเดียวกันและนอกอุตสาหกรรม

4) การประเมินผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น โดยใช้ดัชนีวัดที่ได้กำหนดขึ้นเป็นแนวทางในการประเมินและเก็บข้อมูล ถ้าเป็นการประเมินผลในระดับบุคคล การเก็บข้อมูลสามารถทำได้โดยการสังเกตพฤติกรรมหรือการให้ผู้บังคับบัญชาประเมินตามดัชนีวัดที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า แต่ถ้าเป็นการประเมินผลในระดับองค์กรแล้ว ระบบข้อมูลขององค์กรถือเป็นหัวใจที่สำคัญสำหรับการประเมินผลองค์กร ทั้งนี้เนื่องจากการประเมินผลองค์กรนั้น ข้อมูลต่าง ๆ ที่จะใช้ในการประเมินจะต้องมาจากแหล่งต่าง ๆ หลายแหล่ง ทั้งจากงบการเงินต่าง ๆ ข้อมูลด้านการผลิต ข้อมูลด้านการตลาด หรือ ข้อมูลด้านบุคลากร ซึ่งในปัจจุบันองค์กรทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็กได้ใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลในการประเมิน

5) เปรียบเทียบผลที่ได้รับจากการประเมินกับมาตรฐานหรือเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ว่าผลการดำเนินงานเป็นไปตามเกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้หรือไม่ ซึ่งถ้าผลที่ออกมามีความแตกต่างจากเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แต่ผู้บริหารไม่สามารถยอมรับความแตกต่างนั้นได้ ก็มีแนวทางในการดำเนินการ 2 วิธี ได้แก่ 1) ปรับปรุงผลการดำเนินงานให้ดีขึ้น และ 2) แก้ไขมาตรฐาน ถ้ามาตรฐานนั้นสูงหรือต่ำเกินไป

6.7 ขั้นตอนการประเมินองค์กร

จินดาลักษณ์ วัฒนสินธุ์ (2544 : 61) ได้กำหนดขั้นตอนการประเมินองค์กรไว้ดังนี้

1. พิจารณารายละเอียดและวัตถุประสงค์ในการประเมิน
 2. พิจารณาข้อมูลที่จะต้องใช้ เพื่อวัดวัตถุประสงค์และวัดผลกระทบต่าง ๆ ของการพัฒนาองค์กร
 3. ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในหลายวิธี เช่น การสังเกต การออกแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ ข้อควรคำนึงถึงก็คือ เป็นข้อมูลที่ต้องการ เชื่อถือได้ ปราศจากอคติ ทันสมัย และมีความสมบูรณ์เพียงพอ
 4. วิเคราะห์และแปลความหมายของข้อมูลและสรุปผล เช่น การใช้สถิติวิเคราะห์ การใช้ตัวแบบต่าง ๆ เช่น การวิเคราะห์ต้นทุนผลประโยชน์ การวิเคราะห์ต้นทุนประสิทธิผล
- สมถวิล วิจิตรวรรณ (2544 : 170) ได้กำหนดขั้นตอนการประเมินองค์กรไว้ดังนี้
1. ศึกษาและวิเคราะห์สิ่งที่มุ่งประเมิน โดยใช้วัตถุประสงค์ของการประเมิน กำหนดขอบเขตและเป้าหมายของการประเมิน เช่น ประเมินระดับการปฏิบัติงานของบุคลากร ประเมินการดำเนินงาน ในภาพรวม และประเมินผลการพัฒนาองค์กร
 2. กำหนดตัวบ่งชี้จากแนวคิดทฤษฎี รูปแบบการประเมิน ผู้เกี่ยวข้องหรือออกแบบการประเมินโดยผู้ประเมินเอง ที่เหมาะสมกับสิ่งที่ประเมินให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการประเมิน

หรือตอบปัญหาการประเมินให้มากที่สุด เช่น อาจกำหนดตัวบ่งชี้โดยใช้แนวคิดเชิงระบบ แนวคิด ประสิทธิภาพองค์กร เป็นต้น

3. ออกแบบการประเมิน นิยมจัดทำรอบการประเมินที่ประกอบด้วย ตัวบ่งชี้ เครื่องมือ แหล่งข้อมูล เกณฑ์ ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่เป็นประโยชน์ในการวางแผนเก็บข้อมูล
4. พัฒนาเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำผลที่ได้ไปใช้ในการประเมิน
5. เก็บรวบรวมข้อมูล เป็นขั้นตอนของการนำเครื่องมือ/วิธีการที่กำหนดไว้ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
6. วิเคราะห์ข้อมูลและตัดสินคุณค่าโดยการเปรียบเทียบผลการประเมินกับมาตรฐานหรือเกณฑ์ที่กำหนดไว้
7. เขียนรายงานผลการประเมิน จัดทำรายงานการสรุปสำหรับผู้บริหาร และรายงานฉบับสมบูรณ์เพื่อการเผยแพร่

8. นำผลการประเมินไปใช้ในด้านต่าง ๆ

พสุ เดชะรินทร์. (2545 : 6) เสนอขั้นตอนที่สำคัญของการประเมินองค์กร ไว้ดังนี้

1) การกำหนดสิ่งที่จะวัดหรือการประเมินว่าจะประเมินในจุดหรือสิ่งใด ซึ่งการกำหนดสิ่งที่จะประเมินนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการประเมิน

2) กำหนดตัวชี้วัด (Performance indicators) หรือเครื่องมือที่จะใช้วัดในสิ่งที่ต้องการวัด เช่น ถ้าผู้บริหารต้องการที่จะวัดความสามารถในการหากำไรขององค์กร ตัวชี้วัดหรือเครื่องมือที่จะใช้วัดสามารถเป็นกำไรขององค์กรหรือผลตอบแทนของการลงทุน เป็นต้น

3) กำหนดเกณฑ์มาตรฐานหรือตัวเปรียบเทียบสำหรับตัวชี้วัดแต่ละตัว ซึ่งการกำหนดมาตรฐาน นี้มีจุดประสงค์เพื่อให้องค์กรสามารถทราบได้ว่าการดำเนินงานขององค์กรเป็นไปตามมาตรฐานหรือเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่โดยทั่วไปการกำหนดตัวชี้วัดในขั้นที่ 2 หรือการกำหนดมาตรฐานในขั้นที่ 3 มักจะดำเนินการก่อนที่จะมีการประเมินผล โดยสามารถกำหนดได้ตั้งแต่ขั้นตอนของการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กร ถ้าองค์กรมีกระบวนการและขั้นตอนการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ดีและวัตถุประสงค์มีลักษณะที่เหมาะสมแล้ว มักจะมีการนำวัตถุประสงค์นั้นกลับมาใช้เป็นตัวชี้วัดและมาตรฐานอีกที ปัจจุบันการกำหนดตัวชี้วัดหรือมาตรฐานขององค์กร มักจะอาศัยวิธีการทำ Benchmarking หรือการเปรียบเทียบกับองค์กรอื่น ทั้งในอุตสาหกรรมเดียวกันและนอกอุตสาหกรรม 4) การประเมินผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น โดยใช้ตัวชี้วัดที่ได้กำหนดขึ้นเป็นแนวทางในการประเมินผลและเก็บข้อมูล ถ้าเป็นการประเมินผลในระดับบุคคล การเก็บข้อมูลสามารถทำได้โดยการสังเกตพฤติกรรมหรือการให้ผู้บังคับบัญชาประเมิน ตามตัวชี้วัดที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า แต่ถ้าเป็นการประเมินผลในระดับองค์กรแล้ว ระบบข้อมูลขององค์กรถือว่าเป็นหัวใจที่สำคัญสำหรับการประเมินผลระดับองค์กร ทั้งนี้เนื่องจากการประเมินผลองค์กรข้อมูลต่าง ๆ ที่จะใช้ในการประเมินผลจะต้องมาจากแหล่งต่าง ๆ หลายแหล่ง ทั้งจากงบการเงินต่าง ๆ ข้อมูลด้านการผลิต ข้อมูลด้านการตลาด หรือข้อมูลทางด้านบุคคล ซึ่งในปัจจุบัน

องค์กรทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ได้ใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลในการประเมินผล 5) เปรียบเทียบผลที่ได้รับจากการประเมินกับมาตรฐานหรือเกณฑ์ที่กำหนดไว้ว่าผลการดำเนินงานเป็นไปตามเกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้หรือไม่ ซึ่งถ้าผลที่ออกมามีความแตกต่างจากเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แต่ผู้บริหารไม่สามารถยอมรับความแตกต่างนั้นได้ ก็จะมีแนวทางในการดำเนินการ 2 วิธี ได้แก่ 1) ปรับปรุงผลการดำเนินงานให้ดีขึ้น และ 2) แก้ไขมาตรฐานหรือเกณฑ์ ถ้ามาตรฐานนั้นสูงหรือต่ำเกินไป จะเห็นได้ว่ากระบวนการดังกล่าวข้างต้นถือว่าเป็นกระบวนการมาตรฐานที่ใช้ในการประเมิน ผลการดำเนินงานในระดับต่าง ๆ ซึ่งอาจจะมี ความแตกต่างของรายละเอียดของแต่ละองค์กร และเป็นกระบวนการพื้นฐานที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย อย่างไรก็ตามเนื่องจากการพัฒนาการของศาสตร์ทางด้านจัดการทำให้มีเทคนิคหรือเครื่องมือทางการจัดการสมัยใหม่เข้ามาช่วยเหลือในการประเมินผลองค์กร อาทิ เช่น อัตราส่วนทางการเงิน การประเมินมูลค่าที่ผู้ถือหุ้นได้รับโดยการใช้ Economic Value Added (EVA) การทำ benchmarking การจัดทำ Balanced Scorecard การกำหนดจัดทำตัวชี้วัดสำหรับการตัดสินใจ หรือ การใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในลักษณะของ Enterprise Resource Planning (ERP) เช่น โปรแกรมของ SAP หรือ Oracle มาช่วยในการหาข้อมูลและจัดทำตัวชี้วัดต่างๆ เป็นต้น ซึ่งการใช้เทคนิค หรือเครื่องมือทางการจัดการสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการประเมินผลองค์กรนี้ ทำให้การประเมินผลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลขึ้น

6.8 เทคนิคการประเมินองค์กร

การประเมินองค์กรที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการประเมินได้นั้น จำเป็นต้องใช้เทคนิคการประเมิน ซึ่งจะทำให้ข้อมูลจากการประเมินมีความครอบคลุม ถูกต้อง เทียบตรง มีดังนี้

1. เทคนิคการวิเคราะห์องค์กร เป็นเทคนิคหนึ่งที่ใช้ในการศึกษาองค์กรก่อนการประเมิน ข้อมูลต่าง ๆ ได้จากการศึกษาเอกสาร การสอบถาม การสังเกต สัมภาษณ์บุคคลากร ประเด็นสำคัญที่ควรวิเคราะห์ ได้แก่ วัตถุประสงค์ขององค์กร ศึกษาถึงจุดมุ่งหมายของกิจกรรมต่าง ๆ และแผนงานเพื่อทราบถึงความต้องการที่แท้จริงขององค์กร แผนผังโครงสร้างองค์กร ลักษณะเฉพาะของงาน และข้อมูลด้านบุคคล เป็นต้น

2. การเทียบงาน (Benchmarking) เป็นการเทียบเคียงองค์กรที่ประเมินกับองค์กรต้นแบบ โดยการอาศัยฐานของการวัดผลการปฏิบัติงาน ต้นแบบที่ใช้เทียบเคียงงานหรือวัดฝีมืออาจแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ เทียบงานกับตนเอง เช่น ระหว่างสาขาในบริษัทเดียวกัน เทียบงานกับบริษัทคู่แข่ง และเทียบงานกับองค์กรต้นแบบที่เป็นเลิศ (Best Practices) ต้นแบบประเภทนี้มีการทำงานและผลสัมฤทธิ์ของงานประสบความสำเร็จสูงสุด แล้วเทียบเคียงผลงานกับองค์กรต้นแบบนั้น

3. การวิเคราะห์ SWOT เป็นเทคนิคหนึ่งที่สามารถใช้ในการศึกษาองค์กรก่อนการประเมิน ใช้ในการพิจารณาวิเคราะห์สถานการณ์การเก็บข้อมูลหรือใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาก โดยการวิเคราะห์ในประเด็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค หรือภาวะคุกคาม

4. การประเมินแบบ 360 องศา เป็นเครื่องมือในการวัดและประเมินผลชนิดหนึ่งที่จะช่วยให้นักศึกษามองพฤติกรรมหรือความสามารถ (Behaviors/Competencies) ตนเองเพื่อช่วยพัฒนาตนเอง ด้วยแรงกระตุ้นจากข้อมูลที่ได้รับจากผู้อื่น เป็นการประเมินรอบด้าน ทั้งจากผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา การนำแนวคิดการประเมินแบบนี้ไปใช้ ได้แก่ การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ซึ่งเน้นการเก็บข้อมูลรอบด้าน ใช้หลายวิธีการ เช่น การสอบถาม การสังเกต การสัมภาษณ์ จากหลายแหล่งที่เกี่ยวข้อง

5. การใช้เทคนิคการสนทนากลุ่มเจาะจง (Focus Group) เป็นการสนทนากลุ่มที่สมาชิกมีคุณลักษณะเฉพาะหรือมีความเชี่ยวชาญประมาณ 7-10 คน ที่สามารถให้ความคิดเห็น ข้อมูลที่เป็นการบรรยายประสบการณ์ หรือข้อมูลวิเคราะห์เจาะลึกที่มีจุดรวมหรือจุดโฟกัสเดียวกันแก่ผู้ประเมิน โดยไม่ต้องลงข้อยุติใด ๆ ผู้ประเมินจะกำหนดคำถามหลายอย่างในการสนทนาคือ เป็นผู้ดำเนินการฟัง สังเกต เก็บข้อมูล และวิเคราะห์โดยใช้วิธีอนุมาน เทคนิคการสนทนากลุ่มแบบเจาะจง สามารถนำมาใช้ในระหว่างการประเมินระยะต่าง ๆ เช่น ก่อนเริ่มประเมิน ระหว่างประเมิน หรืออภิปรายร่วมกัน หลังจากการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินองค์กรแล้ว

7. การประเมินสภาพการบริหารจัดการของโรงเรียนในฝัน

การประเมินเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่สำคัญของกิจกรรมทางวิชาชีพทั้งหลาย (ส.วาสนา ประवालพุกษ. 2543 : 1) ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรม โครงการ และการปฏิบัติงานต่าง ๆ ทั้งทางด้านกิจกรรมวิชาการบริการสังคม การปกครอง ตลอดจนธุรกิจการค้า และสมาคมวิชาชีพ (เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี. 2546 : 108) ล้วนต้องอาศัยแนวคิดและการประเมินเข้าไปตรวจสอบความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมว่าบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด เพราะการประเมิน ย่อมนำไปสู่การปรับปรุงในทุกด้าน (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2540 : คำนำ) โดยการประเมินจะเกี่ยวข้องกับการศึกษาพัฒนาการ การรับประกัน และการปรับปรุงคุณภาพของกิจกรรมหรือโครงการที่ได้ปฏิบัติไปแล้วว่าส่งผลต่อผู้รับบริการเพียงใด ปัจจุบันนี้หน่วยงานต่าง ๆ ได้ให้ความสำคัญกับศาสตร์ทางการประเมินโครงการ เพิ่มมากขึ้น (เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี. 2546 : คำนำ) เช่น ได้จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพ (quality assurance) สำหรับทำหน้าที่กำกับ ดูแล และประเมินผลโครงการต่าง ๆ ภายในหน่วยงานของตนให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักการของศาสตร์แขนงนี้ และให้บรรลุผลตรงตามเป้าหมายในการพัฒนาประสิทธิภาพของหน่วยงาน นั้นๆ ด้วย โดยเฉพาะการดำเนินงานโครงการทางการศึกษา มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการประเมินเพื่อให้การจัดการศึกษานั้นมีคุณภาพ และได้มาตรฐานตามที่กำหนด เพื่อให้ประชาชนทุกคนเชื่อมั่นได้ว่า ลูกหลานได้รับการศึกษาที่มีมาตรฐานสูง มีคุณภาพ มีความสามารถ มีศักยภาพเพียงพอในการทำงาน และประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต (รุ่ง แก้วแดง. 2540 : 11) ดังนั้นกิจกรรมหรือการปฏิบัติงานทั้งหลายจึงเกี่ยวข้องกับการประเมินทั้งสิ้น หากมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบ และการประเมินผล

การดำเนินงานที่ดี จะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะขั้นตอนของการประเมินผลการดำเนินงาน หรือประเมินโครงการ (program evaluation) นับว่ามีความสำคัญต่อการสรุปเกี่ยวกับโครงการว่าได้ผลเพียงใด มีข้อจำกัด หรืออุปสรรคอย่างไร ซึ่งจะใช้สำหรับการตัดสินใจต่อไปว่าจะยุติโครงการ หรือดำเนินการต่อไป (เยาวดี ราชย์กุล วิบูลย์ศรี. 2546 : 218) เพราะถือว่า การประเมินเป็นขั้นตอนของการตรวจสอบประสิทธิภาพของการดำเนินงานหรือการปฏิบัติตามโครงการนั่นเอง ซึ่งนักการประเมินหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ อาทิเช่น สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2540 : 1) ได้ให้ความหมายของการประเมินไว้ว่า เป็นกระบวนการเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสนเทศสำหรับการตัดสินใจคุณค่าของโครงการ ผลผลิต กระบวนการ จุดมุ่งหมายของโครงการ หรือทางเลือกต่างๆ เพื่อนำไปปฏิบัติให้บรรลุจุดมุ่งหมาย จุดเน้นของการประเมิน คือ การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อสนเทศ เพื่อตัดสินใจคุณค่าของสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเฉพาะ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เยาวดี ราชย์กุล วิบูลย์ศรี (2546 : 96) กล่าวว่า การประเมินเป็นกิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ความหมายและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโครงการและหาผลที่แน่ใจว่าเกิดจากโครงการ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนคุณภาพและประสิทธิภาพของการดำเนินงานให้สูงขึ้น

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การดำเนินงานโรงเรียนในพื้นที่นั้นมีภารกิจหลักด้านการบริหาร วิชาการและการเรียนการสอน การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านการสร้างเครือข่ายผู้สนับสนุนการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนในพื้นที่ ดังนั้นจึงควรมีการประเมินการบริหารจัดการที่ดีเพื่อให้ทราบถึงความสำเร็จ จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนาของการดำเนินงานของโรงเรียนในพื้นที่ ซึ่งในการวิจัยนี้ใช้แนวคิดการประเมินการบริหารจัดการตามภารกิจหลักของโรงเรียนในพื้นที่ โดยอาศัยองค์ประกอบหลักของการบริหารจัดการที่ดี ได้แก่ ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ (Autonomy) เสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ (Participation)

8. การพัฒนาตัวบ่งชี้ทางการศึกษา

8.1 ความหมายและลักษณะสำคัญของตัวบ่งชี้

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการซึ่งต้องมีการตัดสินใจอย่างสมเหตุสมผลและกำหนดทางเลือกที่เหมาะสมในการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้เท่าที่จะทำได้ โดยอาศัยทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดในการดำเนินงานดังกล่าว สิ่งที่สามารถวินิจฉัยและช่วยชี้บ่งบพาทหน้าที่ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานขององค์ประกอบต่างๆ ของการจัดการศึกษา ซึ่งสิ่งที่แสดงสภาวะหรือชี้สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงไปนี้เรียกว่า ตัวบ่งชี้ (Indicator) (สุทธิธัช คนกาญจน์. 2547 : 43) โดยในภาษาไทยมีใช้กันหลายคำ เช่น ตัวชี้วัด ตัวชี้นำ เครื่องชี้วัด และดัชนีชี้วัด เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2530 : 23) โดย

หมายถึง วิธีการหรือเครื่องมือที่ให้ข้อมูลอันมีลักษณะเฉพาะ (Crowther & others. 1999 : 605) หรืออาจกล่าวได้ว่า ดัชนีชี้วัดเป็นมาตรการทางสถิติหรือเครื่องชี้สภาวะทางการศึกษาอย่างหนึ่ง ซึ่งได้มีการคิดคำนวณขึ้นเพื่อใช้วิเคราะห์เกี่ยวกับการศึกษา การเคลื่อนไหวหรือการเปลี่ยนแปลงของเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยทางการศึกษา เช่น นักเรียน ครู งบประมาณ ทรัพยากรทางการศึกษา ฯลฯ หรือเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินงานโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น กระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ตรงตามวัตถุประสงค์หรือเกี่ยวกับผลลัพธ์ที่ได้รับ โดยจะศึกษาจากผู้เรียนว่ามีพัฒนาการทางด้านสติปัญญาในระดับใด อาจจะวัดการเปลี่ยนแปลงจากเวลาหนึ่งไปอีกเวลาหนึ่งเพื่อดูว่ามีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงไปในทิศทางใด

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของตัวบ่งชี้ไว้ดังนี้ คือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2530 : 23) ได้ให้ความหมายของตัวบ่งชี้ไว้ว่า หมายถึง ข้อความที่บ่งบอกหรือเครื่องมือที่ใช้ในการติดตามการดำเนินงานหรือสภาวะของระบบ สมรักษ์ รักษาทรัพย์ (2541 : 22) กล่าวว่า ดัชนีบ่งชี้ หมายถึง สารสนเทศขั้นสำคัญที่แสดงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิตคน ดัชนีบ่งชี้จะถูกนำไปใช้สำหรับรายงานสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมในบริบทของประสิทธิผล (Effectiveness) ประสิทธิภาพ (Efficiency) และผลกระทบ (Impact) ของแผนงาน โครงการ ตลอดจนการติดตามกระบวนการ (Process) และผู้ใช้ตัวบ่งชี้คือ นักวางแผนและนักวิชาการ โชคชัย ศิริพนมณี (2540 : 4-5) กล่าวว่า ดัชนีบ่งชี้ หรือตัวชี้วัด หมายถึง สารสนเทศที่ใช้บ่งบอกสถานภาพหรือลักษณะการดำเนินงานของหน่วยงาน หรือองค์กรในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งว่า มีผลการดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เป็นอย่างไร ซึ่งลักษณะของดัชนีบ่งชี้ที่ดี ต้องมีการแสดงค่าปริมาณและคุณภาพเป็นตัวเลข เพื่อนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ได้ หนงลักษณ์ วิรัชชัย (2541 : 4-5) กล่าวว่า ดัชนีบ่งชี้ หมายถึง ตัวแปรประกอบหรือองค์ประกอบที่มีค่าแสดงถึงลักษณะหรือปริมาณของสภาพที่ต้องการศึกษา ณ จุดเวลาใดเวลาหนึ่ง ค่าของตัวบ่งชี้จะแสดงหรือระบุหรือบ่งบอกถึงสภาพที่ต้องการศึกษาเป็นองค์รวมอย่างกว้าง ๆ แต่มีความชัดเจนเพียงพอที่จะใช้ในการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อประเมินสภาพที่ต้องการศึกษาและใช้ในการเปรียบเทียบระหว่างจุดเวลาหรือช่วงเวลาที่แตกต่างกัน เพื่อให้ทราบถึงความเปลี่ยนแปลงของสภาพที่ต้องการศึกษาได้ พรรณอร อุซุภาพ (2545 : 30) กล่าวว่า ดัชนีบ่งชี้ หมายถึง ข้อมูลที่บ่งบอกลักษณะการดำเนินงานขององค์กรในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ภายใต้องค์ประกอบคุณภาพที่สามารถชี้ให้เห็นถึงสภาพที่ต้องการศึกษา โดยอธิบายในเชิงปริมาณหรือคุณภาพ แอชเวิร์ทและฮาร์วีย์ (Ashworth & Harvey. 1994 : 6) กล่าวว่า ดัชนีบ่งชี้คุณภาพเป็นสถิติ อัตราส่วน และข้อมูลเชิงปริมาณ ซึ่งบ่งชี้แนวการจัดการศึกษาหรือการปฏิบัติการของสถาบันการศึกษา ศิริชัย กาญจนวาสี (2537 : 19) กล่าวว่า ตัวบ่งชี้ หมายถึง ตัวประกอบ ตัวแปร หรือค่าที่สังเกตได้ ซึ่งใช้บ่งบอกสถานภาพ หรือสะท้อนลักษณะการดำเนินงาน หรือผลการดำเนินงาน

จากการรวบรวมความหมายตามพจนานุกรมออกซ์ฟอร์ด (Oxford Dictionary) กล่าวว่า ตัวบ่งชี้ หมายถึง สิ่งที่บ่งชี้หรือบ่งบอกทิศทางไปของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Indicator as that which points

out or directs attention to something) และพจนานุกรมของเว็บสเตอร์ (Webster Dictionary) ได้ อธิบายว่า ตัวบ่งชี้เป็นสิ่งที่ชี้บอกหรือชี้ให้เห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ค่อนข้างแม่นยำไม่มากก็น้อย (Something which points out or point to which more or less exactness) จอห์นสโตน (Johnstone. 1981 : 2-3) ได้อธิบายความหมายของตัวบ่งชี้ ว่าเป็นสารสนเทศที่บ่งบอกปริมาณ เชิงสัมพันธ์หรือสภาวะของสิ่งที่มุ่งวัดในเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยไม่จำเป็นต้องบ่งบอกสภาวะที่เจาะจง หรือชัดเจน แต่จะบ่งบอกหรือสะท้อนให้เห็นถึงวิธีหรือทางที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ รวมทั้งบอกถึง การบรรลุถึงวัตถุประสงค์ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ในอนาคต เช่น ตัวบ่งชี้เปรียบเทียบความสามารถของนักเรียนในปีต่างๆ เป็นต้น ตัวบ่งชี้จะเป็นสิ่งบอกชี้้อย่าง กว้างๆ ถึงสภาวะหรือสภาพของสถานการณ์ที่เราสนใจเข้าไปตรวจสอบ ซึ่ง สุทธิชัย คนกาญจน์ (2547 : 44) ได้ยกตัวอย่างของตัวบ่งชี้ที่บ่งชี้ระบบการศึกษาระดับชาติไว้เช่น ตัวบ่งชี้การมีส่วนร่วม ในทรัพยากรมนุษย์ต่อการศึกษาในอนาคต ซึ่งค่าที่คำนวณได้นั้นจะต้องแปลผลในลักษณะ ภาพรวมๆ หรือเป็นภาพสะท้อนของการกระจายการมีส่วนร่วมของทรัพยากรมนุษย์ในการศึกษา ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าตัวบ่งชี้จึงเป็นสารสนเทศที่ช่วยให้การวินิจฉัยและชี้สภาวะตลอดจนปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานทางการศึกษาในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งได้

จากความหมายของตัวบ่งชี้ที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้น และมีผู้เสนอไว้แตกต่างกันนั้น พอจะสรุป ได้ว่า “ตัวบ่งชี้” น่าจะประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญอย่างน้อย 2 ประการคือ 1) ต้องกำหนดเป็น ปริมาณหรือคิดเป็นตัวเลขได้ มิใช่เป็นการบรรยายข้อความและในการตีความหมายค่าตัวเลขของตัว บ่งชี้แต่ละตัวจะต้องนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่จัดทำไว้ มิฉะนั้นจะไม่สามารถบอกได้ว่าค่าตัว เลขที่ได้นั้นสูงหรือต่ำ และ 2) ค่าของตัวบ่งชี้จะบอกความหมายในตัวเอง 2 ประการ คือ ความหมายที่บ่งบอกโดยมีเงื่อนไขของเวลากำกับ กล่าวคือ ตัวบ่งชี้จะบ่งบอกเฉพาะในช่วงเวลาใด เวลาหนึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตัวแปรหรือข้อมูลว่าจัดเก็บในช่วงใดตัวบ่งชี้จะมี ค่า 3 เดือน รอบปี การศึกษา หรือช่วง 5 ปีก็ได้ ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่จะนำข้อมูลมาใช้และการแปลความหมาย รวมทั้ง ความหมายที่บ่งบอกโดยมีเงื่อนไขสถานที่กำกับ กล่าวคือ ค่าตัวบ่งชี้จะบอกความหมายเฉพาะใน เขตพื้นที่หรือบริเวณหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบที่ต้องการตรวจสอบ อาทิ ตัวบ่งชี้ ด้านคุณภาพ ทางการศึกษาของประเทศ จังหวัด ภูมิภาคใดและระดับการศึกษาใด เป็นต้น ซึ่งขึ้นอยู่กับข้อมูล หรือตัวแปรที่จัดเก็บนั่นเอง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2530 : 42)

ดังนั้นตัวบ่งชี้ทางการศึกษาก็คือ สารสนเทศหรือสิ่งที่นำมาใช้วัดหรือชี้สภาพการณ์ของ ระบบการศึกษา ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งตัวบ่งชี้จะเกิดจากการรวมตัวแปรที่เกี่ยวข้องหลายๆ ตัว เข้าด้วยกัน อย่างไรก็ตามตัวแปรทุกตัวอาจไม่เป็นตัวบ่งชี้ก็ได้ โดยตัวบ่งชี้จะบ่งบอกถึงภาพรวมของ ระบบใดระบบหนึ่งในลักษณะการให้แนวคิดกว้างๆ มากกว่าจะเป็นภาพที่เฉพาะเจาะจงของสิ่งที่เรา สนใจ

8.2 ความสำคัญของตัวบ่งชี้ทางการศึกษา

ตัวบ่งชี้เป็นสิ่งที่บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการศึกษาต้องรับรู้และเข้าใจร่วมกันเพื่อสำรวจตรวจสอบตนเองและสถาบันการศึกษาตลอดเวลา อันจะมีส่วนช่วยป้องกันการเกิดปัญหาในอนาคตเพื่อประกันว่าการบริหารงานของสถาบันการศึกษาจะสามารถนำไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ได้อย่างแท้จริง (ปรัชญา เวสารัชช. 2543 : 37) ดัชนีบ่งชี้คุณภาพมีความสำคัญในการนำมาใช้เพื่อประเมินคุณภาพ (Quality assessment) ตามระบบประกันคุณภาพ (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. 2539 : 13, Ashworth & Harvey. 1994 : 63; Harrison. 1996 : 202) เป็นสารสนเทศเชิงปริมาณสำหรับบ่งชี้คุณลักษณะของสิ่งที่ต้องการศึกษาหรือผลของการดำเนินงานของระบบใดระบบหนึ่ง (เอมอร จังศิริพรภรณ์. 2542 : 9) ซึ่งดัชนีบ่งชี้คุณภาพมักเน้นที่ประสิทธิภาพมากกว่าประสิทธิผล (Ashcroft. 1995 : 17) และถือว่าเป็นส่วนสำคัญของการประกันคุณภาพและเป็นวิธีการที่เป็นมาตรฐานในการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรเพื่อนำไปสู่การรวบรวมข้อมูลแสดงสมรรถภาพขั้นพื้นฐานของคุณภาพ (McCulloch & Tett. 1996 : 17) และถือว่าเป็นตัวบ่งชี้ที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพและมาตรฐานเข้าด้วยกัน (Devries. 1995 : 61-62) รวมทั้งเป็นยุทธศาสตร์ของการวางแผน หากใช้ดัชนีในการกำกับกับการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ (Borden & Banta. 1994 : 25) และยังเป็นเครื่องมือในการประเมินตนเองเพื่อควบคุมคุณภาพ เพราะการประเมินตนเองของแต่ละองค์กรถือว่าเป็นกระบวนการแสวงหาข้อมูลเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาองค์กร โดยเฉพาะองค์กรทางการศึกษายังมีความจำเป็นที่จะต้องมิตัวบ่งชี้ทางการศึกษาที่เน้นให้เห็นถึงคุณภาพของการดำเนินงานโดยที่ตัวบ่งชี้คุณภาพของการดำเนินงานนั้นนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังที่ แอชเวิร์ทและฮาร์วีย์ (Ashworth & Harvey. 1994 : 17) ได้กล่าวถึงความสำคัญของตัวบ่งชี้ไว้ว่า 1) เป็นการสร้างความสัมพันธ์กับภารกิจของสถาบันการศึกษา 2) ช่วยในการตรวจตราและประเมินผลกิจกรรมของสถาบันการศึกษา 3) เป็นข้อมูลโดยนำมาตัดสินใจร่วมกับแหล่งข้อมูล 4) ช่วยในการติดตาม ตรวจสอบการวางแผน และการตัดสินใจ และ 5) ช่วยสร้างการยอมรับและแรงจูงใจให้กับบุคลากร

สุทธิธัช คนกาญจน์ (2547 : 45-46) ได้กล่าวถึงความสำคัญของตัวบ่งชี้ทางการศึกษาไว้ดังนี้

1. ตัวบ่งชี้ทางการศึกษา ใช้บอกทิศทางหรือบอกสภาพการศึกษา เพื่อให้ผู้บริหาร นักวางแผน นักวิจัย และบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้ทราบถึงสภาพทางการศึกษา โดยทั่วไป ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวางแผน และการจัดวางนโยบายในอนาคตได้ นโยบายทางการศึกษาที่ดีจะถูกกำหนด โดยอาศัยข้อเท็จจริงทางการศึกษา นอกจากนี้การวางแผนอย่างจริงจังสำหรับระบบการศึกษา ควรจะมีข้อมูลที่ผ่านการจัดกระทำเพื่อเพิ่มความรู้ ความเข้าใจและมีคุณค่าในการตัดสินใจ ซึ่งการพัฒนาเป็นการใช้เครื่องบ่งชี้เพื่อวัดถึงองศาหรือระดับที่ได้บรรลุผลแล้ว
2. ตัวบ่งชี้ทางการศึกษาใช้ในการติดตามตรวจสอบระบบการศึกษา ทำให้บอกสภาพ

ทางการศึกษาได้ง่ายขึ้น เช่น การศึกษาโอกาสทางการศึกษาในภาคต่างๆ ในประเทศไทยจะมีตัวบ่งชี้ความเสมอภาคทางการศึกษา สำหรับติดตามหรือตรวจสอบระบบการศึกษา เป็นต้น

3. ตัวบ่งชี้มีความสำคัญในด้านการพัฒนาระบบการศึกษา การวิจัยถึงระบบการพัฒนาการศึกษาต่างๆ เช่น การวิเคราะห์ภาคตัดขวาง เพื่อเปรียบเทียบระหว่างประเทศ หรือการติดตามการศึกษาในระยะยาว

8.3 ประโยชน์ของตัวบ่งชี้ทางการศึกษา

ชินภัทร ภูมิรัตน (2539 : ไม่ปรากฏเลขหน้า, อ้างถึงใน วรรณิ์ แกมเกตุ. 2540 : 26) ได้กล่าวถึง การใช้ประโยชน์จากตัวบ่งชี้ทางการศึกษามีดังนี้

1. ใช้ในการกำหนดเป้าหมายของนโยบายทางการศึกษา ซึ่งจะช่วยให้เห็นภาพของผลผลิตที่เกิดจากนโยบายนั้น ตลอดจนสามารถกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานได้
2. ใช้ประโยชน์ในการติดตามสถานะทางการศึกษา ในการค้นหาความผิดพลาดของการจัดการศึกษา ซึ่งช่วยให้ผู้บริหารมีความตื่นตัวต่อปัญหาอยู่ตลอดเวลา
3. ใช้เป็นตัวแทนของตัวแปรอิสระหลาย ๆ ตัว เช่น การใช้ตัวบ่งชี้รวม (Composite-Indicators) เพื่อช่วยให้เห็นภาพที่กว้างขึ้น และลดความซับซ้อนของข้อมูลให้น้อยลง
4. การใช้ตัวบ่งชี้ทางการศึกษา เพื่อเปรียบเทียบระหว่างองค์กร (สังกัด) และระหว่างภูมิภาค ซึ่งจะช่วยให้เห็นถึงแหล่งของปัญหาที่ต้องการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

ตัวบ่งชี้ทางการศึกษานั้น สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ 5 ด้าน ดังนี้ (Johnstone, 1981; Bottani & Walberg, 1994 : 36)

1) ด้านการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของการศึกษา ปัญหาส่วนใหญ่ที่พบในการวางแผน คือขาดความชัดเจนในการกำหนดวัตถุประสงค์และนโยบาย มักจะระบุในลักษณะที่กว้างมากเกินไป การนำตัวบ่งชี้มาใช้ในข้อความกำหนดนโยบายจะช่วยให้ทราบสิ่งที่ต้องการให้บรรลุตามนโยบายได้ชัดเจนขึ้น

2) ด้านการกำกับและประเมินระบบการศึกษา การใช้ตัวบ่งชี้ทางการศึกษาในการกำกับและประเมินระบบการศึกษานั้น การติดตามผลการเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญมาก เพราะจะช่วยตรวจสอบว่าการเปลี่ยนแปลงของระบบการศึกษานั้นเป็นไปในทิศทางที่ต้องการ หรือพึงประสงค์หรือไม่มีจุดติดขัดอยู่ ด้านใดอันจะนำไปสู่การปรับปรุง และพัฒนาการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น

3) ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการศึกษา ตัวบ่งชี้มีประโยชน์ต่อการพัฒนาการวิจัยโดยเฉพาะตัวบ่งชี้รวมสามารถใช้แทนลักษณะของระบบการศึกษาในงานวิจัย โดยนำไปใช้วิเคราะห์เพื่อศึกษาวิจัยในแง่มุมต่างๆ ตามความต้องการได้ถูกต้องและน่าเชื่อถือ ดีกว่าการใช้ตัวแปร หรือตัวแปรย่อยแต่ละตัวซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานของการวิเคราะห์เท่านั้น

4) ด้านการจัดลำดับและ/หรือการจัดประเภทระบบการศึกษา ตัวบ่งชี้ช่วยทำให้การจัดแบ่งกลุ่มในระบบการศึกษามีความตรง และความเที่ยง ทำให้ประเทศที่มีระบบการศึกษาในกลุ่มเดียวกันสามารถใช้ข้อมูลอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้ นอกจากนี้การจัดแบ่งกลุ่มยังช่วย

ชี้ให้เห็นถึงลักษณะที่เหมือน หรือแตกต่างกันในการศึกษา ใช้ในการเปรียบเทียบการศึกษาระหว่างจังหวัด ภายในประเทศหรือระหว่างประเทศได้ ซึ่งดีกว่าการใช้ตัวแปรตัวใดตัวหนึ่ง หรือใช้ตัวแปรแต่ละชนิดหลายๆ ตัว การสร้างตัวบ่งชี้ที่รวมจะช่วยลดความผิดพลาดลงได้

5) ด้านการประเมินคุณภาพการศึกษา ตัวบ่งชี้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการตรวจสอบและประเมินคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการประกันคุณภาพการศึกษาต้องอาศัยตัวบ่งชี้เป็นตัวที่กำหนดเป้าหมายที่ตรวจสอบและประเมินผลคุณภาพการศึกษา

8.4 ประเภทของตัวบ่งชี้ทางการศึกษา

ตัวบ่งชี้มีหลายประเภทขึ้นอยู่กับวิธีการและเกณฑ์ในการกำหนด เช่น อาจแบ่งตามวิธีการนำไปใช้ หรืออาศัยแนวคิดการสร้างตัวบ่งชี้ โดยที่ จอห์นสโตน (Johnstone, 1981) ได้กล่าวถึงตัวบ่งชี้ทางการศึกษาโดยอาศัยแนวคิดของตัวแปรต่างๆ ว่าสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภทคือ

1. ตัวบ่งชี้ตัวแทน (Representative Indicators) เป็นตัวแปรเดี่ยวที่สะท้อนให้เห็นแง่มุมของระบบการศึกษา หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่บ่งชี้ลักษณะหนึ่งลักษณะใดในระบบการศึกษา ตัวบ่งชี้ประเภทนี้ใช้มากในงานวิจัย งานบริหารและงานวางแผน เช่น อัตราส่วนนักเรียนต่อประชากรในระบบการศึกษา อัตราการเรียนต่อของนักเรียนในระดับต่างๆ อัตราการลงทะเบียนเรียนของนักเรียนในระดับชั้นต่างๆ เป็นต้น

1. ตัวบ่งชี้เดี่ยว (Diaggregative Indicators) เป็นตัวบ่งชี้ที่ถูกนำมาจำแนกออกเป็นตัวเดี่ยวๆ แต่ละตัวแทนที่จะใช้ตัวแปรใดตัวแปรหนึ่งเพื่ออธิบายเรื่องหนึ่ง ตัวบ่งชี้ประเภทนี้ต้องอาศัยความหมายของแต่ละตัวแปร เพื่ออธิบายแต่ละส่วนหรือแต่ละองค์ประกอบของระบบการศึกษา ซึ่งถ้าจะนำไปอธิบายเพียงบางส่วนก็จะเกิดปัญหาขึ้น หรือความไม่ถูกต้องได้

2. ตัวบ่งชี้รวม (Composite Indicators) เป็นการรวมตัวแปรทางการศึกษา จำนวนหนึ่งเข้าด้วยกัน มีการถ่วงน้ำหนักของตัวแปรแต่ละตัว เพราะตัวแปรแต่ละตัวนั้นอาจมีค่าน้ำหนักไม่เท่ากันแล้วคำนวณหาค่าตัวบ่งชี้รวมออกมา ตัวบ่งชี้ประเภทนี้จึงสามารถอธิบายลักษณะหรือสถานการณ์ของการศึกษา ได้ดีกว่าการใช้ตัวแปรเพียงตัวเดียว

8.5 แนวคิดในการกำหนดตัวบ่งชี้ทางการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2530 : 48-49) ได้เสนอแนวทางในการกำหนด ตัวบ่งชี้ทางการศึกษาไว้ 2 ลักษณะดังนี้คือ

ลักษณะที่ 1 เป็นการกำหนดตัวบ่งชี้ โดยการพิจารณาจากผลการศึกษา วิเคราะห์สภาพปัญหาจากแหล่งข้อมูลภายนอกกระบวนการศึกษา เช่น ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่เกี่ยวข้องกับระบบการศึกษาและมีผลต่อการศึกษา แต่วิธีการนี้ยากที่จะรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาสร้างตัวบ่งชี้และจัดวางระบบสารสนเทศให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง

ลักษณะที่ 2 เป็นการกำหนดตัวบ่งชี้โดยอาศัยแนวความคิด “การวิเคราะห์เชิงระบบ” (System Analysis) มาเป็นกรอบในการจัดทำ โดยถือว่าระบบการศึกษามีความสัมพันธ์กับระบบ

ย่อยอื่นๆ ในสังคม ทั้งระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ซึ่งระบบการศึกษามีบทบาทที่สำคัญในการช่วยพัฒนาสังคม

ดังนั้นอาศัยแนวความคิดดังกล่าวข้างต้น ระบบการศึกษาย่อมประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ ปัจจัย (Input) กระบวนการหรือการจัดการศึกษา (Internal Process) และผลผลิต (Output) ซึ่งจอห์นสโตน (Johnstone) ได้กำหนดนิยามการจัดทำตัวบ่งชี้ทางการศึกษาไว้ดังนี้

1) ตัวบ่งชี้ทางการศึกษาที่เป็นปัจจัย เช่น ตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงปริมาณที่ระบบการศึกษาจะนำมาใช้ หรือเป็นตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับความประสงค์ของสังคมที่มีต่อระบบการศึกษา ตัวบ่งชี้ทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เป็นตัวบ่งชี้ที่อธิบายเกี่ยวกับโครงสร้างระบบที่ช่วยเปลี่ยนแปลงหรือผลิต ปัจจัยที่ได้รับมาเป็นผลผลิต เป็นตัวบ่งชี้ที่อธิบายแยกแยะ หรือแจกแจง ปัจจัยของระบบการศึกษา

2) ตัวบ่งชี้ทางการศึกษาด้านผลผลิต คือ ตัวบ่งชี้ถึงปริมาณผลผลิตที่ออกจากระบบการศึกษาหรือทักษะต่างๆ ที่ได้รับการจากระบวนการผลิตและพร้อมที่จะออกสู่สังคมเป็นตัวบ่งชี้ที่ชี้ความพึงพอใจของสังคมที่มีต่อระบบการศึกษา

8.6 รูปแบบและคุณลักษณะที่ดีของตัวบ่งชี้

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2544 : 12-15) ได้กล่าวถึงรูปแบบและคุณลักษณะที่ดีของตัวบ่งชี้ไว้ดังนี้

รูปแบบที่ 1 เป็นวิธีการกำหนดตัวบ่งชี้ โดยการตั้งกรอบความคิดในเชิงกายภาพ ซึ่งสามารถวัดผลเชิงปริมาณได้ชัดเจน วัดประเด็นการจัดการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม และประเมินระบบกายภาพของการจัดการเมืองและชุมชน ทั้งนี้ไม่ใช้กับประเด็นทางสังคมและเศรษฐกิจ และประเด็นที่มีลักษณะอันไม่สามารถจะวัดเป็นปริมาณได้

รูปแบบที่ 2 เป็นวิธีการกำหนดตัวชี้วัดสัมฤทธิ์ผล หรือความก้าวหน้าของนโยบายการพัฒนาและกลยุทธ์การพัฒนาดำเนินการตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการพัฒนาเป็นรายการ ๆ ไป เป้าประสงค์ในความก้าวหน้าและความสำคัญจะถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อเป็นตัวชี้วัดและติดตามกระบวนการพัฒนานโยบายและการแก้ไขปรับปรุงนโยบายการพัฒนา

โดยตัวบ่งชี้หรือตัวชี้วัดผลการดำเนินงานที่ดี จะต้องมีความถูกต้อง เหมาะสม และสามารถโน้มน้าวให้ทุกคนในองค์กรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประโยชน์ ตลอดจนสาธารณชนเชื่อถือผลงานที่วัดจากตัวบ่งชี้เหล่านี้ ซึ่งคุณลักษณะที่สำคัญของตัวบ่งชี้ที่ดีไว้ 10 ประการดังนี้

1. สามารถวัดได้ (Measurability) ตัวบ่งชี้ต้องสามารถนำไปวัดได้จริง และเมื่อวัดแล้วได้ผลออกมาตามที่กำหนดตัวบ่งชี้โดยตรง เช่น อุณหภูมิของน้ำ วัดเป็นองศาเซลเซียส เป็นต้น
2. มีความคงเส้นคงวา (Consistency) ตัวบ่งชี้ที่ดีควรให้ผลของการวัดที่คงเส้นคงวา สิ่งที่ถูกวัดและวิธีการวัดที่เหมือนเดิมทำให้ได้ผลการวัดที่ถูกต้องเหมือนกัน
3. ชัดเจนและไม่กำกวม (Clear and Unambiguous) ความชัดเจนเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับตัวบ่งชี้ ตัวบ่งชี้ที่มีความชัดเจนและเฉพาะเจาะจงสร้างความเข้าใจได้ง่าย สัญลักษณ์ที่ชัดเจนและไม่กำกวม เช่น เครื่องหมายจราจร สัญญาณไฟจราจร เป็นต้น

4. มีอิทธิพลต่อสิ่งที่จะวัด (Impact) การปฏิบัติงานขององค์กรต้องส่งผลต่อสิ่งที่จะวัด สิ่งที่จะวัดไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้การควบคุมโดยตรงขององค์กรเสมอไป แต่องค์กรควรมีอิทธิพลต่อสิ่งที่จะวัด

5. สามารถสื่อสารได้ (Communicable) ตัวบ่งชี้ที่มีความหมายและสามารถใช้สื่อสารสร้างความเข้าใจได้ ถ้าตัวบ่งชี้ซับซ้อนเกินไปจนไม่สามารถสื่อสารอะไรได้ก็ไม่ถือว่าเป็นตัวบ่งชี้ที่ดี

6. มีความเที่ยงตรงตลอดเวลา (Valid over time) เพื่อประโยชน์ในการวัดความก้าวหน้าตัวบ่งชี้ ควรมีความเที่ยงตรงเสมอแม้เวลาผ่านไป ไม่ว่าจะวัดเมื่อใดคำตอบที่ได้มีความถูกต้องเสมอ

7. สามารถเปรียบเทียบได้ (Comparable) หมายถึงว่า สิ่งที่ถูกวัดนั้นมีความเชื่อมโยงกับผลการปฏิบัติงานในอดีตหรือสามารถเปรียบเทียบกับเกณฑ์อื่นๆ ได้ ความสามารถในการเปรียบเทียบจะสูงเมื่อสถานการณ์และปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ คงเดิม

8. สามารถตรวจสอบและป้องกันการบิดเบือนข้อมูล (Resilient) ตัวบ่งชี้ต้องสามารถต้านทานต่อการปรับเปลี่ยน มีความแกร่ง (Solid) ไม่ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล ตัวบ่งชี้ที่ปรับเปลี่ยนได้ง่ายจะขาดความคงเส้นคงวาไม่สามารถใช้เปรียบเทียบกันได้ และขาดความน่าเชื่อถือ ซึ่งตัวบ่งชี้ที่เป็นรูปธรรมมีความสามารถในการโน้มน้าวมากกว่าตัวบ่งชี้ที่เป็นนามธรรม

9. มุ่งเน้นปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ (Focused on the Critical Success Factor) ตัวบ่งชี้จะต้องเชื่อมโยงกับปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ องค์กรกำหนดตัววัดผลการดำเนินงานหลักขึ้นเพื่อใช้วัดความก้าวหน้าของปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ

10. มีความพร้อมของข้อมูลที่ใช้สนับสนุนการวัด (Obtainable) องค์กรควรสามารถหาข้อมูลมาใช้กับตัวบ่งชี้ที่กำหนด และตัวบ่งชี้ไม่สามารถใช้งานได้หากปราศจากข้อมูล ดังนั้นองค์กรควรใช้ตัวบ่งชี้อื่นที่มีข้อมูลอยู่แล้วหากต้นทุนของการหาข้อมูลที่ต้องการสูงเกินไป จนไม่สมเหตุสมผล หรือองค์กรไม่มีการเก็บข้อมูลนั้นไว้เลย

ตัวบ่งชี้ที่ดี (Characteristics of a Good Key Performance Indicators) ควรจะประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ (พสุ เดชะรินทร์. 2545 : 66-69)

1. มีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ ภารกิจ และกลยุทธ์ขององค์กร
2. ควรแสดงถึงสิ่งที่มีความสำคัญเท่านั้น ซึ่งตัวบ่งชี้ที่มีความสำคัญนั้นจะมี 2 ลักษณะ ได้แก่ ตัวบ่งชี้ที่แสดงถึงผลการดำเนินงานที่สำคัญขององค์กร หรือที่เรียกว่า Performance Indicators และตัวบ่งชี้ที่ใช้วัดกิจกรรมหรืองานที่มีความสำคัญ แต่อาจไม่ค่อยผิดพลาด แต่ถ้ากิจกรรมเหล่านั้นผิดพลาดเมื่อไร จะก่อให้เกิดปัญหาอย่างใหญ่หลวงต่อองค์กร ซึ่งตัวบ่งชี้ในลักษณะนี้เรียกว่า Danger Indicators

3. ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ที่เป็นด้านการเงินและไม่ใช่ด้านการเงิน

4. ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ที่เป็นเหตุ (Lead Indicators) และผล (Lag Indicators)

5. ตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นจะต้องมีบุคคลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบทุกตัว

6. ตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นมา ควรเป็นตัวบ่งชี้ที่องค์กรสามารถควบคุมได้อย่างน้อยร้อยละ 80 ทั้งนี้เนื่องจากถ้าภายในองค์กรประกอบด้วยตัวบ่งชี้ที่ไม่สามารถควบคุมได้มากเกินไป จะทำให้ตัวบ่งชี้เหล่านั้นไม่สามารถแสดงถึงความสามารถในการดำเนินงานที่แท้จริงขององค์กร
7. เป็นตัวบ่งชี้ที่สามารถวัดได้และเป็นที่น่าสนใจของบุคคลโดยทั่วไป ไม่ใช่ตัวบ่งชี้ที่ผู้เข้าใจมีเพียงผู้จัดทำตัวบ่งชี้เท่านั้น
8. จะต้องช่วยให้ผู้บริหารและพนักงานสามารถติดตามการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ดีในการใช้ตัวบ่งชี้ให้เกิดประโยชน์นั้น ไม่ใช่ตัวบ่งชี้เมื่อต้องการประเมินผลเท่านั้น แต่ควรจะใช้ตัวบ่งชี้ในการติดตามการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่สำคัญขององค์กร
9. ตัวบ่งชี้ที่ดีจะต้องไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งภายในองค์กร ซึ่งเป็นข้อที่ควรระวังในการจัดทำตัวบ่งชี้

8.7 เกณฑ์การเลือกตัวบ่งชี้

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2544 : 18-19) ได้กำหนดเกณฑ์การเลือกตัวบ่งชี้ ไว้ดังนี้

1. ตัวบ่งชี้ต้องวัดความสอดคล้องโดยตรงกับวัตถุประสงค์ มีความเกี่ยวข้องกับปัญหาที่กำลังศึกษาอยู่ ดังนั้นการนิยามปัญหาที่ชัดเจนจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก คำนิยามหรือคำจำกัดความที่คลุมเครือไม่ชัดเจนจะไม่ช่วยในการเลือกตัวบ่งชี้ หรือตัวชี้วัด
2. ตัวบ่งชี้จะต้องมีความสอดคล้องกับกลุ่มผู้ใช้ตัวบ่งชี้ กลุ่มผู้ใช้ตัวบ่งชี้ที่แตกต่างกันย่อมมีความต้องการใช้ตัวบ่งชี้ที่ต่างกัน ดังนั้นการคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายว่าเป็นกลุ่มใดนั้น จึงจำเป็นต่อการเลือกตัวบ่งชี้ หรือตัวชี้วัด
3. ตัวบ่งชี้ที่เลือกมานั้นจะต้องถูกออกแบบมาอย่างชัดเจน เพื่อป้องกันการเข้าใจคลาดเคลื่อนของผู้ใช้ ความชัดเจนที่กล่าวถึงนี้อาจมีความหมายแตกต่างกันไปตามผู้ใช้แต่ละกลุ่ม
4. ตัวชี้วัดจะต้องสร้างจากข้อมูลที่สะดวกต่อการเก็บรวบรวม และต้องมีค่าใช้จ่ายไม่สูงเกินไป หรือมีการจัดเก็บอยู่แล้ว เกณฑ์การเลือกตัวบ่งชี้เกณฑ์นี้มีผลทำให้ผู้พัฒนาตัวบ่งชี้ต้องให้ความสำคัญระหว่างค่าใช้จ่ายของการเก็บรวบรวมข้อมูลกับความครบถ้วนของตัวชี้วัด นั่นคือค่าใช้จ่ายจะต้องไม่สูงกว่าผลประโยชน์ที่จะได้รับจากตัวบ่งชี้
5. ตัวบ่งชี้จะต้องมีความถูกต้องและเชื่อถือได้ การสร้างตัวบ่งชี้ให้มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือนั้นจะต้องอาศัยข้อมูลที่มีความถูกต้อง เชื่อถือได้ ใช้วิธีการเก็บและ Scale เดียวกันตลอดเวลา อย่างไรก็ตามผู้พัฒนาตัวบ่งชี้ควรมีวิธีการประมาณค่าตัวบ่งชี้ให้ใกล้เคียงกับตัวชี้วัดในอุดมคติให้มากที่สุด ทั้งนี้จะต้องพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์ที่ได้จากตัวชี้วัดนั้น ๆ ประกอบกันไปด้วย
6. ตัวบ่งชี้ต้องมีความครอบคลุมในด้านมิติของพื้นที่และเวลา

8.8 ลักษณะการจัดทำตัวบ่งชี้

ตัวบ่งชี้สามารถจัดทำได้หลายลักษณะ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเทคนิควิธีการคำนวณทางสถิติที่

ใช้กับข้อมูลดิบลักษณะของตัวบ่งชี้ ที่พบกันมากและใช้เป็นพื้นฐานคือ ตัวบ่งชี้ที่อยู่ในรูปของ อัตราส่วน (Ratio) สัดส่วน (Proportion) และเลขดัชนีชี้วัด (Index Number) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2530 : 55)

1. อัตราส่วน คือ ผลหารของข้อมูลดิบ 2 จำนวน ที่ต่างประกัน เช่น อัตราส่วน จำนวนนักเรียนต่อห้อง (จำนวนนักเรียนหารด้วยจำนวนห้องเรียน) เป็นต้น
2. สัดส่วน คือ ผลหารของข้อมูลดิบ 2 จำนวน ที่เป็นข้อมูลประเภทเดียวกัน แต่ต่างคุณลักษณะกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันและง่ายขึ้น จึงมักเขียนในรูปแบบร้อยละ เช่น สัดส่วนของนักเรียนชายชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ต่อจำนวนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ทั้งหมด ซึ่งอาจเป็นร้อยละ 60 เป็นต้น
3. เลขดัชนีชี้วัด จะแสดงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยที่ไม่แสดงข้อมูลเดิมให้เห็นอีก เช่น ดัชนีชี้วัดราคา เป็นต้น

8.9 การสร้างตัวบ่งชี้ทางการศึกษา

กรมการพัฒนาชุมชน (2549 : 5) ได้เสนอหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างตัวบ่งชี้หรือตัวชี้วัดที่ดีไว้ดังนี้

1. ตัวบ่งชี้ควรสะท้อนสิ่งที่อยากวัดให้ชัดเจน ไม่คลุมเครือว่าต้องการวัดอะไร
2. ต้องง่ายต่อความเข้าใจของกลุ่มเป้าหมายและผู้ประเมิน
3. ต้องง่ายต่อการจัดเก็บข้อมูล
4. ค่าของตัวชี้วัด ควรมีความชัดเจนและแสดงเป็นตัวเลขที่วัดได้ในลักษณะของร้อยละ อัตราส่วน จำนวน การมี/ไม่มี ค่าเฉลี่ย ฯลฯ
5. ตัวชี้วัดควรประกอบด้วย ตัวชี้วัดเหตุ (หมายถึงกระบวนการทำงานหรือการกระทำอันจะนำไปสู่ความสำเร็จ) และตัวชี้วัดผล (หมายถึง ความสำเร็จของการกระทำหรือกระบวนการทำงานงาน โดยทั่วไปจะเป็นเชิงคุณภาพ เช่น ความพึงพอใจ ระดับความสำเร็จ ฯลฯ)
6. ความเหมาะสมกับระยะเวลาในการพัฒนาตนเอง
7. การสะท้อนผลสำเร็จของการพัฒนา

สุทธิชัย คนกาญจน์. 2547 : 47) ได้กล่าวถึงวิธีการพัฒนาตัวบ่งชี้ทางการศึกษา เพื่อใช้ในระบบสารสนเทศการศึกษาจะต้องใช้หลักเหตุผล เพื่อกำหนดค่านิยามของตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นมา มีความหมายอย่างไร มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงปรากฏการณ์เรื่องใด โดยทั่วไปมีวิธีการพัฒนาตัวบ่งชี้ อยู่ 2 วิธีดังนี้

1. เป็นการจัดกลุ่มตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับสภาวะที่ต้องการแสดงโดยยึดหลักเหตุผลทางทฤษฎีแล้วดำเนินการจัดลำดับความสำคัญของตัวแปรเหล่านั้นตามหลักเกณฑ์เพื่อสังเคราะห์ตัวแปรขึ้นเป็นตัวบ่งชี้
2. เป็นการสร้างตัวบ่งชี้โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ที่นำมาวิเคราะห์แล้ว จัดกลุ่มตัวแปรโดยใช้หลักเกณฑ์ทางสถิติเป็นพื้นฐานในการสร้างตัวบ่งชี้ทางการศึกษา

ไม่ว่าจะใช้วิธีการใดก็ตาม การสร้างตัวบ่งชี้มีสิ่งที่จะต้องคำนึง 3 ประการ (Johnstone, 1981)

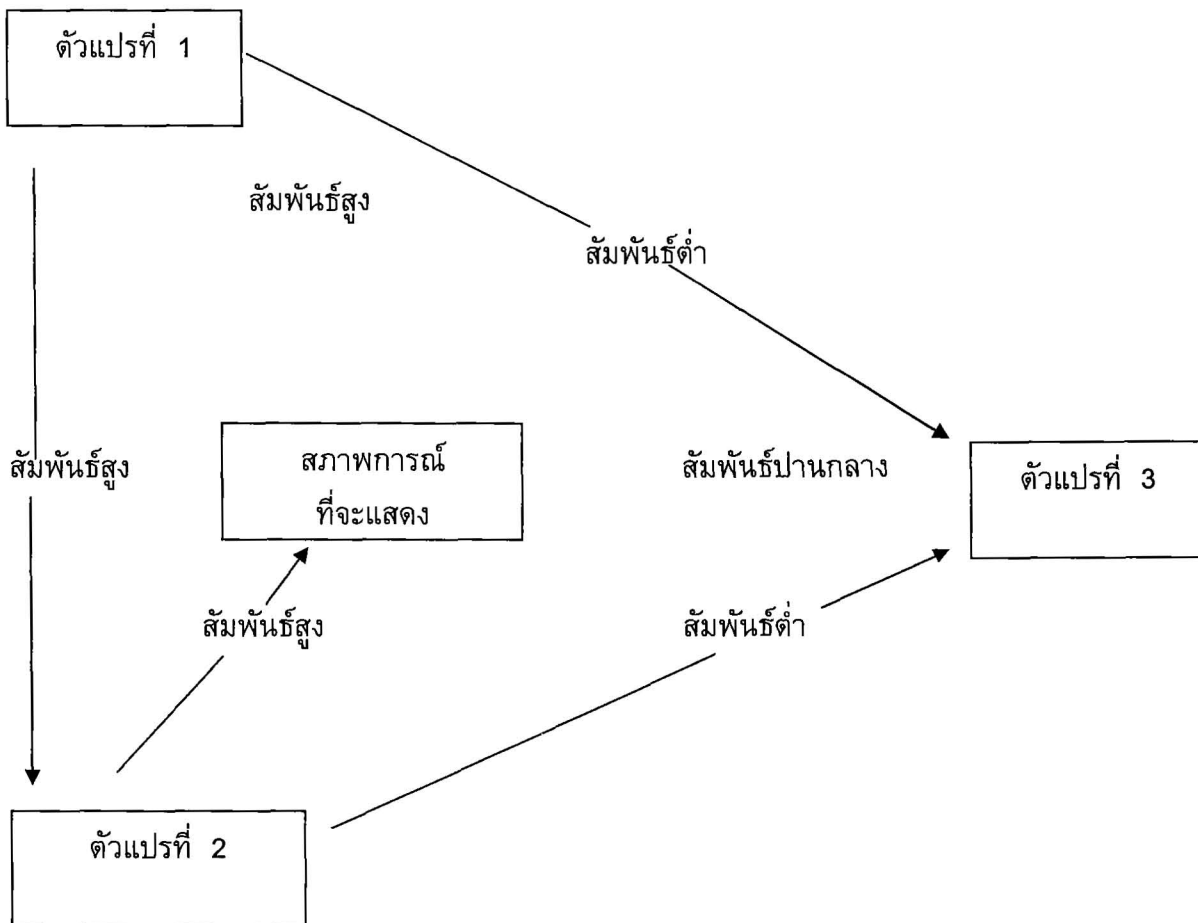
คือ

1. การคัดเลือกตัวแปรที่จะอธิบายสภาพการณ์ทางการศึกษา
2. การสังเคราะห์ตัวแปรต่างๆ เข้าด้วยกัน
3. การกำหนดค่าน้ำหนักตามลำดับความสำคัญของตัวแปร

การตัดสินใจในขั้นตอนทั้งสามของการสร้างตัวบ่งชี้ทางการศึกษาย่อมมีความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ในการนำตัวบ่งชี้ไปใช้ ตัวบ่งชี้ทางการศึกษาที่สร้างขึ้นจะมีประโยชน์มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับวิธีการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบในขั้นตอนการสร้าง โดยจะต้องคำนึงถึงหลักการทางทฤษฎีควบคู่ไปกับประโยชน์ใช้สอย กล่าวคือ ตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นโดยมีเหตุผลทางทฤษฎีอย่างสมบูรณ์เพียงส่วนเดียว แต่ขาดส่วนสำคัญในด้านประโยชน์ใช้สอย ตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นก็ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นการวางแผนหรือปรับปรุงกระบวนการจัดการศึกษาได้เท่าที่ควร ในทางกลับกันตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารโดยขาดหลักการทางทฤษฎีที่ถูกต้องย่อมนำไปสู่การตัดสินใจที่ผิดพลาดได้เช่นกัน ดังนั้นการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบจะช่วยให้ตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นมีคุณประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ หลักในการสร้างตัวบ่งชี้ทางการศึกษามีดังนี้คือ

1) การคัดเลือกตัวแปรเพื่อสังเคราะห์เป็นตัวบ่งชี้

ในการคัดเลือกตัวแปรเพื่อสังเคราะห์เป็นตัวบ่งชี้ นั้น จะเริ่มจากการจัดกลุ่มตัวแปรที่พิจารณาเห็นว่า มีความสัมพันธ์กับสภาพการณ์ที่มุ่งจะยกขึ้นมาแสดง โดยอาศัยประสบการณ์ที่ผ่านมา หรือผลงานวิจัยในอดีตเป็นพื้นฐานแต่เหตุผลเพียงเท่านี้ยังไม่เพียงพอในการสังเคราะห์ตัวแปรต่างๆ ขึ้นมาเป็นตัวบ่งชี้เพราะถ้าหลักการในการสังเคราะห์ตัวแปรไม่มีเหตุผลที่รัดกุมและเที่ยงธรรมพอ ก็ย่อมแฝงความลำเอียงไว้ในตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงควรใช้วิธีการที่เป็นระบบ กล่าวคือ ในขั้นตอนแรกจะต้องสร้างความมั่นใจเสียก่อนว่าตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสภาพการณ์ที่จะแสดงได้รับการพิจารณาอย่างทั่วถึงด้วยการระบุลักษณะของตัวบ่งชี้ที่ต้องการสร้างขึ้นอย่างละเอียดและชัดเจน ในบางกรณีตัวแปรดังกล่าวอาจได้จากการศึกษาเอกสารต่างๆ เช่น แผนพัฒนาการศึกษาหรืออาจจะต้องให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยกันลงความเห็นว่าคุณลักษณะของตัวบ่งชี้ที่จะสร้างขึ้นควรเป็นเช่นไร ถ้าตัวแปรที่เกี่ยวข้องมีเป็นจำนวนมาก ก็จะทำให้แนวคิดและการตีความหมายซับซ้อนยิ่งขึ้น หากเป็นเช่นนั้น ก็ควรหาทางกลั่นกรองตัวแปรออกให้เหลือเพียงตัวแปรหลักที่สำคัญเท่านั้น เป็นการป้องกันมิให้ตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นสะท้อนสภาพการณ์อื่นๆ ที่ไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ โดยทั่วไปถ้าตัวแปรตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไปมีความสัมพันธ์กันสูงจะไม่นิยมใช้ตัวแปรเหล่านั้นทั้งหมด เพราะผลที่ได้อาจจะไม่ดีเท่าที่ควร อีกทั้ง ยังเป็นการประหยัดด้วย แต่จะคัดเอาตัวแปรที่สมบูรณ์ที่สุด คือ ตัวแปรที่ไม่มีปัญหาด้านความคลาดเคลื่อนในการวัดไว้เพียงตัวเดียว และหาตัวแปรอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์ภายในต่ำ แต่มีแนวโน้มจะสามารถอธิบายสภาพการณ์ที่เสนอในระดับสูงดังแสดงในภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ที่นำมาสังเคราะห์เป็นตัวบ่งชี้

จากภาพประกอบ 2 จะเห็นได้ว่าตัวแปรที่ 1 และ ตัวแปรที่ 2 มีแนวโน้มว่า มีความสัมพันธ์กับสภาพการณ์ทางการศึกษาที่จะแสดง ในขณะที่เดียวกันตัวแปรทั้งสองนี้ มีความสัมพันธ์กันเอง หรือที่เรียกว่าความสัมพันธ์ภายในอยู่ในระดับสูง เนื่องจากตัวแปรทั้งสองอาจจะวัดลักษณะที่คล้ายคลึงกัน จึงไม่ควรคัดเลือกตัวแปรทั้งคู่ไว้ เพื่อสร้างตัวบ่งชี้ทางการศึกษา (แต่มีแนวโน้มว่าจะสัมพันธ์กับสภาพการณ์ทางการศึกษาได้มากกว่า) จากกรณีดังกล่าวควรเลือกตัวแปรที่ 1 หรือตัวแปรที่ 2 ตัวใดตัวหนึ่งร่วมกับตัวแปรที่ 3

2) วิธีการสังเคราะห์ตัวแปร

โดยทั่วไปการสังเคราะห์ตัวแปรขึ้นเป็นตัวบ่งชี้มักจะใช้วิธีการบวกตัวแปรเข้าด้วยกัน แต่ในบางกรณีวิธีการบวกก็ให้ผลที่ไม่ตรงตามแนวความคิดหรือค่านิยมของตัวบ่งชี้ จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการอื่น เช่น การคูณ เป็นต้น แนวคิดของวิธีการรวมตัวแปรด้วยการบวกมีอยู่ว่าตัวแปรที่อยู่ในสมการสามารถทดแทนกันเองได้ เช่น ตัวบ่งชี้ 1 ที่สร้างขึ้นจากการรวมตัวแปรขององค์ประกอบ 2 ตัวแปร คือ V1 และ V2 ดังสมการ

	I	=	V1 + V2
เมื่อ	I	คือ	ดัชนีชี้วัดเชิงบวก
	V1	คือ	ตัวแปรที่ 1
	V2	คือ	ตัวแปรที่ 2

การรวมตัวแปรองค์ประกอบด้วยวิธีการบวก เปรียบเหมือนการนำเส้นตรงมาต่อกัน เพื่อแสดงสภาพการณ์ในเชิงปริมาณของระบบการศึกษา การเลือกใช้วิธีนี้แสดงค่าของตัวแปรหนึ่งสามารถทดแทนด้วยตัวแปรอีกตัวหนึ่งได้โดยตรง กล่าวคือ ถ้า V1 มีค่าต่ำกว่า ก็สามารถทดแทนได้ด้วยค่าของ V2 ที่สูง เป็นผลให้ค่า I ไม่เปลี่ยนแปลง เช่น กรณีที่ 1 $V1 = 20, V2 = 20$ จะมีผลเท่ากับกรณีที่ 2 เมื่อ $V1 = 5, V2 = 35$ วิธีการรวมตัวแปรองค์ประกอบด้วยการบวก มักจะมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบระบบการศึกษาตั้งแต่ 2 ระบบ ขึ้นไป ว่ามีความแตกต่างกันกี่หน่วย ในเรื่องที่แสดง

สำหรับวิธีการคูณมีแนวคิดแตกต่างไปจากการบวก ดังตัวอย่างที่แสดงต่อไปนี้

	I	=	V1. V2
เมื่อ	I	คือ	ดัชนีชี้วัดเชิงบวก
	V1	คือ	ตัวแปรที่ 1 (ฐาน)
	V2	คือ	ตัวแปรที่ 2 (ทวีคูณ)

การรวมตัวแปรองค์ประกอบด้วยวิธีการคูณเปรียบเทียบเหมือนการคิดพื้นที่หรือปริมาตรเพื่อแสดงสภาพการณ์ในเชิงปริมาณของระบบการศึกษา โดยวางเงื่อนไขว่าตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นจะมีค่าสูงได้ก็ต่อเมื่อตัวแปรองค์ประกอบทุกตัวมีค่าสูงทั้งหมด ตัวแปรองค์ประกอบแต่ละตัวจะต้องเสริมซึ่งกันและกัน จึงจะส่งผลต่อตัวบ่งชี้ เช่น ตัวบ่งชี้ในกรณีที่ 1 จากตัวอย่างที่แล้วมาจะเป็น 400 (ได้มาจาก 20×20) ส่วนกรณีที่ 2 เท่ากับ 175 (ได้มาจาก 5×35) แสดงว่าค่า V1 ซึ่งมีค่าต่ำ ในกรณีที่ 2 ไม่สามารถทดแทนด้วยค่า V2 ได้ การรวมตัวแปรด้วยวิธีการคูณมักจะใช้เมื่อต้องการเปรียบเทียบระบบการศึกษา 2 ระบบ ขึ้นไป ว่าระบบหนึ่งมีค่าตัวบ่งชี้สูงกว่าอีกระบบหนึ่งอยู่ที่เท่า หรือคิดเป็นร้อยละเท่าไร

3) การกำหนดค่าน้ำหนักของตัวแปร

ในการให้ค่าน้ำหนักตัวแปรองค์ประกอบ มีวิธีการหลักอยู่ 3 วิธีคือ

1. วิธีตัดสินโดยผู้เชี่ยวชาญ (Expert judgment) เป็นการลงความเห็นในหมู่นักวิจัย และนักวางแผน หรือผู้เชี่ยวชาญ โดยสมาชิกแต่ละคนจะเสนอค่าน้ำหนักของตัวแปรแล้ว จึงพิจารณาหาข้อยุติด้วยการใช้ค่าเฉลี่ยหรืออาจของความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญในแขนงต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้แบบสอบถาม เพื่อตรวจสอบดูตามคำร้อยละที่ผู้ตอบเห็นด้วยกับความสำคัญของตัวแปรที่ร่วมอยู่ในองค์ประกอบเพื่อตรวจสอบดูตามคำร้อยละที่ผู้ตอบเห็นด้วยกับความสำคัญของตัวแปรที่ร่วมอยู่ในองค์ประกอบหรืออาจใช้วิธีการที่เป็นระบบมากขึ้น เช่น การใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) เพื่อสำรวจความคิดเห็นจากกลุ่มคนที่ได้คัดเลือกเป็นพิเศษ โดยสัมภาษณ์และทดสอบ

ความคิดเห็นจนได้คำตอบที่ชัดเจน แล้วจึงนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้หาค่าน้ำหนักของตัวแปรองค์ประกอบต่อไป

2. วิธีการวัดจากความพยายามของการได้มาของตัวแปร (Measure effort required) โดยพิจารณาจากเวลาที่ใช้ หรือค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับตัวแปร ถ้าตัวแปรใดมีการใช้เวลามากกว่าอีกตัวแปรหนึ่ง หรือค่าใช้จ่ายสูง คือมีการใช้ความพยายามมากกว่าอีกตัวแปรหนึ่ง ตัวแปรนั้นควรมีน้ำหนักมากกว่าหรือน้อยกว่าอีกตัวแปรหนึ่ง ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับบริบทของสิ่งที่ต้องการศึกษา

3. เป็นการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อกำหนดค่าน้ำหนัก เช่น การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) โดยใช้ค่าน้ำหนักของตัวแปรที่อธิบายลักษณะขององค์ประกอบอันหนึ่ง หรืออาจใช้ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย จากสมการการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ เป็นต้น

การกำหนดค่าน้ำหนักให้กับตัวแปรองค์ประกอบ จึงไม่มีหลักเกณฑ์ที่ตายตัวว่าควรใช้วิธีใดจึงจะเหมาะสมที่สุดแล้วจึงลงความเห็นโดยผู้เชี่ยวชาญหรือด้วยวิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ เพราะมีสิ่งที่จะต้องพิจารณาหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณสมบัติของตัวบ่งชี้ที่จะสร้างขึ้น ประโยชน์ที่จะนำไปใช้ รวมทั้งคุณสมบัติของตัวแปรย่อยที่จะนำมาใช้ในทางปฏิบัติมักจะใช้ทั้ง 2 วิธี ประสมประสานกัน กล่าวคือ ในขั้นการวางแผนเก็บข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วจึงวิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยหลักการทางสถิติ เป็นเครื่องตัดสินว่าตัวแปรใดบ้างที่สมควรนำมาใช้สร้างตัวบ่งชี้และในลำดับความสำคัญลดหลั่นกันอย่างไร

8.10 วิธีการสร้างตัวบ่งชี้ที่ดี

การสร้างตัวบ่งชี้ทางการศึกษา เพื่อใช้ในการวางแผนและการติดตามความก้าวหน้าในการจัดการศึกษา มีวิธีการที่สำคัญ 3 วิธี ซึ่งแต่ละวิธีให้ข้อมูลที่แตกต่างกันออกไปดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2530 : 52-53)

วิธีที่ 1 การสร้างตัวบ่งชี้ความก้าวหน้า (Self-referenced Indicator Formation) เป็นการสร้างข้อมูลของระบบการศึกษาในช่วงเวลาต่างกัน เพื่อให้เห็นความก้าวหน้าของการดำเนินงานจากช่วงเวลาหนึ่งถึงอีกช่วงเวลาหนึ่ง ตามปกติจะเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างปีโดยกำหนดปีที่เริ่มต้นและปีที่สิ้นสุด เนื่องจากช่วงระยะเวลาดังกล่าว มีการดำเนินการที่นักวางแผนหรือผู้บริหาร มีความประสงค์จะทราบความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นข้อมูลที่จำเป็น สำหรับตัวบ่งชี้ประเภทนี้คือ ข้อมูลระยะยาว โดยกำหนดข้อมูลในปีฐานเท่ากับ 100 ข้อมูลปีอื่นๆ ทั้งปีที่ย้อนหลังและปีต่อมาจากปีฐานก็จะคิดคำนวณจากค่าที่กำหนดในปีฐานค่าตัวบ่งชี้ของปีใด ที่ต่ำกว่า 100 หมายความว่า มีระดับต่ำกว่าปีฐาน ส่วนค่าใดสูงกว่า 100 แสดงว่า ระดับค่าของตัวบ่งชี้ในปีนั้นสูงกว่าในปีฐานของการอ้างอิง ค่าของความแตกต่างนี้คือ ค่าร้อยละที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วงเวลาที่คิดจากปีฐาน

วิธีที่ 2 การสร้างตัวบ่งชี้แบบอิงเกณฑ์ (Criterion-referenced Indicator Formation) ตัวบ่งชี้ประเภทนี้จะต้องนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน ซึ่งมักจะกำหนดไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาหรือแผนปฏิบัติการ โดยระบุไว้ว่าในช่วงระยะเวลาที่อยู่ในแผนจะพยายามปรับปรุงการดำเนินงานในด้านต่างๆ เพื่อให้ได้ผลตามเป้าหมายที่วางไว้ เป้าหมายดังกล่าวประกอบด้วย

ระยะเวลาที่ระบุไว้ในแผน จึงเป็นเกณฑ์ที่จะชี้วัดว่าการดำเนินงานได้บรรลุผลตามที่กำหนดไว้หรือไม่อย่างไร

วิธีที่ 3 การสร้างตัวบ่งชี้โดยอิงปทัสฐาน (Norm-referenced Indicator Formation) ตัวบ่งชี้ประเภทนี้สร้างขึ้นเพื่อแสดงสถานภาพของระบบการศึกษาต่างๆ ว่าอยู่ในระดับใด โดยเปรียบเทียบกันระหว่างระบบการศึกษาที่คล้ายคลึงกัน หรือเปรียบเทียบระบบการศึกษาย่อยที่อยู่ภายใต้ระบบการศึกษาใหญ่เดียวกัน วิธีการสร้างดัชนีชี้วัดโดยอิงปทัสฐาน จึงมีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้สำหรับการพัฒนาระบบการศึกษาเพื่อให้เกิดความเสมอภาคในด้านการจัดสรรทรัพยากร ด้านการบริหาร การนิเทศและการเรียนการสอน ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายสูงสุด ในการสร้างความเสมอภาคในด้านคุณภาพการศึกษา ซึ่งอาจวัดได้จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เป็นต้น

8.11 กระบวนการสร้างตัวบ่งชี้ที่ดี

จอห์นสโตน (Johnstone. 1981 : 20) ได้อธิบายวิธีการพัฒนาหรือสร้างตัวบ่งชี้ทางการศึกษาไว้ว่ามีการนิยามตัวบ่งชี้ 3 แบบดังนี้

1) การนิยามตัวบ่งชี้เพื่อประโยชน์การใช้ (The pragmatic definition of an indicator) การนิยามตัวบ่งชี้ประเภทนี้มี 2 แบบ คือ 1) การเลือกตัวแปรจำนวนหนึ่งที่ทำได้หรือที่มีอยู่มาใช้วิธีการแบบนี้จัดทำตัวบ่งชี้ในลักษณะที่เป็นตัวแทน (representative indications) และ 2) การนำเอาตัวแปรตัวหนึ่งมาผสมหรือรวมกัน ซึ่งวิธีการรวมเหล่านี้มาจากข้อสมมติฐานบางประการว่าตัวแปรเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กัน การรวมตัวแปรประเภทนี้มักกำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการวิจัยใดวิจัยหนึ่งโดยเฉพาะ วิธีนี้มีจุดอ่อน คือการเลือกตัวแปรใดตัวแปรหนึ่งหรือผสมรวม ตัวแปรจากสมมติฐานเหล่านั้น มักจะขึ้นอยู่กับข้อพิจารณาของแต่ละบุคคลซึ่งใช้ ทศนคติของตัวบุคคล วิธีนี้จึงมีจุดอ่อนและไม่เป็นที่นิยม

2) การนิยามตัวบ่งชี้โดยอาศัยทฤษฎี (The theoretical definition of an indicator) โดยเลือกกลุ่มตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับสภาวะ หรือคุณลักษณะที่สนใจ แล้วจัดลำดับความสำคัญของตัวแปรโดยกำหนดน้ำหนักของตัวแปรตามเหตุผลหรือพื้นฐานทางทฤษฎี เพื่อสังเคราะห์ตัวแปรขึ้นเป็นตัวบ่งชี้

3) การนิยามตัวบ่งชี้โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ (The empirical definition of an indication) สร้างโดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ ในการจัดกลุ่มความสัมพันธ์ของตัวแปร การกำหนดน้ำหนักของ ตัวแปรโดยใช้วิธีการทางสถิติเป็นหลัก เช่นการวิเคราะห์องค์ประกอบ (factor analysis) การวิเคราะห์จำแนก (discriminant analysis) และการวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิกอล (canonical correlation analysis) เป็นต้น

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 17) ได้เสนอวิธีการสร้างหรือพัฒนาตัวบ่งชี้ ไว้ดังนี้

1) การพัฒนาตัวชี้วัดจากแนวทฤษฎี

การสร้างดัชนีหรือตัวชี้วัด ที่ยึดนิยามตามทฤษฎีหรือแนวคิดนั้น เป็นการปรับปรุงตัวชี้วัด หรือสูตรบางอย่างที่มีอยู่แล้ว (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543: 24-26) ในการพัฒนาตัวชี้วัด นี้คงดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้ คือ :

- 1) เลือกตัวแปรที่มีส่วนประกอบกันและกัน
- 2) กำหนดวิธีเอามารวมกัน
- 3) กำหนดน้ำหนักให้แก่แต่ละตัวแปร

การเลือกตัวแปร การเลือกตัวแปรที่จะเอามารวมกัน ให้เป็นตัวชี้วัดที่มีแนว ทฤษฎี หนุนหลังนั้นมีวิธีการหลายอย่าง ตามเกณฑ์ทั่ว ๆ ไปแล้ว ตัวแปรที่จะนำมารวมกัน นั้นจะสามารถระบุออกมาได้ง่าย แต่ต้องระวังไม่ให้เกิดการลำเอียงในการใช้ตัวแปรตัวหนึ่งตัวใด การเขียนออกมาเป็นข้อความ กำหนดว่าจะให้ตัวชี้วัด วัดประเภทของคุณลักษณะที่ต้องการวัด จะช่วยในการเลือกตัวแปรจะใช้ได้ดี โดยข้อความนั้นต้องเขียนให้ชัดเจนไม่คลุมเครือหรือบางครั้งขอให้ผู้เชี่ยวชาญได้ช่วยกันพิจารณาตกลง กันถึงคุณลักษณะที่ต้องการวัด เมื่อกำหนดคุณลักษณะที่ต้องการให้ตัวชี้วัด วัดได้แล้ว พยายามเลือกตัวแปรที่จะนำมาใช้ในการวัดคุณลักษณะเหล่านั้น รูปไดอาแกรมในหน้าถัดไปจะช่วยอธิบาย การสร้าง ดัชนีตัวชี้วัดดังกล่าวมาได้ดี จากภาพที่ 1 ในไดอาแกรมจะเห็นว่าตัวแปร 1 และ 2 เป็นตัวแทนที่มีความสัมพันธ์กันสูง ต่อแนวคิดหรือ Concept ที่ตั้งใจจะสอบวัด และทั้งสองตัวแปรนี้ก็มี ความสัมพันธ์ภายในกันเองสูง ซึ่งอาจแปรว่าทั้งสองตัวแปรนี้วัดคุณลักษณะที่เหมือนกัน ซึ่งในทางปฏิบัติไม่ควรเอาตัวแปรทั้งสองตัว ส่วนตัวแปรสามก็มีความสัมพันธ์ระดับต่ำกว่าตัวแปร 1 และ 2 และสัมพันธ์ปานกลางกับแนว คิดหรือ concept ที่จะสอบวัด ตัวชี้วัดในกรณีเช่นนี้ก็ชี้ให้เห็นว่า น่าจะ ได้จากการรวมตัวแปร 1 หรือ 2 เข้ากับ ตัวแปร 3

วิธีเอาตัวแปรมารวมกัน ส่วนใหญ่ตัวชี้วัดที่นิยามแล้วเหล่านั้น มักจะมาจากการเอาตัวแปร หลายตัวบวกผสมกัน ในบางครั้งการบวกกันดูจะไม่ถูกต้อง เพราะไม่สะท้อนให้เห็นการรวมกันของ ตัวแปรตามที่นิยามไว้ การคูณกันอาจจะนำมาใช้แทนได้เหมาะสมดีกว่า ตัวอย่างเช่น ตัวชี้วัด (I) อาจได้จากเอาตัวแปรสองตัวผสมกัน คือ V1 และ V2 ได้ดังนี้

$$I = V1 + V2$$

ในกรณีที่เอาตัวแปรมารวมกัน ทำให้เหมือนมีสมมุติฐานภายในใจไว้ว่า ตัวแปรตัวหนึ่งอาจ ให้ตัวแปรอีกตัวหนึ่งมาแทนหรือมาชดเชยได้ การรวมกันให้เป็นตัวชี้วัดทำให้ต้องตัดสินใจต่อว่าจะ ใช้ผลบวกนั้น เป็นค่าตัวชี้วัดได้เลยหรือไม่ หรือจะต้องหาค่าเฉลี่ยการรวมกันการคูณกัน การเอาตัวแปรมาคูณกัน เป็นอีกวิธีหนึ่งของการสร้างตัวชี้วัด แต่จะแสดงนัยต่อแนวคิดหรือ Concept ที่ แตกต่างกันออกไป คือ $I = V1 \times V2$

2) การจัดทำตัวชี้วัดตามแนวทางของ Balanced Scorecard

ในการจัดทำตัวชี้วัดตามแนวทางของ BSC นั้นจะต้องเริ่มต้นจากการกำหนดวัตถุประสงค์ใน

แต่ละมุมมอง (พสุ เดชะรินทร์. 2545 : 51) โดยผู้จัดทำจะต้องพิจารณาว่าภายใต้วัตถุประสงค์ในด้านต่าง ๆ อะไรคือตัวชี้วัดที่จะทำให้ทราบได้ว่าสามารถบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการหรือไม่ ตัวอย่างเช่น 1) ถ้ากำหนดวัตถุประสงค์ในการแสวงหาลูกค้าใหม่ อะไรคือตัวชี้วัดที่จะใช้ในการบอกว่าการดำเนินการสามารถดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ โดยเมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าตัวชี้วัดภายใต้วัตถุประสงค์ประการนี้ได้แก่ จำนวนลูกค้าใหม่ที่เพิ่มขึ้น หรือ รายได้จากลูกค้าใหม่แต่ละราย เป็นต้น 2) ถ้าภายใต้มุมมองด้านการกระบวนการภายใน ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ในเรื่องของกระบวนการผลิตที่มีคุณภาพ ตัวชี้วัดที่จะตอบได้ว่ากระบวนการผลิตขององค์กรมีคุณภาพหรือไม่สามารถที่จะเป็น จำนวนของเสียที่จะเกิดขึ้น เนื่องจากกระบวนการผลิต เป็นต้น

3) การจัดทำตัวชี้วัดโดยอาศัยการจัดทำ Key Result Areas (KRA)

การกำหนดผลงานหลัก การจัดทำตัวชี้วัดโดยเริ่มจาก KRA นั้นมีหลักการพื้นฐานคล้ายกับการทำ BSC เพียงแต่มีความแตกต่างในรายละเอียดเท่านั้น สิ่งที่เหมือนกันระหว่าง KRA กับ BSC ก็คือทั้งสองวิธีจะทำตัวชี้วัดโดยอิงกับปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง ซึ่งในกรณีของ BSC ปัจจัยที่ใช้อ้างอิงนั้นได้แก่วัตถุประสงค์ สำหรับกรณี ของ KRA นั้น ปัจจัยที่ใช้อ้างอิง ได้แก่ ตัว Key Result Areas เอง (สมิต สัชฌุกร และอลงกรณ์ มีสุทธา. 2546 : 78) Key Result Areas (KRA) ได้แก่ จุด บริเวณ หรือสิ่งที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร การที่องค์กรจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับ KRA เหล่านี้ ในการกำหนด KRA นั้น ผู้บริหารขององค์กรจะต้องตอบคำถามว่า อะไรคือสิ่งที่องค์กรจะต้องทำหรือให้ความสนใจ เพื่อที่จะทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ ภายหลังจากการกำหนด KRA แล้ว การกำหนด KPI จะเป็นการพิจารณาว่าการดำเนินงานขององค์กรใน KRA แต่ละด้านเป็นอย่างไร หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการตอบคำถามว่า อะไรคือสิ่งที่องค์กรจะต้องวัดหรือประเมินเพื่อบ่งบอกว่าองค์กรประสบความสำเร็จใน KRA ด้านนั้นๆ ในการกำหนดตัวชี้วัดภายใต้หลักการของ KRA นั้น ผู้ที่จัดทำควรพิจารณาทั้งตัวชี้วัดที่เป็นทั้งตัวเหตุ และผล ด้วยวิธีต่างๆ ในการจัดทำตัวชี้วัด (พสุ เดชะรินทร์. 2545 : 51)

4) การจัดทำตัวบ่งชี้โดยวิธีการประเมินตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษาโดยใช้รูปแบบระบบผู้ทรงคุณวุฒิ (Connoisseurship Model)

การพัฒนาารูปแบบนี้ถือว่าวิธีการประเมินทางการศึกษาคือการวิพากษ์วิจารณ์ทางการศึกษา โดยอาศัยผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ เป็นวิธีที่นิยมใช้มากทางอุดมศึกษา และมีความเชื่อถือได้ เพราะถือว่าการตัดสินโดยกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ในศาสตร์สาขานั้นๆ หรือในวิชาชีพๆ เป็นอย่างดีเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ (Conrad & Wilson. 1985 : 112) โดยรูปแบบนี้เป็นวิธีการประเมินรูปแบบหนึ่งของวิธีการประเมินเชิงธรรมชาติ (Naturalistic Approach) ตามแนวคิดของ Eisner ซึ่งมีความเชื่อว่าการรู้ทันสิ่งต่างๆ เป็นคุณลักษณะพื้นฐานของผู้ทรงคุณวุฒิ (Connoisseurship) รูปแบบการประเมินจึงมีลักษณะแนวคิดดังนี้

1. เป็นรูปแบบการประเมินให้ความสำคัญกับผู้รู้ หรือผู้ทรงคุณวุฒิ ในการใช้วิจารณญาณวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งในประเด็นหนึ่งที่น่าขึ้นมาให้พิจารณา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับ

สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องใดๆ ทั้งนี้เพื่อให้ข้อสรุป ประสิทธิภาพ หรือ ความเหมาะสมของสิ่งที่ประเมิน

2. เป็นรูปแบบการประเมินผลที่เน้นผลที่เน้นความเฉพาะทาง (Specialization) เนื่องจากรูปแบบนี้พัฒนามาจากรูปแบบการวิจารณ์งานศิลปะ (Arts Criticism) ที่มีความละเอียดอ่อน ลึกซึ้ง และต้องอาศัยผู้ทรงคุณวุฒิระดับสูงมาวินิจฉัย เนื่องจากไม่สามารถวัดคุณค่าได้จากเครื่องมือวัดใดๆ นอกจากการใช้วิจารณ์ของผู้อื่น ผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น ต่อมามีการประยุกต์ใช้กับการศึกษาระดับสูงในสาขาเฉพาะที่ต้องอาศัยผู้รู้ในเรื่องนั้นๆ จึงรูปแบบนี้จึงเป็นที่นิยมนำมาใช้ประเมินผลในวงการอุดมศึกษาที่ต้องการความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา

3. เป็นรูปแบบการประเมินที่ใช้คำตัดสิน (Judgment) ของบุคคล ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นเครื่องมือในการประเมินผล โดยให้ความเชื่อถือในภูมิหลัง ประสบการณ์ ความคิดวิจารณ์ญาณที่ดี และความเที่ยงธรรมของผู้ทรงคุณวุฒิ

8.12 ขั้นตอนการสร้างตัวบ่งชี้

พวงรัตน์ เกษรแพทย (2543 : 150-151) ได้กล่าวถึงแนวทางการสร้างดัชนีหรือตัวบ่งชี้ที่มีขั้นตอนการสร้างดังนี้

1. การสร้างความเข้าใจก่อนว่ามีปัจจัยใดหรือตัวแปรใดบ้างที่เกี่ยวข้องที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์กรนั้น ๆ ซึ่งรวมทั้งปัจจัยจากภายในและภายนอกองค์กรด้วย
2. การจัดหมวดหมู่ตัวแปรต่าง ๆ ให้อยู่ภายในเรื่องเดียวกัน ซึ่งอาจได้มาจากข้อสรุปของการปรึกษาหารือและระดมความคิดเห็น (Brain storming) หรือจากการวิเคราะห์หาเหตุและผล อาจใช้ Fish Bone Diagram หรือการใช้เครื่องมืออื่นๆ มาช่วยในการวิเคราะห์
3. เมื่อได้จัดหมวดหมู่ของตัวแปร (Factors) ต่าง ๆ แล้ว ให้จำแนกลำดับความสำคัญ โดยใช้คะแนนเป็นตัวกำหนด โดยเริ่มต้นจากคะแนนที่น้อยที่สุดให้เท่ากับ 1 น้อยเท่ากับ 2 ปานกลางเท่ากับ 3 มากเท่ากับ 4 และมากที่สุดเท่ากับ 5 (เริ่มต้นคะแนนจาก 1-5) เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดคุณภาพของตัวแปรต่าง ๆ ที่ใช้ในการวิเคราะห์และเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป
4. เป็นการจำแนกลำดับความสำคัญของตัวแปรต่าง ๆ โดยใช้วิธีการแจกแจงความสำคัญของตัวแปรเหมือนในขั้นตอนที่ 3 เพื่อเป็นตัวประเมินความสำคัญของตัวแปรต่าง ๆ
5. กำหนดวิธีการประเมินคุณภาพของการทำงาน โดยคำนวณได้จากการนำเอาผลคะแนนที่ได้จากการประเมินคุณภาพ (Quality) ไปคูณกับผลการประเมินความสำคัญ (Importance)
6. การคำนวณหาค่าสูงสุดของคุณภาพตัวแปรแต่ละตัว (Maximum Quality Score) ที่สะท้อนให้เห็นถึงผลของการทำงานอย่างมีคุณภาพอย่างเต็มประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญที่สุด ที่หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ได้ตั้งเป็นเป้าหมายของการทำงาน โดยสามารถคำนวณได้จากค่าของ Maximum Quality Score คูณกับคะแนนของลำดับความสำคัญ (Full Quality Capacity)

7. หาคะแนนของการปรับปรุงคุณภาพที่เหลือ (Target) โดยคำนวณจากส่วนต่างของ Full Quality Capacity กับ Present Performance

8.13 ข้อควรคำนึงในการสร้างตัวบ่งชี้ที่ดี

กรมการพัฒนาชุมชน (2549 : 4) ได้กล่าวถึงข้อควรคำนึงในการสร้างตัวบ่งชี้ที่ดีไว้ดังนี้

1. มีการสร้างตัวบ่งชี้ที่มาจากกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดปัญหา อุปสรรค และค้นหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน
2. มีการสร้างตัวบ่งชี้ที่มาจากกระบวนการทำงาน
3. มีการสร้างความเข้าใจให้ตรงประเด็นว่าจะนำตัวบ่งชี้ไปใช้ประโยชน์ในเรื่องใด เช่น เป็นข้อมูลสารสนเทศ เป็นข้อมูลเพื่อการแก้ไขปัญหา การนำไปกำหนดเป็นแนวทาง นโยบาย การจัดสรรงบประมาณ หรือเพื่อกำหนดเป้าหมายการพัฒนาตนเอง
4. มีการกำหนดเป้าหมายผู้ที่ได้รับประโยชน์ชัดเจน
5. มีกระบวนการสร้างตัวบ่งชี้ที่ง่ายต่อการวัด ต่อความเข้าใจ ไม่ซ้ำซ้อน เป็นที่เข้าใจของบุคคลทั่วไป
6. มีกระบวนการสร้างตัวบ่งชี้ที่ครอบคลุมทุกมิติของการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็ง
7. สร้างตัวบ่งชี้โดยองค์กร และใช้บริบทข้อมูล สถานการณ์ขององค์กรเป็นฐานของการสร้าง
8. ใช้ระบบฐานข้อมูลเป็นฐานในการสร้างตัวบ่งชี้ที่ครอบคลุมทุกประเด็น
9. ถ้าข้อมูลไม่เพียงพอ ค้นหาข้อมูลใหม่เพิ่มเติม หรือหาข้อมูลอื่นทดแทน

8.14 การตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้

วรรณิ แกมเกตุ (2540 : 23) ได้กล่าวว่า ในการพัฒนาตัวบ่งชี้ั้นควรคำนึงถึงและให้ความสำคัญกับการตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้ ซึ่งประกอบไปด้วยหลักการกว้าง ๆ 2 อย่างคือ การตรวจสอบคุณภาพภายใต้กรอบแนวคิดทางทฤษฎี และการตรวจสอบด้วยวิธีการทางสถิติ อย่างไรก็ตามการตรวจสอบทางสถิตินั้นเป็นเพียงหลักฐานหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สนับสนุนคุณภาพของตัวบ่งชี้เท่านั้น ความสำคัญที่แท้จริงอยู่ที่กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีของผู้พัฒนาตัวบ่งชี้เป็นสำคัญ เพราะหากการพัฒนาตัวบ่งชี้ไม่ได้เริ่มต้นจากทฤษฎี หรือทฤษฎีขาดคุณภาพแล้ว เทคนิควิธีการทางสถิติก็ไม่อาจทำให้ผลการพัฒนาคุณภาพของตัวบ่งชี้ดีขึ้นมาได้

พสุ เดชะรินทร์ (2545 : 69) กล่าวว่า การจัดสร้างตัวบ่งชี้แต่ละตัวควรจะมีการทดสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้ด้วยโดยการพิจารณาตัวบ่งชี้แต่ละตัวโดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ต่าง ๆ แล้วให้คะแนนคุณภาพของตัวบ่งชี้แต่ละตัวภายใต้กฎเกณฑ์นั้น ๆ เกณฑ์ที่มักนิยมใช้ในการทดสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้ ได้แก่

1. ความพร้อมของข้อมูล (Data availability) โดยประเมินว่า ภายใต้ตัวบ่งชี้วัดแต่ละตัวมีข้อมูลเพียงพอหรือไม่

2. ความถูกต้องของข้อมูล (Data accuracy) เป็นการประเมินว่า ข้อมูลที่มีอยู่ของตัวบ่งชี้แต่ละตัวมีความถูกต้องและแม่นยำเพียงใด
3. ความทันสมัยของข้อมูล (Timeliness of data) เป็นการประเมินว่า ข้อมูลที่มีอยู่ของตัวบ่งชี้แต่ละตัวมีความทันสมัยหรือไม่ ทั้งนี้เนื่องจากบางครั้งข้อมูลที่มีอยู่มีพร้อมและถูกต้อง แต่ปรากฏว่า เป็นข้อมูลเก่าที่ผ่านมาแล้ว
4. ต้นทุนในการจัดหาข้อมูล (Cost of data collection) เป็นการประเมินว่าถ้าต้องการข้อมูลมาสำหรับตัวบ่งชี้แต่ละตัวต้นทุนในการจัดหา มากหรือน้อยเพียงใด และมีความคุ้มหรือไม่ที่จะหาข้อมูลมาเพื่อตัวบ่งชี้ นั้น ๆ
5. ความชัดเจนของตัวบ่งชี้ (Clarity) เป็นการประเมินว่า ตัวบ่งชี้ นั้น ๆ มีความชัดเจนเป็นที่เข้าใจร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องหรือไม่
6. ตัวบ่งชี้ นั้นสะท้อนให้เห็นถึงผลการดำเนินงานที่แท้จริงหรือไม่ (Validity) หรือ แสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ต้องการที่จะวัดจริงหรือไม่
7. ตัวบ่งชี้ นั้นสามารถนำไปใช้ในการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานกับองค์กร หรือ หน่วยงานอื่น หรือกับผลการดำเนินงานในอดีตได้หรือไม่ (Comparability)
8. ตัวบ่งชี้ นั้นมีความสัมพันธ์กับตัวบ่งชี้ อื่นในเชิงเหตุและผลหรือไม่ (Relationships with other)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การพัฒนาตัวบ่งชี้ทางการศึกษา จำเป็นต้องมีการตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้ ซึ่งมีหลักการสำคัญคือ การตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้ภายใต้กรอบทฤษฎี และการตรวจสอบด้วยวิธีการทางสถิติ ในการตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้ที่พัฒนาจากทฤษฎี สิ่งสำคัญที่สุดที่จะตรวจสอบว่าโมเดลตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพหรือไม่ ต้องดูที่ความตรงเชิงโครงสร้าง เพราะเป็นความตรงที่เชื่อมโยงการวัดในทางปฏิบัติกับการวัดในทางทฤษฎี ดังนั้นการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างจึงเป็นวิธีการนำข้อมูลเชิงประจักษ์มาสนับสนุนสมมติฐาน หรือ โครงสร้างตามทฤษฎีที่ต้องการทดสอบวิธีการในการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างนั้น สามารถทำได้หลายวิธี เช่น หลักการรวมและการจำแนกกลุ่ม วิธีการเปรียบเทียบกับกลุ่มรู้จักหรือมีหลักฐานอยู่แล้ว วิธีการหาความสัมพันธ์ของข้อกระทำกับคะแนนรวม วิธีการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีสรุปอ้างอิง วิธีเมตริกซ์ วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบ รวมทั้งการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

9.1 งานวิจัยในประเทศ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดีในองค์กรทางการศึกษาระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศไทย ยังไม่ปรากฏว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดี ของโรงเรียนในฝัน เนื่องจากเป็นประเด็นใหม่มากสำหรับประเทศไทย เท่าที่ปรากฏงานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดีนั้นส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับบุคคล/คณะบุคคลที่ทำหน้าที่บริหารงานหรือ

ตัดสินใจในองค์กร หรือองค์กรระดับอื่นๆ ทั้งระบบราชการทั่วไปและธุรกิจภาคเอกชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ปี พ.ศ.2543 กุลชิตา อินทรอักษร ได้ศึกษาเกี่ยวกับคณะกรรมการตรวจสอบภาคราชการกับการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดีของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งพบว่า คณะกรรมการดังกล่าวเป็นกลไกสำคัญเพื่อการบริหารจัดการที่ดี เนื่องจากมีความเป็นอิสระและเป็นกลางสูง สมชาย ธีรพลกุล ได้ทำวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการที่ดีและความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์กับระบอบประชาธิปไตย กรณีศึกษาทัศนคติของพนักงานการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย พบว่า ทัศนคติของพนักงานการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยที่มีต่อการบริหารจัดการที่ดี มีความสัมพันธ์ทางบวกสูงกับทัศนคติต่อระบอบประชาธิปไตย แต่มีความสัมพันธ์ทางลบกับทัศนคติต่อความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ปี 2544 กัลยา เนติประวัติ (อ้างถึงใน ทวีศิลป์ กุลนภาดล. 2547) ได้ศึกษาเรื่องการยอมรับรูปแบบการจัดการองค์กรทางสังคมแบบใหม่ตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีและสังคมที่ดีในองค์กรภาครัฐ : ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข สรุปผลการวิจัยได้ว่า การยอมรับรูปแบบองค์กรทางสังคมใหม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ ความเข้าใจในหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีและสังคมที่ดี อายุ ตำแหน่งงาน ระดับการศึกษา และระยะเวลาการปฏิบัติงาน สิริกันยา เหล่างาม (2545) ได้ศึกษาความคิดเห็นของพนักงานคุมประพฤติที่มีต่อการนำระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีไปใช้ในการบริหารงานกรมคุมประพฤติ พบว่า พนักงานคุมประพฤติไม่แน่ใจต่อการนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีและสังคมที่ดีไปใช้ในการปฏิบัติงานของกรมคุมประพฤติ แต่ในด้านย่อย ๆ มีความเห็นด้วยต่อการนำหลักคุณธรรมหลักความโปร่งใสและหลักความคุ้มค่าไปใช้พรณดี บุญประกอบและคนอื่น ๆ (2545) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการในมุมมองของประชาคมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่า ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในความคิดเห็นของประชาคมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่า 1) ด้านโครงสร้างองค์กรและการบริหารงานของมหาวิทยาลัย ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการได้มาซึ่งผู้บริหาร การรับฟังความคิดเห็นจากประชาคมของอธิการบดี ผู้บริหารมีแผนงานตรวจสอบได้ และได้รับการยอมรับจากประชาคม 2) ด้านการบริหารงานบุคคล ควรมีการประชาสัมพันธ์ มีหลักเกณฑ์การคัดเลือก พิจารณาความดีความชอบ สวัสดิการ การร้องทุกข์ การประเมิน การตรวจสอบ และการกระจายอำนาจ และ 3) ด้านการบริหารการเงินและทรัพย์สิน ควรมีระบบการทำงานชัดเจน และมีฐานข้อมูลที่สมบูรณ์

สำหรับภาคเอกชนนั้น มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้ สุชาติ ฤทธิวัฒน์นะพงศ์ (2541) ได้วิจัยเกี่ยวกับกระบวนการกำกับดูแลที่ดีเพื่อศึกษาแนวทางการจัดตั้ง บทบาท และหน้าที่ของคณะกรรมการตรวจสอบในบริษัท พบปัญหาของกระบวนการกำกับ ดูแลกิจการที่ดีเกี่ยวกับความเป็นอิสระ ซึ่งเชื่อว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของกระบวนการกำกับดูแลที่ดี อันจะทำให้เกิดความรับผิดชอบตรวจสอบได้ (Accountability) ความโปร่งใส (Transparency) และความเสมอภาค (Equity)

ในประเด็นเกี่ยวกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตัวบ่งชี้ นั้น จากการศึกษาพบว่า มีผู้ทำวิจัยไว้ ซึ่งแบ่งได้ตามวิธีการที่ใช้ในการพัฒนาตัวบ่งชี้ได้เป็น 3 ลักษณะคือ 1) การใช้วิธีการทางสถิติวิเคราะห์เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้ โดยการพัฒนาตัวบ่งชี้รวมด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor analysis) เช่น งานวิจัยของอมรรัตน์ ลาคำเสน (2536) ที่ได้พัฒนาดัชนีรวมเพื่อบ่งชี้สภาพทางกาประถมศึกษา ลัดดา ต่านวิริยะกุล (2537) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาตัวบ่งชี้รวมของประสิทธิภาพการมัธยมศึกษาตอนต้น กฤตวรรณ โอปนพันธ์ (2537) เรื่องการพัฒนาดัชนีรวมที่ลักษณะของนิสิตใหม่ ระดับปริญญาตรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิไลวรรณ เหมือนชาติ (2537) เรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้สภาพความสำเร็จของการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ชลันดา อินทร์เจริญ (2538) เรื่อง การศึกษาตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ วรณี แกมเกตุ (2540) เรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้ประสิทธิภาพครู : การประยุกต์ใช้โมเดลโครงสร้างกลุ่มพหุและโมเดลเอ็มทีเอ็มเอ็ม ศักดิ์ชาย เพชรช่วย (2541) เรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้รวมคุณภาพการศึกษาของคณะครุศาสตร์ ในสถาบันราชภัฏ เพชรบูรณ์ วิริยะสีบพงศ์ (2545) เรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้รวมคุณภาพกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ของวิทยาลัยพยาบาลสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข พรรณอร อุชฎาพ (2545) เรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพระบบอาจารย์ที่ปรึกษานักศึกษา ปริญญาตรีในสถาบันราชภัฏ สุทธิรัช คนกาญจน์ (2547) เรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ และทวีศิลป์ กุลนาถล (2547) เรื่องการพัฒนาตัวชี้วัดการบริหารจัดการที่ดีสำหรับการเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งงานวิจัยเหล่านี้ใช้โปรแกรม SPSS เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ และใช้โปรแกรม LISREL เพื่อวิเคราะห์โมเดลสมการเชิงโครงสร้างเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิผลในการประมาณค่าพารามิเตอร์สำหรับการพัฒนาตัวบ่งชี้ โดยงานวิจัยของ วรณี แกมเกตุ (2540) มีการนำวิธีการวิเคราะห์โมเดลโครงสร้างกลุ่มพหุมาใช้ ทำให้ได้ผลการวิจัยมีความเหมาะสมกับกรณีที่มีกลุ่มตัวอย่างหลายกลุ่มเป็นครั้งแรก และ 2) การวิจัยเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้โดยวิธีการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญเป็นหลัก (Expert Judgment Based) ได้แก่ งานวิจัยของ กุลจิตา คำบันศักดิ์ (2536) เรื่องการพัฒนาตัวบ่งชี้สภาพทางการศึกษานอกระบบในระดับหมู่บ้าน อุไรวรรณ เจนวณิชยานนท์ (2537) เรื่อง การพัฒนาดัชนีสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการของคณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันอุดมศึกษาเอกชน วัฒนา ล่วงลือ (2538) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ตัวบ่งชี้ประสิทธิผลของสภามหาวิทยาลัยไทย เป็นการใช้เทคนิคที่เรียกว่า BET (Behavioral Event Technique) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา

9.2 งานวิจัยต่างประเทศ

คลาร์ก (Clarke, 2001) ได้ศึกษาเรื่อง In Search of Good Governance : Decentralization and Democracy in Ghana เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารกิจการที่ดีในประเทศกานา โดยมุ่งประเด็นเกี่ยวกับการกระจายอำนาจ ซึ่งเชื่อว่า การกระจายอำนาจแบบ

ประชาธิปไตย จะนำมาซึ่งการเกิดการบริหารจัดการที่ดี โดยรัฐบาลกานาได้จัดตั้ง Provisional National Defense Council เป็นหน่วยงานดูแล เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม มีประสิทธิภาพ มีประสิทธิผล ความรับผิดชอบตรวจสอบได้ ความมีเสถียรภาพ และการพัฒนา เฮนกินและเพอร์สัน (Henkin & Person. 1992 : online; อ้างถึงใน ทวีศิลป์ กุลนภาดล. 2547 : 132) ได้ศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของบุคคลสายสนับสนุนวิชาการ พบว่า บุคลากรสายสนับสนุนวิชาการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการของมหาวิทยาลัยเฉพาะงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิชาการหรือวิชาชีพ (Professional concern) เช่น งานด้านบุคลากร และงานการเงิน หวัง (Wang. 2001 : online) ได้ศึกษาการปฏิรูปการอุดมศึกษาในประเทศจีน และเสนอว่า การอุดมศึกษาในประเทศจีนจะมีแนวโน้มการกระจายอำนาจมากขึ้นโดยสถาบันอุดมศึกษาจะมีโครงสร้างขององค์กรที่มีความเป็นอิสระมากขึ้น (Autonomy) เอกเนอร์ (Egnor. 2001 : online) ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารกิจการของมหาวิทยาลัยเอกชน ก่อนและหลังการปฏิรูปสภามหาวิทยาลัยในปี ค.ศ.1998 ว่า ปัญหาสำคัญที่เป็นวิกฤติของอุดมศึกษาในประเทศญี่ปุ่นคือ การขาดความสามารถในการตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลง ซึ่งการปฏิรูปในปี 1998 ให้ความสำคัญกับการเพิ่มความเป็นอิสระของมหาวิทยาลัย และลดการควบคุมจากกระทรวงศึกษาธิการว่า (Bava. 2001) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้ระบบการจัดการที่ยึดความรับผิดชอบเป็นศูนย์กลาง (Responsibility Center Management System หรือ RCM) ในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีข้อค้นพบประการสำคัญคือ การนำ RCM ไปใช้ในชั้นสถาบันการศึกษาจะได้รับการกระจายอำนาจ และความเป็นอิสระ และ เบน (Bain. 2001 : online) ได้ศึกษาความเป็นอิสระของมหาวิทยาลัยในรัสเซีย ภายหลังจากการใช้นโยบาย Perestroika โดยศึกษาหลักการของความเป็นอิสระภายใต้สภาพการณ์ 3 ด้านได้แก่ การกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น การเปลี่ยนไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบการตลาด (Market economy) และความเข้มงวดของภาครัฐ การศึกษาครั้งนี้ได้ข้อสรุปว่า ความเป็นอิสระเปรียบเสมือนทรัพยากรที่มีค่าของสถาบันอุดมศึกษาในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างสุดขีด (Extreme change) จากงานวิจัยที่กล่าวมาส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้เกี่ยวกับคุณภาพของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือคุณลักษณะของบุคคล มากกว่ากระบวนการบริหารจัดการ และส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่พัฒนาตัวชี้วัดในระดับอุดมศึกษา จากการศึกษางานวิจัยทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาพัฒนาตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนในฝัน ในอันที่จะทำให้การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ต่อไป

บทที่ 3

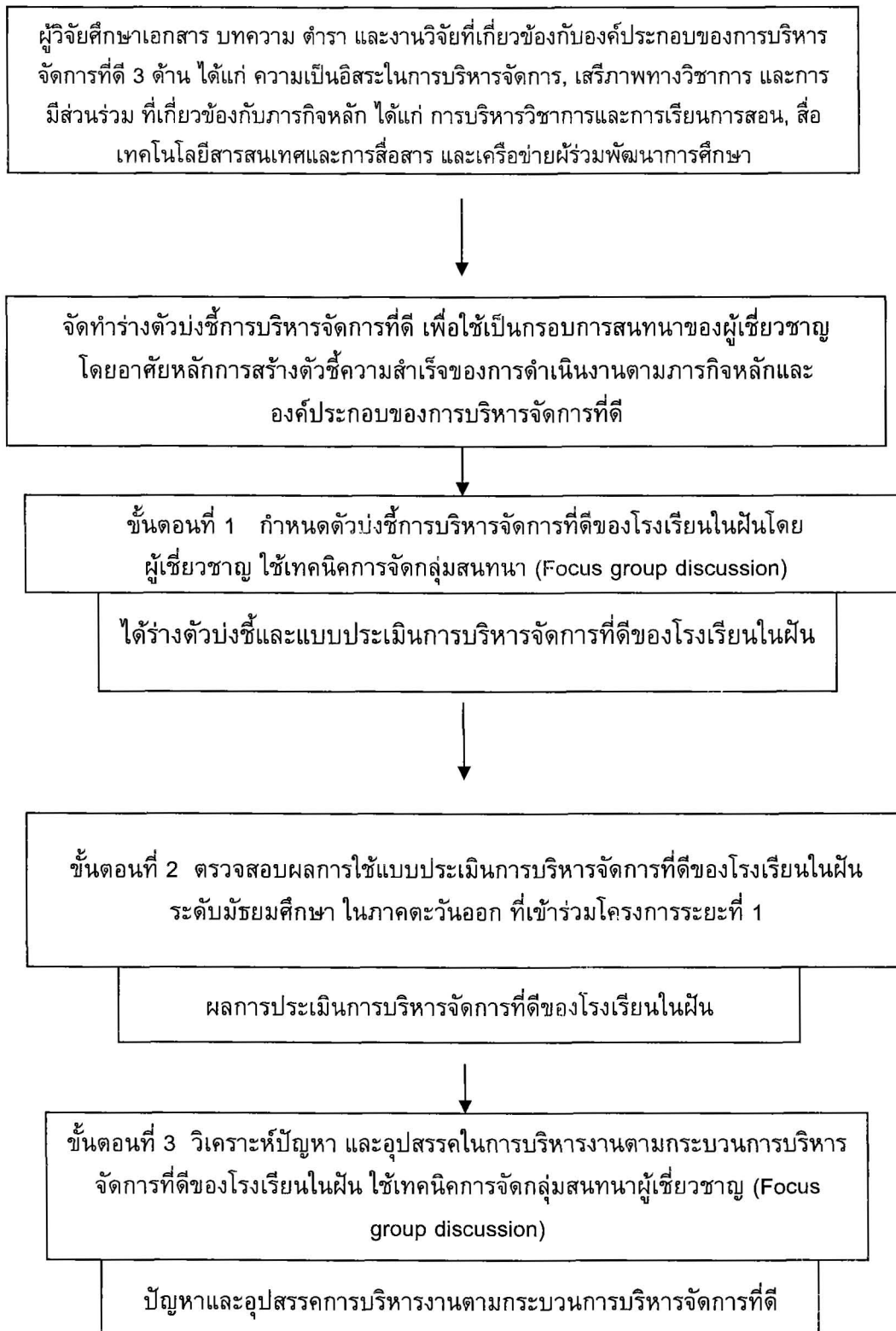
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and development) โดยกำหนดตัวบ่งชี้และแบบประเมินการบริหารจัดการที่ดี ตรวจสอบผลการใช้แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และวิเคราะห์ปัญหา และอุปสรรคการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ที่เข้าร่วมโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ระยะที่ 1 โดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะดังนี้

1. เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้และแบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน
2. เพื่อตรวจสอบผลการใช้แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้ตัวบ่งชี้และแบบประเมินที่พัฒนาขึ้น
3. เพื่อวิเคราะห์ปัญหา และอุปสรรคการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพปัจจุบันและการดำเนินงานของโรงเรียนกำหนดปัญหาการวิจัย และศึกษาแนวคิด หลักการ และทฤษฎีจากเอกสารทั้งในและต่างประเทศในเรื่องการประเมินการบริหารจัดการที่ดี ตัวบ่งชี้ การพัฒนาตัวบ่งชี้และแบบประเมินการบริหารจัดการที่ดี คุณลักษณะและภารกิจของโรงเรียนในฝัน ตามโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ของกระทรวงศึกษาธิการ แล้วสังเคราะห์เป็นกรอบความคิดหลักของการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันตามภารกิจหลัก 3 ด้านคือ การบริหารวิชาการและการเรียนการสอน, สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และผู้ร่วมพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในองค์กรประกอบการบริหารจัดการที่ดีในด้านความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ เสรีภาพทางวิชาการ และการมีส่วนร่วม แล้วสร้างแบบประเมินเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบจุดมุ่งหมายของการวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยโดยสรุป แสดงไว้ได้ดังนี้

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ภาพประกอบ 3 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ กำหนดตามความมุ่งหมายของการวิจัย ซึ่งการวิจัยนี้มี 3 ขั้นตอน โดยแต่ละขั้นตอนมีประชากรและกลุ่มตัวอย่างดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านต่าง ๆ เป็นประชากรประเภทไม่ทราบจำนวน (Indefinite Population) สำหรับการวิจัยครั้งนี้เลือกผู้เชี่ยวชาญโดยใช้วิธีการเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 12 คน ซึ่งมีคุณสมบัติคือมีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาโท ทางการบริหารการศึกษาหรือสาขาอื่น และมีประสบการณ์การทำงานด้านการศึกษา หรือประสบการณ์การสอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่า 5 ปี ซึ่งรายละเอียดปรากฏใน ภาคผนวก หน้า 166

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบผลการใช้แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประชากร ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 46 คน และรองผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 92 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูผู้สอนของโรงเรียนในฝัน จำนวน 276 คน (โรงเรียนละ 6 คน) ซึ่งได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย รวมจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างในขั้นตอนที่ 3 นี้ มีจำนวน 414 คน ทั้งนี้โรงเรียนในฝันที่มีผู้บริหารรองผู้บริหาร และตัวแทนครูผู้สอนเป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัย ปรากฏรายละเอียดในภาคผนวกหน้า 188-190

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน โดยมีประชากรเป็นผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านต่าง ๆ เป็นประชากรที่ไม่ทราบจำนวน (Indefinite Population) ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกผู้เชี่ยวชาญโดยใช้วิธีการเจาะจง (Purposive Random Sampling) จำนวน 16 คน ประกอบไปด้วย ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา และตัวแทนครูผู้สอนจากโรงเรียนในฝันที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวม 16 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยนี้มีเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดตัวบ่งชี้และแบบประเมินการบริหารจัดการที่ดี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ร่างตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีสำหรับใช้เป็นกรอบการสนทนาของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 45 ตัวบ่งชี้ ครอบคลุมภารกิจหลัก 3 ด้านคือ การบริหารวิชาการและการเรียนการสอน, สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา ด้านละ 15 ตัวบ่งชี้ แต่ละด้านประกอบด้วย ตัวบ่งชี้ด้านความเป็นอิสระ 5 ตัวบ่งชี้ ด้านเสรีภาพทางวิชาการ 5 ตัวบ่งชี้ และด้านการมีส่วนร่วม 5 ตัวบ่งชี้ ซึ่งรายละเอียดปรากฏในภาคผนวกหน้า 172-174

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบผลการใช้แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน เครื่องมือที่ใช้ในขั้นตอนนี้ ได้แก่ แบบสอบถามแบบชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) เพื่อประเมินสภาพการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ โดยใช้ตัวบ่งชี้และแบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันที่สร้างขึ้น จำนวน 90 ข้อ ประกอบด้วย 2 ตอนคือ

ตอนที่ 1 สถานภาพการดำรงตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเชิงประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน มีลักษณะเป็นแบบ สอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ตั้งแต่มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ซึ่งรายละเอียดของแบบสอบถามปรากฏในภาคผนวก หน้า 176-183

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามปลายเปิด (Open ended) เพื่อใช้เป็นกรอบการสนทนาและให้ข้อมูลสำหรับการวิจัยของผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมสนทนากลุ่ม รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก หน้า 185

การสร้างเครื่องมือและหาคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแต่ละขั้นตอน มีวิธีการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1. **ร่างตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี** สำหรับใช้ในการวิจัยขั้นตอนที่ 1 การกำหนดตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน มีกระบวนการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือดังนี้

1.1 ศึกษาภารกิจของโรงเรียนในฝัน องค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี และการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี และการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากบทความ บทความคัดย่อ งานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary analysis)

1.2 วิเคราะห์เนื้อหาประเด็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัย และจัดทำเป็นกรอบแนวคิดตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน โดยอาศัยกรอบภารกิจหลักของโรงเรียนในฝันด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา รวมทั้งองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดีในมิติเกี่ยวกับความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ มิติเสรีภาพทางวิชาการ และมิติการมีส่วนร่วม

1.3 จัดกลุ่มสนทนาผู้เชี่ยวชาญ (Focus group) จำนวน 12 คน เกี่ยวกับองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันตามกรอบแนวคิดการบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน รายละเอียดของผู้เชี่ยวชาญปรากฏในภาคผนวก หน้า 166

1.4 นำกรอบแนวคิดและองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียน ในฝัน ตามข้อ 1.3 ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน พิจารณาให้ความเห็นชอบและปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ โดยรายละเอียดของผู้ทรงคุณวุฒิ ปรากฏในภาคผนวก หน้า 168

1.5 จัดทำร่างตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีตามกรอบแนวคิดข้อ 1.3 -1.4 นำเสนอต่อประธานและคณะกรรมการควบคุมปริญญาโทเพื่อพิจารณาและให้คำแนะนำแก้ไข

1.6 พัฒนาและปรับปรุงแก้ไขร่างตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีตามคำแนะนำของประธานและคณะกรรมการควบคุมปริญญาโท โดยปรับปรุงด้านเนื้อหาสาระ และสำนวนภาษาให้ครอบคลุมกับนิยามศัพท์เฉพาะยิ่งขึ้น ทำให้ได้ร่างตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี 45 ตัวบ่งชี้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน 15 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการที่ดี 5 ตัวบ่งชี้ เสรีภาพทางวิชาการ 5 ตัวบ่งชี้ และการมีส่วนร่วม 5 ตัวบ่งชี้

2) ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร 15 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการที่ดี 5 ตัวบ่งชี้ เสรีภาพทางวิชาการ 5 ตัวบ่งชี้ และการมีส่วนร่วม 5 ตัวบ่งชี้

3) ด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา ด้านละ 15 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการที่ดี 5 ตัวบ่งชี้ เสรีภาพทางวิชาการ 5 ตัวบ่งชี้ และการมีส่วนร่วม 5 ตัวบ่งชี้

1.7 นำเสนอตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี หลังจากปรับปรุงตามคำแนะนำของประธานและคณะกรรมการควบคุมปริญญาโทเพื่อให้ความเห็นชอบ เมื่อผ่านการพิจารณาแล้วผู้วิจัยจะนำไปใช้สร้าง ข้อคำถามสำหรับการวิจัยในขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบผลการใช้แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ต่อไป ทั้งนี้รายการตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นปรากฏในภาคผนวก หน้า 172-174

2. แบบสอบถามการประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน มีลักษณะเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) สำหรับใช้ในการวิจัยขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบผลการใช้แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีกระบวนการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

2.1 นำตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน จำนวน 45 ตัวบ่งชี้ มาใช้เป็นฐานในการสร้างข้อคำถามเพื่อใช้ประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.2 สร้างเครื่องมือโดยการกำหนดโครงสร้างของแบบสอบถามตามทฤษฎีที่ใช้ในการสร้างกรอบความคิดของการวิจัย สร้างข้อคำถามให้มีความสัมพันธ์กับตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี 45 ตัวบ่งชี้ ๆ ละ 2 ข้อคำถาม รวมข้อคำถาม 90 ข้อ

2.3 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอประธานและคณะกรรมการควบคุมปริญญาโทเพื่อพิจารณาและให้ความเห็นชอบ และปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสมด้านโครงสร้างและภาษาตามที่นิยามและกำหนดโครงสร้างของแต่ละองค์ประกอบการบริหารจัดการที่ดียิ่งขึ้น

2.4 ตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบประเมินโดยนำแบบประเมินหรือแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ของจังหวัดชลบุรี จำนวน 6 คน พิจารณาความเหมาะสมและให้ความเห็นชอบ รวมทั้งปรับปรุงแก้ไขแบบประเมินและข้อคำถามให้มีความเที่ยงตรง (Validity) ยิ่งขึ้นก่อนนำไปทดลองใช้ จากการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องของความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ (IOC) พบว่า ข้อคำถามของแบบประเมินมีค่าเท่ากับ 1 ทุกข้อ ทั้งนี้ผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจสอบความเที่ยงตรงและความเหมาะสมของแบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันครั้งนี้มีรายละเอียดปรากฏในภาคผนวก หน้า 170

2.5 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้กับผู้บริหารและครูผู้สอนของโรงเรียนในฝัน ในเขตภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลางและภาคตะวันตก ซึ่งมีใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ปรากฏในภาคผนวก หน้า 187 เพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือ โดยนำแบบสอบถามนั้นมาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ และ ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับด้วยวิธีการสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่าแบบสอบถามมีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (r) อยู่ระหว่าง .27-.79 และค่าเชื่อมั่นทั้งฉบับ (Reliability) เท่ากับ .97 ซึ่งรายละเอียดของค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ปรากฏในภาคผนวก หน้า 191

3. แบบสอบถามปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended) สำหรับใช้ในการวิจัยขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ปัญหา และอุปสรรคการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน มีกระบวนการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

3.1 ศึกษาเอกสาร งานวิจัย แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโรงเรียนในฝันตามโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ของกระทรวงศึกษาธิการ ตามภารกิจหลักด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา รวมทั้งองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดีในมิติความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ มิติเสรีภาพทางวิชาการ และมิติการมีส่วนร่วม

3.2 จัดทำแบบสอบถามปลายเปิด เพื่อนำไปใช้เป็นกรอบการสนทนาของผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ

3.3 นำแบบสอบถามเสนอต่อประธานและคณะกรรมการควบคุมปริญญาบัตร พิจารณาให้ความเห็นชอบ และปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

3.4 ตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบประเมิน โดยนำแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ที่สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้องกับโรงเรียนในฝัน ในจังหวัดชลบุรี จำนวน 6 คน พิจารณาความเหมาะสมและให้ความเห็นชอบ และปรับปรุงแก้ไขแบบประเมิน และข้อคำถามให้มีความเที่ยงตรง (Validity) ยิ่งขึ้นก่อนนำไปใช้จัดกลุ่มสนทนาผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยขั้นตอนที่ 3 ต่อไป จากการ

วิเคราะห์ข้อมูล พบว่า แบบสอบถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้ทรงคุณวุฒิทุกข้อ เท่ากับ 1 ซึ่งรายละเอียดของผู้ทรงคุณวุฒิปรากฏในภาคผนวกหน้า 185

ขั้นตอนในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน โดยจัดกลุ่มสนทนา (Focus group discussion) ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานและนักวิชาการเกี่ยวกับองค์ประกอบ ของการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน รวมทั้งตัวแปรที่เป็นตัวบ่งชี้ในแต่ละองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี และการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน โดยใช้ร่างตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันที่ได้สร้างขึ้น

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบผลการใช้แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ โดยใช้แบบประเมินที่สร้างขึ้นและผ่านการหาคุณภาพว่าเหมาะสมและสามารถนำไปประเมินได้สอดคล้องกับสภาพภารกิจหลักของโรงเรียนในฝันได้ ไปเก็บข้อมูลกับโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ ที่เข้าร่วมโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝันระยะที่ 1 จำนวน 46 โรงเรียน โดยมีผู้ตอบแบบสอบถามโรงเรียนละ 9 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้อำนวยการ 1 คน รองผู้อำนวยการ 2 คน ตัวแทนครูผู้สอนโรงเรียนละ 6 คน

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน โดยการจัดกลุ่มสนทนาผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 16 คน เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในตอนต้นที่ 1 และตอนต้นที่ 3 และข้อมูลเชิงปริมาณในการวิจัยตอนต้นที่ 2 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ โดยการ จัดกลุ่มสนทนาผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งผู้วิจัยได้นำหนังสือเชิญเข้าร่วมประชุมและกำหนดตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีจากบัณฑิตวิทยาลัย ไปให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 12 คน และแนบเอกสารรายละเอียดและแนวคิดการบริหารจัดการที่ดีไปพร้อมกับหนังสือเชิญเพื่อการศึกษาเอกสารล่วงหน้าก่อนเข้าประชุมกำหนดตัวบ่งชี้ ทั้งนี้ได้บันทึกประเด็นและเก็บรวบรวมจากการสนทนากลุ่มโดยผู้วิจัยเอง

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบผลการใช้แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ โดยผู้วิจัยส่งหนังสือขอความร่วมมือเก็บข้อมูล และแบบสอบถามเพื่อการวิจัยไปยังกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง และทางไปรษณีย์ จากนั้นดำเนินการติดตามและการส่งแบบสอบถามคืนหลังแจกไปแล้ว 2 สัปดาห์ จากแบบสอบถามที่ส่งไป 414 ฉบับ ได้รับคืน 396 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 95.65

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน โดยการจัดกลุ่มสนทนาผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 16 คน ซึ่งผู้วิจัยได้นำหนังสือเชิญเข้าร่วมประชุม และแนบเอกสารประเด็นปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ซึ่งเป็นแบบสอบถามปลายเปิดไปพร้อมกับหนังสือเชิญเพื่อการศึกษาเอกสารล่วงหน้าก่อนเข้าประชุมและสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้ได้บันทึกประเด็นและเก็บรวบรวมจากการสนทนากลุ่มโดยผู้วิจัยเอง

การจัดกระทำข้อมูล

การวิจัยนี้มีการจัดกระทำข้อมูลตามขั้นตอนวิจัยดังนี้

ตอนที่ 1 การกำหนดตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน โดยผู้วิจัยรวบรวมเอกสารจากการจัดบันทึกการสนทนากลุ่มของผู้เชี่ยวชาญตามกรอบแนวคิดตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน เพื่อเตรียมวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

ตอนที่ 2 การตรวจสอบผลการใช้แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน โดยใช้แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยรวบรวมแบบสอบถามที่ได้คืนมา จำนวน 396 ฉบับ ตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถาม และลงรหัสสำหรับการประมวลผล โดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ SPSS for Windows

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน โดยผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่จัดบันทึกการสนทนากลุ่มของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อเตรียมวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1.1 การกำหนดตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยจัดกลุ่มสนทนาผู้เชี่ยวชาญ ในขั้นตอนที่ 1 จากการแสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

1.2 ปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน โดยจัดกลุ่มสนทนาผู้เชี่ยวชาญในขั้นตอนที่ 3 จากการแสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่เกี่ยวข้องของประเด็นปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แบ่งออกเป็นด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

การตรวจสอบผลการใช้แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในชั้นตอนที่ 2 โดยนำแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับที่ได้รับคืนมาคัดเลือกฉบับสมบูรณ์ได้ จำนวน 396 ฉบับ มาวิเคราะห์ข้อมูลการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows หาค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) การทดสอบค่าที (t-test) แบบ One Sample Test (Test Value = 3.5) รวมทั้งการทดสอบค่าที (t-test) แบบ Independent Samples

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพเครื่องมือ

- 1.1 ค่าดัชนีความสอดคล้องของความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ (IOC)
- 1.2 ค่าอำนาจจำแนก (r)
- 1.3 ค่าเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (α coefficient)

2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ผลการวิจัย

- 2.1 ค่าร้อยละ (Percentage) ใช้สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม
- 2.2 ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) สำหรับการวิเคราะห์หาระดับการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- 2.3 การทดสอบค่าที (t-test) แบบ One-Sample Test กลุ่มตัวอย่างเดียว หรือค่า Z (Z-test) เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยกับเกณฑ์ระดับปานกลาง ($\mu = 3.5$)
- 2.4 การทดสอบค่าที (t-test) แบบ Independent Samples สำหรับการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ของผู้บริหาร และครูผู้สอนโรงเรียนในฝัน

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีรายละเอียดการนำเสนอ ดังนี้

การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอ 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 แหล่งข้อมูลและจำนวนข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัย เพื่อแสดงจำนวนแบบสอบถามที่ได้แจกและได้รับคืนจากกลุ่มตัวอย่างผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน และครูผู้สอน

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน ที่สร้างขึ้น

ตอนที่ 3 ผลการตรวจสอบการใช้แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ปัญหา และอุปสรรคในการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอข้อมูล

\bar{X}	แทน ค่าเฉลี่ย
SD	แทน ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
Z	แทน การทดสอบแบบกลุ่มตัวอย่างเดียว (Z-test)
t	แทน การทดสอบค่าที (t-test)
*	แทน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
**	แทน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตอนที่ 1 แหล่งข้อมูลและจำนวนข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามให้กับโรงเรียนในฝัน จำนวน 46 โรงเรียน ๆ ละ 9 ชุด เพื่อให้ผู้อำนวยการ 1 ชุด รองผู้อำนวยการ 2 ชุด และครูผู้สอน 6 ชุด เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม จากที่ส่งไป จำนวน 46 โรงเรียน จำนวน 414 ชุด ได้รับคืน 44 โรงเรียน จำนวน 396 ชุด คิดเป็น ร้อยละ 95.65 มีรายละเอียดดังตาราง 3

ตาราง 3 แสดงจำนวนแบบสอบถามที่ได้แจกและรับคืนจากกลุ่มตัวอย่าง

ที่	โรงเรียน	จังหวัด	แจก (ชุด)	รับคืน (ชุด)	ร้อยละ
1	แก่งหางแมวพิทยาคาร	จันทบุรี	9	9	100
2	ชลูงรัชดาภิเษก	"	9	9	100
3	ท่าใหม่ "พูลสวัสดิ์ราษฎร์นุกูล"	"	9	9	100
4	โป่งน้ำร้อนวิทยาคม	"	9	9	100
5	มะขามสรรเสริญ	"	9	9	100
6	สอยดาววิทยา	"	9	0	0.00
7	แหลมสิงห์วิทยาคม	"	9	9	100
8	มัธยมสิริวัณวรี 3	ฉะเชิงเทรา	9	9	100
9	บางน้ำเปรี้ยววิทยา	"	9	9	100
10	บางปะกง "บวรวิทยายน"	"	9	9	100
11	พุทธรังสีพิบูล	"	9	9	100
12	ไผ่แก้ววิทยา	"	9	9	100
13	กาญจนภิเษกฉะเชิงเทรา	"	9	9	100
14	เบญจมาศจังหวัดฉะเชิงเทรา 2	"	9	9	100
15	ราชสาส์นวิทยา	"	9	9	100
16	สนามชัยเขต	"	9	9	100
17	บ่อทองวงจันทร์วิทยา	ชลบุรี	9	9	100
18	บางละมุง	"	9	9	100
19	บ้านบึง "อุตสาหกรรมนุเคราะห์"	"	9	9	100
20	พนัสพิทยาคาร	"	9	9	100
21	พานทอง	"	9	9	100
22	สัตหีบวิทยาคม	"	9	9	100
23	หนองใหญ่ศิริวรราช	"	9	9	100

ตาราง 3 (ต่อ)

ที่	โรงเรียน	จังหวัด	แจก (ชุด)	รับคืน (ชุด)	ร้อยละ
24	คลองใหญ่วิทยาคม	ตราด	9	9	100
25	บ่อไร่วิทยาคม	“	9	9	100
26	สตรีประเสริฐศิลป์	“	9	9	100
27	แหลมงอบวิทยาคม	“	9	9	100
28	บ้านนา “นายกวิทยากร”	นครนายก	9	9	100
29	ปากพลีวิทยาการ	“	9	9	100
30	นวมราชานุสรณ์	“	9	9	100
31	องครักษ์	“	9	9	100
32	กบินทร์วิทยา	ปราจีนบุรี	9	9	100
33	มณีเสวตรอุปถัมภ์	“	9	9	100
34	ปราจีนกัลยาณี	“	9	9	100
35	ศรีมหาโพธิ์	“	9	9	100
36	ศรีมโหสถ	“	9	9	100
37	บ้านค่าย	ระยอง	9	9	100
38	บ้านฉางกาญจนกุลวิทยา	“	9	9	100
39	มาบตาพุดพันพิทยากร	“	9	9	100
40	วังจันทร์วิทยา	“	9	9	100
41	ปลวกแดงวิทยาคม	“	9	9	100
42	คลองหาดวิทยาคม	สระแก้ว	9	9	100
43	ดาพระยา	“	9	0	0.00
44	วังน้ำเย็นวิทยาคม	“	9	9	100
45	วัฒนานคร	“	9	9	100
46	คลองน้ำใสวิทยาการ	“	9	9	100
รวม			414	396	95.65

ตอนที่ 2 ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝันที่สร้างขึ้น

ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี ที่ได้สร้างขึ้นตามกระบวนการสร้างตัวบ่งชี้ มีรายละเอียด โดยสรุป ดังปรากฏในตาราง 4

ตาราง 4 ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอนของโรงเรียนในฝันที่สร้างขึ้น

ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน	ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี
1. ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. กำหนดแนวทางการบริหารหลักสูตรและการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามจุดเน้นของโรงเรียนได้เอง 2. ตัดสินใจเลือกใช้รูปแบบการประกันคุณภาพภายในเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอกจาก สมศ. ได้เอง 3. อนุมัติแผนงานและงบประมาณเพื่อสร้างสื่อ นวัตกรรม การเรียนรู้สูงสุดในระดับโรงเรียน 4. กำหนดแผนงานและกรอบงบประมาณเพื่อการพัฒนาบุคลากรตามความเหมาะสม โดยปราศจากอิทธิพลใดๆ 5. ดำเนินการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยใช้รูปแบบและกิจกรรมที่คล่องตัวและรวดเร็ว
2. เสรีภาพทางวิชาการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นผู้นำทางวิชาการและพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน ตามจุดเน้นการจัดการศึกษา ของโรงเรียนในฝัน ได้ตามต้องการ 2. ใช้วิธีการและกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาวิชาการเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายในและการประเมินภายนอกจากสมศ. 3. สร้างสื่อ นวัตกรรม การเรียนรู้ให้เป็นที่ยอมรับและเทียบเคียงกับโรงเรียนชั้นนำอย่างหลากหลาย 4. เลือกแนวทางการสร้างผลงานทางวิชาการตามความสนใจของตนเองอย่างหลากหลาย 5. เลือกใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอก

ตาราง 4 (ต่อ)

ด้านการบริหารวิชาการและ การเรียนการสอน	ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี
3. การมีส่วนร่วม	<p>สถานศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาชาติอย่างหลากหลาย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ระดมทรัพยากรและงบประมาณเพื่อการจัดการศึกษา จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งในและนอกสถานศึกษา 2. ดำเนินงานประกันคุณภาพการจัดการศึกษาตาม กระบวนการ PDCA โดยคณะกรรมการและผู้เกี่ยวข้องทุก ฝ่าย 3. ผู้บริหาร คณะครู และผู้เกี่ยวข้อง วางแผนการผลิต จัดหาและใช้สื่อ นวัตกรรม การเรียนรู้ร่วมกัน 4. เข้าร่วมประชุมสัมมนาทางวิชาการเพื่อสร้างผลงานให้ เป็นที่ยอมรับและความเชี่ยวชาญในงานแบบครูมืออาชีพ 5. ประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรและมาตรฐาน การศึกษาชาติ โดยประเมินตามสภาพจริงจากทุกฝ่ายที่ เกี่ยวข้อง

ตาราง 5 ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของโรงเรียน
ในฝันที่สร้างขึ้น

ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี
1. ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. กำหนดแนวทางการบริหารจัดการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสารตามจุดเน้นของโรงเรียน ได้เอง 2. กำหนดรูปแบบและวิธีการให้บริการคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตแก่ผู้เกี่ยวข้องได้สอดคล้องกับแนวทางการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา 3. อนุมัติการใช้งบประมาณเพื่อสร้างผลงานที่โดดเด่นและเป็นต้นแบบในระดับอำเภอได้เอง 4. กำหนดแผนงานโครงการด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยไม่มีการแทรกแซงจากบุคคลหรือหน่วยงานอื่นๆ 5. กำหนดแนวทางการใช้ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด และแหล่งเรียนรู้และให้บริการสื่อเทคโนโลยี/นวัตกรรมการเรียนรู้และอุปกรณ์การเรียนการสอนที่คล่องตัวรวดเร็วทันต่อการใช้งาน
2. เสรีภาพทางวิชาการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. พัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตตามจุดเน้นและนโยบายของโรงเรียนในฝันได้ตามความต้องการ 2. เลือกใช้สื่อเทคโนโลยี วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อดำเนินงานประกันคุณภาพภายในอย่างหลากหลาย 3. สร้างผลงานด้านสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต รวมถึงวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปอย่างหลากหลาย 4. เลือกใช้สื่ออุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ ประกอบกับการจัดกิจกรรมหรือผลงานทางวิชาการได้หลากหลายตามความต้องการ 5. พัฒนาความรู้ความสามารถและคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาชาติ ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ

ตาราง 5 (ต่อ)

ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี
3. การมีส่วนร่วม	<p>และ การสื่อสารด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์และไร้ขีดจำกัด</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ระดมทรัพยากรและงบประมาณเพื่อการจัดหาสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตจากผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา 2. ดำเนินงานด้านสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตโดยคณะกรรมการ 3. ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายวางแผนการจัดการเรียนการสอนคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตรวมทั้งการให้บริการร่วมกัน 4. เข้าร่วมประชุมสัมมนาทางวิชาการเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถ และความเชี่ยวชาญด้านสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และนวัตกรรมใหม่ๆ 5. ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายวางแผนและพัฒนาสนับสนุนผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถและคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาชาติ ทั้งด้านวิชาการ และด้านอื่น ๆ

ตาราง 6 ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนในฝัน
ที่สร้างขึ้น

ด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา	ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี
1. ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ	1. กำหนดแนวทางการบริหารจัดการเครือข่ายเพื่อพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาชาติได้เอง 2. ตัดสินใจเลือกประเภทและกิจกรรมของเครือข่ายเพื่อใช้ในการประกันคุณภาพภายในและรองรับการประเมินภายนอกจาก สมศ. ได้ 3. อนุมัติแผนงานโครงการด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษาสูงสุดในระดับโรงเรียน และไม่มีแทรกแซงจากบุคคลหรือหน่วยงานอื่น ๆ 4. กำหนดแนวทางและขั้นตอนการดำเนินงานและการใช้เครือข่ายที่สะดวกคล่องตัวและรวดเร็ว 5. ประเมินความพร้อมเครือข่ายและผลการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงหรือยุติการใช้เครือข่ายได้ตามความต้องการจำเป็น ทันท่วงที
2. เสรีภาพทางวิชาการ	1. พัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายตามความต้องการและใช้เครือข่ายตามความสนใจของสถานศึกษา 2. ปรับเปลี่ยนเครือข่ายและจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากเครือข่ายอย่างหลากหลายและสอดคล้องกับแนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา 3. เลือกใช้เครือข่ายทางวิชาการและแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลายเพื่อสร้างผลงานหรือกิจกรรมของสถานศึกษาได้ตามความต้องการ 4. เลือกใช้เครือข่ายและแหล่งเรียนรู้ประกอบการจัดทำผลงานทางวิชาการ ได้ตามความสนใจและหลากหลาย 5. เลือกรูปแบบการสนับสนุนและวิธีการเรียนรู้จากเครือข่ายได้เอง และสร้างประสบการณ์การเรียนรู้จากเครือข่ายให้กับผู้เรียนอย่างไร้ขีดจำกัด

ตาราง 6 (ต่อ)

ด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา	ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี
3. การมีส่วนร่วม	<p>1.เครือข่ายประเภทต่างๆ ร่วมวางแผนระดมทรัพยากร และดำเนินการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐานการศึกษาชาติ</p> <p>2.เครือข่ายสนับสนุนการดำเนินงานประกันคุณภาพ ภายในและการประเมินภายนอกจาก สมศ. หลากหลาย รูปแบบและวิธีการ</p> <p>3.คณะกรรมการและเครือข่ายมีส่วนร่วมสร้างผลงานของ สถานศึกษาเพื่อพัฒนาเป็นแบบอย่างที่ดีแก่โรงเรียน ทั่วไป</p> <p>4.ครูใช้แหล่งเรียนรู้และเครือข่ายประกอบการจัดกิจกรรม และการพัฒนาผลงานทางวิชาการ</p> <p>5.เครือข่ายร่วมประเมินคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตรและ มาตรฐานการศึกษาชาติแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งคุณธรรม และความประพฤติจากการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่าย</p>

ตอนที่ 3 ผลการตรวจสอบการใช้แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ในภาคตะวันออก

การวิจัยในขั้นตอนนี้ ดำเนินการตรวจสอบผลการใช้แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออก โดยจัดสนทนากลุ่มผู้บริหารโรงเรียนในฝันของจังหวัดชลบุรี เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของแบบประเมิน เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลัก โดยรวมเมื่อเทียบกับระดับปานกลาง (ตาราง 8) เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการบริหารจัดการที่ดีตามความคิดเห็นของผู้บริหารเมื่อเทียบกับระดับปานกลาง (ตาราง 9) และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการบริหารจัดการที่ดีตามความคิดเห็นของครูผู้สอน (ตาราง 10) รวมทั้งเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝันตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน (ตาราง 11) ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามการวิจัยนี้ปรากฏรายละเอียด ดังตาราง 7

ตาราง 7 ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม (N=396)

สถานภาพ	จำนวน (f)	ร้อยละ (%)
ผู้บริหาร	132	33.33
ครูผู้สอน	264	66.67
รวม	396	100.00

จากตาราง 7 แสดงว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีสถานภาพดำรงตำแหน่งผู้บริหาร จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 และครูผู้สอน จำนวน 264 คน คิดเป็นร้อยละ 66.67

ตาราง 8 แสดงค่าสถิติการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของ
โรงเรียนในฝัน เมื่อเทียบกับระดับปานกลาง ($\mu=3.5$) (N=396)

ด้าน / การบริหารจัดการที่ดี	ความเป็นอิสระ ในการบริหารฯ			เสรีภาพ ทางวิชาการ			มีส่วนร่วม			รวม		
	\bar{X}	SD	Z	\bar{X}	SD	Z	\bar{X}	SD	Z	\bar{X}	SD	Z
1. การบริหารวิชาการและ การเรียนการสอน	3.96	.44	20.79*	3.98	.38	25.47*	3.95	.44	20.40*	3.96	.39	23.77*
2. สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร	3.88	.45	16.61*	3.89	.42	18.55*	3.93	.42	20.39*	3.90	.40	19.61*
3. เครือข่ายผู้ร่วมพัฒนา การศึกษา	3.80	.46	13.15*	3.80	.47	12.71*	3.87	.37	20.04*	3.82	.40	16.01*
รวม	3.88	.40	18.90*	3.89	.38	20.29*	3.92	.37	22.65*	3.90	.40	21.12*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 8 แสดงว่า การบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน โดยรวม มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาตามรายการกิจหลักด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา พบว่า การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกัน

เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี ได้แก่ ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ เสรีภาพทางวิชาการ และการมีส่วนร่วม พบว่า การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ทั้งโดยรวมและทุกองค์ประกอบ มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 9 แสดงค่าสถิติการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของ
โรงเรียนในฝัน เมื่อเทียบกับระดับปานกลาง ($\mu=3.5$) ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร (N=132)

ด้าน / การบริหารจัดการที่ดี	ความเป็นอิสระ ในการบริหารฯ			เสรีภาพ ทางวิชาการ			มีส่วนร่วม			รวม		
	\bar{X}	SD	Z	\bar{X}	SD	Z	\bar{X}	SD	Z	\bar{X}	SD	Z
1. การบริหารวิชาการและ การเรียนการสอน	4.12	.42	17.25*	4.15	.36	20.62*	4.11	.39	17.89*	4.13	.37	19.69*
2. สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร	4.07	.43	15.30*	4.04	.38	16.41*	4.11	.37	19.11*	4.07	.37	17.93*
3. เครือข่ายผู้ร่วมพัฒนา การศึกษา	4.03	.44	13.91*	4.04	.42	14.91*	4.05	.33	18.78*	4.04	.37	16.82*
รวม	4.08	.40	16.57*	4.08	.35	18.74*	4.09	.33	20.21*	4.08	.35	18.87*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 9 แสดงว่า การบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร โดยรวมมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาตามรายการหลัก ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา พบว่า การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันตามความคิดเห็นของผู้บริหาร มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกัน

เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี ได้แก่ ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ เสรีภาพทางวิชาการ และการมีส่วนร่วม พบว่า ผู้บริหารเห็นว่า การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ทั้งโดยรวมและทุกองค์ประกอบมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 10 แสดงค่าสถิติการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของ
โรงเรียนในฝัน เมื่อเทียบกับระดับปานกลาง ($\mu=3.5$) ตามความคิดเห็นของครูผู้สอน (N=264)

ด้าน / การบริหารจัดการที่ดี	ความเป็นอิสระ ในการบริหารฯ			เสรีภาพ ทางวิชาการ			มีส่วนร่วม			รวม		
	\bar{X}	SD	Z	\bar{X}	SD	Z	\bar{X}	SD	Z	\bar{X}	SD	Z
1. การบริหารวิชาการและ การเรียนการสอน	3.88	.43	14.28*	3.90	.35	18.22*	3.86	.43	13.66*	3.88	.37	16.64*
2. สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร	4.78	.43	10.52*	3.81	.41	12.24*	3.84	.42	13.28*	3.81	.39	12.82*
3. เครือข่ายผู้ร่วมพัฒนา การศึกษา	3.70	.43	7.21*	3.68	.45	6.49*	3.79	.35	13.01*	3.72	.38	9.36*
รวม	3.78	.36	12.62*	3.80	.36	13.32*	3.83	.35	15.30*	3.80	.35	14.19*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 10 แสดงว่า การบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน ตามความคิดเห็นของครูผู้สอน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาตามรายการภารกิจหลัก ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา พบว่า การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันตามความคิดเห็นของครูผู้สอน มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกัน

เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี ได้แก่ ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ เสรีภาพทางวิชาการ และการมีส่วนร่วม พบว่า ครูผู้สอนเห็นว่า การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ทั้งโดยรวมและทุกองค์ประกอบ มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 11 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียน
ในฝัน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน

การบริหาร จัดการที่ดี	ผู้ตอบ	ความเป็นอิสระ ในการบริหารฯ			เสรีภาพ ทางวิชาการ			มีส่วนร่วม			รวม		
		\bar{X}	SD	t	\bar{X}	SD	t	\bar{X}	SD	t	\bar{X}	SD	t
1. การบริหาร วิชาการ และการ เรียนการสอน	ผู้บริหาร	4.12	.41		4.15	.36		4.11	.39		4.13	.37	
	ครูผู้สอน	3.88	.43	5.49*	3.90	.35	6.77*	3.86	.43	5.54*	3.88	.37	6.37*
2. สื่อเทคโนโลยี สารสนเทศและ การสื่อสาร	ผู้บริหาร	4.07	.43		4.04	.38		4.11	.37	6.10*	4.07	.37	
	ครูผู้สอน	3.78	.43	6.53*	3.81	.41	5.24*	3.84	.42		3.81	.39	6.52*
3. เครือข่าย ผู้ร่วมพัฒนา การศึกษา	ผู้บริหาร	4.03	.44		4.04	.42		4.05	.33		4.04	.36	
	ครูผู้สอน	3.69	.43	7.48*	3.68	.45	7.95*	3.79	.35	6.93*	3.72	.37	8.03*
รวม	ผู้บริหาร	4.08	.40		4.08	.35		4.09	.33		4.08	.35	
	ครูผู้สอน	3.78	.36	7.40*	3.80	.36	7.36*	3.82	.35	7.07*	3.80	.34	7.46*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 11 แสดงว่า การบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน พบว่า มีค่าเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาตามรายการภารกิจหลัก ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา พบว่า การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน มีค่าเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกัน โดยความคิดเห็นของผู้บริหารมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าครูผู้สอน ทั้งโดยรวมและทุกรายภารกิจหลัก

เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี มิติความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ มิติเสรีภาพทางวิชาการ และมิติการมีส่วนร่วม พบว่า การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน ทั้งโดยรวมและทุกมิติของการบริหารจัดการที่ดี มีค่าเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยความคิดเห็นของผู้บริหารมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าครูผู้สอน ทั้งโดยรวมและทุกมิติของการบริหารจัดการที่ดี

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดี ของโรงเรียนในฝัน ในภาคตะวันออกเฉียง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานตามกระบวนการจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน สรุปได้ดังนี้

1. ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน

1.1 ด้านอิสระในการบริหารจัดการ พบว่า งบประมาณมีจำกัด ขาดแคลนวัสดุ

อุปกรณ์ และนวัตกรรมการเรียนรู้อื่นๆใหม่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ บุคลากรไม่เพียงพอ และมีภาระงานมากเกินไป ผู้รับผิดชอบงานมีการปรับเปลี่ยน โยกย้าย และเปลี่ยนสายงาน ทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการไม่ชัดเจน และขาดสภาพคล่อง รวมทั้งงบประมาณไม่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามเป้าหมายของการดำเนินงานโรงเรียนในฝัน

1.2 ด้านเสรีภาพทางวิชาการ พบว่า คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องหลักสูตรสถานศึกษาและการนำหลักสูตรสถานศึกษาไปใช้ปฏิบัติอย่างเป็นระบบ หลักสูตรสถานศึกษาขาดเอกลักษณ์เฉพาะตามความต้องการของชุมชนและผู้เรียน และการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษายังไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชนอย่างแท้จริง การจัดการเรียนการสอนยังเน้นเนื้อหา ผู้เรียนปฏิบัติตามครู และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มุ่งการเรียนต่อเพื่อเข้ามหาวิทยาลัย การวางแผนพัฒนาสถานศึกษาให้มีเอกลักษณ์เฉพาะ ยังไม่ชัดเจน ผู้บริหารครูและบุคลากรที่ปฏิบัติงานของโรงเรียนในฝัน วิตกกังวล เกิดภาวะกดดัน และความเครียดในการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโรงเรียนในฝัน ด้วยข้อจำกัดทางทรัพยากรการบริหารงาน และความมุ่งหวังความสำเร็จที่ต้องใช้เวลานานสำหรับการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ตลอดจนการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ยังไม่เป็นรูปธรรมเท่าที่ควร

1.3 ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า ชุมชนและผู้ปกครองยังขาดความรู้ ความเข้าใจในแนวทางการจัดการศึกษา ไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาเท่าที่ควร และมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาน้อย เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ของบุคลากรและสถานศึกษา ขาดการประเมินการใช้หลักสูตร โดย การมีส่วนร่วมจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และคณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชน และผู้ปกครอง มีพื้นฐาน ความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การมีส่วนร่วมด้านหลักสูตร และการพัฒนาการเรียนรู้อื่นๆของผู้เรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มในระดับน้อย

2. ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

2.1 ด้านอิสระในการบริหารจัดการ พบว่า การสนับสนุนและส่งเสริมวัสดุ อุปกรณ์เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ตจากหน่วยงานภาครัฐตามโครงการโรงเรียนในฝันค่อนข้างล่าช้า ไม่สอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนตามจุดเน้นของการดำเนินงานโรงเรียนในฝัน เทคโนโลยี

สารสนเทศมีน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และไม่เชื่อมโยงกันทั้งระบบ กฎเกณฑ์ และระเบียบของทางราชการยังไม่เอื้อต่อจัดสรรอัตรากำลังให้แก่สถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการดำเนินงาน ขาดงบประมาณสำหรับจัดหาเทคโนโลยีให้เพียงพอกับผู้เรียนและค่าสาธารณูปโภค ค่าไฟฟ้าที่เกิดจากการใช้บริการคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีต่าง ๆ รวมทั้งงบประมาณสำหรับการซ่อมบำรุงเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต

2.2 ด้านเสรีภาพทางวิชาการ พบว่า ครูและบุคลากรขาดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และความเชี่ยวชาญในการจัดทำและใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงาน ตลอดจนการดูแลรักษา ซ่อมบำรุงเครื่องมือด้านเทคโนโลยี และการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนยังอยู่ในวงจำกัด ไม่ครอบคลุมตามภารกิจและจุดเน้นของการดำเนินงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ของโรงเรียนในพื้นที่

2.3 ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษาใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และนวัตกรรมการเรียนรู้อัจฉริยะใหม่ในการจัดการเรียนการสอนค่อนข้างน้อย และอยู่ในวงจำกัด ชุมชนและผู้ปกครอง สนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษาไม่ต่อเนื่อง และการระดมทรัพยากรกระทำได้น้อย และไม่หลากหลาย

3. ด้านเครือข่ายผู้เข้าร่วมพัฒนาการศึกษา

3.1 ด้านอิสระในการบริหารจัดการ พบว่า เครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษามีน้อย ไม่หลากหลาย ส่วนใหญ่จะเป็นด้านการระดมทุนให้กับสถานศึกษา แต่ทุนนั้นก็ยังไม่เพียงพอสำหรับการดำเนินงานโรงเรียนในพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพได้ ขาดการวางแผนร่วมกันในการกำหนดแผนงาน/โครงการ การเข้าใช้บริการของผู้เข้าร่วมพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน และการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนเครือข่าย การดำเนินงานด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา ยังไม่คล่องตัว การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง และไม่ในปัจจุบัน

3.2 ด้านเสรีภาพทางวิชาการ พบว่า การใช้เครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษาเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานด้านวิชาการยังมีน้อยและไม่ครอบคลุมการจัดการเรียนการสอนทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา รวมทั้งการใช้เครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษายังเป็นไปลักษณะผิวเผิน ขาดความจริงจังและไม่ต่อเนื่อง

3.3 ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า การแสดงความคิดเห็นของผู้ร่วมพัฒนาการศึกษาอยู่ในวงจำกัด ขาดความรู้ ความเข้าใจในแนวทางการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง และเครือข่ายขาดความร่วมมือกันอย่างจริงจัง การพัฒนาสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ ตลอดจนการจัดการและใช้แหล่ง

เรียนรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการปฏิบัติงานของบุคลากร ยังไม่เป็นระบบ และขาดความต่อเนื่อง

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งประเมินการบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีความมุ่งหมายเฉพาะดังนี้

1. เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้และสร้างแบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน
2. เพื่อตรวจสอบผลการใช้แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ โดยใช้ตัวบ่งชี้และแบบประเมินที่พัฒนาขึ้น
3. เพื่อวิเคราะห์ปัญหา และอุปสรรคการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงใต้

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) ที่มุ่งประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ที่เข้าร่วมโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ระยะที่ 1 โดยมี 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน โดยผู้วิจัยศึกษาเอกสารและจัดทำร่างตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน และนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 12 คน พิจารณาให้ความเห็นและแก้ไขตามคำแนะนำ โดยการจัดกลุ่มสนทนา (focus group) และกำหนดตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบผลการใช้แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ โดยสร้างแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 90 ข้อ ซึ่งมีขอบข่ายเนื้อหาครอบคลุมภารกิจหลัก 3 ด้านคือ ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา ตามกรอบตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี 3 มิติ คือ ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ เสรีภาพทางวิชาการและการมีส่วนร่วม มิติละ 15 ตัวบ่งชี้ รวมตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีทั้งหมด 45 ตัวบ่งชี้

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน โดยจัดกลุ่มสนทนา (focus group discussion) ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับ

ปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานตามภารกิจหลัก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านเครือข่ายผู้เข้าร่วมการศึกษา

สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนการวิจัยที่กำหนดขึ้น สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การกำหนดตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยและจัดทำกรสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ทำให้ได้รายการตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีจำนวน 45 ตัวบ่งชี้ ครอบคลุมภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา ด้านละ 15 ตัวบ่งชี้ มีปรากฏรายละเอียดดังตาราง 12

ตาราง 12 สรุปตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน

ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน	ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี
1. ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ	1. กำหนดแนวทางการบริหารหลักสูตรและการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามจุดเน้นของโรงเรียนได้เอง 2. ตัดสินใจเลือกใช้รูปแบบการประกันคุณภาพภายในเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก สมศ. ได้เอง 3. อนุมัติแผนงานและงบประมาณเพื่อสร้างสื่อ นวัตกรรม การเรียนรู้ขั้นสุดในระดับโรงเรียน 4. กำหนดแผนงานและกรอบงบประมาณเพื่อการพัฒนาบุคลากรตามความเหมาะสม โดยปราศจากอิทธิพลใดๆ 5. ดำเนินการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยใช้รูปแบบและกิจกรรมที่คล่องตัวและรวดเร็ว

ตาราง 12 (ต่อ)

ด้านการบริหารวิชาการและ การเรียนการสอน	ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี
2. เสรีภาพทางวิชาการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นผู้นำทางวิชาการและพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนตามจุดเน้นการจัดการศึกษา ของโรงเรียนในฝันได้ตามต้องการ 2. ใช้วิธีการและกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาวิชาการเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายในและการประเมินภายนอกจากสมศ. 3. สร้างสื่อนวัตกรรมการเรียนรู้ให้เป็นที่ยอมรับ/เทียบเคียง กับโรงเรียนชั้นนำอย่างหลากหลาย 4. เลือกแนวทางการสร้างผลงานทางวิชาการตามความสนใจของตนเองอย่างหลากหลาย 5. เลือกใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาชาติอย่างหลากหลาย
3. การมีส่วนร่วม	<ol style="list-style-type: none"> 1. ระดมทรัพยากรและงบประมาณเพื่อการจัดการศึกษาจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งในและนอกสถานศึกษา 2. ดำเนินงานประกันคุณภาพการจัดการศึกษาตามกระบวนการการPDCA โดยคณะกรรมการและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย 3. ผู้บริหาร คณะครู และผู้เกี่ยวข้อง วางแผนการผลิต จัดหาและใช้สื่อนวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน 4. เข้าร่วมประชุมสัมมนาทางวิชาการเพื่อสร้างผลงานให้เป็นที่ยอมรับและความเชี่ยวชาญในงานแบบครูมืออาชีพ 5. ประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรและมาตรฐานการศึกษาชาติโดยประเมินตามสภาพจริงจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ตาราง 12 (ต่อ)

ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร	ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี
1. ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. กำหนดแนวทางการบริหารจัดการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสารตามจุดเน้นของโรงเรียน ได้เอง 2. กำหนดรูปแบบและวิธีการให้บริการคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตแก่ผู้เกี่ยวข้องได้สอดคล้องกับแนวทางการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา 3. อนุมัติการใช้งบประมาณเพื่อสร้างผลงานที่โดดเด่นและเป็นต้นแบบในระดับอำเภอได้เอง 4. กำหนดแผนงานโครงการด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยไม่มีการแทรกแซงจากบุคคลหรือหน่วยงานอื่นๆ 5. กำหนดแนวทางการใช้ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด และแหล่งเรียนรู้ และการให้บริการสื่อเทคโนโลยี นวัตกรรม การเรียนรู้และอุปกรณ์การเรียนการสอนที่คล่องตัว รวดเร็วทันต่อการใช้งาน
2. เสรีภาพทางวิชาการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. พัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตตามจุดเน้นและนโยบายของโรงเรียนในฝันได้ตามความต้องการ 2. เลือกใช้สื่อเทคโนโลยี วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อดำเนินงานประกันคุณภาพภายในอย่างหลากหลาย 3. สร้างผลงานด้านสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต รวมถึงวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปอย่างหลากหลาย 4. เลือกใช้สื่ออุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ ประกอบกับการจัดกิจกรรมหรือผลงานทางวิชาการได้หลากหลายตามความต้องการ 5. พัฒนาความรู้ความสามารถและคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาชาติ ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์และไร้ขีดจำกัด

ตาราง 12 (ต่อ)

ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร	ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี
3. การมีส่วนร่วม	<ol style="list-style-type: none"> 1. ระดมทรัพยากรและงบประมาณเพื่อการจัดหาสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตจากผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา 2. ดำเนินงานด้านสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต โดยคณะกรรมการ 3. ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายวางแผนการจัดการเรียนการสอนคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตรวมทั้งการให้บริการร่วมกัน 4. เข้าร่วมประชุมสัมมนาทางวิชาการเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถ และความเชี่ยวชาญด้านสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และนวัตกรรมใหม่ๆ 5. ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายวางแผนและพัฒนาสนับสนุนผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถและคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาชาติ ทั้งด้านวิชาการ และด้านอื่น ๆ

ตาราง 12 (ต่อ)

ด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา	ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี
1. ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ	1. กำหนดแนวทางการบริหารจัดการเครือข่ายเพื่อพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาชาติได้เอง 2. ตัดสินใจเลือกประเภทและกิจกรรมของเครือข่ายเพื่อใช้ในการประกันคุณภาพภายในและรองรับการประเมินภายนอกจาก สมศ. ได้ 3. อนุมัติแผนงานโครงการด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษาสิ้นสุดในระดับโรงเรียน และไม่มีแทรกแซงจากบุคคลหรือหน่วยงานอื่น ๆ 4. กำหนดแนวทางและขั้นตอนการดำเนินงานและการใช้เครือข่ายที่สะดวกคล่องตัวและรวดเร็ว 5. ประเมินความพร้อมเครือข่ายและผลการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงหรือยุติการใช้เครือข่ายได้ตามความต้องการจำเป็น ทั้งนี้
2. เสรีภาพทางวิชาการ	1. พัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายตามความต้องการและใช้เครือข่ายตามความสนใจของสถานศึกษา 2. ปรับเปลี่ยนเครือข่ายและจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากเครือข่ายอย่างหลากหลายและสอดคล้องกับแนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา 3. เลือกใช้เครือข่ายทางวิชาการและแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลายเพื่อสร้างผลงานหรือกิจกรรมของสถานศึกษาได้ตามความต้องการ 4. เลือกใช้เครือข่ายและแหล่งเรียนรู้ประกอบการจัดทำผลงานทางวิชาการ ได้ตามความสนใจและหลากหลาย 5. เลือกรูปแบบการสนับสนุนและวิธีการเรียนรู้จากเครือข่ายได้เอง และสร้างประสบการณ์การเรียนรู้จากเครือข่ายให้กับผู้เรียนอย่างไร้ขีดจำกัด

ตาราง 12 (ต่อ)

ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี	ด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา
3. การมีส่วนร่วม	<p>1. เครือข่ายประเภทต่างๆ ร่วมวางแผนระดมทรัพยากรและดำเนินการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐานการศึกษาชาติ</p> <p>2. เครือข่ายสนับสนุนการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในและการประเมินภายนอกจาก สมศ. หลากหลายรูปแบบและวิธีการ</p> <p>3. คณะกรรมการและเครือข่ายมีส่วนร่วมสร้างผลงานของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาเป็นแบบอย่างที่ดีแก่โรงเรียนทั่วไป</p> <p>4. ครูใช้แหล่งเรียนรู้และเครือข่ายประกอบการจัดกิจกรรมและการพัฒนาผลงานทางวิชาการ</p> <p>5. เครือข่ายร่วมประเมินคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตรและมาตรฐานการศึกษาชาติแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งคุณธรรมและความประพฤติจากการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่าย</p>

2. การตรวจสอบผลการใช้แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

2.1 การบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาตามรายการภารกิจหลัก ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา พบว่า การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกัน

เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี ได้แก่ ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ เสรีภาพทางวิชาการ และการมีส่วนร่วม พบว่า การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ทั้งโดยรวมและทุกองค์ประกอบ มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 การบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร โดยรวมมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาตามรายการภารกิจหลัก ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา พบว่า การบริหารจัดการที่ดีของ

โรงเรียนในฝันตามความคิดเห็นของผู้บริหาร มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกัน

เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี ได้แก่ ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ เสรีภาพทางวิชาการ และการมีส่วนร่วม พบว่า ผู้บริหารเห็นว่า การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ทั้งโดยรวมและทุกองค์ประกอบมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3 การบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน ตามความคิดเห็นของครูผู้สอน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาตามรายภารกิจหลัก ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา พบว่า การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกัน

เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี ได้แก่ ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ เสรีภาพทางวิชาการ และการมีส่วนร่วม พบว่า ครูผู้สอนเห็นว่า การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ทั้งโดยรวมและทุกองค์ประกอบ มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.4 การเปรียบเทียบการบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน พบว่า มีค่าเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาตามรายภารกิจหลัก ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา พบว่า การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน มีค่าเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกัน โดยความคิดเห็นของผู้บริหารมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าครูผู้สอน ทั้งโดยรวมและทุกรายภารกิจหลัก

เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี มิติความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ มิติเสรีภาพทางวิชาการ และมิติการมีส่วนร่วม พบว่า การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน ทั้งโดยรวมและทุกมิติของการบริหารจัดการที่ดี มีค่าเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยความคิดเห็นของผู้บริหารมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าครูผู้สอน ทั้งโดยรวมและทุกมิติของการบริหารจัดการที่ดี

3. ผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ดังนี้

1. ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน

1.1 **ด้านอิสระในการบริหารจัดการ** พบว่า งบประมาณมีจำกัด ขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ และนวัตกรรมการเรียนรู้อสมัยใหม่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ บุคลากรไม่เพียงพอ และมีภาระงานมากเกินไป ผู้รับผิดชอบงานมีการปรับเปลี่ยน โยกย้าย และเปลี่ยนสายงาน ทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการไม่ชัดเจน และขาดสภาพคล่อง รวมทั้งงบประมาณไม่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามเป้าหมายของการดำเนินงานโรงเรียนในฝัน

1.2 **ด้านเสรีภาพทางวิชาการ** พบว่า คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องหลักสูตรสถานศึกษาและการนำหลักสูตรสถานศึกษาไปใช้ปฏิบัติอย่างเป็นระบบ หลักสูตรสถานศึกษาขาดเอกลักษณ์เฉพาะตามความต้องการของชุมชนและผู้เรียน และการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษายังไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชนอย่างแท้จริง การจัดการเรียนการสอนยังเน้นเนื้อหา ผู้เรียนปฏิบัติตามครู และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มุ่งการเรียนต่อเพื่อเข้ามหาวิทยาลัย การวางแผนพัฒนาสถานศึกษาให้มีเอกลักษณ์เฉพาะ ยังไม่ชัดเจน ผู้บริหารครูและบุคลากรที่ปฏิบัติงานของโรงเรียนในฝัน วิตกกังวล เกิดภาวะกดดัน และความเครียดในการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโรงเรียนในฝัน ด้วยข้อจำกัดทางทรัพยากรการบริหารงาน และความมุ่งหวังความสำเร็จที่ต้องใช้เวลานานสำหรับการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ตลอดจนการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ยังไม่เป็นรูปธรรมเท่าที่ควร

1.3 **ด้านการมีส่วนร่วม** พบว่า ชุมชนและผู้ปกครองยังขาดความรู้ ความเข้าใจในแนวทางการจัดการศึกษา ไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาเท่าที่ควร และมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาน้อย เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ของบุคลากรและสถานศึกษา ขาดการประเมินการใช้หลักสูตร โดย การมีส่วนร่วมจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และคณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชน และผู้ปกครอง มีพื้นฐาน ความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การมีส่วนร่วมด้านหลักสูตร และการพัฒนาการเรียนรู้อสมัยใหม่ของผู้เรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มในระดับน้อย

2. ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

2.1 **ด้านอิสระในการบริหารจัดการ** พบว่า การสนับสนุนและส่งเสริมวัสดุ อุปกรณ์ เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ตจากหน่วยงานภาครัฐตามโครงการโรงเรียนในฝันค่อนข้างล่าช้า ไม่สอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนตามจุดเน้นของการดำเนินงานโรงเรียนในฝัน เทคโนโลยีสารสนเทศมีน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และไม่เชื่อมโยงกันทั้งระบบ กฎเกณฑ์ และระเบียบของทางราชการยังไม่เอื้อต่อจัดสรรอัตรากำลังให้แก่สถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการดำเนินงาน ขาดงบประมาณสำหรับจัดหาเทคโนโลยีให้เพียงพอกับผู้เรียนและค่าสาธารณูปโภค ค่าไฟฟ้าที่เกิดจากการใช้บริการคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีต่าง ๆ รวมทั้งงบประมาณสำหรับการซ่อมบำรุงเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต

2.2 ด้านเสรีภาพทางวิชาการ พบว่า ครูและบุคลากรขาดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และความเชี่ยวชาญในการจัดทำและใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงาน ตลอดจนการดูแลรักษา ซ่อมบำรุงเครื่องมือด้านเทคโนโลยี และการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนยังอยู่ในวงจำกัด ไม่ครอบคลุมตามภารกิจและจุดเน้นของการดำเนินงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ของโรงเรียนในฝัน

2.3 ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษาใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และนวัตกรรมการเรียนรู้สมัยใหม่ในการจัดการเรียนการสอนค่อนข้างน้อย และอยู่ในวงจำกัด ชุมชนและผู้ปกครอง สนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษาไม่ต่อเนื่อง และการระดมทรัพยากรกระทำได้น้อย และไม่หลากหลาย

3. ด้านเครือข่ายผู้เข้าร่วมพัฒนาการศึกษา

3.1 ด้านอิสระในการบริหารจัดการ พบว่า เครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษามีน้อย ไม่หลากหลาย ส่วนใหญ่จะเป็นด้านการระดมทุนให้กับสถานศึกษา แต่ทุนนั้นก็ยังไม่เพียงพอสำหรับการดำเนินงานโรงเรียนในฝันให้มีประสิทธิภาพได้ ขาดการวางแผนร่วมกันในการกำหนดแผนงาน/โครงการ การเข้าใช้บริการของผู้เข้าร่วมพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน และการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนเครือข่าย การดำเนินงานด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา ยังไม่คล่องตัว การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง และไม่ปัจจุบัน

3.2 ด้านเสรีภาพทางวิชาการ พบว่า การใช้เครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษาเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานด้านวิชาการยังมีน้อยและไม่ครอบคลุมการจัดการเรียนการสอนทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา รวมทั้งการใช้เครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษายังเป็นไปลักษณะผิวเผิน ขาดความจริงจังและไม่ต่อเนื่อง

3.3 ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า การแสดงความคิดเห็นของผู้ร่วมพัฒนาการศึกษาอยู่ในวงจำกัด ขาดความรู้ ความเข้าใจในแนวทางการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง และเครือข่ายขาดความร่วมมือกันอย่างจริงจัง การพัฒนาสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ ตลอดจนการจัดหาและใช้แหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการปฏิบัติงานของบุคลากร ยังไม่เป็นระบบ และขาดความต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออก มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลดังนี้

1. ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา มีจำนวน 45 ตัวบ่งชี้ โดยภารกิจแต่ละด้านมีตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี 15 ตัวบ่งชี้

เนื่องจากกรอบตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีนั้นจะใช้หลักธรรมาภิบาล หรือการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) ในมิติหลัก 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ เสรีภาพทางวิชาการ และการมีส่วนร่วม (Grace. 2002, Egner. 2001) ซึ่งนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบแล้ว เห็นว่าร่างตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีนั้นครอบคลุมภารกิจหลัก ทั้งทางด้าน การบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้าน เครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ และสอดคล้องกับองค์ประกอบของการ บริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ของกระทรวงศึกษาธิการ ได้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 2)

2. แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีที่สร้างขึ้น เป็นแบบประเมินที่มีคุณภาพว่าเหมาะสม และสามารถนำไปประเมินได้สอดคล้องกับสภาพภารกิจหลักของโรงเรียนในฝันได้ ทั้งนี้อาจเนื่อง มาจากได้มีการวิเคราะห์ภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน และนำรายละเอียดมาพัฒนาเป็นแบบ ประเมินเพื่อตรวจสอบระดับการปฏิบัติงานหรือการดำเนินงานของโรงเรียนในฝันในด้านการบริหาร วิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านเครือข่ายผู้ร่วม พัฒนาการศึกษา ครอบคลุมถึงการบริหารจัดการหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ การจัดการ เรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การนิเทศภายใน การประชุม สัมมนาทางวิชาการ การพัฒนา คุณภาพสถานศึกษาตามจุดเน้นของตนเอง ผลิตสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร นวัตกรรม การเรียนรู้ การจัดแหล่งเรียนรู้ บรรยากาศและสภาพแวดล้อม ระดมทรัพยากรและงบประมาณ การ ประกันคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะการประกันคุณภาพภายในเพื่อรองรับการประเมินภายนอก จาก สมศ. ซึ่งถือว่าเป็นภารกิจหลักที่ต้องดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2546 : 27) โดยรายการข้อคำถามจะครอบคลุมกับบทบาท หน้าที่ ความ รับผิดชอบ เป้าหมายความสำเร็จและลักษณะของโรงเรียนในฝัน อันประกอบด้วย การจัดการศึกษา ได้คุณภาพมาตรฐาน ปฏิรูปการเรียนรู้เป็นสำคัญ หลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน เป็นตัวอย่างของการจัดการศึกษาในระดับอำเภอ มีความเข้มแข็งทางวิชาการ มีเครือข่ายการ ดำเนินงาน เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และเป็นต้นแบบให้กับโรงเรียนอื่น ๆ (กระทรวง ศึกษาธิการ. 2546 : 14-15) ดังนั้นผู้บริหารและครูผู้สอนจึงมีความเห็นว่า รายการข้อคำถามของ แบบประเมินนั้นสอดคล้องกับการปฏิบัติงานตามพันธกิจและเป้าหมายของโรงเรียนในฝัน โดย ได้รับการยืนยันความเหมาะสมของแบบประเมินจากผู้บริหารและครูผู้สอนของโรงเรียนในฝันว่า เป็นแบบประเมินที่มีความเที่ยงตรงและมีคุณภาพ สามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลจากโรงเรียนในฝันได้

นอกจากเนื้อหาของ การดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานที่ทำให้แบบประเมินมีคุณภาพ แล้ว คุณภาพของแบบประเมินยังเกิดขึ้นจากกระบวนการสร้างและพัฒนาแบบประเมินตามขั้นตอน ครบถ้วน โดยเฉพาะมีการกำหนดกรอบตัวบ่งชี้จากผู้เชี่ยวชาญ การสร้างรายการข้อคำถามของแบบ ประเมินที่ครอบคลุมกับภารกิจหลักของโรงเรียนในฝันของกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งด้านการบริหาร วิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านเครือข่ายผู้ร่วม พัฒนาการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 129-130) ภายใต้องค์ประกอบของการบริหาร จัดการที่ดี ได้แก่ ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ เสรีภาพทางวิชาการ และการมีส่วนร่วม

(Grace. 2002, Egner. 2001) จึงส่งผลให้แบบประเมินมีความเที่ยงตรง ได้มาตรฐาน และมีคุณภาพ

3. การตรวจสอบผลการใช้แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออก มีรายละเอียดดังนี้

3.1 ผลการใช้แบบประเมินการบริหารจัดการที่ดี พบว่า การบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากโรงเรียนเห็นความสำคัญของปฏิรูปการศึกษา เพราะการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาตามโครงการนี้จะช่วยกระจายโรงเรียนที่มีคุณภาพอยู่ทุกภูมิภาคทั่วประเทศ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 3) ผู้บริหารและครูโรงเรียนในฝันตามโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝันตระหนักถึงภารกิจ บทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบที่กำหนดโดยคณะกรรมการโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน จึงได้ปฏิบัติงานตามภารกิจทั้งด้านหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง การพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ การวิจัยในชั้นเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 17) รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งต้องอาศัยแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (ยงยุทธ พนาสนธิ. 2546 : 25-26) นอกจากนี้ โรงเรียนในฝันที่เป็นกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยนี้เข้าร่วมโครงการเป็นระยะแรกของการดำเนินงานโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ผู้บริหารและครูผู้สอนต่างเห็นคุณค่า และบริหารจัดการตามบทบาทหน้าที่ในภาระงานของโรงเรียนให้ดีที่สุด (ผดุง พรหมมูล. 2547 : 8) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป็นตัวอย่างของโรงเรียนที่จะเข้าร่วมโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝันในระยะต่อไป (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3. 2546 : 141) รวมทั้งมุ่งพัฒนาให้เป็นโรงเรียนในฝันที่มีคุณภาพ มีผลงานปรากฏและเป็นต้นแบบในระดับอำเภอต่อไป (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 3-4)

เมื่อพิจารณาตามรายการภารกิจหลัก ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา พบว่า การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา เป็นหัวใจของการดำเนินงานของโรงเรียนในฝันที่จะต้องบริหารจัดการให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายสูงสุด (เกษมา วรวรรณ อยุธยา. 2547 : 2) และโรงเรียนมีขั้นตอนการพัฒนาโรงเรียนไปสู่โรงเรียนในฝันอย่างชัดเจน 9 ขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมการและสร้างความเข้าใจ การตรวจสอบสถานภาพโรงเรียน การสำรวจความต้องการของชุมชน การกำหนดเป้าประสงค์ของการพัฒนา กำหนดแผนปฏิบัติการยกระดับคุณภาพ การดำเนินการเพื่อยกระดับสู่ความเป็นโรงเรียนในฝัน การประเมินผลการปฏิบัติงาน การสร้างความยั่งยืนในการพัฒนา และจัดทำแผนที่กลยุทธ์ (Strategy Map) (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 110-112) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการดำเนินงาน มีผลงานปรากฏ และเป็นแบบอย่าง

แก่โรงเรียนอื่นในระดับอำเภอ ดังนั้นผู้บริหารและครูผู้สอนปฏิบัติงานตามภารกิจหลักเหล่านี้อย่างเต็มความรู้ ความสามารถ ส่งผลให้ค่าเฉลี่ยของการบริหารจัดการที่ดีโดยรวมสูงกว่าระดับปานกลาง

เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี ได้แก่ ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ เสรีภาพทางวิชาการและการมีส่วนร่วม พบว่า การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ทั้งโดยรวมและทุกองค์ประกอบมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการบริหารงานตามภารกิจหลักด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา จำเป็นต้องอาศัยหลักการบริหารจัดการที่ดี (บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และบุญมี ลี. 2545 : 13) และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด (Pierre & Peter. 2000 : 12) โดยเฉพาะมิติของความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ เสรีภาพทางวิชาการ และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Grace. 2002, Egner. 2001) จึงจะทำให้ภารกิจของโรงเรียนในฝันประสบผลสำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์ และต้องใช้เวลาสร้างสรรค์ผลงานอย่างต่อเนื่อง โดยคณะกรรมการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ (สังเวียน อินทรวิชัย. 2543 : 6) ซึ่งจากการดำเนินงานและพัฒนาปรับปรุงแก้ไขภาระงานให้ประสบผลสำเร็จในรูปของคณะกรรมการอยู่เสมอ จึงทำให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และเหมาะสม (ชัยอนันต์ สมุทรวาณิช. 2541 : 9) ซึ่งผู้บริหารโรงเรียน และคณะครูได้รับรู้ถึงการบริหารจัดการโรงเรียนในฝันอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง จึงส่งผลให้ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าโรงเรียนในฝันมีการบริหารจัดการที่ดีตามมิติความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ เสรีภาพทางวิชาการ และการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3.2 การบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาตามรายการภารกิจหลัก ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา พบว่า การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 : 23-28) ได้กำหนดให้โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝันปฏิบัติงานตามแผนการดำเนินงานภายใต้กรอบกลยุทธ์ที่กำหนดไปใช้ปฏิบัติงานภายใต้บริบทของสถานศึกษา ซึ่งรายละเอียดการดำเนินงานของโรงเรียนในฝันตามกรอบกลยุทธ์การปฏิบัติงานจะช่วยให้โรงเรียนมีทิศทางการดำเนินงานที่ชัดเจน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3. 2549 : 25) ไม่ว่าผู้ตอบแบบสอบถามจะดำรงตำแหน่งเป็นผู้บริหาร หรือครูผู้สอน ต่างเห็นความสำคัญของการปฏิบัติงานตามนโยบายหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน และใช้แผนกลยุทธ์ตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝันของกระทรวงศึกษาธิการอย่างเป็นระบบ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1. 2548 : 14) ซึ่งแผนกลยุทธ์ของโรงเรียนในฝันประกอบด้วย การพัฒนาระบบบริหารและการจัดการ แผนพัฒนาคุณภาพนักเรียนและกระบวนการจัดการเรียนรู้ แผนพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา แผนพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และแผนพัฒนาระบบภาคีเครือข่ายอุปถัมภ์และ

ทรัพยากรทางการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 18-19) ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานของโรงเรียนในฝันประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ (พงษ์ศักดิ์ รักตพงษ์ไพศาล. 2546 : 7) และประกันความสำเร็จของการปฏิบัติงานได้ (เกษม วัฒนชัย. 2546 : 3) ดังนั้นผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนในฝันจึงปฏิบัติงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายที่กำหนดโดยคณะกรรมการนโยบายหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน นำไปสู่การเป็นโรงเรียนที่ดี มีคุณภาพ (Sizer. 1990) เป็นโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพและผู้เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจ (Lee. 2002) รวมทั้งจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น (Lane. 2003) และมีผลงานเป็นที่ยอมรับ เป็นต้นแบบในระดับอำเภอได้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1. 2548 : 19) ซึ่งผู้บริหารและครูได้รับรู้ถึงการดำเนินงานมาโดยตลอด จึงส่งผลให้ค่าเฉลี่ยของการบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน สูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี ได้แก่ ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ เสรีภาพทางวิชาการ และการมีส่วนร่วม พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนในฝันเห็นว่า มีการบริหารจัดการที่ดีทั้งโดยรวมและทุกองค์ประกอบมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการปฏิบัติงานหรือการดำเนินงานตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝันจำเป็นต้องอาศัยหลักการบริหารจัดการที่ดีเข้ามาใช้ในกระบวนการบริหารจัดการ การพัฒนางาน และปรับปรุงการดำเนินงานให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งได้มีการดำเนินงานมาโดยตลอด ตั้งแต่ปีการศึกษา 2546 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งการกำหนดนโยบาย แผนงาน มาตรการของผู้บริหาร และการนำนโยบายไปปฏิบัติของครูผู้สอน ส่งผลทำให้ค่าเฉลี่ยของการบริหารจัดการที่ดี ทั้งของผู้บริหารและครูผู้สอน สูงกว่าระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3.3 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน พบว่า มีค่าเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาตามรายการหลัก ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา พบว่า มีค่าเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกัน โดยค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้บริหารสูงกว่าค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของครูผู้สอน ทั้งโดยรวมและทุกรายภารกิจ ทั้งนี้เนื่องมาจากการบริหารอาจเห็นว่า ตนได้มอบหมายงานให้กับครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อนำไปปฏิบัติตามนโยบายการดำเนินงานตามโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝันอย่างครบถ้วนแล้ว (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3. 2549 : 25) แต่ครูผู้สอนในฐานะผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ กลับเห็นว่าการบริหารจัดการที่ดีตามนโยบายการดำเนินงานของโรงเรียนในฝัน ยังปฏิบัติได้ไม่มากนัก ยังไม่ครบถ้วนตามภารกิจการดำเนินงานตามโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ดังจะเห็นได้จากยังมีปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดี เช่น การขาดแคลนบุคลากรปริมาณงานไม่สมดุลกับจำนวนบุคลากร ภาระงานมากขึ้น แต่ไม่มีการเพิ่มบุคลากรเพื่อรองรับภาระ

งานตามโครงการ และงบประมาณจำกัด ลำช้า และไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการคุณภาพของโรงเรียนในฝัน เป็นต้น (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1. 2548 : 12-15) และขาดการนิเทศ ติดตาม ตรวจสอบ และกำกับดูแลอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุชาติ ฤทธิ์วัฒนพงศ์ (2541) ที่ได้วิจัยเกี่ยวกับกระบวนการติดตาม กำกับและบริหารจัดการที่ดีขององค์กรเอกชน พบว่า ยังคงมีปัญหาด้านกระบวนการกำกับ ติดตาม บริหารจัดการที่ดีในงานที่รับผิดชอบ ส่งผลให้ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดีของครูผู้สอนน้อยกว่าค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้บริหาร

เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี มิติความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ มิติเสรีภาพทางวิชาการ และมิติการมีส่วนร่วม พบว่า ค่าเฉลี่ยของการบริหารจัดการที่ดีตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนในฝัน ทั้งโดยรวมและทุกมิติของการบริหารจัดการที่ดี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นสูงกว่าครูผู้สอนทั้งโดยรวมและทุกมิติของการบริหารจัดการที่ดี ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารเห็นวาทนเองได้มอบหมายงานให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อนำไปปฏิบัติในขอบเขตของงานโดยให้ครูปฏิบัติงานอย่างอิสระ มีเสรีภาพทางวิชาการ และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแล้ว (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3. 2549 : 25) และกระจายอำนาจการบริหารจัดการให้กับครูผู้สอน เพราะเชื่อว่าการกระจายอำนาจจะนำมาซึ่งการบริหารจัดการที่ดี (Clarke. 2001) แต่จากสภาพการปฏิบัติงานจริงของครูผู้สอน อาจมีการกำกับติดตาม ควบคุม และตรวจสอบผลการปฏิบัติงานของครูอย่างเป็นระบบ และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายยังมีส่วนร่วมปฏิบัติงานไม่จริงจัง และไม่ต่อเนื่อง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1. 2548 : 12) จึงส่งผลให้ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนเกี่ยวกับความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ เสรีภาพทางวิชาการ และการมีส่วนร่วม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การนำตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันที่ได้จากการวิจัยไปใช้ปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด อาจเริ่มจากการนำตัวบ่งชี้บางมิติหรือบางตัวบ่งชี้ไปใช้ตามความเหมาะสมก่อน แล้วจึงขยายจนครบทุกมิติ

1.2 โรงเรียนในฝันที่เป็นกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยนี้ มีสภาพการบริหารจัดการที่ดีในระดับดี ดังนั้นควรได้รักษาให้มีความยั่งยืน และเกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายของโรงเรียนในฝันยิ่งขึ้น และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ด้านการบริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน หรืออาจนำไปใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

1.3 การให้เสรีภาพทางวิชาการแก่ครูผู้สอนในการปฏิบัติงาน ควบคุมการควบคุม กำกับและติดตามผล และเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ในการทำงานให้กับครูได้ บริหารจัดการและสร้างสรรค์ผลงานด้วยตนเองให้มากขึ้น

1.4 การวางแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษาเพื่อบรรลุมาตรฐานและคุณภาพการศึกษา ของชาติ ควรได้มีการกำหนดกลไกเพื่อขับเคลื่อนให้กระบวนการบริหารจัดการที่ดี

1.5 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือส่วนได้ส่วนเสีย เช่น คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรภายนอก ครูอาจารย์และผู้บริหารโรงเรียนในฝัน สามารถนำตัวบ่งชี้การบริหาร จัดการที่ดีไปใช้เป็นกรอบแนวคิดการดำเนินงาน การตรวจสอบ และกำกับติดตามการบริหารจัดการ โรงเรียนในฝันได้ ตลอดจนจนการนำไปใช้ในกระบวนการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา หรือการ ประเมินคุณภาพของการบริหารจัดการโรงเรียนในฝันได้

1.6 หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรเพื่อการ บริหารจัดการอื่น ๆ ใช้ตัวบ่งชี้ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ ไปเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพิจารณา และจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรอื่น ๆ ให้แก่สถานศึกษาชั้นพื้นฐานที่เข้าร่วมโครงการหนึ่ง อำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝันได้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยเกี่ยวกับการประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ระดับมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครั้งนี้มีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันที่เปิดสอนระดับ ประถมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือโรงเรียนในฝันที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาที่อยู่ในภาคอื่น ๆ เพื่อนำผลการศึกษาวิจัยมาเปรียบเทียบกัน

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยองค์ประกอบการบริหารจัดการที่ดีมิติอื่น ๆ นอกเหนือจาก 3 มิติที่ใช้ในการวิจัยนี้ เพื่อขยายแนวคิดการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝันให้ครอบคลุมกับ ภารกิจหลักและการดำเนินงานของโรงเรียนในฝันยิ่งขึ้น

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการตรวจสอบ ติดตาม และประเมิน ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน และประเมินผลสำเร็จของการดำเนินงาน โรงเรียนในฝัน โดยคณะบุคคลหรือองค์กรภายนอก อาทิเช่น สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมิน คุณภาพการศึกษา (สมศ.) ซึ่งมีฐานะเป็น องค์กรมหาชน หรือหน่วยงานอื่น ๆ

2.4 ควรมีการศึกษาวิจัยรูปแบบและกระบวนการสร้างความยั่งยืนของบริหารจัดการ ที่ดีของโรงเรียนในฝัน โดยหลักการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชน ผู้ปกครองและ องค์กรอื่น ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนในฝัน

2.5 ควรมีการศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการที่ดี และการบริหารจัดการ ที่ไม่ดี ตลอดจนผลกระทบต่อโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน ทั้งใน ระยะแรก และระยะต่อ ๆ มาทั้งผลที่เกิดขึ้นทางวิชาการ/ไม่เป็นวิชาการ และผลกระทบทางสังคม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2549). การดำเนินงานระบบมาตรฐานงานชุมชน (มชช.). กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน.
- กรมวิชาการ. (2544). การประกันคุณภาพการศึกษาแบบครบวงจร. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ.
- _____. (2544). การประกันคุณภาพแบบครบวงจร. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ.
- _____. (2543). เอกสารดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ.
- _____. (2542). การประเมินและติดตามโครงการปฏิรูปการศึกษา : โครงการเกษตรเพื่อชีวิต. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- _____. (2542). แนวคิดการประกันคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ.
- _____. (2539). การประกันคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ.
- _____. (2539). การประเมินผลจากสภาพจริง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมสามัญศึกษา. (2542). เกณฑ์การคัดเลือกครูแกนนำ กรมสามัญศึกษา. กรุงเทพฯ : กรมสามัญศึกษา.
- _____. (2542). แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. กรุงเทพฯ : กรมสามัญศึกษา.
- _____. (2541). รายงานวิจัยการศึกษาแนวทางขยายโอกาสทางการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา. กรุงเทพฯ : กรมสามัญศึกษา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2548). ทิศทางการจัดการศึกษาในยุคปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2547). รายงานผลการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ปี 2546. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2546). โครงการ หนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2546). พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 และกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการ. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2545). แนวทางการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2544). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2543). การสอนดีมีคุณภาพ : ปฏิรูปการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : สถาบันการแปล กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

- . (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2536). การกระจายอำนาจการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ร่าง ครั้งที่ 3/3). วันที่ 28 พฤษภาคม 2536. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- กฤษฎารณ โอปนพันธ์. (2537). การพัฒนาดัชนีคุณลักษณะของนิสิตใหม่ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (สถิติการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กษมา วรวรรณ อยุธยา. (2547). นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงานของสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปี 2547. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- กองวิจัยทางการศึกษา และกรมวิชาการ. (2543). รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบหรือแนวการจัด กระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างคุณลักษณะดี เก่ง มีสุข ระดับประถมศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- กาญจนา ไชยพันธ์. (2544, พฤษภาคม). แนวคิดจิตวิทยาของโรเจอร์สกับการเรียนการสอนแบบ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, “วารสารวิชาการ”. 4(5) : 6 – 9.
- กาญจนา วัชรสุนทร. (2544). “หลักการและแนวปฏิบัติในการประเมินองค์กรและบุคลากร หน่วยที่ 12.” แนวการศึกษาชุดวิชาการประเมินและการจัดการโครงการประเมิน. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- กิดานันท์ มะลิทอง. (2548). ไอซีทีเพื่อการศึกษา. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์.
- กุลธิดา คำปิ่นศักดิ์. (2536). การพัฒนาตัวบ่งชี้สภาพทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนในระดับ หมู่บ้าน. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การศึกษานอกระบบโรงเรียน). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- กุลธิดา อินทรอักษร. (2543). คณะกรรมการตรวจสอบ (Audit Committee) ภาคราชการกับการ บริหาร กิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (Good Governance) : ศึกษากรณี กระทรวงศึกษาธิการ. วิทยานิพนธ์ ปร.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิต วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กุลพล พลวัน. (2541). รายงานการวิจัย ประกอบการร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศประเด็นเสรีภาพทางวิชาการ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ.
- เกษม วัฒนชัย. (2546). ธรรมชาติกับบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ : สำนักนโยบายและแผน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- จรัส สุวรรณเวลา. (2538). คิดแล้วทำแล้วคิด : การรื้อปรับระบบสถาบันการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- จินดาลักษณ์ วัฒนสินธุ์. (2544). "การประเมินผลการพัฒนาองค์กร" เอกสารการสอนการพัฒนาองค์กร หน่วยที่ 12. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- จุมพล หินมพานิช และคนอื่น ๆ. (2530). *ความเป็นอิสระทางวิชาการและวิชาชีพในอุดมศึกษา*. กรุงเทพฯ : ทบวงมหาวิทยาลัย.
- เจริญ เจษฎาวัลย์. (2545). *การวางมาตรฐานธรรมาภิบาล (Setting Good Governance Standards)*. กรุงเทพฯ : พอดี.
- เจริญพงษ์ วิญญูรักษ์. (2543, ธันวาคม). "ธรรมาภิบาลเพื่อการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี". *วารสารเพิ่มผลผลิต*. 39(2) : 3.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2541). *การปฏิรูปการศึกษา-การปฏิรูปการเมือง*. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนาธิป พรกุล. (2544, กันยายน). *คลังพระราชบัญญัติ จัดการเรียนการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง*, *วารสารวิชาการ*. 4(9) : 2 – 7.
- ชลันดา อินทร์เจริญ. (2538). *การศึกษาตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การวิจัยการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชินภัทร ภูมิรัตน์. (2538). *การพัฒนาดัชนีทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- ชินรัตน์ สมสืบ. (2539). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เชาว์ดี ทองทวี. (2544, ตุลาคม). "Good Corporate Governance" *วารสารสนเทศ*. 4(46) : 12.
- โชคชัย ศิรินพมณี. (2540). *การพัฒนาตัวบ่งชี้ประสิทธิภาพการดำเนินงานของหน่วยศึกษานิเทศก์สำนักงาน การประถมศึกษาอำเภอ โดยวิธีพีดีบี&ยูและการสัมภาษณ์กลุ่มแบบเจาะจง*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การวัดและประเมินผลการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- दनัย เทียนพุ่ม. (2536). *นักบริหารมืออาชีพ*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ถวัลย์รัฐ วรเทพพุมพิพงษ์ (2545). *อำนาจอิสระของมหาวิทยาลัยในการบริหารงานวิชาการและงานทั่วไป*. กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย.
- ถวิล อรัญเวศ. (2544, กุมภาพันธ์). "นักบริหารมืออาชีพในยุคเขตพื้นที่การศึกษา" *วารสารวิชาการ*. 4(2) : 15-19.
- ทวีป อภิสิทธิ์. (2539). *การสร้างสมรรถภาพในวิชาชีพครูโดยใช้กิจกรรมเป็นสื่อ*. กรุงเทพฯ : ดันอ้อ แกรมมี่.

- ทวีศิลป์ กลนภาดล. (2547). การพัฒนาตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีสำหรับการเป็น มหาวิทยาลัยราชภัฏ. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ทิพาวดี เมฆสุวรรณค์. (2543, กันยายน). "ธรรมาภิบาลกับราชการไทย" *สรรพากรสาส์น*. 47(9) : 63.
- ทีศนา เขมมณี. (2542). "การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้น ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง," *วารสาร วิชาการ*. 2(6) : 42 – 45.
- ทองอินทร์ วงศ์โสธร. (2535). *บริหารแบบมืออาชีพ*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ธนู ฤทธิกุล. (2542). "การจัดการประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้น ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง", *วารสาร วิชาการ*. 2(6) : 42-45.
- ธีระ รุณเจริญ. (2545). *สภาพและปัญหาการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของ สถานศึกษาในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ธีระพล อรุณะกสิกร และคนอื่น ๆ. (2542) *การสร้างระบบการบริหารจัดการที่ดี*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ธีรวุฒิ เอกะกุล. (2541). *พฤติกรรมองค์กรที่เอื้อต่อความเป็นครูเก่งและครูดี : กรณีข้าราชการ ครูที่สำเร็จการศึกษาจากโครงการคุรุทายาทของสถาบันราชภัฏ*. ปรินญาณิ กศ.ด. (วิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธีรศักดิ์ คงเจริญ. (2545). *การประเมินคุณลักษณะครูอาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษาเขตการศึกษา 7*. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2541). *โมเดลลิשראל : สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2546). *ธรรมาภิบาลกับการสร้างสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : สถาบัน พระปกเกล้า.
- _____. (2544). "ธรรมาภิบาลกับระบบอุดมศึกษาไทย." *วารสาร สออ.ประเทศไทย*. 4(1) : 11-57.
- _____. (2542). *การสร้างธรรมาภิบาล (Good governance) ในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- บังอร อนุเมฆางกูร. (2541, มกราคม). "สอนอย่างไรจึงให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้." *วารสาร ราชภัฏฉะเชิงเทรา*. 1(1) : 34 – 35.

- บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และบุญมี ลี. (2544). รายงานการวิจัยเรื่องตัวชี้วัดธรรมาภิบาล.
กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- บุษยา สันติกาญจน์ และเพ็ญจิรา คันชวงศ์. (2542, มกราคม-มีนาคม). ความโปร่งใสในสังคมไทย
: กรณีศึกษาประเทศเดนมาร์ก. วารสารนักบริหาร. 19(1) : 88-94.
- ปอมท. (2543). การบริหารจัดการที่ดีในมหาวิทยาลัยไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ปัญญา แก้วกริยูร. (2543). "การบริหารจัดการศึกษาในรูปแบบการใช้โรงเรียนหรือเขตพื้นที่
การศึกษาเป็นฐาน" ใน *ประมวลสาระการอบรม โครงการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาสู่การ
บริหารงานโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน*. ชลบุรี : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1.
- ประมวล รุจนเสรี. (2542). *การบริหารจัดการที่ดี (Good Governance)*. กรุงเทพฯ : รักษา
ดินแดน.
- ปรัชญา เวสารัชช์. (2543, กรกฎาคม). "ตัวชี้วัดการบริหารจัดการที่ดีในมหาวิทยาลัย,"
การศึกษานอกโรงเรียน. 3(8) : 37.
- ปราชญา กล้าผจญ. (2543). *ผู้บริหารยุคใหม่*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เปรมสุริย์ เชื้อมทอง. (2536). *จิตลักษณะของผู้บริหารและสถานการณ์ของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับ
ประสิทธิผลของโรงเรียน*. ปรินญาณิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต. (การบริหารการศึกษา).
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ผดุง พรหมมูล. (2547). *แนวทางการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามโครงการโรงเรียน
ในฝัน*. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- พนม พงษ์ไพบูลย์. (2547). *โรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- พสุ เดชะรินทร์. (2545). *เส้นทางจากกลยุทธ์สู่การปฏิบัติด้วย Balanced scorecard and Key
Performance Indicators*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัชรี สีโรรส. (2545). *การสร้างระบบความพร้อมรับผิดในระบบราชการ*. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ. (2543). *สารของพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของ
ราชการ พ.ศ. 2543*. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- พรรณอร อุชุกาพ. (2545). *การพัฒนาดัชนีบ่งชี้คุณภาพพระบอจารย์ที่ปรึกษานักศึกษา
ปริญญาตรีใน สถาบันราชภัฏ*. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ด. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พรรณี บุญประกอบ และคนอื่น ๆ. (2545). *รูปแบบการบริหารจัดการที่ดีในมุมมองของประชาคม
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. กรุงเทพฯ : สภาคณาจารย์ ข้าราชการ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.

- พงษ์ศักดิ์ ศรีจันทร์. (2545). การพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะครูวิชาชีพให้แก่
นักศึกษาสายครูวิชาชีพของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล. ปรินทิพนิพนธ์ ก ศ.ด. (วิจัย
และพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พงษ์ศักดิ์ รักตพงษ์ไพศาล. (2546). สรุปการบรรยายพิเศษ “หนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน” เมื่อ
วันที่ 10 กรกฎาคม 2546 ณ ห้องประชุมปิ่นน้อย สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. กรุงเทพฯ :
กระทรวงศึกษาธิการ.
- พิรเวช ลำลีดี. (2547). การสำรวจคุณลักษณะครูที่พึงประสงค์ตามพระราชบัญญัติการศึกษา
แห่งชาติ พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- พิณสุตา ลีริชรังสี. (2541). การกระจายอำนาจการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. (2542). แนวคิดและแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็น
ศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพชรมณี วิริยะสีบพงศ์. (2545). การพัฒนาตัวบ่งชี้รวมคุณภาพกระบวนการบริหารทรัพยากร
มนุษย์ของวิทยาลัยพยาบาลสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข.
ปรินทิพนิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ. (2543). การนิเทศการศึกษา : ทฤษฎีและการปฏิบัติ. กรุงเทพฯ :
ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ภัทรนันท์ พัมยะ. (2542). การกระจายอำนาจทางการศึกษา : การเมืองและฉันทามติ.
กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2543). ศ.ดร.สาโรช บัวศรี ราชบัณฑิต. กรุงเทพฯ : วิจัย
พาณิชย์และการพิมพ์.
- เมธา สุวรรณสาร. (2544, ธันวาคม-มีนาคม). การสร้างกรอบการกำกับดูแลกิจการที่ดีกับการ
บริหารความเสี่ยงขององค์กร,” วารสารนักบัญชี. 48(2) : 31.
- ยงยุทธ์ พนาสนธิ. (2546, กรกฎาคม-กันยายน). “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัด
การศึกษา” วิทยาจารย์. 102 (2) : 21-27.
- ราชบัณฑิตสถาน. (2539). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ลัดดา ดำนวิริยะกุล. (2537). การพัฒนาดัชนีรวมของประสิทธิภาพการมัธยมศึกษาตอนต้น.
วิทยานิพนธ์ ค.ม. (สถิติการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- วรรณิ แกมเกตุ. (2540). การพัฒนาตัวบ่งชี้ประสิทธิภาพการใช้ครู : การประยุกต์โมเดลสมการ
โครงสร้างกลุ่มพหุและโมเดลเอ็มทีเอ็มเอ็ม. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (การวัดและประเมินผลการ
ศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วัฒนา ล่วงลือ. (2538). *การวิเคราะห์ตัวบ่งชี้ประสิทธิผลของสภามหาวิทยาลัยไทย*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2542). *การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง*. กรุงเทพฯ : ต้นอ่อน.
- วันชัย ดนัยตโมนุท และไกร เกษทัน. (2543). *การกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- วันชัย ศิริชนะ. (2540). *การประกันคุณภาพการศึกษา. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา การอบรมการประกันคุณภาพการศึกษา กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 1. นครปฐม : กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 1.*
- วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (2530). *การอุดมศึกษา (เอกสารประกอบคำสอน)*. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีไลวรรณ เหมือนชาติ. (2536). *การพัฒนาตัวบ่งชี้สภาพความสำเร็จของการนิเทศภายใน โรงเรียนประถม ศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การประถมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศักดิ์ชาย เพชรช่วย. (2541). *การพัฒนาตัวบ่งชี้รวมคุณภาพของคณะครุศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (วิจัยการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริชัย กาญจนवासี. (2543). *รายงานการวิจัยเรื่องการประเมินการเรียนรู้ : ข้อเสนอเชิงนโยบาย*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- _____. (2537). *การพัฒนาตัวบ่งชี้ทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์บริหารโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน กระทรวงศึกษาธิการ. (2547). *บันทึกผู้นำสถาน ผู้ฝัน : หนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน (Lab School Project)*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สมชาย เทพแสง. (2543, กรกฎาคม). "ผู้บริหารมืออาชีพ" *วารสารข้าราชการครู*. 20(5) : 20-23.
- สมถวิล วิจิตรวรรณ. (2544). *สัมมนาการประเมินองค์การ*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช.

- สมบุรณ์ โพธิ์ทอง. (2543). *การศึกษาความพร้อมในการประกันคุณภาพการศึกษา ตามพรรณนะของผู้บริหารและครูโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิจิตร*.
วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา) พิษณุโลก : สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม.
- สมพจน์ เจริญวานิช. (2541). *การศึกษาความคาดหวังของชุมชนที่มีต่อการประกันคุณภาพการศึกษาด้วยตนเอง*. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สมรักษ์ รักษาทรัพย์. (2541, กันยายน-พฤศจิกายน). "การพัฒนาตัวชี้วัด : ปัจจัยเชื่อมโยงแผนงาน แผนเงิน และแผนคนในศตวรรษที่ 21". *จุลสารเศรษฐศาสตร์*. 2(2) : 22.
- สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์. (2542, มิถุนายน-กรกฎาคม). "การจัดทำแผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง" *ข้าราชการครู*. 19(5) : 12-17.
- _____. (2541, มกราคม). "มิติคุณภาพของโรงเรียน" *วารสารสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา*. 15(2) : 10-12.
- สมศักดิ์ สินธุระเวชัญ. (2542). *มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา*. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน. (2545). *Good Governance กับการพัฒนาข้าราชการ*.
กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน.
- สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน. (ม.ป.ป.). *ความเป็นมาของแนวคิดการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดี*. (ออนไลน์).
http://www.ocsc.win2000.th.com/law/pdf/0214_good_governance_action_plan.pdf.
- สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา. (2544). *เอกสารประกอบการอบรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง*. นครปฐม : สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2546). *การมีส่วนร่วมของประชาชน (ออนไลน์)*. แหล่งที่มา
http://www.kpi.ac.th/kpiuser/publicparticipation_process_data.asp. 26 มีนาคม 2546.
- สมาน อัครภูมิ และคณะ. (2539). "แนวคิดและแนวปฏิบัติของโรงเรียนในการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง จ.อุบลราชธานี. *เอกสารประกอบการนิเทศการศึกษา*.
อุบลราชธานี : สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี.
- สังเวียน อินทวิชัย. (2543). "การกำกับดูแลกิจการ : ทำไมและเพียงใด" *วารสารนักบัญชี*.
46(2) : 10-21.
- สุชาติ ฤทธิ์วัฒนะพงศ์. (2541). *กระบวนการบริหารจัดการที่ดี : ศึกษาแนวการจัดตั้ง บทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการตรวจสอบ*. วิทยานิพนธ์ ร.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุดารัตน์ ไผ่พงศาวงศ์. (2543). *การพัฒนาชุดกิจกรรมคณิตศาสตร์ที่ใช้การจัดการเรียนการสอนแบบ CIPPA MODEL เรื่อง เส้นขนานและความคล้าย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2*.
ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- สุเทพ ชิตยวงษ์. (2546). *บทบาทของสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. ชลบุรี : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3.
- สุพล วงสินธุ์. (2542, มีนาคม). "โรงเรียนในฝัน" *วารสารการศึกษา กทม.* 20(6) : 34-36.
- _____. (2546, กันยายน). "โรงเรียนสมบูรณแบบ" *วารสารวิชาการ.* 6(9) : 6-12.
- สุรางค์ เจริญสุข. (2541). *แนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางวิชาคณิตศาสตร์ระดับมัธยมศึกษา*. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. (2543). *เรียนรู้สู่ครูมืออาชีพ*. กรุงเทพฯ : โอ. เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์.
- สุทธิรักษ์ คนกาญจน์. (2547). *การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ*. ปรินญา นิพนธ์ กศ.ด. (การทดสอบและวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2541). *จากรามเกียรติสู่การประเมิน*. กรุงเทพฯ : ปรินญาเครื่องเขียน.
- _____. (2541). *การกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- เสาวนิตย์ ชัยมุขสิข. (2544). *การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา*. กรุงเทพฯ : บัคพอยท์.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1. (2543). *ประมวลสาระการอบรมโครงการพัฒนาสถานศึกษาสู่การบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน : การบริหารจัดการสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542*. ชลบุรี : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3. (2548). *กระบวนการเรียนรู้ในยุคปฏิรูปการศึกษา*. ชลบุรี : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3.
- _____. (2548). *สรุปผลการดำเนินงานโรงเรียนในฝัน ปีการศึกษา 2548*. ชลบุรี : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3.
- _____. (2546). *คู่มือบริหารโรงเรียนที่เป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542*. ชลบุรี : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 3.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1. (2548). *สรุปผลการดำเนินงานโรงเรียนในฝัน ปีการศึกษา 2548*. สระแก้ว : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2547). *รายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2546*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2546). *โครงสร้างการบริหารงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2546). *ธรรมาภิบาลกับบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ : สำนักนโยบายและแผนการศึกษา.
- _____. (2544). *ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- _____. (2543). *แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา : เพื่อพร้อมรับการประเมินภายนอก*. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี
- _____. (2543). *การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- _____. (2542). *แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540-2544*. กรุงเทพฯ : อรรถพลการพิมพ์.
- _____. (2542). *การประกันคุณภาพการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- _____. (2530). *การพัฒนาดัชนีทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2548). *พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2546). *การบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดี*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- _____. (2545). *Good Governance กับการพัฒนาข้าราชการ*. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน.
- _____. (2544, มกราคม-กุมภาพันธ์). *บันทึกความเห็น ก.พ.เรื่องแผนปฏิบัติการสร้างราชการใสสะอาด*. *วารสารข้าราชการ*. 46(1) : 2.
- _____. (2543). *Good Governance การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี*. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2544). *คู่มือการพัฒนาระบบการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2541). *สรุปประเด็นอภิปราย “ธรรมรัฐแห่งชาติ Good Governance*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (2546). *การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา.
- _____. (2545). *หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2542). *จรรยาบรรณครู*. กรุงเทพฯ : คุรุสภา.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2539). *ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. (2539). *คู่มืออาจารย์ที่ปรึกษาสภาสถาบันราชภัฏ (ฉบับปรับปรุง 2539)*. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการศึกษาระบบการทำงานของอาจารย์ที่ปรึกษาสถาบันราชภัฏ.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2542). *ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยระบบบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.2542*. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2542). *การนิเทศเพื่อส่งเสริมระบบประกันคุณภาพภายในโรงเรียน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ.
- หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. (2542). *การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ*. กรุงเทพฯ : กรมสามัญศึกษา.
- อมรา พงศาพิชญ์ (2543). “ธรรมรัฐและธรรมราชาภิบาลกับองค์กรประชาสังคม” ใน *การจัดการปกครอง*. หน้า 1-14. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรรัตน์ ลาคำเสน. (2535). *การพัฒนาดัชนีรวมเพื่อบ่งชี้สภาพทางการประถมศึกษา*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การประถมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรัญ มุลคำ. (2542). *Child Center : Storyline Method : การบูรณาการหลักสูตรและการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง*. กรุงเทพฯ : ที.พี.พรินท์ติ้ง.
- อานันท์ ปันยารชุน. (2542). *ธรรมรัฐคืออะไร*. ใน *มุมมองนายกอานันท์*. มติชน. พิมพ์ครั้งที่ 4. หน้า 15-22.
- อำนวยการ วีรวรรณ. (2535). “บัญญัติเจ็ดประการในการสร้างคนให้กลายเป็นบุคคลที่ประสบผลสำเร็จในชีวิต” *ผู้จัดการฉบับพิเศษ*. ม.ป.ท.
- อ่ำรุ่ง จันทวนิช. (2542). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2543). *รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

- อุไรพรรณ เจนวาณิชยานนท์. (2537). การพัฒนาดัชนีสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการของคณะ
พยาบาลศาสตร์ สถาบันอุดมศึกษาเอกชน. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ
: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอมอร จังศิริพรปกรณ์. (2542, กรกฎาคม-ธันวาคม). "ดัชนีบ่งชี้การประกันคุณภาพการศึกษา :
แนวคิดเบื้องต้นในการศึกษาและพัฒนาดัชนีบ่งชี้". วิทยาลัยคริสเตียน.
- เอเจอร์, แซม. (2545). *ธรรมาภิบาล การบริหารการปกครอง ที่โปร่งใสด้วยจริยธรรม*. แปลและ
เรียบเรียงโดย ไชยวัฒน์ คำชูและคณะ. กรุงเทพฯ : น้ำฝน.
- Ainley, J., and Others. (2001). *Thai Learning Technologies 2010*. Bangkok : Office of the
National Education Commission.
- Alig, Mieicarek, (2003). A Model of School Success : Instructional Leadership, Academic
Press, and Student Achievement. *Dissertation Abstracts International*. . 64(6) :
1913.
- Allgood, Timothy P. (2003, May). The Good Teacher : Listening to the Voices of High
school Students. *Dissertation Abstracts International*. 64(11) : 3911.
- Allisor, Shirley Branch. (2001, April). A History of the Ideas Behind Texas's Charter
School. *Dissertation Abstracts International*. 64(10) : 3320.
- American Federation of Teachers. (2000). *Accountability in Higher Education*. Washington
D.C. : AFT.
- Arends, Richard I. (1997). *Classroom Instruction and Management*. New York : McGraw-
Hill.
- Ashcroft, Kate. (1995). *The Lecture's Guide to Quality and Standards in Colleges and
Universities*. London : The Failmer Press.
- Ashworth, Allan & Harvey, Roger. (1994). *Assessing Quality in Further and Higher
Education*. London : Jessica Kingsley Publishers.
- Bain, Olga Borisovna. (2001). *University autonomy in the Russian Federation since
Perestroika*. (online). Available : <http://www.lib.umi.com/dissertation/fullcit/3010792>.
Retrieved November 8, 2002.
- Ballatin, Jeanne H. (1997). *The Sociology of Education a Systematic Analysis*. 4 th. Ed.
New Jersey : Prentice-Hall.
- Barth, R.S. (1990). *Improving School From Within*. San Francisco, CA : Jersey-Bass.
- Bauman, Paul C. (1996). *Governing Education Public Sector Reform Privatization*. Boston
: Allyn and Bacon.

- Bava, Dennis John. (2001). *Responsibility center management : A Financial paradigm and alternative to centralized budgeting. (online)*. Available : [http : wwwlib.umi.com/ dissertation/full cite/ 3010792](http://wwwlib.umi.com/dissertation/fullcite/3010792). Retrieved November 8, 2002.
- Beghetto, Ronald Anthony. (2002). Instructional Change within the Context of School Reform : The Development and Testing of Theoretical Model. *Dissertation Abstracts International*. 63(1) : 79.
- Berliner, David C. (1992). *Handbook of Educational Psychology*. New York : Macmillan.
- Bliss, James R., Firestone, William A. & Richards, Craig E. (1991). *Rethinking Effective Schools : Research and Practice*. New Jersey : Prentice-Hall.
- Borden V.M.H. & Banta, T. (1994). *Using Performance Indicators to Guide Strategic Decision Making*. San Francisco : Jersey - Bass.
- Brown, D.J. (1994). *Decentralization in Education Government and Management*. Oxford : Pergamon.
- Clark, Christopher M. (1995). *Thoughtful Teaching*. London : Cassell.
- Clarke, Vicki Clinell Burge. (2001). *In search of good governance : Decentralization and Democracy in Ghana. (online)*. [http : wwwlib.umi.com/ dissertation/full cite/ 3023679](http://wwwlib.umi.com/dissertation/fullcite/3023679). Retrieved September 11, 2002.
- Cole, Susan Alyne. (2003, September). Correlates of Effective Schools as Predictors of Elementary Magnet School Academic Success. *Dissertation Abstracts International*. 64(3) : 802.
- Crowther & others. (1999). *Oxford Advanced Learner's dictionary*. Oxford : University Press.
- Dalin, Per. (1993). *Changing the School Culture*. London : Cassell.
- Department of Education, Science and Training. (2002). *Meeting the challenges the government and Management of universities*. Canberra : Department of Education, Science and Training.
- Devries, Peter. (1995, May). "A Conceptualization of Academic Standard in Higher Education," In *The Third Meeting of the INQAAHE*. Utrecht, The Netherlands : Association of Universities in The Netherlands.
- Duke, Daniel. (1990). *Teaching : An Introduction*. New York : McGraw-Hill.
- Edmonds, R.R. (1992). "Making public school effective" *Social Policy*, 12, pp. 56 – 60,
- Evan, G.R. (2000). "Quality Assessment of the Administration and management of Universities : Ways and Means," *Higher Education Review*. 32(2) : 3-16.

- Everett, Gwendolyn H. (2002). Teachers' Perspectives on the National Endowment for the Humanities' school Based Curriculum Reform Initiative : School for a New Millennium. *Dissertation Abstracts International*. 63(1) : 67.
- Eggen, Paul D., & Kauchak, Tedy. (1996). *Strategies for Teachers : Teaching Content and Thinking Skills*. 3rd. ed. Needham Heights : Allyn & Bacon.
- Egner, Clark Marshall. (2001). *Governance of a private Japanese university before and after the 1998 University Council reforms*. (online). Available [http : www.lib.umi.com/ dissertation/fullcit/ 3012824](http://www.lib.umi.com/dissertation/fullcit/3012824). Retrieved November 8, 2002.
- Epstein, Marc J. & Birchard Bill. (2002). *Counting What Councils; Turning Corporate Accountability to Competative Advantage*. Cambridge : Perseus Becks.
- Fawns, Rod., & David Nance. (1993, November). "Teacher Knowledge, Education Studies and Advanced Skills Credentials." *Australian Journal of Education*. 37(3) : 48-50.
- Fisler, Jennifer Leigh. (2002). Leadership, Social Capital and Resources : Promoting Teacher Learning in a Professional Development School. *Dissertation Abstracts International*. 63(3) : 906.
- Folscher, A., Krachik, W. & Shapiro, I. (2000). *Transparency and Participation in The Budget Process*. South Africa : A Country Report. Available : [http://www.idasa.org.Za/final/publications/bis_transparency_full.htm](http://www.idasa.org.za/final/publications/bis_transparency_full.htm).
- Galergor, Hanna Alix. (2002). The Relationship Between Measures of Teacher Quality and Student Achievement : The Case of Vaughn Elementary California). *Dissertation Abstracts International*. 63(7) : 2423.
- Gong, Brain. (2002). *Designing School Accountability Systems : Towards a Framework and Process*. Washington D.C. (online). Available [http://ncicia.org/ publications/CRESST_Gong02.pdf](http://ncicia.org/publications/CRESST_Gong02.pdf).
- Glathon, Allan A., & Fox, Linda A. (1996). *Quality Teaching Through Professional Development*. California : Corwin Press.
- Goens, George A. & Clover, Sharon I.R. (1991). *Mastering School Reform*. Boston : Allyn & Bacon.
- Grace, Kristen Andrec. (2002). *Professional Autonomy and Collective Endeavor in Academic Departments : A Study of Department Identity and Practices that Benefit the Scholar, the Institutions and the Public*. (online). Available : [http://www.lib.umi.com/ dissertation /fullcit/3037252](http://www.lib.umi.com/dissertation/fullcit/3037252). Retrieved November 8.

- Grant, Barry A. & Piechowski, Michael M. (1999). "Theories and the Good Toward Child Centered Education," *Gifted Child Quarterly*. 43(1) : 4 – 12.
- Green, Jan. (1998). *Teacher Professional Teacher Development and School Improvement : Opening Doors From Inside*. Edited by Halsall, Rob. Buckingham : Open University Press.
- Hadi, Ali Mohammed. (2002). Principals' and Teachers' Perceptions of the Implementation of Middle School Characteristics in Saudi Arabia. *Dissertation Abstracts International*. 63(9) : 3110.
- Harrison, Colin. (1996). "Academic Support Services," in *Higher Education Management : the Key Elements*. P. 192-204. Buckingham : The Society for Research into Higher Education & Open University Press.
- Henkin, Alan B. & Persson, Dorothy. (1992). *Faculty as Gatekeeper : Non-Academic Staff Participation in university governance*. (CD-ROM). Available : Periodical.
- Holmes, Gary. (1993). *Essential School Leadership*. London : Kogan Page.
- Homes, JoAnn Hock. (2002). Teacher Perception of Change in the Delivery of Instruction in the Classroom with the Implementation of the Whole School Reform Model Community for Learning (ALEM). *Dissertation Abstracts International*. 63(9) : 3110.
- Hoy, Wayne K. & Miskel, Cecil G. (2001). *Educational Administration : Theory and Practice*. 6th Ed. Boston : McGraw-Hill.
- Jacobsen, David, Eggen, Paul & Kauchak, Don. (1999). *Method for Teacher : Promoting Student Learning*. London : Prentice-Hall.
- Johannson, Margaret Elaine. (2003). The Efforts of Secondary School Climate on Students' Academic Success. *Dissertation Abstracts International*. 64(9) : 3481.
- Johnstone, N. James. (1981). *Indicators of Education Systems*. London : Kogan Page.
- Kemmerer, F. (1994). *Decentralization of Schooling in Developing Nations*. Oxford : Pergamon.
- Kenneth, Leithwood. & Menzies, Teresa. (1998). *Forms and Efforts of School-based Management A Review*. Educational Policy, 12(3), May 1998. (CD-ROM). p.3-8.
- Horander. (2002). John Daniel. (2002). Quality Philosophy Characteristics of the Schools of the Wisconsin Evangelical Lutheran Synod. *Dissertation Abstracts International*. 63(7) : 2426.

- Kierstead, Fred D, & Wagner, Jr. (1993). *Ethical, Legal and Multicultural Foundations of Teaching*. Madison : Brown & Benchmark.
- Kimbrough, Ralph B., & Nunnery, Michael Y. (1988). *Educational Administration an Introduction* . New York : Macmillan.
- Koop, Kenneth N. (2004). Accountability for Student Achievement and the Utah Public High School Principal. *Dissertation Abstracts International*. 65(1) : 36.
- Kuehn Larry. (1996). *School-based Budgeting / Site-Based Management*. Available : <http://www.bctf.ba.oa/researchreports/96ei04/>, p.2.
- Lane, M. Lynne. (2003). The Effects of Staff Development on Student Achievement. *Dissertation Abstracts International*. 64(3) : 779.
- Lee, Ann McKeighan. (2002). Job Satisfaction of 6th–12th Grade Teachers in Florida’s Charter School. *Dissertation Abstracts International*. 63(5) : 1778.
- Lilly, Guerra Ana. (2002). Characteristics of Successful Spanish Language Teachers of Hispanic Students as Identified by Administrators and Teachers of Languages Other Than English in Secondary Schools in Selected School Districts in Texas. *Dissertation Abstracts International*. 63(7) : 2434.
- Liu, Shu-Chen. (2003). Faculty and Student Perceptions of College Teaching Quality at Selected Institutions in Taiwan and China. *Dissertation Abstracts International*. 63(12) : 4206.
- Lunenberg C. Fred. And Orntein C. Allan. (1996). *Educational Administration : Concepts and Practices*. California : Wadsworth Publishing Company.
- Mcalnery, D.M. (1998). *Educational Psychology : Constructing Learning*. Sidney : Prentice-Hall.
- McCulloch, Kenneth. & Tett, Lyn. (1996). “Performance Indications as Quality Assurance : The Scottish Community Education PI Scheme,” in *Quality Assurance in Education*, West Yorkshire : MCB University Press. 4(3) : 17 – 26.
- Moreira, Shelly Jeanne. (2002, October). Student Perceptions of Good Teaching Practices. *Dissertation Abstracts International*. 63(4) : 1306.
- Mowen, Carol Ann. (2002). Comparison Study of the Implementation Levels of Characteristics of Effective Middle Schools in Wisconsin and National Blue Ribbon Middle Schools. *Dissertation Abstracts International*. 63/06 : 2191.
- Ortiz-Escalante,Gustavo. (2002). School characteristics predicting bilingual education Waivers (California). *Dissertation Abstracts International*. 64(4) : 1929.

- Oser, Fitz K. (1992). "Morality in Professional Action : Discourse Approach for Teaching"
In *Effective and Responsible Teaching : the New Synthesis*. Edited by Oser, Fitz,
Dick, Andrew & Party, Jean-Lac San Francisco : Jossey-Bass.
- Parkay, Forrest W., & Stanford, Beverly Hard castle. (1992). *Becoming a Teacher :
Accepting The Challenge of a profession*. 2nd ed. Boston : Allyn & Bacon.
- Peter, Thomas., & Waterman, Robert H. (1984). *In Search of Excellence : Lessons From
American Best-Run Companies*. New York : Warner Book.
- Pierre, J. & Peter B. (2000). *Governance, politics and the state*. London : Macmillan.
- Pope, Allison Leigh. (2003, March). Influence of Teacher Gender and Gender-Type on
Expectancy of Special Education Students. *Dissertation Abstracts International*.
64(9) : 3193.
- Prescador, J.A. (1985). *Decentralization and Education*. Oxford : Pergamon.
- Rebore, Ronald W. (1998). *Personal Administration in Education : A Management
Approach*. Boston : Allyn & Bacon.
- Roger B. (2001). "Accountability in higher education : the case for a higher education
audit commission," *High Education Review*. 33(2) : 5-20.
- Ross, Glenda Jayce. (2001). *A Case Study of an Institution of Higher Education in Bulgaria
: the Transition from Communism, to Democracy*. (online). Available :
<http://wwwlib.umi.com/dissertation/fullcit/3039980>. Retrieved November, 8.
- Sackney, Larry E. & Dennis, J. Dibski. (1995). *School based Management : Will it Fly*.
Hong Kong : Loong Wah Printing.
- Sadker, Myra Pollack., & Sadker, David Miller. (1997). *Teacher, School, and Society*.
5th ed. New York : McGraw-Hill.
- Sapra, C.L. (1995). *Challenges of the Future to School-based Management : The Indian
Context*. Hong Kong : Loong Wah Printing.
- Sayer, John. (1996). "The Need for Recognition and Professional Status," in *The Need of
Teachers*. Edited by Mclelland, V. Alan & Varma, Ved. P 10-26.
- Scheerens, Jaap. (1992). *Effective Schooling Research : Theory and Practice*. London :
Cassell.
- Scribner, Jay Paredes. (1999, April). "Professional Development : Untangling the
Influence of Work Context on Teacher Learning" *Educational Administration
quarterly*. 35(2) : 238-266.

- Sergiovanni, Thomas J. (1991). *The principalship a reflective practice perspective*. 2nd ed. New Jersey : Prentice-Hall.
- Sizer, Fordward. (1990). *Barth's Improving school from within. Within*. San Francisco, CA : Jersey – Bass.
- Stogdill, R.M. (1974). *Handbook of Leadership*. New York : The Free Press.
- Tickle, Les. (1994). *The Induction of New Teachers : Reflective Professional Practice*. London : Cassell.
- UNESCO. (1998). *World declaration on higher education for the twenty-first century : vision and action*. Available : <http://www.unesco.org/education/educprog/wche/declaration.htm>.
- Waller, Bruce N. (1998). *Critical Thinking Consider the Verdict*. 3rd ed. New Jersey : Prentice-Hall.
- Wang, Ying. (2001). Higher education reform in China. (online). Available [http : wwwlib.umi.com/ dissertation/fullcit/ 3002537](http://wwwlib.umi.com/dissertation/fullcit/3002537). Retrieved November 8, 2002
- Warnick, Babara., & Inch, Edward S. (1994). *Critical Thinking and Communication : The Use of Reason in Argument*. 2nd ed. New York : Macmillan.
- Webster. (1992). *Webster's Dictionary* . New York : Pamco Publishing Company.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมสนทนากลุ่ม
การวิจัยขั้นตอนที่ 1 กำหนดกรอบแนวคิดการบริหารจัดการที่ดี

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมสนทนากลุ่ม การวิจัยขั้นตอนที่ 1 กำหนดกรอบแนวคิดการบริหารจัดการที่ดี

1) ดร.สุรัตน์ ไชยชมภู	กศ.ด. (การบริหารการศึกษา)
ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิต “พิบูลบำเพ็ญ”
หลักสูตรนานาชาติ มหาวิทยาลัยบูรพา
2) ดร.ฉรัต ไทยอุทิศ	กศ.ด. (การบริหารการศึกษา)
หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1
3) นายธงชัย มั่นคง	ศษ.ม. (ประชากรศึกษา)
รองผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1
4) นางรำพึง ชำนาญ	กศ.ม. (ภาษาไทย)
ผู้อำนวยการโรงเรียนประถมศึกษา จ.ระยอง
5) นายบัญชา วีระพันธ์	กศ.ม. (การบริหารการศึกษา)
ผู้อำนวยการโรงเรียนพานทอง จ.ชลบุรี
6) นายธวัช บุทธรักษา	กศ.ม. (การบริหารการศึกษา)
ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลชลบุรี
7) นายณรงค์ มาสแสง	ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา)
ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลประจันตคาม
จ.ปราจีนบุรี
8) นายสิทธิชัย อิ่มอ่อง	กศ.ม. (การบริหารการศึกษา)
ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีราชา จ.ชลบุรี
9) นายสมบัติ จันทร์กระจ่าง	กศ.ม. (การบริหารการศึกษา)
ศึกษานิเทศก์เขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1
10) นางดวงแข สุระประเสริฐ	กศ.ม. (การประถมศึกษา)
ศึกษานิเทศก์เขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1
11) นายพิชัย เอี่ยมสะอาด	กศ.ม. (การบริหารการศึกษา)
ศึกษานิเทศก์เขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 1
12) นางทิพรัตน์ เสมสันหัด	กศ.ม. (การบริหารการศึกษา)
ครูโรงเรียนบ้านสวนอุดมวิทยา จ.ชลบุรี

ภาคผนวก ข.
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ
พิจารณากรอบแนวคิดและองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากรอบแนวคิดและองค์ประกอบ ของการบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในพื้นที่

1) อ.ดร.สมุทร ชำนาญ	รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยบูรพา
วิทยาเขตสารสนเทศสระแก้ว
2) ผศ.ดร.สิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์	อาจารย์ประจำ
ภาควิชาการบริหารการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
3) ผศ.ดร.ภารดี อนันต์นาวิ	อาจารย์ประจำ
ภาควิชาการบริหารการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
4) อ.ดร.วิมลรัตน์ จาดูรานนท์	หัวหน้าภาควิชาหลักสูตรและการสอน
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
5) อ.ดร.ฉวีต ไทยอุทิศ	ศึกษานิเทศก์เชี่ยวชาญ (ระดับ 9)
หัวหน้ากลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผล
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1

ภาคผนวก ค.

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความเที่ยงตรง/เหมาะสมของแบบสอบถาม

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ
พิจารณาความเที่ยงตรง/ความเหมาะสมของแบบสอบถาม

1. นายบัญชา วีระพันธุ์	ผู้อำนวยการโรงเรียนพานทอง
อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี
2. นายวิษณุ ผสมทรัพย์	ผู้อำนวยการโรงเรียนบางละมุง
อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี
3. นายจำโนทย์ ปลั่งอุดม	ผู้อำนวยการโรงเรียนสัตหีบวิทยาคม
อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี
4. นายวัชร บุปผามาต	ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองใหญ่ศิริรวิวาท
อำเภอหนองใหญ่ จังหวัดชลบุรี
5. นายเสวก พลสวัสดิ์	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านบึง
“อุตสาหกรรมนุเคราะห์”
อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี
6. นางเฉลา ระโหฐาน	รองผู้อำนวยการโรงเรียนบ่อทองวงษ์จันทร์วิทยา
อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี

ภาคผนวก ง.

ตัวอย่างการจัดการจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน

ตาราง 13 ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีตามภารกิจหลักของโรงเรียนในฝัน

ด้านการบริหารวิชาการและ การเรียนการสอน	ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี
1. ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. กำหนดแนวทางการบริหารหลักสูตรและการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามจุดเน้นของโรงเรียนได้เอง 2. ตัดสินใจเลือกใช้รูปแบบการประกันคุณภาพภายในเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอกจาก สมศ. ได้เอง 3. อนุมัติแผนงานและงบประมาณเพื่อสร้างสื่อ นวัตกรรมการเรียนรู้ สิ้นสุดในระดับโรงเรียน 4. กำหนดแผนงานและกรอบงบประมาณเพื่อการพัฒนาบุคลากรตามความเหมาะสม โดยปราศจากอิทธิพลใดๆ 5. ดำเนินการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้รูปแบบและกิจกรรมที่คล่องตัวและรวดเร็ว
2. เสรีภาพทางวิชาการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นผู้นำทางวิชาการและพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนตามจุดเน้นการจัดการศึกษา ของโรงเรียนในฝันได้ตามต้องการ 2. ใช้วิธีการและกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาวิชาการเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายในและการประเมินภายนอกจากสมศ. 3. สร้างสื่อ นวัตกรรมการเรียนรู้ให้เป็นที่ยอมรับ/เทียบเคียงกับโรงเรียนชั้นนำอย่างหลากหลาย 4. เลือกแนวทางการสร้างผลงานทางวิชาการตามความสนใจของตนเองอย่างหลากหลาย 5. เลือกใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาชาติอย่างหลากหลาย
3. การมีส่วนร่วม	<ol style="list-style-type: none"> 1. ระดมทรัพยากรและงบประมาณเพื่อการจัดการศึกษาจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งในและนอกสถานศึกษา 2. ดำเนินงานประกันคุณภาพการจัดการศึกษาตามกระบวนการ PDCA โดยคณะกรรมการและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย 3. ผู้บริหาร คณะครู และผู้เกี่ยวข้อง วางแผนการผลิตจัดหาและใช้สื่อ นวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน 4. เข้าร่วมประชุมสัมมนาทางวิชาการเพื่อสร้างผลงานให้เป็นที่ยอมรับและความเชี่ยวชาญในงานแบบครูมืออาชีพ 5. ประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรและมาตรฐานการศึกษาชาติโดยประเมินตามสภาพจริงจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ตาราง 13 (ต่อ)

ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและ การสื่อสาร	ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี
1. ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. กำหนดแนวทางการบริหารจัดการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสารตามจุดเน้นของโรงเรียน ได้เอง 2. กำหนดรูปแบบและวิธีการให้บริการคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตแก่ผู้เกี่ยวข้องได้สอดคล้องกับแนวทางการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา 3. อนุมัติการใช้งบประมาณเพื่อสร้างผลงานที่โดดเด่นและเป็นต้นแบบในระดับอำเภอได้เอง 4. กำหนดแผนงานโครงการด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยไม่มีการแทรกแซงจากบุคคลหรือหน่วยงานอื่น ๆ 5. กำหนดแนวทางการใช้ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด และแหล่งเรียนรู้ และการให้บริการสื่อเทคโนโลยี นวัตกรรม การเรียนรู้ อุปกรณ์การเรียนการสอนที่คล่องตัว รวดเร็วทันต่อการใช้งาน
2. เสรีภาพทางวิชาการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. พัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตตามจุดเน้นและนโยบายของโรงเรียนในพื้นที่ตามความต้องการ 2. เลือกใช้สื่อเทคโนโลยี วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อดำเนินงานประกันคุณภาพภายในอย่างหลากหลาย 3. สร้างผลงานด้านสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต รวมถึงวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปอย่างหลากหลาย 4. เลือกใช้สื่ออุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ ประกอบกับการจัดกิจกรรมหรือผลงานทางวิชาการได้หลากหลายตามความต้องการ 5. พัฒนาความรู้ความสามารถและคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาชาติ ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและ การสื่อสารด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์ และไร้ขีดจำกัด
3. การมีส่วนร่วม	<ol style="list-style-type: none"> 1. ระดมทรัพยากรและงบประมาณเพื่อการจัดหาสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตจากผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา 2. ดำเนินงานด้านสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต โดยคณะกรรมการ 3. ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายวางแผนการจัดการเรียนการสอนคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตรวมทั้งการให้บริการร่วมกัน 4. เข้าร่วมประชุมสัมมนาทางวิชาการเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญด้านสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และนวัตกรรมใหม่ๆ 5. ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายวางแผนและพัฒนาสนับสนุนผู้เรียน ให้มีความรู้ ความสามารถและคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาชาติ ทั้งด้านวิชาการ และด้านอื่น ๆ

ตาราง 13 (ต่อ)

ด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา	ตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดี
1. ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. กำหนดแนวทางการบริหารจัดการเครือข่ายเพื่อพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาชาติได้เอง 2. ตัดสินใจเลือกประเภทและกิจกรรมของเครือข่ายเพื่อใช้ในการประกันคุณภาพภายในและรองรับการประเมินภายนอกจาก สมศ. ได้ 3. อนุมัติแผนงานโครงการด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษาสิ้นสุดในระดับโรงเรียน และไม่มีแทรกแซงจากบุคคลหรือหน่วยงานอื่น ๆ 4. กำหนดแนวทางและขั้นตอนการดำเนินงานและการใช้เครือข่ายที่สะดวกคล่องตัวและรวดเร็ว 5. ประเมินความพร้อมเครือข่ายและผลการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงหรือยุติการใช้เครือข่ายได้ตามความต้องการจำเป็น ทันที
2. เสรีภาพทางวิชาการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. พัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายตามความต้องการและใช้เครือข่ายตามความสนใจของสถานศึกษา 2. ปรับเปลี่ยนเครือข่ายและจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากเครือข่ายอย่างหลากหลายและสอดคล้องกับแนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา 3. เลือกใช้เครือข่ายทางวิชาการและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อสร้างผลงานหรือกิจกรรมของสถานศึกษาได้ตามความต้องการ 4. เลือกใช้เครือข่ายและแหล่งเรียนรู้ประกอบการจัดทำผลงานทางวิชาการ ได้ตามความสนใจและหลากหลาย 5. เลือกรูปแบบการสนับสนุนและวิธีการเรียนรู้จากเครือข่ายได้เอง และสร้างประสบการณ์การเรียนรู้จากเครือข่ายให้กับผู้เรียนอย่างไร้ขีดจำกัด
3. การมีส่วนร่วม	<ol style="list-style-type: none"> 1. เครือข่ายประเภทต่าง ๆ ร่วมวางแผนระดมทรัพยากรและดำเนินการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐานการศึกษาชาติ 2. เครือข่ายสนับสนุนการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในและการประเมินภายนอกจาก สมศ. หลากหลายรูปแบบและวิธีการ 3. คณะกรรมการและเครือข่ายมีส่วนร่วมสร้างผลงานของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาเป็นแบบอย่างที่ดีแก่โรงเรียนทั่วไป 4. ครูใช้แหล่งเรียนรู้และเครือข่ายประกอบการจัดกิจกรรม และการพัฒนาผลงานทางวิชาการ 5. เครือข่ายร่วมประเมินคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตรและมาตรฐานการศึกษาชาติแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งคุณธรรม และความประพฤติจากการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่าย

ภาคผนวก จ.

แบบสอบถาม

เรื่อง การประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในพื้นที่

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง

การประเมินการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสอบถามความคิดเห็นเชิงประเมินเกี่ยวกับสภาพการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน

2. ผู้ตอบแบบสอบถามนี้ได้แก่ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ 2 ฝ่าย และตัวแทนครูโรงเรียนละ 6 คน ซึ่งปฏิบัติงานในโรงเรียนในฝัน

3. คำตอบของท่านจะเป็นความลับ และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม ทั้งนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อผู้ตอบแบบสอบถามแต่ประการใด และจะเกิดประโยชน์ต่อการวางแผนและพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนในฝันให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นต่อไป

4. แบบสอบถามนี้มี 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเชิงประเมินเกี่ยวกับสภาพการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน

ตอนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ในภาคตะวันออก

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. สถานภาพ/การดำรงตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถาม

() ผู้อำนวยการโรงเรียน

() รองผู้อำนวยการ

() ครูผู้สอน

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเชิงประเมินเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน

ที่	รายการ/กิจกรรมการดำเนินงาน	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ใน ด้านนี้โรงเรียนมี การปฏิบัติงาน มากน้อยเพียงใด					
1	กำหนดแนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรและการนำ หลักสูตรไปใช้ตามจุดเน้นของโรงเรียนได้เอง.....
2	เป็นผู้นำทางวิชาการและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าหมายการ จัดการศึกษาของโรงเรียน.....
3	กำหนดแนวการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนา คุณภาพการศึกษาตามจุดเน้นและนโยบายของ โรงเรียนได้เอง...
4	จัดการเรียนการสอนตามจุดเน้นและนโยบายของ โรงเรียนในฝันได้ตามที่ต้องการ.....
5	เลือกวิธีส่งเสริมและพัฒนางานวิชาการของสถานศึกษา อย่างหลากหลาย.....
6	กำหนดแผนงาน โครงการและงบประมาณเพื่อพัฒนา สื่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมการเรียนรู้อย่างปราศจาก อิทธิพลใด ๆ.....
7	อนุมัติแผนงาน และงบประมาณเพื่อผลิตสื่อ เทคโนโลยีและนวัตกรรมการเรียนรู้อันดับ โรงเรียน.....
8	ติดตามและรายงานผลการใช้สื่อนวัตกรรมการเรียนรู้อัน โดยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและพัฒนางานวิชาการ.
9	แสวงหาความร่วมมือเพื่อการจัดการศึกษาจากทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้อง.....
10	ระดมทรัพยากรและงบประมาณเพื่อพัฒนางานวิชาการ และการเรียนการสอนจากผู้เกี่ยวข้องทั้งในและนอก สถานศึกษา.....
11	ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องวางแผนการผลิตและ จัดหาสื่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมการเรียนรู้อันร่วมกัน.
12	สร้างสื่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมการเรียนรู้อันให้เป็น ผลงานที่ยอมรับและเทียบเคียงกับโรงเรียนชั้นนำได้ หลากหลายประเภท.....

ที่	รายการ/กิจกรรมการดำเนินงาน	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
13	ผลงานสื่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ผลิตขึ้นมีลักษณะเฉพาะและใช้ความคิดสร้างสรรค์ของตน
14	สร้างผลงานทางวิชาการตามความสนใจของตนเอง....
15	สร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการด้วยวิธีการหลากหลาย.
16	เลือกใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา ประกอบการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามความต้องการ.....
17	เลือกใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบการจัดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนอย่างหลากหลาย.....
18	ประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรด้วยการประเมินตามสภาพจริง โดยฝ่ายบริหาร ครูผู้สอน และนักเรียน
19	ประเมินคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาชาติ โดยคณะกรรมการและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย.....
20	ตัดสินใจเลือกรูปแบบการประกันคุณภาพภายในที่เป็นไปได้และเหมาะสมกับบริบทสถานศึกษาของตนเอง.....
21	กำหนดแนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในเพื่อรองรับการประเมินภายนอก สมศ.ได้เอง.....
22	ประกันคุณภาพการจัดการศึกษาโดยคณะกรรมการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา.....
23	ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องปฏิบัติงานตามกระบวนการ PDCA.....
24	ปรับเปลี่ยนวิธีการและกิจกรรมการส่งเสริมวิชาการเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายในและการประเมินภายนอก สมศ.....
25	ใช้ระบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนที่มีความคล่องตัวและรวดเร็ว.....
26	กำกับติดตามการปฏิบัติงานหลังจากได้รับการนิเทศทางวิชาการแล้วทันที.....
27	กำหนดแผนงานและงบประมาณเพื่อพัฒนาบุคลากรได้ตามจำเป็นเร่งด่วนได้ทันที.....
28	ตัดสินใจในการดำเนินงานพัฒนาบุคลากรสิ้นสุดในระดับโรงเรียน.....

ที่	รายการ/กิจกรรมการดำเนินงาน	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
29	เข้าร่วมประชุม สัมมนาเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงานแบบครูมืออาชีพ.....
30	เข้าร่วมประชุม สัมมนาเพื่อสร้างผลงานทางวิชาการให้เป็นที่ยอมรับในวงการศึกษา.....
ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ใน						
ด้านนี้โรงเรียนมี การปฏิบัติงาน มากน้อยเพียงใด						
31	พัฒนาหลักสูตรเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารตามจุดเน้นและนโยบายของโรงเรียนในฝันได้ตามความต้องการ.....
32	จัดการเรียนรู้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตให้กับผู้เรียนอย่างไร้ขีดจำกัด.....
33	ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องวางแผนการจัดการเรียนการสอนคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตร่วมกัน.....
34	ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมกันวางแผนพัฒนาความรู้ความสามารถ และคุณภาพผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาชาติ.....
35	ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาชาติทั้งด้านวิชาการและด้านอื่น ๆ
36	กำหนดรูปแบบการเรียนรู้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตที่สอดคล้องกับแนวทางประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาได้เอง.....
37	พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาชาติด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์ของตนเอง.....
38	พัฒนาความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารให้กับผู้เรียนอย่างไร้ขีดจำกัด.....
39	กำหนดแนวทางการบริหารจัดการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของโรงเรียนได้เอง.....
40	กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานด้านสื่อ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตตามจุดเน้นและนโยบายของโรงเรียนได้เอง.....
41	แสวงหาความร่วมมือเพื่อพัฒนาสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง.....

ที่	รายการ/กิจกรรมการดำเนินงาน	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
42	ระดมทรัพยากรและงบประมาณเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตจากผู้เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา.....
43	ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมกันวางแผนและพัฒนาการให้บริการคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตของสถานศึกษา..
44	กำหนดแนวทางการให้บริการคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตของสถานศึกษาที่มีความคล่องตัว.....
45	กำหนดแนวทางการใช้ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด และแหล่งเรียนรู้ที่มีความคล่องตัว.....
46	กำหนดแนวทางการให้บริการสื่อเทคโนโลยี นวัตกรรม การเรียนรู้และอุปกรณ์การเรียนการสอนที่รวดเร็วทันต่อการใช้งาน.....
47	ประกันคุณภาพการดำเนินงานด้านสื่อเทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสารโดยคณะกรรมการ.....
48	ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตปฏิบัติตามกระบวนการ PDCA.....
49	เลือกใช้สื่อเทคโนโลยี วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน เพื่อดำเนินงานประกันคุณภาพภายในอย่าง หลากหลาย.....
50	เลือกใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อ ดำเนินงานประกันคุณภาพภายในอย่างหลากหลาย...
51	สร้างผลงานด้านสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์โดยใช้ ความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการของตนเอง.....
52	เผยแพร่ผลงานหรือแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านสื่อ เทคโนโลยีและนวัตกรรมการเรียนรู้อของสถานศึกษา ให้เป็นที่ยอมรับด้วยวิธีการที่หลากหลาย.....
53	เลือกใช้สื่อเทคโนโลยีและวัสดุอุปกรณ์ในการจัด กิจกรรมหรือพัฒนาผลงานได้ตามความต้องการ.....
54	เลือกใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ทั้งในและ นอกโรงเรียนในการจัดกิจกรรมหรือพัฒนาผลงาน ทางวิชาการได้ตามความต้องการ.....
55	อนุมัติงบประมาณดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ สิ้นสุดในระดับโรงเรียน.....

ที่	รายการ/กิจกรรมการดำเนินงาน	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
56	อนุมัติงบประมาณเพื่อสร้างสรรค์ผลงานต้นแบบได้เอง					
57	กำหนดแผนงานโครงการด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศตามความจำเป็นเร่งด่วนของสถานศึกษา โดยไม่มีการแทรกแซงจากบุคคลหรือหน่วยงานอื่น ๆ.
58	อนุมัติงบประมาณด้านสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ตโดยปราศจากอิทธิพลใด ๆ.....
59	เข้าร่วมประชุม สัมมนาเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.....
60	เข้าร่วมประชุม สัมมนาเพื่อสร้างผลงานด้านสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และนวัตกรรม การเรียนรู้ให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป.....
61	<u>ด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา</u> ในด้านนี้ โรงเรียนมีการปฏิบัติงาน มากน้อยเพียงใด					
62	พัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายประเภทต่าง ๆ ได้ตามความต้องการ.....
63	ออกแบบกิจกรรมการใช้เครือข่ายทางวิชาการและแหล่งเรียนรู้ตามความสนใจ.....
64	กำหนดประเภทเครือข่ายทางวิชาการสอดคล้องกับแนวทางประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาได้เอง.....
65	กำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมของเครือข่ายทางวิชาการ และแหล่งเรียนรู้ที่มีความคล่องตัว.....
66	สถานศึกษาสร้างผลงานให้เป็นที่ยอมรับโดยใช้เครือข่ายทางวิชาการต่าง ๆ อย่างหลากหลาย.....
67	เลือกใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมหรือผลงานของสถานศึกษาได้ตามความต้องการ.....
68	ใช้เครือข่ายทางวิชาการสนับสนุนดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา.....
69	เครือข่ายและแหล่งเรียนรู้สนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษาหลากหลายรูปแบบและวิธีการ.....
70	เครือข่ายทางวิชาการมีส่วนร่วมสร้างผลงานของสถานศึกษาให้เป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชน.....
70	พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่โรงเรียนอื่นโดยคณะกรรมการและผู้เกี่ยวข้อง.....

ที่	รายการ/กิจกรรมการดำเนินงาน	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
71	เลือกใช้เครือข่ายทางวิชาการอย่างหลากหลายเพื่อสนับสนุนการจัดทำผลงานทางวิชาการของครู.....
72	เลือกใช้แหล่งเรียนรู้ประกอบการจัดทำผลงานทางวิชาการตามความสนใจของตนเอง.....
73	เลือกกิจกรรมการสนับสนุนการเรียนรู้จากเครือข่ายได้อย่างกว้างขวาง.....
74	สร้างประสบการณ์การเรียนรู้จากเครือข่ายให้กับผู้เรียนอย่างไร้ขีดจำกัด.....
75	เลือกรูปแบบและวิธีการสนับสนุนการเรียนรู้จากเครือข่ายได้เอง.....
76	สร้างประสบการณ์การเรียนรู้จากเครือข่ายให้กับผู้เรียนอย่างไร้ขีดจำกัด.....
77	ครูใช้แหล่งเรียนรู้และเครือข่ายทางวิชาการประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย.....
78	ครูจัดทำผลงานทางวิชาการโดยใช้แหล่งเรียนรู้และเครือข่ายสนับสนุนการพัฒนาผลงาน.....
79	เครือข่ายร่วมประเมินความรู้ความสามารถของผู้เรียนตามหลักสูตรและมาตรฐานการศึกษาชาติ.....
80	เครือข่ายร่วมประเมินคุณธรรม และความประพฤติของนักเรียนจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ
81	กำหนดแนวทางการบริหารจัดการเครือข่ายเพื่อพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาชาติได้เอง.....
82	กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานของเครือข่ายต่าง ๆ ตามจุดเน้นและนโยบายของโรงเรียนได้เอง.....
83	แสวงหาความร่วมมือเพื่อการดำเนินงานเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษาจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง.....
84	ระดมทรัพยากรและงบประมาณเพื่อสนับสนุนเครือข่ายจากผู้เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา.....
85	อนุมัติงบประมาณดำเนินงานเครือข่ายประเภทต่าง ๆ สิ้นสุดในระดับโรงเรียน.....
86	อนุมัติงบประมาณเพื่อการเรียนรู้จากเครือข่ายโดยไม่การแทรกแซงจากบุคคลหรือหน่วยงานอื่น ๆ.....
87	กำหนดแนวทางและขั้นตอนการใช้เครือข่ายต่าง ๆ ที่สะดวกและคล่องตัว.....

ที่	รายการ/กิจกรรมการดำเนินงาน	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
88	การดำเนินงานของเครือข่ายทุกประเภท เป็นไปตามวัตถุประสงค์โดยปราศจากอิทธิพลใด ๆ.....
89	ประเมินความพร้อมและผลการดำเนินงานของเครือข่ายแบบตรงไปตรงมา.....
90	ตัดสินใจดำเนินงานหรือยุติการใช้เครือข่ายได้ตามความต้องการจำเป็นทันที.....

ภาคผนวก จ.

**แบบสอบถามปัญหาและอุปสรรคการบริหารงาน
ตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน**

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเรื่อง ปัญหาและอุปสรรคการบริหารงานตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน ในภาคตะวันออก

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคการบริหารตามกระบวนการบริหารจัดการที่ดี ของโรงเรียนในฝัน

คำถามข้อที่ 1 การดำเนินงานด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน ของโรงเรียนในฝัน มีปัญหาและอุปสรรคหรือไม่ อย่างไร

1. มิติตามความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ

2. มิติตามประสิทธิภาพทางวิชาการ

3. มิติตามการมีส่วนร่วม

คำถามข้อที่ 2 การดำเนินงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ของโรงเรียนในฝัน มีปัญหาและอุปสรรคหรือไม่ อย่างไร

1. มิติตามความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ

2. มิติตามประสิทธิภาพทางวิชาการ

3. มิติตามการมีส่วนร่วม

คำถามข้อที่ 3 การดำเนินงานด้านเครือข่ายผู้เข้าร่วมพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนในฝัน มีปัญหาและอุปสรรคหรือไม่ อย่างไร

1. มิติตามความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ

2. มิติตามประสิทธิภาพทางวิชาการ

3. มิติตามการมีส่วนร่วม

คำถามข้อที่ 4 โรงเรียนในฝันมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานด้านอื่น ๆ หรือไม่อย่างไร

1. มิติตามความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ

2. มิติตามประสิทธิภาพทางวิชาการ

3. มิติตามการมีส่วนร่วม

ภาคผนวก ช.

รายชื่อโรงเรียนในพื้นที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพเครื่องมือวิจัย

รายชื่อโรงเรียนในพื้นที่ใช้ในการพัฒนาเครื่องมือวิจัย

- 1) โรงเรียนกุนนารายณ์ อ.กุนนารายณ์ จ.กาฬสินธุ์
- 2) โรงเรียนชาตวรลักษบุรี อ.ชาตวรลักษบุรี จ.กำแพงเพชร
- 3) โรงเรียนเสด็จวนชยางค์กุลวิทยา อ.เมืองลำปาง จ.ลำปาง
- 4) โรงเรียนป่าซาง อ.ป่าซาง จ.ลำพูน
- 5) โรงเรียนท่าหลวงวิทยาคม อ.ท่าหลวง จ.ลพบุรี
- 6) โรงเรียนอุ้มทองศึกษาลัย อ.อุ้มทอง จ.สุพรรณบุรี
- 7) โรงเรียนกำแพงแสนวิทยา อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม
- 8) โรงเรียนพิมายวิทยา อ.พิมาย จ.นครราชสีมา
- 9) โรงเรียนชุมแสงชนูทิศ อ.ชุมแสง จ.นครสวรรค์
- 10) โรงเรียนบางบัวทอง อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี
- 11) โรงเรียนมวกเหล็กวิทยา อ.มวกเหล็ก จ.สระบุรี
- 12) โรงเรียนท่าเรือ "นิตยานุกูล" อ.ท่าเรือ จ.พระนครศรีอยุธยา
- 13) โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาภาคเหนือ อ.เมือง จ.พิษณุโลก
- 14) โรงเรียนวารินชำราบ อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี
- 15) โรงเรียนจตุรพักตรพิมานรัชดาภิเษก อ.จตุรพักตรพิมาน จ.ร้อยเอ็ด
- 16) โรงเรียนน้ำบ่อหลวงวิทยาคม อ.หางดง จ.เชียงใหม่
- 17) โรงเรียนโนนขำวิทยา อ.พล จ.ขอนแก่น
- 18) โรงเรียนบุญนาคพิทยาคม อ.สรรพยา จ.ชัยนาท
- 19) โรงเรียนนายางลักพิทยาคม อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ
- 20) โรงเรียนคงทองวิทยา อ.ดอนตูม จ.นครปฐม
- 21) โรงเรียนทุ่งแสงทองพิทยาคม อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
- 22) โรงเรียนถ้ำปีนพิทยาคม อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา
- 23) โรงเรียนคำเตยวิทยา อ.ไทยเจริญ จ.ยโสธร
- 24) โรงเรียนนครศรีลำดวนวิทยา อ.วังหิน จ.ศรีสะเกษ
- 25) โรงเรียนสุรพิณฑ์พิทยา อ.ลำดวน จ.สุรินทร์
- 26) โรงเรียนพานพร้าว อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
- 27) โรงเรียนบ้านทุ่งนาวิทยา อ.หนองฉาง จ.อุทัยธานี
- 28) โรงเรียนบางแก้วประชาสรรค์ อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ
- 29) โรงเรียนโสภณศิริราษฎร์ อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
- 30) โรงเรียนถิ่นโอภาสวิทยา อ.เมือง จ.แพร่

ภาคผนวก ซ.

รายชื่อโรงเรียนในพื้นที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามจังหวัด

ตาราง 14 รายชื่อโรงเรียนในพื้นที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามจังหวัด

ที่	จังหวัด	เขต	อำเภอ	โรงเรียน
1	ชลบุรี	1	บ้านบึง	บ้านบึงอุตสาหกรรมนุเคราะห์
			หนองใหญ่	หนองใหญ่ศิริวรราช
		2	บ่อทอง	บ่อทองวงษ์จันทร์วิทยา
			พานทอง	พานทอง
		3	บางละมุง	บางละมุง
			สัตหีบ	สัตหีบวิทยาคม
2	ฉะเชิงเทรา	1	เมือง	เบญจมาศจังหวัดฉะเชิงเทรา 2
			บางน้ำเปรี้ยว	บางน้ำเปรี้ยววิทยา
			บางปะกง	บางปะกง “บวรวิทยายน”
		2	บ้านโพธิ์	พุทธรังสีพิบูล
			พนมสารคาม	กาญจนาภิเษกวิทยาลัย ฉะเชิงเทรา
			สนามชัยเขต	สนามชัยเขต
3	จันทบุรี	1	ราชสาส์น	ราชสาส์นวิทยา
			แปลงยาว	ไผ่แก้ววิทยา
			ท่าตะเกียบ	มัธยมสิริวัณวรี 3 ฉะเชิงเทรา
		2	ท่าใหม่	ท่าใหม่ “พุทธสวัสดิ์ราษฎร์นุกูล”
			แก่งหางแมว	แก่งหางแมวพิทยาคาร
			ขลุง	ขลุงรัชดิเชก
4	สระแก้ว	1	แหลมสิงห์	แหลมสิงห์วิทยาคม
			มะขาม	มะขามสรรเสริญ
			โป่งน้ำร้อน	หนองตากงพิทยาคาร
		2	สอยดาว	สอยดาววิทยา
			คลองหาด	คลองหาดวิทยาคม
			วังน้ำเย็น	วังน้ำเย็นวิทยาคม
5	นครนายก	1	อรัญประเทศ	คลองน้ำใสพิทยาคาร
			ตาพระยา	ตาพระยา
			วัฒนานคร	วัฒนานคร
			เมือง	นวมราชานุสรณ์
			บ้านนา	บ้านนา “นายกพิทยากร”
			ปากพลี	ปากพลีพิทยาคาร
องครักษ์	องครักษ์			

ตาราง 14 (ต่อ)

ที่	จังหวัด	เขต	อำเภอ	โรงเรียน	
6	ตราด	1	เมือง	สตรีประเสริฐศิลป์	
			คลองใหญ่	คลองใหญ่วิทยาคม	
			แหลมงอบ	แหลมงอบวิทยาคม	
			บ่อไร่	บ่อไร่วิทยาคม	
7	ปราจีนบุรี	1	เมือง	ปราจีนกัลยาณี	
			กบินทร์บุรี	กบินทร์วิทยา	
			ศรีมหาโพธิ์	ศรีมหาโพธิ์	
			ศรีมโหสถ	ศรีมโหสถ	
			นาดี	มณีเสวตอุปถัมภ์	
8	ระยอง	1	มาบตาพุด	มาบตาพุดพันพิทยาคาร	
			บ้านฉาง	บ้านฉางกาญจนกุลวิทยา	
			บ้านค่าย	บ้านค่าย	
			2	ปลวกแดง	ปลวกแดงวิทยาคม
				วังจันทร์	วังจันทร์วิทยา
รวม				46 โรงเรียน	

ตาราง 15 ค่าอำนาจจำแนกรายข้อและความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

ข้อ	r	ข้อ	r	ข้อ	r
1	.27	31	.79	61	.45
2	.38	32	.72	62	.71
3	.41	33	.61	63	.69
4	.68	34	.51	64	.69
5	.72	35	.28	65	.65
6	.42	36	.75	66	.52
7	.41	37	.58	67	.61
8	.62	38	.69	68	.47
9	.54	39	.78	69	.59
10	.61	40	.56	70	.58
11	.36	41	.67	71	.57
12	.54	42	.63	72	.45
13	.74	43	.69	73	.44
14	.27	44	.71	74	.80
15	.51	45	.60	75	.66
16	.40	46	.74	76	.57
17	.40	47	.55	77	.58
18	.51	48	.52	78	.62
19	.61	49	.35	79	.62
20	.43	50	.64	80	.41
21	.62	51	.61	81	.40
22	.48	52	.40	82	.39
23	.31	53	.58	83	.39
24	.57	54	.79	84	.67
25	.62	55	.61	85	.39
26	.51	56	.79	86	.61
27	.53	57	.68	87	.64
28	.43	58	.65	88	.68
29	.72	59	.68	89	.56
30	.79	60	.79	90	.51

ค่าเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .97

ตาราง 16 การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน มิตความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ
ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน (N=396)

ข้อ	ความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ	\bar{X}	SD
1	กำหนดแนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรและ การนำหลักสูตรไปใช้ตามจุดเน้นของโรงเรียนได้เอง	4.15	.51
2	กำหนดแนวการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนา คุณภาพการศึกษาตามจุดเน้นและนโยบายของ โรงเรียนได้เอง	4.10	.54
3	กำหนดแผนงาน โครงการ และงบประมาณเพื่อ พัฒนาสื่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมการเรียนรู้โดย ปราศจากอิทธิพลใด ๆ	3.89	.69
4	อนุมัติแผนงาน และงบประมาณเพื่อผลิตสื่อ เทคโนโลยีและนวัตกรรมการเรียนรู้ขั้นสุดระดับ โรงเรียน	3.86	.73
5	ตัดสินใจเลือกรูปแบบการประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษาที่เป็นไปได้และเหมาะสมกับบริบท สถานศึกษาของตนเอง	3.97	.63
6	กำหนดแนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพ ภายในเพื่อรองรับการประเมินภายนอกจาก สมศ. ได้เอง	3.95	.63
7	ใช้ระบบการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณภาพ ผู้เรียนที่มีความคล่องตัวและรวดเร็ว	3.97	.66
8	กำกับติดตามการปฏิบัติงานหลังจากได้รับการ นิเทศทางวิชาการแล้วทันที	3.93	.68
9	กำหนดแผนงานและงบประมาณเพื่อพัฒนา บุคลากรตามความจำเป็นเร่งด่วนได้ทันที	3.91	.71
10	ตัดสินใจในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาบุคลากร ขั้นสุดในระดับโรงเรียน	3.87	.66
	รวม	3.96	.44

ตาราง 17 การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน มิติเสรีภาพทางวิชาการ ด้านการบริหารวิชาการ และการเรียนการสอน (N=396)

ข้อ	มิติเสรีภาพทางวิชาการ	\bar{X}	SD
1	เป็นผู้นำทางวิชาการในการพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษาให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายการจัดการศึกษาของโรงเรียน	4.12	.58
2	จัดการเรียนการสอนตามจุดเน้นและนโยบาย ของโรงเรียนในฝันได้ตามความต้องการ	3.99	.61
3	เลือกวิธีส่งเสริมและพัฒนาวิชาการของโรงเรียน อย่างหลากหลาย	3.96	.64
4	สร้างสื่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมการเรียนรู้ ให้เป็นผลงานที่ยอมรับและเทียบเคียงกับ โรงเรียนชั้นนำได้หลากหลายประเภท	3.92	.73
5	ผลงานสื่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ ผลิตขึ้นมีลักษณะเฉพาะและใช้ความ คิดสร้างสรรค์ของตนเอง	4.00	.58
6	สร้างผลงานทางวิชาการตามความสนใจของ ตนเอง	4.02	.53
7	สร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการด้วยวิธีการ หลากหลาย	3.98	.54
8	เลือกใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา ประกอบการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามความ ต้องการ	3.89	.75
9	เลือกใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบการจัดการ เรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนอย่างหลากหลาย	3.93	.75
10	ปรับเปลี่ยนวิธีการและกิจกรรมการส่งเสริม วิชาการเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายใน และการประเมินภายนอกจาก สมศ.	4.00	.57
	รวม	3.98	.38

ตาราง 18 การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน มิติการมีส่วนร่วม ด้านการบริหารวิชาการและการเรียนการสอน (N=396)

ข้อ	มิติการมีส่วนร่วม	\bar{X}	SD
1	ติดตามและรายงานผลการใช้สื่อนวัตกรรมการเรียนรู้โดยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการ	3.93	.75
2	แสวงหาความร่วมมือเพื่อการจัดการศึกษาจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง	3.86	.78
3	ระดมทรัพยากรและงบประมาณเพื่อพัฒนาวิชาการและการเรียนการสอนจากผู้เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา	3.91	.71
4	ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องวางแผนการผลิตและจัดหาสื่อเทคโนโลยี/นวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน	3.99	.63
5	ประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรด้วยการประเมินตามสภาพจริง โดยฝ่ายบริหาร ครูผู้สอนและนักเรียน	3.87	.75
6	ประเมินคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาชาติโดยคณะกรรมการและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย	3.84	.72
7	ประกันคุณภาพการจัดการศึกษาโดยคณะกรรมการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา	3.93	.64
8	ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องปฏิบัติงานตามกระบวนการ PDCA	3.94	.63
9	เข้าร่วมประชุมสัมมนาเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงานแบบครูมืออาชีพ	4.13	.43
10	เข้าร่วมประชุมสัมมนาเพื่อสร้างผลงานทางวิชาการให้เป็นที่ยอมรับในวงการวิชาชีพ	4.07	.51
	รวม	3.95	.44

ตาราง 19 การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในพื้นที่ มิตติความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ
ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (N=396)

ข้อ	มิตติความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ	\bar{X}	SD
1	กำหนดรูปแบบการเรียนรู้เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตที่สอดคล้องกับ แนวทางประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาได้เอง	3.91	.65
2	กำหนดแนวทางการบริหารจัดการสื่อเทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสารของโรงเรียนได้เอง	3.89	.65
3	กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานด้านสื่อ เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตตาม จุดเน้นและนโยบายของโรงเรียนได้เอง	3.94	.62
4	กำหนดแนวทางการให้บริการคอมพิวเตอร์และ อินเทอร์เน็ตของสถานศึกษาที่มีความคล่องตัว	3.75	.68
5	กำหนดแนวทางการใช้ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด และแหล่งเรียนรู้ที่มีความคล่องตัว	3.79	.70
6	กำหนดแนวทางการให้บริการสื่อเทคโนโลยี นวัตกรรม การเรียนรู้และอุปกรณ์การเรียนการ สอนที่รวดเร็วทันต่อการใช้งาน	3.88	.75
7	อนุมัติงบประมาณดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ สิ้นสุดในระดับโรงเรียน	4.04	.42
8	อนุมัติงบประมาณเพิ่มเติมเพื่อสร้างสรรค์ผลงาน ต้นแบบได้เอง	3.93	.54
9	กำหนดแผนงานโครงการด้านสื่อเทคโนโลยี สารสนเทศตามความจำเป็นเร่งด่วนของ สถานศึกษาโดยไม่มีการแทรกแซงจากบุคคล หรือหน่วยงานอื่น ๆ	3.84	.71
10	อนุมัติงบประมาณด้านสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ตโดยปราศจากอิทธิพลใด ๆ	3.78	.71
	รวม	3.88	.45

ตาราง 20 การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน มิติเสรีภาพทางวิชาการ ด้านสื่อเทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร (N=396)

ข้อ	มิติเสรีภาพทางวิชาการ	\bar{X}	SD
1	พัฒนาหลักสูตรเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารตามจุดเน้นและนโยบายของโรงเรียนในฝันได้ตามความต้องการ	3.98	.58
2	จัดการเรียนรู้เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตให้กับผู้เรียนอย่างไร้ขีดจำกัด	3.87	.64
3	พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาชาติด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์ของตนเอง	3.94	.61
4	พัฒนาความรู้ความสามารถเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารให้กับผู้เรียนอย่างไร้ขีดจำกัด	3.87	.65
5	เลือกใช้สื่อเทคโนโลยี วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนเพื่อดำเนินงานประกันคุณภาพภายในหลากหลาย	3.83	.62
6	เลือกใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อดำเนินงานประกันคุณภาพภายในอย่างหลากหลาย	3.81	.66
7	สร้างผลงานด้านสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการของตนเอง	3.82	.68
8	เผยแพร่ผลงานหรือแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านสื่อเทคโนโลยี/นวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้เป็นที่ยอมรับด้วยวิธีการที่หลากหลาย	3.84	.64
9	เลือกใช้สื่อเทคโนโลยีและวัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมหรือพัฒนาผลงานได้ตามความต้องการ	3.90	.65
10	เลือกใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนในการจัดกิจกรรมหรือพัฒนาผลงานทางวิชาการได้ตามความต้องการ	4.01	.45
	รวม	3.89	.42

ตาราง 21 การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน มิติการมีส่วนร่วม ด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร (N=396)

ข้อ	มิติการมีส่วนร่วม	\bar{X}	SD
1	ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องวางแผนการจัดการเรียนการสอนคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตร่วมกัน	3.90	.63
2	ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมกันวางแผนพัฒนาความรู้ความสามารถ และคุณภาพผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาชาติ	3.87	.78
3	ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาชาติทั้งด้านวิชาการ และด้านอื่น ๆ	3.89	.75
4	แสวงหาความร่วมมือเพื่อพัฒนาสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง	4.03	.39
5	ระดมทรัพยากรและงบประมาณเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตจากผู้เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา	4.01	.51
6	ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมกันวางแผนและพัฒนาการให้บริการคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตของสถานศึกษา	3.94	.56
7	ประกันคุณภาพการดำเนินงานด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารโดยคณะกรรมการ	3.93	.66
8	ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์/อินเทอร์เน็ตปฏิบัติตามกระบวนการ PDCA	3.90	.63
9	เข้าร่วมประชุม สัมมนาเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถและความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	3.90	.66
10	เข้าร่วมประชุม สัมมนาเพื่อสร้างผลงานด้านสื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต	3.96	.66
	รวม	3.93	.42

ตาราง 22 การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในพื้นที่ มิตិความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ
ด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา (N=396)

ข้อ	มิติความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ	\bar{x}	SD
1	เลือกใช้สื่อเทคโนโลยีและวัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมหรือพัฒนาผลงานได้ตามความต้องการ.	3.84	.65
2	กำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมของเครือข่ายทางวิชาการต่าง ๆ อย่างหลากหลาย	3.82	.65
3	กำหนดแนวทางการบริหารจัดการเครือข่ายเพื่อพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาชาติได้เอง.	3.77	.66
4	กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานของเครือข่ายต่าง ๆ ตามจุดเน้นและนโยบายของโรงเรียนได้เอง	3.82	.60
5	อนุมัติงบประมาณดำเนินงานเครือข่ายประเภทต่าง ๆ สิ้นสุดในระดับโรงเรียน	3.93	.58
6	อนุมัติงบประมาณเพื่อการเรียนรู้จากเครือข่ายโดยไม่การแทรกแซงจากบุคคลหรือหน่วยงานอื่น ๆ	3.75	.70
7	กำหนดแนวทางและขั้นตอนการใช้เครือข่ายต่าง ๆ ที่สะดวกและคล่องตัว	3.70	.72
8	การดำเนินงานของเครือข่ายทุกประเภท เป็นไปตามวัตถุประสงค์โดยปราศจากอิทธิพลใด ๆ	3.71	.73
9	ประเมินความพร้อมและผลการดำเนินงานของเครือข่ายแบบตรงไปตรงมา	3.87	.70
10	ตัดสินใจดำเนินงานหรือยุติการใช้เครือข่ายได้ตามความต้องการจำเป็นทันที	3.82	.64
	รวม	3.80	.46

ตาราง 23 การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในพื้นที่ มิตีเสรีภาพทางวิชาการ ด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา (N=396)

ข้อ	มิติเสรีภาพทางวิชาการ	\bar{X}	SD
1	พัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายประเภทต่าง ๆ ได้ตามความต้องการ	3.83	.71
2	ออกแบบกิจกรรมการใช้เครือข่ายทางวิชาการและแหล่งเรียนรู้ตามความสนใจ	3.88	.68
3	สถานศึกษาสร้างผลงานให้เป็นที่ยอมรับโดยใช้เครือข่ายทางวิชาการต่าง ๆ อย่างหลากหลาย	3.88	.64
4	เลือกใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมหรือผลงานของสถานศึกษาได้ตามความต้องการ	3.82	.62
5	เลือกใช้แหล่งเรียนรู้ประกอบการจัดทำผลงานทางวิชาการตามความสนใจของตนเอง	3.71	.70
6	เลือกกิจกรรมการสนับสนุนการเรียนรู้จากเครือข่ายได้อย่างกว้างขวาง	3.72	.70
7	สร้างประสบการณ์การเรียนรู้จากเครือข่ายให้กับผู้เรียนอย่างไร้ขีดจำกัด	3.75	.65
8	เลือกรูปแบบและวิธีการสนับสนุนการเรียนรู้จากเครือข่ายได้เอง	3.78	.66
9	สร้างประสบการณ์การเรียนรู้จากเครือข่ายให้กับผู้เรียนอย่างไร้ขีดจำกัด	3.80	.68
10	ครูใช้แหล่งเรียนรู้และเครือข่ายทางวิชาการประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย	3.82	.60
	รวม	3.80	.47

ตาราง 24 การบริหารจัดการที่ดีของโรงเรียนในฝัน มิติการมีส่วนร่วม ด้านเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษา (N=396)

ข้อ	มิติการมีส่วนร่วม	\bar{X}	SD
1	ใช้เครือข่ายทางวิชาการสนับสนุนดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา	3.96	.39
2	เครือข่ายและแหล่งเรียนรู้สนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษาหลากหลายรูปแบบ และวิธีการ	3.97	.44
3	เครือข่ายทางวิชาการมีส่วนร่วมสร้างผลงานของสถานศึกษาให้เป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชน	3.89	.55
4	พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่โรงเรียนอื่นโดยคณะกรรมการและผู้เกี่ยวข้อง	3.74	.74
5	เลือกใช้เครือข่ายทางวิชาการอย่างหลากหลายเพื่อสนับสนุนการจัดทำผลงานทางวิชาการของครู	3.65	.67
6	ครูจัดทำผลงานทางวิชาการโดยใช้แหล่งเรียนรู้และเครือข่ายสนับสนุนการพัฒนาผลงาน	3.86	.61
7	เครือข่ายร่วมประเมินความรู้ความสามารถของผู้เรียนตามหลักสูตรและมาตรฐานการศึกษาชาติ	3.77	.68
8	เครือข่ายร่วมประเมินคุณธรรม และความประพฤติของนักเรียนจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ	3.84	.63
9	แสวงหาความร่วมมือเพื่อการดำเนินงานเครือข่ายผู้ร่วมพัฒนาการศึกษาจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง	4.03	.40
10	ระดมทรัพยากรและงบประมาณเพื่อสนับสนุนเครือข่ายจากผู้เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา	4.01	.41
	รวม	3.87	.37

ภาคผนวก ฅ.
ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ- ชื่อสกุล	นายปรีศนนท์ อาทร
วัน เดือน ปีเกิด	23 เมษายน 2509
สถานที่เกิด	อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	15/42 หมู่ที่ 7 ซอยสิทธิโชคติ ถนนสุขุมวิท ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี รหัสไปรษณีย์ 20130
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	ครูชำนาญการ (คศ.2)
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนวอนนภาศัพท์ (สพฐ.) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20130
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2532	กศ.บ. โครงการครูทายาท รุ่น 1 สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน
พ.ศ. 2536	กศ.ม. (การประถมศึกษา) จากมหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี
พ.ศ. 2540	ศษ.บ. (การแนะแนว) จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
พ.ศ. 2550	กศ.ด. (การบริหารการศึกษา) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ